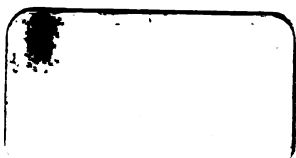
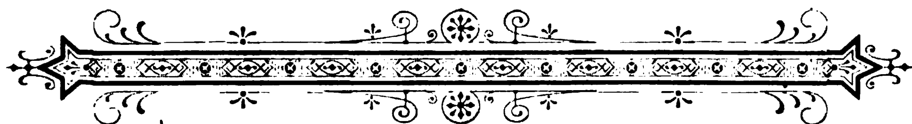

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

INBJUDNINGSSKRIFTER

TILL

DE HÖGTIDLIGHETER

HVARMED

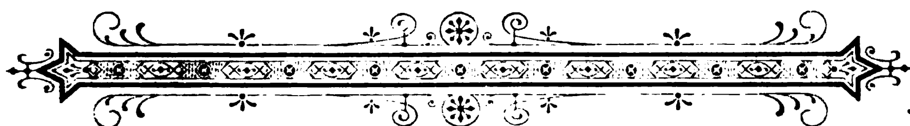
TREHUNDRAÅRSMINNET AF UPSALA MÖTE

KOMMER ATT FIRAS

I UPSALA

DEN 5—7 SEPTEMBER 1893.

INBJUDNINGSSKRIFTER

TILL

DE HÖGTIDLIGHETER

HVARMED

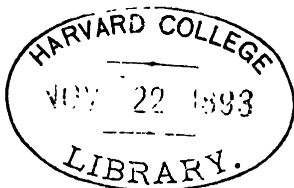
TREHUNDRAÅRSMINNET AF UPSALA MÖTE

KOMMER ATT FIRAS

I UPSALA

DEN 5—7 SEPTEMBER 1893.

UPSALA 1893
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

HARVARD COLLEGE
NOV 22 1893
LIBRARY.

Innehåll:

OM
DEN SVENSKA KYRKOREFORMATIONEN
OCH
UPSALA MÖTE 1593.

INBJUDNINGSSKRIFT

TILL

JUBELFESTEN OCH TEOLOGIE DOKTORS PROMOTIONEN

I UPSALA D. 5—7 SEPTEMBER 1893

AF

A. N. SUNDBERG.
ÄRKEBISKOP.

UPSALA 1893
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Innevarande år återupplifvar vårt folk ett af sina största minnen. Tre sekler hafva nämligen förflutit sedan den svenska kyrkans reformation genom Upsala möte året 1593 vann den afslutning, som under hela den följande tiden gifvit samma folks historia sin mest egendomliga karakter. Detta möte har således en synnerligt hög icke blott kyrklig utan äfven allmän fosterländsk betydelse. Och främsta orsaken dertill är, att dess beslut i allt väsentligt gifver ett troget uttryck åt det nya åskådningssätt, som blifvit frukten af en från medeltidens slagg småningom frigjord och i ursprungligt skick återställd kristendom. Sjelfva frigörelsen hade emellertid varit ett hårdt arbete, som långt ifrån undgått de misstag och öfriga vanskligheter, hvilka städse äro från hvarje brytning med en för länge sedan häfdvunnen uppfattning och derpå grundade samhällsordningar oskiljaktiga. Ty det är nu en gång så, att menniskor och deras gerningar aldrig äro fullkomliga. Meningen med denna lilla anspråkslösa skrift är likväl hvarken att framhålla våra reformatorers ursäktliga fel eller deras oförgätliga förtjenster, utan endast att erinra om några allmänna

hufvuddrag af deras verksamhet och särskildt beskrifva nyss nämnda möte, som på verket satte kronan samt nu för tredje gången gifvit anledning till en nationell sekularfest.

Sveriges ställning var, såsom bekant, vid början af det sextonde århundradet ytterst brydsam. Politiska partier sletos om väldet, och fastän på det kyrkliga området endrägten syntes vara större, var likväl denna endrägt blott en vindstilla, som förebådade storm. Och stormen kom, ehuru lyckligtvis mindre våldsam och mindre ödeläggande, än man hade anledning att vänta och äfven de flesta andra kyrkosamfund fingo erfara. Under århundradets två första decennier fortgick emellertid allt ännu jemförelsevis lugnt i de gamla kyrkliga formerna, huru upprörda förhållandena i öfrigt än voro, och sjelfva det religiösa tillståndet var öfver hufvud taget hos oss hvarken bättre eller sämre än annanstädes.

Bildningen var dock kanske svagare. Man anmärker åtminstone vanligen såsom en synnerlig brist hos vår medeltid, att den alldeles var i saknad af sådana anstalter, genom hvilka en verklig bildning till samhällets gagn hade kunnat upprätthållas. Sant är nog äfven, att det så förhöll sig och att det särskildt var mycket illa sörjdt för folkbildningen, hvilken endast ombesörjdes genom presterskapets själavård och den offentliga gudstjensten. Att hon således måste blifva temligen underhaltig, säger sig sjelf. Men det var ju i alla fall en nödtvungen sak, att hon blef skött på sätt som skedde, då icke ens några svenska böcker funnos. Den första tryckta bok, som här utkom, bär nämligen tryckningsåret 1483 och är skrifven på latin samt uteslutande afsedd för prester. Först år 1495 utgafs

en bok på svenskt språk och efterföljdes af en ny sådan ej förr än 1514.

Detta allt oaktadt torde omförmälda bildning ändå icke hafva varit så klen, som nutiden känner sig böjd för att antaga, enär vår allmoge obestridligt redan då utmärkte sig genom en ganska stor och egendomlig förståndsmognad. Huruvida de i sitt slag vigtiga klosterskolorna dertill möjligen genom sin undervisning hafva bidragit, är visserligen svårt att afgöra, men sannolikt har, äfven i bästa fall, bidraget varit mycket ringa, alldenstund dessa skolor så långt ifrån voro beräknade på någon egentlig folkuppfostran, att de icke ens hade inom sig särskilda barnlärare anställda. Och föga annorlunda var förhållandet med domkyrkoskolorna, som hade till sin förnämsta uppgift att bibringa kyrkans blifvande tjenare deras nödtorftiga teologiska insigter samt för öfrigt utbilda korgossar till brukbarhet vid gudstjensterna. Väl funnos äfven andra stadsskolor, om hvilkas närmare beskaffenhet litet eller intet numera är kändt, men troligtvis skilde de sig obetydligt från de vid domkyrkorna inrättade. Utan tvifvel var således allt i berörda hänseende skäligen bristfälligt, om ock ansatser till något bättre förefunnos och särskildt en eller annan munkorden — i främsta rummet predikomunkarnes orden — verkligen gjort sig förtjent af efterverldens tacksamhet för åtminstone den högre fosterländska bildningens vård. Ty några bland klostren voro inom landet de vetenskapliga studiernas förnämsta tillflyktsorter, sedan Upsala universitet efter få års verksamhet redan vid nyss antydda tid blifvit nedlagdt.

När vårt folks andliga kultur och hvad dermed står i sammanhang på den tiden skall bedömas, får man likväl

icke ensamt egna sin uppmärksamhet åt landets egna bildningsanstalter, utan derjemte taga med i räkningen den lifliga förbindelse, som då egde rum mellan Sverige och utlandet. Följderna deraf äro tillräckligt kända. Det torde knappt hafva funnits något af Tysklands, Frankrikes och Italiens universitet, som saknade svenska studenter, bland hvilka till och med rätt många för längre eller kortare tid der anställdes såsom lärare. Ett icke ringa antal af stiftens prelater hade ock vid de främmande läroanstalterna mottagit magister- eller doktorsgrad, och väl bekant är dessutom, att ganska många bland adelns ledamöter vid dem gjort, efter dåvarande förhållanden, goda studier. Granskar man ställningen, vill det derföre synas som skulle bildningen, huru svag hon möjligen än var hos den stora massan, hafva åtminstone inom de högre samhällsklasserna någorlunda motsvarat samhällets dåvarande allmänna kraf.

Men huru det nu än dermed må hafva förhållit sig, så erfordrades i grunden något helt annat än både statsklokhet och ett visst traditionelt kunskapsmått för att rädda framtiden. Den fråga, som djupare än hvarje annan började att alltmer inom hela Europa röra sig i tidsmedvetandet var nämligen hvarken någon politisk fråga eller någon egentlig kultur-fråga, utan fångvaktarens i Filippi gamla samvetsfråga: »hvad skall jag göra, att jag må blifva frälst»? Och på den frågan kunde kyrkan, som närmast var svarsskyldig, med sin dåvarande lärdomsapparat och alla sina föreskrifter icke lemna nöjaktigt svar, emedan hon, kort sagdt, förirrat sig in på afvägar, tillstoppat det gudomliga ordets källa och fastnat i sjelfgjorda stadgars nät. Lika litet kunde hon nöjaktigt besvara en annan fråga, som snart trädde i förbindelse med den förstnämnda,

huru hennes hierarkiska maktfullkomlighet och anspråk på yttre verldsherravälde kunde stå tillsamman med Jesu försäkran: »mitt rike är icke af denna verlden». Det blef derföre slutligen icke hon, utan reformationen, som gaf de tillfredsställande svaren, och dermed voro äfven hennes egna dagar såsom romersk-katolsk kyrka i Sverige räknade samt grunden lagd till en omgestaltning, som i långt mer än politisk eller vanlig kulturhistorisk mening är epokgörande.

* * *

Huru de reformatoriska sanningarna från Tyskland, hvilka af deras motståndare vanligen kallades »nya läror», fastän de voro lika gamla som bibelordet sjelf, småningom spredos i vårt land, är numera en snart sagdt af hvarje svenskt barn så känd sak, att någon vidlyftigare skildring deraf här är öfverflödig. Den unge från Wittenbergs universitet hemkomne och der graduerade Olavus Petri blef hos oss, så vidt kändt är, deras förste kraftfulle förkunnare, och skolan i Strengnäs, vid hvilken han genom ärkedjeknen Laurentius Andreæ anställdes såsom lärare, blef den oansenliga utgångspunkten för en verksamhet, som i framtiden skulle bära så rika frukter. Emellan dessa båda kanske lika rikt begåfvade och lika energiske män knöts snart en oupplöslig vänskapsförbindelse, och de tyckas redan från första stunden af deras inbördes bekantskap hafva fullkomligt väl förstått hvarandra, oaktadt ett så egendomligt förhållande dem emellan egde rum, att den unge skolmästaren blef den gamle ärkedjeknens religionslärare. De följdes äfven inom kort båda åt till vidsträcktare verkningskretsar inom hufvudstaden, då den svenska kyrkoreformationens tredje och i makt främste man, Gustaf Wasa,

efter konungavalet i Strengnäs 1523 kallade Laurentius Andreæ till sin kansler och denne medtog sin vän »mäster Olof», på det att genom hans vältalighet i sjelfva rikets medelpunkt Guds ords rena predikan måtte göra sin makt gällande. Uträkningen slog icke heller fel. Kanske blefvo verkningarna hastigt nog till och med något starkare, än den kunglige skyddsherren vid den tiden ännu önskade.

Ty obestridligt är, att Gustaf Wasa i början af sin regeringstid intog en mycket varsam ställning till hela den reformatoriska rörelsen, och han hade skäl att så göra. Det är visserligen sant, att han af politiska skäl hatade den öfvermäktiga hierarkien; men ett var dock detta, ett annat att förkasta den lära, som hon bekände, och i väsentliga delar rubba den ordning, som hon hade skapat. Enligt samtida underrättelser, hvilkas trovärdighet man ej har någon anledning att betvifla, inhemtade han både af sin nye kansler och af andra lärde män sorgfälligt upplysning om de villfarelser, med hvilka särskildt läran ansågs vara behäftad, och lika sorgfälligt pröfvade han sjelf de intryck han erfarit af de sanningar, som Olavus Petri och dennes lärjungar förkunnade. Följden deraf blef, att han på fullt allvar småningom, såsom Tegel skrifver, »föll till» *deras* lära och »förmerades deruti dagligen».

Den åsigten torde väl således näppeligen kunna med giltiga bevis försvaras, att den store konungen såsom kyrklig reformator *endast* varit beherskad af rent politiska motiv. Icke desto mindre synes en sådan åsigt allt mer hyllas af den senare tidens historieskrifvare, hvilka dermed visserligen afgifva berättigad protest mot en föregående tids ensidiga uppskattning af hans religionsnit, men slå likväl sjelfva öfver i en motsatt ytterlighet, som måhända föga bättre

kan försvaras. Ty hade politiken för konung Gustaf verkligen varit den enda bestämmande faktorn, hade han nog icke — såsom Anjou i sin reformationshistoria riktigt anmärker — med den makt han egde eller tog sig, »låtit verket så långsamt framskrida och ännu efter en nära fyratioårig regering lemnat det ofullbordadt och obestämdt, icke börjat en så beskaffad reform, som behöfde två mansåldrar till sin fullbordan, och visst aldrig gifvit sitt verk den sena utveckling, att först ett tredjedels århundrade efter hans död hans fjerde efterträdare på Sveriges thron kunde derpå trycka fullkomningens insegel». Dermed skall dock icke vara förnekadt, att de politiska motiven för honom voro och måste vara de starkare. Långt derifrån. Hela hans historia, hans skriftvexling med Roms påfve och alla hans öfriga åtgärder bevisa tvärtom solklart, huru mäktiga de voro och huru de i åtskilliga väl bekanta fall tyvärr blefvo de ensamt afgörande.

Men hurudana afsigter han innerst än hyst och hvilken hans egen religiösa öfvertygelse än må hafva varit eller icke varit, så sträckte sig i alla händelser hans ursprungliga kyrkoförbättringsplaner ej längre än till att upprätthålla lärofrihet och till afskaffandet af sådana missförhållanden, som fäderneslandets välfärd, enligt hans uppfattning, med nödvändighet kräfde. Derföre gick äfven hans verksamhet med hänsyn till kyrkans inre förhållanden under de första regeringsåren hufvudsakligen blott i samma obestämda riktning, som kännetecknat det föregående århundradets allmänna s. k. reformatoriska kyrkomöten, och ovisst kan vara hvar man kommit att stanna, om Roms gamla seghet och kanske äfven snikenhet ej förhindrat hvarje tillmötesgående. Mången trodde emellertid, att fortsatta underhandlingar

skulle leda till ett gynnsamt resultat, och till dessa förhoppningsfulle hörde märkligt nog sjelfve biskop Brask, som ännu året 1526 uttalade sin förväntan om alla uppkomna stridigheters biläggande, väl icke genom hans egen eller påfvens, men genom konungens eftergifvenhet. Inom år och dag fick han besked om den senares beskaffenhet.

Oaktadt konung Gustaf i början af sin regering sålunda gick försigtigt tillväga och ej ville på annat sätt rubba den gamla ordningen, än med hvad som ansågs kunna ligga i den tillåtna lärofriheten för Olavus Petri och dennes i antal dagligen växande lärjungar, kan likväl icke nekas, att han redan under åren 1524—1527 mycket hårdhändt ingrep i saker, med hvilka han hade intet att skaffa, och att han dessutom lät många af sina egna män ostraffadt utöfva godtyckligheter. Man måste till och med sanningsenligt erkänna, att han icke ens iakttog full opartiskhet i något jemförelsevis så obetydligt som rättigheten att trycka polemiska och apologetiska skrifter, ty hvad som i detta fall utan inskränkning medgafs den nya lärans anhängare, medgafs icke utan censur den gamlas. Härpå låg dock kanske mindre vigt, enär på den tiden tryckpressen ej utöfvade synnerligt inflytande, utan alla förhållanden hufvudsakligen berodde af en omedelbar verksamhet i ord och handling. Från nyssnämnda år omförmäles emellertid en skrift såsom från trycket utgifven, och denna är äfven af långt större betydenhet än alla de öfriga vårt reformationstidehvarfs skrifter tillsammantagna samt bär tryckningsåret 1526. Det var nämligen den svenska, sannolikt af »Olavus Petri och hans kamrater» — såsom Messenius uppgifver — skrifna öfversättningen af nya testamentet, som då utkom. Och dermed var för vårt folk sjelfva den andliga lifskällan upp-

låten och på samma gång, kan man säga, den lagbok i dess händer öfverlemnad, efter hvilken alla pågående lärotvister en gång skulle afdömas.

Tillsvidare var hon dock för den stora mängden föga brukbar, utan måste man fastmer ännu någon tid liksom förut anlita de muntliga förhandlingarnas gamla utvägar, bland hvilka disputationsakter, der båda parterna fingo försvara sin sak, voro utan skäl synnerligen omtyckta. Alla gånger dylika akter förekommo, antingen de endast genom skriftvexling rörande vissa uppställda spörsmål eller genom muntligt tankeutbyte egde rum, ansåg sig utan tvifvel här liksom i utlandet hvardera parten för segervinnare. Det kunde äfven knappt blifva annorlunda, då stridskämparne oupphörligt utgingo från olika grunder och deras bevis följaktligen ständigt kommo att löpa såsom två parallella linier bredvid hvarandra utan att råkas. Hela situationen blef sålunda alltid mycket egendomlig med bibelordets sanningar till vapen på den ena sidan och med den kanoniska lagens samt de skolastiska mästarnes stadganden på den andra. Hvilkendera slutligen måste vinna seger, kunde dock ej vara ovisst. Men det var ännu en lång väg fram till målet, och verksammare åtgärder än dessa ofruktbara disputationsöfningar skulle anlitas innan man hann dit. Riksdagen i Westerås 1527 blef derom det första stora vittnesbördet.

Man har vanligen tillerkänt denna riksdag, som på samma gång var kyrkomöte, en sådan betydelse, att den blifvit ansedd för reformationens egentliga begynnelse i vårt land. Häruti torde dock ligga betydlig öfverdrift. Ty huru genomgripande riksdagsbeslutet än blef i afseende på kyrkans ekonomiska förhållande och hierarkiens maktställning, så berördes hennes lära, författning, kult och öfriga ange-

lägenheter deraf ganska litet. Mycket anmärkningsvärd är ock redan den omständigheten, att konung Gustaf sjelf i sin framställning till de församlade ständerna ej gjorde ett enda förslag till reformer inom vare sig kyrka eller stat. Han skildrade endast rikets svåra finansiella tillstånd, som blifvit en följd af krig och inre tvedrägt, beklagade alla de misstydningar, för hvilka han sjelf i både kyrkligt och borgerligt hänseende vore utsatt, och förklarade sig slutligen villig att nedlägga kronan, om någon värdigare man kunde förmås att öfvertaga henne. Väl framkastade han i sitt tal åtskilliga vinkar om, huru de mest tryckande ekonomiska olägenheterna skulle kunna afhjelpas genom kyrkans ofantliga egendom, hvars afkastning icke ens rätteligen användes till hennes egna föregifna ändamål, och som tillhörde folket, hvilket således äfven hade befogenhet att genom konungen fritt deröfver disponera; men någon tillämpning af denna nya och temligen farliga grundsats förordades likväl icke, utan öfverläts helt och hållet åt folkombuden sjelfva att vidtaga de åtgärder, som de ansågo lämpliga. Derefter drog sig konungen tillbaka och lät stånden till en början hvar för sig öfverlägga om hvad svar de ville gifva med anledning af det som blifvit dem meddeladt.

De lemnade svaren blefvo, med undantag af adelns, ingenting mindre än reformatoriska. Köpstads- och bergsmännen, som kommo först med sitt svar, afgåfvo nog vackra försäkringar om beredvillighet att hjelpa konungen och vara honom trogna, men såväl i fråga om de pågående lärotvisterna som ock i fråga om anlitande af kyrkoegendomen för afhjelpande af den finansiella nöden äro de synnerligt återhållsamma. Så t. ex. uttala de väl den ön-

skan, att biskoparne skola öfverlemna sina slott till kronan, men blott likväl till dess kronans egna slott hinna uppbyggas, och att dessa prelater ej vidare skola behöfva konfirmation från Rom på sina embeten (en befrielse, som ju för dem var en stor fördel) jemte åtskilligt annat i samma beskedliga stil. Alldeles likartadt, ja till och med ännu mer undvikande var böndernas svar, som särskildt röjer djup motvilja mot alla väsentliga rubbningar i det häfdvunna kyrkoskicket.

Deremot blef adelns svar bestämdare och gick fullständigt i samma riktning, som konungen, utan att göra något formligt yrkande, hade antydt. Här gillas uttryckligen den redan skedda, men till sin rättsliga halt något tvetydiga indragningen af Gripsholms kloster och gods, enär »hans nåd vore rätte arfvingen dertill». Här förklaras konungen hafva »full makt öfver alla kloster», hvilka han må förläna till gode riddersmän, som göra rusttjenst eller hålla borgaläge, »dock så att klosterfolket får sitt redliga uppehälle och klostren icke förläggas». Här tillstyrkes vidare adelns väl bekanta och sedermera inom vissa tidsgränser gillade återbördningsrätt till kyrkodonationerna. Här föreslås än ytterligare indragning till kronan af biskoparnes, domkyrkornas och kanikernas öfverflödiga gods och räntor, äfvensom af slotten, dock med ungefär samma tillägg som i de andra ståndens svar: »besynnerligen till dess kronans slott, som nu förfallna äro, kunna igen uppbygda varda». Här uttalas slutligen ock med största eftertryck i den religiösa frågan, att alla disputationer voro onödiga, utan borde gamla goda *kristliga* sedvänjor upprätthållas samt *Guds rena ord* allestädes predikas efter hans

befallning, och »icke ovissa järtecken, menniskodikt och fabel, som härtilldags mycket skedt är»[1]).

Såsom bekant segrade denna adelns icke alldeles oegennyttiga, men af konung Gustaf kraftigt understödda och utan tvifvel af honom sjelf inspirerade mening, sedan de två förut omnämnda stånden, fastän med stor tveksamhet, fogat sig derefter och äfven presterna medgifvit det oundvikliga. Hvad som deremot fullständigt misslyckades var att stilla tvedrägten i tron, för hvilket ändamål dock riksdagskallelsen åtminstone uppgafs hufvudsakligen vara utfärdad, ty jäsning, split och missnöje fortforo att efteråt vara lika starka som förut.

I hvad mån riksdagen i Westerås sålunda verkligen blef reformatorisk, utvisas bäst af de två delar, i hvilka dess beslut är sammanfattadt och som äro kända under benämningarna Westerås recess och Westerås ordinantia. Som emellertid för båda dessas innehåll fullständig redogörelse är lemnad i alla arbeten rörande Gustaf Wasas historia, kan endast en mycket kort öfversigt här vara på sin plats.

Hvad då först recessen beträffar, innehåller det af riksrådet utfärdade gemensamma beslutet följande: 1) till att bota den af konungen anmärkta ostadighet, uppror och stämplingar, lofva alla vid ära och redlighet att straffa dem som sådant rop, rykte och obestånd åstadkomma, och att sjelfve bevisa sig mot konungen trogne; 2) i anseende till otillräckligheten af kronans inkomster beslutes, att efter den ränta, hvilken biskopar, domkyrkor, kaniker och kloster hade, var kommen ifrån rikets inbyggare och med de herrars stadfästelse, som då voro, så skall kronans ränta,

---

1) H. Hjärne, Reformationsriksdagen i Westerås.

som nu är försvagad, dermed åter upprättas. För inskränkningen af biskoparnes inkomster anföres dessutom den grund, att kyrkan genom dessa tillgångar blifvit en verldslig makt, eller, såsom det hette, att biskoparne här till dags varit för mäktige, så att de ofta upprest sig emot landets herrar, bragt riket i förderf, och kommit mången god man ifrån lif och gods, såsom det skett i ärkebiskop Gustaf Trolles tid och många gånger tillförene. Ständerna samtyckte derföre för sig och sina efterkommande, på det riket efter denna dag måtte vara utan fara, till följande två försigtighetsmått, som tillika blefvo medel till kronans förstärkande: a) Biskoparne skulle efter denna dag icke rida med flera karlar, än konungen dem föresatte: hvad som blef öfver i deras uppbörd skulle användas att öka kronans inkomster, hvilket åter borde så ske, att de med konungen öfverenskommo om en viss penningsumma, som de hade att till kronan erlägga. b) Biskoparne voro skyldiga att till konungen öfverlemna de slott och fästen, af hvilka de voro i besittning[1]).

Sådan var sammanfattningen af recessens beslut om en reduktion, hvars tillämpning i framtiden skulle komma att medföra nya oredor och svårigheter. Huru mycket af hemman och gårdar, som genom densamma fråntogs kyrkan, vet man ej med visshet, men antalet har blifvit uppskattadt från 13,000 till 20,000 och derutöfver. Den förtjenar säkert hvarken det beröm eller det klander, som blifvit på densamma slösade, emedan den helt enkelt var i hufvudsak en af rikets dåvarande belägenhet pålagd nödvändighet. Hade derföre Gustaf Wasa aldrig befattat sig

---

1) Se Anjou: Sv. kyrkoreformationens historia, II, s. 12.

med andra utpressningar än denna, så hade heller aldrig den beskyllning för närgånget penningbegär, som nu vidlåder hans lysande minne, kunnat uppstå.

Mer anmärkningsvärd än hela den ekonomiska frågan i och för sig är kanske den omständigheten, att samma riksdag, som ville krossa hierarkiens verldsliga makt, icke ett ögonblick tänkte på att tillintetgöra hierarkien sjelf eller på annat sätt rubba grundvalarna för kyrkans gamla författning. Frestelsen kunde ju dock ligga nära till hands att antingen, såsom det redan skett i Tyskland, efter episkopatets indragning öfverflytta den allmänna kyrkostyrelsens rätt och utöfning helt och hållet på konungen eller ordna alltsamman efter den Schweiziska kyrkans presbyterianskt-demokratiska mönster. Men den tidens svenskar förstodo att gå sin egen väg och läto sig af främmande förebilder hvarken vilseledas till att uppoffra kyrkans sjelfständighet eller till att gifva henne en ställning, som kunde blifva för staten farlig. Här således redan ett af de många bevisen på denna kloka måtta, som utgjorde vår kyrkoreformations egendomlighet och ära! Angående sjelfva religionen beslöts ock derföre endast, att Guds rena ord skulle i landet predikas, men afgjordes alls icke hvilketdera af de inom kyrkan tvistande partierna hade rätten på sin sida.

Den andra delen af riksdagsbeslutet eller den så kallade ordinantian innehåller åtskilliga i form af 20 artiklar uppsatta stadgar, som dels stodo i sammanhang med recessen, dels ansågos, oberoende af den, vara genast nödvändiga kyrkliga förbättringar. Till största delen är detta innehåll blott en legal bekräftelse på en redan gängse praktik, men är icke desto mindre just såsom dylik bekräftelse af stor

vigt. Att här fullständigt redogöra för de nya bestämmelserna och deras betydelse med hänsyn till kommande dagar skulle emellertid medföra en allt för stor vidlyftighet. Det må för tillfället vara nog med den allmänna erinran, att konungens rätt till uppsigt öfver biskoparnes embetsverksamhet, vid tillsättning af andliga embeten och i flera andra kyrkliga ärenden, så ansenligt utvidgades, att till och med den foglige Laurentius Petri, Olavi yngre broder, hvilken nu börjar uppträda såsom den fjerde mera betydande reformatorn, ansåg sig någon tid derefter böra betrakta denna maktfullkomlighet blott såsom en tillfällig nödfallsutväg, emedan de dåvarande biskoparne voro föga benägna evangelium och Guds ord. Framdeles, menar han, borde det dock blifva annorlunda och den urgamla biskopliga rätten återställas. Men vänta fick han, och icke långt derefter skulle erfarenheten verkligen lära både honom och hans samtid, huru den nya kungliga makten lika väl kunde missbrukas som den påfliga.

Oaktadt Westerås riksdag i allmänna drag och efter protestantiska grundsatser någorlunda ordnat hvad som under förhandenvarande omständigheter kunde ordnas utan våldsam brytning med det bestående, sammankallades likväl redan året 1529 ett nytt kyrkomöte i Örebro. Detta möte var dock egentligen blott ett prestmöte, liknande medeltidens provinsialsynoder, och innebar ett ganska vigtigt erkännande af svenska kyrkans frihet, icke blott i förhållande till påfvedömet, utan äfven i förhållande till den verldsliga makten, så snart de frågor, som borde behandlas, gälde kyrkans egna *inre* angelägenheter, hvilket nu var fallet. Till ordförande utsåg emellertid konung Gustaf sjelf, alldenstund ärkebiskopsembetet var ledigt, Laurentius

Andreæ, som tillika skulle vara konungens befullmäktigade ombud. Redan af detta val väntade sig de katolskt sinnade intet godt och deras motståndare kanske för mycket. Ingendera fick dock giltigt skäl till missnöje, ehuru båda tyckte sig hafva fått det. Mötet, som endast räckte i fem dagar och behandlade frågor om Guds rena ords predikan, om kyrkotukt och om kyrkoseder, beherskades nämligen af en ännu mer moderat anda än det närmast föregående, och inga andra förändringar i förut gällande ordning vidtogos än sådana, som ansågos vara alldeles nödvändiga och om hvilka man lätt borde kunna blifva ense. Men om hvad blef man numera ense? Motsatsen emellan de stridande parterna hade med hvarje år allt skarpare tillspetsat sig, och i sammanhang dermed hade äfven retligheten vuxit. Följden deraf var, att rörelser, som uteblifvit efter de vida mer genomgripande reformerna 1527, nu utbröto såsom formliga upprorsförsök. Det var dock redan för sent att spjerna mot udden. Sedan de omförmälda mötenas beslut blifvit supplerade med den af Olavus Petri 1529 utgifna kyrkohandboken och den af honom likaledes två år senare utgifna »svenska messan», kunde, trots allt inre split och en ännu icke officielt antagen trosbekännelse, den svenska kyrkan sägas hafva ordnat sig i ett nytt skick, som ingenstädes hade full motsvarighet.

Sjelfklart är likväl, att trosstriderna ännu länge skulle fortfara. De fördes under de närmast följande åren mer än förut med literära vapen, hvilka den outtröttlige Olavus Petri äfven förstod att både flitigt och med utomordentlig skicklighet bruka. Och vid hans sida uppträdde nu, såsom nyss antyddes, den yngre, dittills föga kände och bemärkte

brodren, LAURENTIUS PETRI, som under kommande dagar skulle blifva den ombildade kyrkans förnämsta stöd.

Denne man var vid den tid, hvarom nu är fråga, skollärare i Upsala och blef med stor röstöfvervigt[1]) vald till ärkebiskop 1531, oaktadt han då var endast 32 år gammal och konungen sjelf med allt skäl förklarat den höga platsen vara farlig samt menat »stor makt ligga uppå, att man granneliga tillser, hvem man der uppsätter». Han visade sig äfven under en mer än fyratioårig embetsverksamhet och under de brydsammaste förhållanden vara fullt vuxen sin nya ställning. Hvarje försök att undanskymma hans stora förtjenster vid sidan af den äldre brodrens banbrytande och kanske derföre mer lysande skall följaktligen alltid misslyckas. Det nämnda valet är i och för sig ett tillräckligt vittnesbörd om, huru högt den unge mannen redan då af sin samtid uppskattades, och när han slutligen nedlade herdestafven, var det vittnesbördet sannerligen icke försvagadt utan förstärkt. Berömvärd må visserligen med full rätt eröfringens svåra konst städse anses; men månne det är mindre berömvärdt att i kritiska lägen bevara och förkofra det eröfrade? Af det sist antydda slaget var företrädesvis Laurentius Petris storhet. Och hvem kan förneka, att just en sådan i ordets bästa mening *konserverande* kraft var hvad den närmast kommande tiden framför allt behöfde? Ja ovedersägligt riktig är nog den förut af andra gjorda anmärkningen, att utan den unge ärkebiskopens på samma gång milda och allvarliga väsende, utan hans undfallenhet, der hans samvete medgaf sådan, och ståndaktighet i hvad han ansåg för rätt, och utan hans både af nyhetsifrares skrik och katolska reaktionsförsök

1) Han fick 150 röster af 171 röstande.

orubbade sjelfständighet, kunde lätt, menskligt att döma, hela det reformatoriska förvärfvet hafva gått förloradt under den mer än svåra brytningsperiod, som åtta år efter hans embetstillträde inträffade och gjorde Olavus Petri och Laurentius Andreæ för framtiden maktlösa.

Båda dessa Gustaf Wasas 'från början med så mycken ynnest omfattade stormän blefvo nämligen, såsom bekant, vid den tiden anklagade för högförräderi och af en mycket märkvärdig improviserad domstol på de eländigaste skäl dömda till döden. Väl benådades de sedermera af konungen, men fingo dock erlägga så höga böter, att Laurentius blef ekonomiskt ruinerad och Olavus skulle hafva blifvit det, om ej hans vänner sammanskjutit bötesbeloppet. Den sist nämnde kunde dock lyckligtvis äfven efter den bedröfliga tilldragelsen fortsätta sin reformatoriska verksamhet, då han genom kunglig nåd fick den vigtiga platsen såsom kyrkoherde i Stockholm sig anvisad, men sitt gamla inflytande hos konungen återvann han dock aldrig. De kunde ej längre draga jemt tillsamman, den energiske kyrklige idealisten och den lika energiske politiske realisten. En sådan omöjlighet hade redan förut tillräckligt visat sig under de två år (1531—1533) Olavus varit konungens kansler och återspeglar sig i det föga smickrande vitsord, som, dock långt efter afskedet från denna befattning, honom tilldelades, nämligen att han var lika duglig till kansler som »en åsna till luteslagare» eller »en frisisk ko till att spinna silke». Den grofkornigheten var emellertid blott ett oskyldigt skämt. Värre blef det sedermera både för reformatorn sjelf och för den kyrka han tjenade.

Ty med året 1539 började den omkastning i Gustaf Wasas dittills temligen varsamma kyrkopolitik, som hvarje hans beundrare gerna vill med tystnad förbigå. Inga faror

tycktes längre hota vare sig från inre motstånd eller yttre fiender. Det medfödda herskarlynnet tog derföre ut sin fulla rätt och grep öfver på alla områden, icke minst på det kyrkliga. Och särskildt här vidtogos kraftåtgärder, som blefvo ganska olycksbringande. Sedan de gamle och bepröfvade kyrkliga rådgifvarne blifvit aflägsnade, anlitades nu i deras ställe två i riket inkomna utländingar, Konrad Peutinger eller v. Pyhy och Georg Norman, af hvilka båda den förre var en fullkomlig äfventyrare och den senare en visserligen både lärd och aktningsvärd, men med de svenska förhållandena alldeles obekant man. Af dessa båda fick konungen den säkert för honom välkomna undervisningen, att hans makt öfver kyrkan borde ökas och bringas till likställighet med den, som de tyska riksfurstarne och Englands konung innehade; att biskopsembetena såsom umbärliga borde antingen helt och hållet afskaffas eller åtminstone i afseende på befogenhet inskränkas; att reformationen i Sverige gått så långsamt, emedan der icke såsom annanstädes allvarlig räfst blifvit anställd; att flera ännu der bibehållna kyrkobruk och seder voro idel vidskepelse, som ej längre borde tålas o. s. v. Det visade sig ock snart, att undervisningens utsäde fallit i god jord.

Redan på hösten nyss nämnda år utfärdade konungen »såsom den kristliga trons öfverste beskärmare öfver sitt rike» ett till landets kyrkliga myndigheter ställdt bref, genom hvilket han i sjelfva verket upphäfde hvad riksdagen i Westerås beslutat och tillvällade sig efter eget godtycke en maktfullkomlighet, som aldrig blifvit åt honom uppdragen. Det var nämligen ingenting mindre än en alldeles ny kyrkoförfattning, han på eget bevåg genom detta bref påbjöd. Hvad den innehöll är förut så allmänt bekant, att blott några få antydningar derom torde här vara tillräckliga.

I spetsen för hela kyrkoförvaltningen i både judicielt och administrativt hänseende sattes en s. k. *»ordinator och superattendent»* eller, såsom han äfven kallades, superintendent, hvilken skulle utöfva konungens högsta rätt öfver kyrkan och endast till denne öfverlemna alla sådana mål, som voro af allmänt civil eller criminell beskaffenhet. Han egde således att, med biträde af dertill förordnade råd och adjunkt, såsom en öfvermyndighet föra uppsigt öfver biskopars, prelaters och alla andliges embetsverksamhet, enligt konungens mandat insätta dem i och, om så påfordrades, äfven afsätta dem från deras tjenster, efter vederbörlig anvisning inom hela riket anställa visitationer för att derigenom framför allt undersöka, huruvida frid och hörsamhet mot den verldsliga öfverheten iakttoges o. s. v. Vidare bestämdes, att såsom underkontrollanter på tillbörligt verkställande af de vid nämnda visitationer föreskrifna anordningarna skulle införas en ny klass af tjenstemän med namnet *seniorer*, som borde genom ett slags eftervisitationer fullgöra sitt uppdrag. Öfver dessa seniorer åter ställdes en *konservator*, som i sin ordning hade att vaka öfver seniorernas åtgärder och således utgöra en mellanlänk emellan dem och superintendenten. Konservatorn, som var lekman, hade sig för öfrigt ålagdt att såsom superintendentens närmaste man vaka öfver kyrklig ordning; att i första instansen bestraffa de prester, som af seniorerna anklagades för fel i lära och lefverne; att i andra hänseenden, der så påkallades, bistå samma seniorer och insända deras visitationsberättelser till superintendenten; att till denne hemställa svårare fall rörande ceremonier, gudstjenst eller äktenskapssaker, samt i hvad dessutom kunde erfordras vara honom och hans adjunkt till biträde.

Huru detta invecklade författningsmaskineri, som hade sin förebild i den pommerska kyrkoordningen, skulle komma att verka, borde ej hafva varit svårt att förutse. För att underlätta dess gång vidtogs emellertid snart en sönderstyckning af rikets stift, som var ej mindre godtycklig än den nya kyrkoförfattningen sjelf. De afsöndrade delarne försågos med så kallade *ordinarier* till föreståndare, hvilka utan vidare omständigheter och således utan förutgånget val af konungen utnämndes. För de gamla biskopsstolarnes innehafvare blef ju dessutom knappt någon plats mer qvar, då deras myndighet numera blifvit så kringskuren, att föga annat än ett tomt namn återstod. Och icke ens detta blef okränkt, ty mot slutet af Gustaf Wasas regering var ärkebiskopen den ende, som dermed af honom hedrades. En stor omsättning af nämnda innehafvare hade då äfven egt rum. Flera bland dem hade, uttröttade af alla de förödmjukelser och trakasserier, som den nya ordningen medförde, begärt sitt afsked; andra hade med döden afgått. Denna ordning sjelf med hela sitt utbildade och, om man så vill, sinnrikt uttänkta kontrollsystem, bar för öfrigt alls icke den väntade frukten, emedan de oredor, hon skulle förebygga, snarare ökades än minskades. Hon dog ock efter några år och efter en ganska ofullständig tillämpning sotdöden, utan att någon, icke ens hennes fader, haft skäl att beklaga bortgången.

Genom och under hennes korta tillvaro är dock ett af de mindre vackra bladen i den store konungens historia nedskrifvet. Det var nämligen genom hans utskickade visitatorer som på hans befallning den af ingen statsnöd påkallade kyrkoplundring verkställdes, hvilken satt en fläck på hans minne. »Monstranser och heliga kärl» — säger i

en kort, men målande beskrifning Henrik Schück — »fingo vandra till konungens aldrig nog fyllda skattkammare eller bortskänktes till de tyska furstar, hvilka lockade af hans rikedom ingått giftermål med hans döttrar; kyrkornas koppartak nedsmältes, helgonbildernas smycken fingo pryda hans drottningar, och messhakar och altardukar ändrades om till kläder åt de kungliga barnen.» Icke heller lär det kunna räknas honom till beröm, att han, som så bittert hatade det romerska påfvedömet, för egen räkning fullständigt tillvällade sig icke blott politiskt utan äfven kyrkligt envälde. »Vakten I», skref han en gång till Uplands allmoge, »edra hus, åkrar och ängar, hustrur och barn, fä och boskap, och sätten oss intet mål uti regementet, förty oss bör på Guds och rättvisans vägnar efter alla naturliga skäl eder såsom en kristlig konung bud och regler föresätta, så att, viljen I undfly vårt straff och vrede, skolen I vara våra konungsliga bud lydige så i verldslige saker *som i religionen*». Den fullmakt, med hvilken han utrustade sin superintendent, stod ock knappt i något hänseende efter de fullmakter, med hvilka påfvens under medeltiden hitskickade legater varit försedda. Och det var en lycka mer än konungens förtjenst, att den valde superintendenten Georg Norman aldrig missbrukade sin vidsträckta befogenhet, utan fastmer, så vidt omständigheterna det tilläto, brukade henne med en måtta, som länder honom till heder[1]). Men kungliga öfver-

1) Att denne man för öfrigt gjort sitt nya fädernesland god tjenst, skall icke nekas. De af honom författade eller åtminstone under hans ledning vid i fråga varande tid uppsatta »articuli ordinantiæ» äro ett första förslag till fullständig evangelisk kyrkoordning i Sverige. Väl är det sant, att detta förslag icke blef allmänt antaget, men det eger dock ett stort värde och torde ej hafva varit utan inflytande på framtidens

grepp förgätas lätt der förtjensterna äro öfverlägsna. Gustaf Wasa har i rikt mått åtnjutit den förmånen och varit densamma värd.

Med det nu anförda skall tydligtvis i alla fall icke vara sagdt, att det omförmälda tidsskedet saknar ljuspunkter. Oberoende af det ofruktbara författningsbråket gick reformationsarbetet sin stilla gång framåt och gjorde dagligen nya eröfringar. Till befrämjande deraf ökades ock ansenligt spridningen af tjenliga skrifter, bland hvilka den under Laurentius Petris ledning verkställda och af honom år 1541 utgifna fullständiga bibelöfversättningen intog främsta rummet. Dessutom vidtogos genom den s. k. Westerås ordinantia af år 1544 liturgiska förändringar, som formligen afskaffade en mängd dittills medgifna, men till missbruk urartade romersk-katolska kyrkoseder, och den lilla återstoden af förbindelse med Rom kunde numera anses afslutad. Den var det kanske i sjelfva verket redan förut, ty till kyrkomötet i Mantua 1537 hade Sverige icke blifvit kalladt och blef det naturligtvis än mindre till mötet i Trident 1545. Märkligt är, att under sådana förhållanden likväl ingen trosbekännelse för svenska kyrkan blef fastställd, fastän i reformationens moderland, hvarifrån mönstren hemtades, icke blott den Augsburgiska bekännelsen, utan äfven Luthers katekeser, Augsburgiska bekännelsens försvar och de Schmalkaldiska artiklarne blifvit såsom kyrkliga bekännelseskrifter, om än icke, med undantag af den förstnämnda skriften, formligen antagna, likväl allmänt erkända. Men man iakttog ännu den gamla försigtigheten

lagstiftning. Se härom ett nyligen af Otto Ahnfelt utgifvet arbete: »Utvecklingen af svenska kyrkans ordning under Gustaf I:s regering» s. 175 ff.

och stadgade endast, att »Guds ord och det heliga evangelium skulle *allmänneligen* här i landet brukas». Det var en senare tid förbehållet att fylla bristen.

Ofta har mot Gustaf Wasa, jemte mycket annat, den anmärkningen blifvit gjord, att han föga bekymrat sig om den äfven för reformationens framgång så väsentliga bildningen i landet, och man har till och med påstått, att vid slutet af hans regering denna bildning skall hafva stått på en sämre fot än vid början. Alldeles obefogad är väl kanske icke heller en sådan uppfattning. Från hans regeringstid finnas åtminstone talrika vittnesbörd om ett förfall, som skildras i ganska mörka färger. Så klagar ju t. ex. konungen sjelf i ett bref från år 1533, »att der tillförene plägade vara tu eller tre hundra djeknar, der är nu näppeligen ett halft hundrade; sommestädes äro ock skolorna platt ödelagda, riket till en dråplig skada och förderf». Fem år senare intygar likaledes en Stockholmsborgare, »att skolorna ligga så godt som nere både här och der»; 1540 heter det, att »presters, studenters och djeknars embete mycket föraktligt vordet är, så att ganska få vilja sätta deras barn till skola; och mot slutet af Gustafs regeringstid uttalar Göran Gylta en dyster profetia om ett slemt barbari, som inom få år torde komma att öfvergå hela riket, och på samma gång en skarp förebråelse till vederbörande för illa använda tillgångar.

Icke desto mindre lär svårligen kunna förnekas, att konungen, stundom ända till otålighet, i både ord och gerning visade ett lifligt intresse för saken, och det kan väl knappt läggas honom till last, att allt för många af hans undersåtar tyvärr menade befrielsen från påfvetvång äfven vara en befrielse från skoltvång och dessutom med synner-

ligt nöje undandrogo sig afgifter för en sak, hvars nytta förekom dem tvifvelaktig. Om sålunda bemödanden och resultat hvarken till fullo motsvarade hvarandra eller förhandenvarande behof, så låg skulden dertill mindre i bristande nit och offervillighet hos konungen, än i sådana olägenheter och missförstånd, som gerna åtfölja hvarje brytningsperiod och äfven den mäktigaste herskare ej förmår att efter önskan afhjelpa. När dom skall fällas i förevarande fråga, bör man för öfrigt icke glömma att skilja mellan de öfverklagade fåtaliga skolbesöken och sjelfva skolorna, för hvilka senares minskning eller försämring ännu inga bevis blifvit framdragna. Visserligen upphäfdes klosterskolorna småningom tillika med klostren; men detta måste ju ske, och förlusten torde ej hafva varit stor, då de på alla ställen, utom tre, ersattes af andra skolor, som voro med dem fullt jemngoda. De gamla domkyrko- och stadsskolorna fortgingo dessutom i ett hufvudsakligen oförändradt skick, och flera nya tillkommo i Gefle, Wadstena, Elfsborg, Lidköping, Nyköping, Örebro och Stora Tuna, hvilka alla förságos med ett efter dåvarande förhållanden tillräckligt understöd och med så skickliga, ofta i utlandet bildade lärare, som funnos att tillgå. Deremot var det fortfarande mindre väl sörjdt för den egentliga folkbildningen, hvilken, trots allt reformatorernas arbete för hennes upphjelpande, ännu måste skötas på samma sätt, som förut varit brukligt. Hvad som likaledes fattades var en högskola för den vetenskapliga bildningen, sedan den enda svagt organiserade som funnits redan under oroligheterna före Gustafs tid blifvit satt ur verksamhet, och det under förhandenvarande omständigheter knappt lönade mödan att tänka på hennes återupprättelse, ehuru också i det hänseendet försök från konun-

gens sida icke alldeles uteblefvo. Till hans beröm länder för öfrigt, att han försökte ersätta bristen genom understöd åt svenska studenter vid främmande universitet, helst dock åt sådana, som egnade sig åt juridik, medicin eller andra omedelbart »nyttiga» vetenskaper, till hvilka naturligtvis teologien och de humanistiska vetenskaperna ej räknades.

Ty konung Gustaf var i skolfrågan liksom i politiken en fullgången realist, som föga aktade hvilken lärdom som helst, utan endast den, af hvilken han sjelf och staten kunde draga direkt fördel. Hvarje gång han derföre talar om undervisningen, är det blott hennes praktiska gagn som framhålles. I sådan anda uppmanar han redan 1533 ärkebiskopen att se till, att djeknarne få en *sannskyldig* lärdom, icke allenast i den heliga skrift, utan ock jemväl i den lärdom, som kan brukas »pro utilitate reipublicæ»; och då han några år senare är betänkt på att återupprätta Upsala universitet, är hans synpunkt hvarken den klassiska eller den teologiska lärdomen, utan tanken på de skrifvare, han derigenom kunde förvärfva för sitt kansli och sin räknekammare[1]).

Denna ensidighet var nu visserligen i sig sjelf ganska ursäktlig, men verkade likväl kanske mindre gynnsamt, emedan den gaf näring åt allmänhetens liknöjdhet för de skolor, som funnos och vid hvilka teologien och humanismen sig emellan fördelat samt tillsvidare måste fördela makten. Någon skolväsendets försämring genom den kungliga privatmeningen kan i alla händelser icke bevisas. Anställer man, kort sagdt, inom det i fråga varande området en på samma gång opartisk och fullständig jemförelse mellan hvad

1) Jemf. Schück: Sv. Literaturhistoria I, s. 511 ff.

som varit före och hvad som var under Gustafs regeringstid, skall man utan svårighet upptäcka, att det senare håller stånd i profvet. Konungen sjelf hade åtminstone, oaktadt alla sina fel och misstag, gjort hvad han kunnat.

* * *

Under hans närmaste efterträdare blef den kyrkliga ställningen föga förändrad. Nya strider uppstodo dock snart, fastän af en kortare varaktighet och mindre betydenhet än de gamla. Det var i riket under senare delen af Gustaf Wasas regeringstid inkomna främlingar, som satte dem i gång. Dessa män betraktade med förnämt öfversitteri den svenska konservatismen i fråga om kyrkobruk och hyllade dessutom kalvinska läror, men funno dock rådligast att iakttaga stillhet så länge konung Gustaf lefde. Ett annat blef förhållandet efter hans död. Den främste bland dem, Dionysius Beurreus, hade varit den nye konungens lärare och utöfvade fortfarande på honom ett ganska stort inflytande. Icke underligt derföre, att den forne informatorn och hans meningsfränder trodde sig efter regementsförändringen kunna uppträda med större djerfhet. Ledaren sjelf var visserligen nog hyfsad att ej tillåta sig några grofheter, men många af hans anhängare voro så mycket mer ogenerade, och det var ingenting ovanligt, att de ådagalade sin skarpa motsats mot både katolikers och lutheraners vördnad för sakramentet genom att vid dess firande stå med betäckt hufvud eller bortvändt ansigte eller att på annat opassande sätt visa sin likgiltighet för hvad som förehades. Det var alltså, med andra ord sagdt, de så kallade sakramentariernas gamla oskick, som praktiskt förnyades, och till sin väsentliga innebörd äfven af den omnämnde Beurreus

i skrift teoretiskt försvarades. Såsom motkämpe uppträdde då ärkebiskopen Laurentius Petri, som i två utgifna skrifter tillbakavisade de radikala ytterligheterna och sökte bevisa, att mellan dem och den af försvararne åberopade Augsburgiska bekännelsen funnes ej större öfverensstämmelse än mellan Belial och Kristus. Hela striden, som äfven berörde andra punkter af olikheten mellan det lutherska och det kalvinska åskådningssättet, skulle måhända kunna anses allt för obetydlig att här framhålla; men den var likväl i det hänseendet af ganska stor betydelse, att svenska kyrkan ännu mer än förr tvingades till front mot två olika fiender och följaktligen äfven till att närmare fixera hvad som i bekännelse skilde henne från dem båda. Ytterligare trettio år skulle emellertid erfordras för att klargöra den saken.

Långt före den väntningstidens utgång hade Laurentius Petri år 1573 slutat sina dagar. Hans sista storverk, med hvilket han äfven sjelf ansett sin lifsgerning afslutad, var den 1571 utgifna kyrkoordningen, som följande året på ett möte i Upsala antogs och sedermera under ett helt århundrade gällde såsom svenska kyrkans lag. Han hade, säger hans måg Abraham Andreæ Angermannus, arbetat på densamma i mer än 30 år och således börjat arbetet samtidigt med utgifningen af Normans »articuli ordinantiæ». Enligt hans egen uppgift skall det år 1563 hafva varit fullständigt färdigt och till konungen inlemnadt, men antagandet blifvit, såsom man tror, fördröjdt genom de kalvinistiska stridigheterna och Dionysius Beurrei inflytande. Med orsaken till dröjsmålet må det emellertid förhålla sig huru som helst, så är det visst, att redan under de år, som närmast föregingo nyssnämnda möte, den föreslagna kyrkoordningen var inom stiften allmänt känd och äfven efterföljd, tack vare

den gamle ärkebiskopens obestridda auktoritet. Stadfästelsen mötte derföre icke heller några svårigheter, utan gladde man sig fastmer i hoppet, att många kännbara oredor genom den nya lagen skulle afhjelpas och kyrkan få en både lugnare och lyckligare framtid. Men tyvärr hade hvarken lugnet eller lyckan brådt med att infinna sig. Tvärtom förestod just nu en af reformationens hetaste strider.

* * *

Den mäktiga katolska reaktions- eller restaurationstiden hade nämligen redan inträdt. Tridentinska mötet, som på olika orter och med åtskilliga afbrott åren 1545—1563 fullgjort sitt arbete, hade bestämdare än tillförene skett och nu i skarp motsats mot protestantismen gifvit stadfästelse åt hela medeltids-systemet i både lära och praxis. Påfvestolen innehades af sådana män efter hvarandra som Pius IV, Pius V, Gregorius XIII och Sixtus V, alla påfvar, som i duglighet och kraft kunde fullt mäta sig med sina störste företrädare från forna tider, och alla genomträngda af ett outsläckligt hat till de uppkomna kätterierna, för hvilkas utrotande hvarje medel, enligt deras uppfattning, vore brukbart. En mängd nya eller omorganiserade munkordnar stiftades till kyrkans förstärkande, och bland dessa intogs snart det främsta rummet af Jesuiterorden, som redan trettio år efter sin 1540 skedda instiftelse hade utbredt sig från Spanien och Italien upp till Nederländerna och utvecklat sig till en makt, mot hvilken samtliga Europas folk alltmer fingo skäl att vara på sin vakt. Dessutom pågingo mer eller mindre blodiga förföljelser i alla de länder, der katolicismen ännu hade öfvermakten. Inqvisitionsdomstolarne voro återupprättade, Bartholomei-natten med dess

gräsligheter och vidare följder hotade de talrika franska protestanterna med fullständig tillintetgörelse, och ingenstädes kunde man, kort sagdt, vara trygg för de försök, som listen eller våldet satte i rörelse till Roms förhärligande. Äfven bättre krafter voro verksamma för samma ändamål. Jesuitskolorna voro goda, ja kanske samtidens bästa bildningsanstalter. Den teologiska vetenskapen i äkta medeltidsanda uppblomstrade ånyo och egde representanter, som voro jemförliga med en länge sedan förfluten tids ypperste; och sjelfva den allmänna literaturen och de sköna konsterna började genomträngas af den pågående restaurationens anda. Till glädje för den romerska kyrkans ifriga målsmän var samtidigt tillståndet inom det af dem hatade protestantiska lägret genom inbördes split ansenligt försvagadt. Särskildt i Tyskland pågingo lärostriderna mellan stränga lutheraner och uppenbara eller hemliga kalvinister med ytterlig häftighet, universitet reste sig mot universitet, furste mot furste, och hvarje spår af en nu mer än någonsin tillförene behöflig endrägt syntes vara utplånadt.

Ej underligt då, att midt ibland all denna spänning, allt detta arbete och alla dessa våldsåtgärder äfven sådana röster höjde sig, som hoppades kunna mäkla fred mellan de söndrade partierna genom att anbefalla en återgång till den äldsta kyrkans mindre utvecklade läroståndpunkt och dermed lemna åsido de tvistefrågor, i hvilka samstämmighet visat sig omöjlig. Att denna synkretistiska åsigt sjelf var praktiskt lika omöjlig, insågo tillsvidare ej dess anhängare. Det var emellertid just den åsigten, som Sveriges konung Johan III i början af sin regeringstid hyllade och sannolikt äfven sedermera i grunden vidblef, fastän han genom sluga rådgifvares bearbetning och egen maktlystnad

småningom allt längre fördes in på vägar, som skulle bereda både honom sjelf och hans folk svåra pröfningar.

* * *

Om denne konung afgifver hans samtid allmänt det vittnesbördet, att han icke blott var af naturen rikt begåfvad, utan äfven genom sorgfällig uppfostran och grundlig bildning väl förberedd till det höga kall, som oväntadt föll på hans lott. Han var, säges det, redan till kroppen skön och reslig samt hade ett uttryck af godhet i sitt väsen. Derunder stack dock ärelystnaden fram, ehuru hon uppenbarade sig mer såsom blott lust än såsom förmåga. Dessutom får han det vitsordet, att han »i åthäfvor och anseende låddes vara storsint, fastän hans hjerta var räddhågadt». Af sin faders verkliga storslagenhet tyckes han således hafva ärft litet eller intet, utan varit på en gång ombytlig och envis, häftig och svag. Hvad hans bildning åter beträffar, var denna af sådan beskaffenhet, att han med fullt skäl, efter sin tids förhållanden, kunde kallas en lärd man. »Han talte» — skrifver Geijer — »tyska, engelska, italienska, polska, förstod franska, var ej okunnig i grekiskan, och i latinet så öfvad, att han ofta oberedd höll långa latinska orationer till utländska sändebud». Dertill kom, likaledes enligt tidens sed, en ganska stor teologisk beläsenhet, hvilken han särskildt under fängelsetiden på Gripsholms slott haft godt tillfälle att föröka och åt hvilken han äfven, såsom mest tilltalande hans lynne, med förkärlek hängaf sig. Det var ock på Gripsholm han särskildt sysselsatte sig med ett flitigt studium af kyrkofädernas skrifter, åt hvilka han redan före fängelsetiden egnat någon uppmärksamhet och om hvilkas innehåll han nu förtroligt samtalade med

sin katolska gemåls hofkaplaner. Och med dessa män blef han lätt ense om innehållets betydelse, enär de sjelfva synas hafva haft böjelse för den nyss omnämnda medelvägen. Det mötte följaktligen inga egentliga svårigheter att med dem öfverenskomma om den heliga skrift och de gamle kyrkofädernas uttolkningar såsom den enda tillförlitliga trosnormen. Jesuiten Antonio Possevino, som sedermera kom till Sverige, uttryckte ock derföre sitt missnöje med i fråga varande kaplaner genom den bekanta förklaringen, att om de varit bättre grundade i troslärorna och kyrkans stridskonst, så skulle de sannolikt länge sedan hafva kunnat föra konung Johan till den romerska kyrkan. Att saken dock icke var så enkel som den sluge patern föreställde sig, skulle framtiden snart utvisa. Men det var nu en gång så, att de många småningom hitskickade jesuiterna tillika med deras påflige öfverherre och Johan III ständigt missräknade sig på hvarandra, emedan hvardera parten i eftergiftsväg väntade för mycket af den andra.

Hvad som emellertid långt mer än egna teologiska studier och samtal med hofprester bestämde den ståndpunkt, Johan III såsom konung sökte fasthålla, ehuru hans vankelmod i detta liksom i andra afseenden hindrade honom från full konseqvens, var en, efter kejsar Ferdinand I:s uppdrag, af den lärde belgiske teologen Georg Cassander författad skrift [1]), hvilken hastigt nog väckte uppseende och ansågs för en utmärkt förmedlingsskrift. Hon innehöll dock i sjelfva verket intet annat än den gamla ofta fåfängt anvisade utvägen på en återgång till den äldre, här likväl

1) De articulis inter cathol. et protest. controversis consultatio. Tryckt 1566.

utöfver Konstantin den stores tid utsträckta kyrkans lära och ordning. Svårligen kan hon således betraktas såsom något egentligen nytt uppslag. Märkligt är i alla fall att, fastän författaren är katolik, icke blott den biskopliga maktens missbruk der erkännes, utan äfven kalkens undandragande från lekmän i nattvarden ogillas, messoffret förklaras på ett sätt som förtager eller minskar dess anstötlighet, transsubstantiationsläran betraktas såsom dubiös, s. k. vråmessor förkastas, celibatslagens upphäfvande påyrkas i anseende till tidsomständigheterna, helgondyrkan underkännes, samt slutligen framställes i den vigtiga frågan om tron och gerningarna en redan förut i kejsar Karl V:s interim anbefalld förmedlingsåsigt [1]). Sådant var, kort sagdt, innehållet af denna skrift, som helt visst aldrig i vårt lands historia kunnat åt sig bevara något minne, om hon ej der genom kunglig ynnest ledt till följder, som hon i intet annat land lyckats åstadkomma. Det var dock hvarken hon eller någon annan teologisk skrift, som i främsta rummet torde hafva gifvit anledning till den nya kyrkliga rörelsen under Johan III:s regering, utan var detta väl snarare konungens egen visserligen uppriktiga, men alltid oklara fromhet, och kanske äfven hans prakt- och maktlystnad samt framför allt hans kärlek till den ädla furstinna, som förljufvat hans fängelse och förtjent ett bättre öde än att för sin främmande tros skull blifva ett ofrivilligt upphof till en tjugoårig sönderslitning af kyrkan i hennes andra fädernesland. Ty för hennes skull öppnades åtminstone de olycksbringande underhandlingarna med Rom. Efter hennes död började de ock aftyna.

1) Anjou: Sv. kyrkoref:s historia III s. 52.

Nekas kan emellertid icke, att konung Johans första reformförsök, sådana de meddelades ett i Stockholm år 1574 sammankalladt kyrkomöte, helt och hållet visa sig vara ett återljud af den nämnda Cassanderska skriftens innehåll. Han synes likväl redan då hafva varit misstänkt för lutning åt Rom, eftersom han sjelf inför mötet uttryckligen förklarade hvarje dylik misstanke vara alldeles obefogad. Hvad han deremot bestämdt ville, vore, för att göra slut på all tvedrägt i tron, en återgång *till den första kyrkans apostoliska och katolska tro, som var bestyrkt såväl af den heliga skrift som af de heliga kyrkofädernas skrifter.* I öfverensstämmelse dermed borde följaktligen läran, oberoende af all både lutheranism och kalvinism, i landet förkunnas och nu närmast de gamla kyrkosederna återställas. För det senare ändamålet fingo ock särskildt de vid mötet församlade presterna några allmänna grunddrag till påtänkta liturgiska förändringar sig förelagda, och när åtskilliga bland dessa förändringar af dem med rätta ansågos betänkliga, blef det snart klart, att det lindriga motståndet i den höge auktorns ögon betydde ganska litet, enär han uppenbarligen var sinnad att, hvad än presterskapet tillsvidare derom tänkte, genomföra sin plan.

För säkerhets skull ville han dock tillförsäkra sig ett pålitligt stöd i den nye ärkebiskopen Laurentius Petri Gothus, som ännu icke af honom fått fullmakt på sitt embete och dessförinnan borde förpligtas att godkänna vissa artiklar, som i sjelfva verket endast voro den tillämnade ordinantians program. Ett sådant godkännande mötte inga svårigheter. Ärkebiskopen förpligtade sig alltså att hålla sig vid kyrkans rena lära enligt profeternas och apostlarnes skrifter samt ej tillåta några meningar, som stredo mot »den

sanna och allmänneliga (katolska) kyrkans enstämmiga tro», spridas inom riket; vidare att, enär många falska läror nu uppkommit eller återupptagits, emedan man föraktat eller försummat den *äldre* kyrkans vittnesbörd om sanningen, pröfva och försvara den rätta läran efter de gamla apostoliska, Nicenska och Athanasianska trosbekännelserna och »*den fromma ålderdomens vittnesbörd*», och att förmå såväl professorerna vid Upsala nu verkligen återupprättade universitet äfvensom stiftspresterna att läsa »den *renare* kyrkans» skrifter; samt slutligen att vaka öfver föreläsningarna, att särskildt för de teologiska utgifva ämnen ur *kyrkofädernas* verk, att rätta sig efter den lag, som var eller *kunde* blifva antagen, och ej införa något, som icke vore *af kyrkomöte och af konungen* gilladt och stadfästadt.

Sedan en dylik försäkran blifvit af ärkebiskopen afgifven, framlades strax derefter (i Febr. 1575) för de öfriga biskoparne jemte åtskilliga andra till Stockholm sammankallade prester förslag till en ordinantia, som skulle vara blott en närmare förklaring af och oskyldiga tillägg till 1571 års kyrkoordning, men i sjelfva verket innehöll många nyheter och för öfrigt stod i full öfverensstämmelse med de af ärkebiskopen godkända artiklarne. De sammankallade prestmännen, hvilkas antal ej synes hafva varit större än tolf, hyste nog äfven mycken tveksamhet i fråga om produkten, men slutade dock med att genom sina underskrifter gilla densamma »för sina personer», på samma gång de förbundo sig att den hålla och efterkomma, såvidt det kunde ske, och den vunne allmännare bifall.

En sådan om ock blott tillfällig förblindelse hos bepröfvade, lärde och erfarne män är svår att förklara. Den omförmälda ordinantian innehöll nämligen icke blott nya

föreskrifter, hvilka ensamt för sig hade bort för dem vara afrådande, utan äfven genom sina ständigt upprepade hänvisningar till den äldre kyrkans och kyrkofädernas normativa auktoritet ett slags *kyrklig bekännelse*, som under dåvarande förhållanden dugde till intet och ovilkorligt måste i längden medföra en återgång till katolicismen. Och detta godkännande skedde samtidigt dermed, att både den romersk-katolska kyrkan genom tridentinska mötets beslut bekräftat en långt senare utvecklings resultat och lutheranerna ansågo nödigt föröka sina redan förut godkända äldre bekännelseskrifter med den ännu mer i motsats mot såväl katolskt som reformert åskådningssätt skarpt utpräglade konkordieformeln. Konungen sjelf var emellertid så nöjd med sitt verk, att han snart ej tålde någon motsägelse mot detsamma. Ännu mer belåten var den förtrogne, i Melanchtons skola bildade och något svärmiske sekreteraren Fecht, som kanske bör anses såsom den hufvudsaklige författaren, såvida man ej vill skrifva åtminstone någon del af innehållet på den under sommaren hitkomne polske jesuiten Warsewitz' räkning, hvilken sjelf låter förstå, att det kungliga förslaget tillkommit genom hans inflytande.

Det skulle blifva för vidlyftigt att här närmare redogöra för innehållet af denna ordinantia, som ansågs gällande för svenska kyrkan under de följande nära 20 åren. Hon har mer form af teologisk afhandling än af lag och kan i mer än ett hänseende betraktas såsom ett fullständigt tillbakavisande af den gamle ärkebiskopen Laurentius Petris plan att ansluta denna kyrka till den evangeliskt-lutherska kyrkan i Tyskland. Hvarken Augsburgiska bekännelsen eller någon af de öfriga bekännelseskrifterna omnämnes,

utan man förklarar sig nöjd med den *bibliska lärdomens enfaldighet* och hänvisar för öfrigt, enligt det Cassanderska mönstret, i tvistiga fall till *kyrkofädernas* skrifter samt tröstar sig efter vanligheten dermed, att, då dessa sinsemellan äro oense, saken ej gäller något väsentligt, utan fastmer endast sådant, hvari man efter behag kan tänka olika. Klart är således, att hela denna ordinantia just i sjelfva hufvudfrågan eller lärofrågan genom sina sväfvande bestämmelser alls icke gaf det besked, som tiden kräfde. Den måste ovilkorligt blifva så mycket mer otillfredsställande, som sjelfva de läror, om hvilka nu egentligen tvistades, ej voro i kyrkans äldsta tider utvecklade, och följaktligen hvarje lärofråga, som gick utöfver deras ståndpunkt, måste anses såsom indifferent. Obestridligt är, att all specifik lutheranism ogillas, men lika obestridligt är äfven, att all egentlig *romersk* katolicism hemfaller under samma dom. Så förkastas t. ex. uttryckligen den romerska sakramentsläran, helgondyrkan (om ock helgonen och särdeles jungfru Maria böra hållas i vördnad), uppfattningen af åtskilliga ceremonier såsom gudomliga institutioner, hierarkiens anspråk o. s. v., men det beklagas dock, att klosterbyggnaderna till största delen blifvit förstörda. Hvad som dessutom i rent kyrkorättsligt afseende stadgas, är föga vigtigt eller åtminstone föga nytt, och man aktar sig nu liksom tillförene sorgfälligt för att utstaka gränserna för den verldsliga öfverhetens rätt inom kyrkan. Det enda, hvarom uttrycklig påminnelse gifves, är, att samma öfverhet har högsta rätten — denna Johan III:s ursprungliga älsklingstanke, på hvilken alla hans underhandlingar med Rom slutligen strandade — och att presterna endast äro Guds ords tjenare, samt att följaktligen hvarje annan rättighet, som af dem utöfvades,

vore att anse för en skänk, »hvilken dem gifven och unnad är genom menniskors auktoritet och tillstånd».

För en efterverld, som lugnare än samtiden det gjorde, bedömer i fråga varande ordinantia, hvilken aldrig af något kyrkomöte eller riksdag utan endast af biskopar och några andra framstående prestmän med mycken tvekan blifvit godkänd, kan hon måhända synas temligen ofarlig. Försöket att hämma en lifligt pågående andlig utveckling var likväl i sjelfva verket icke blott opraktiskt, utan äfven vådligt, då de naturliga följderna af ett tillbakagående omöjligt hade, i fall det lyckats och sådan nu ställningen en gång var, kunnat uteblifva. Detta insågo nog ock konungens rådgifvande vänner. Men det insågs snart äfven lika klart af de män, som bona fide gifvit vika för de kungliga önskningarna, och af många andra, som först efter den nya lagens utgifvande fingo kännedom om hvad som förehades. Först allmän förstämning och sedan knotande missnöje läto sig ock inom kort förnimma. Ja detta senare, förstärkt genom kringlöpande rykten om konungens böjelse för påfvisk lära, gick till och med så långt, att det med framgång kunde begagnas af ett parti, som ville befria den ännu lefvande och i Örbyhus slott fångne Erik XIV för att upphöja honom på Sveriges thron, fastän det slutligen endast bidrog till att bringa honom i grafven. Ingen egentlig söndring inom kyrkan lät dock ännu höra af sig. En sådan uppstod först genom ordinantians bihang eller Johan III:s beryktade liturgi.

* * *

Om denna liturgi eller, såsom hon af okändt skäl på folkspråket kallades, »den röda boken», kan måhända, huru mycket buller hon än åstadkommit, med ännu mer skäl än om nämnda ordinantia sägas, att den icke i och för sig borde hafva ansetts vara af någon synnerligt betänklig art. Den var författad af konungen sjelf och Fecht tillsamman, hvilket kanske var nog för att framkalla misstankar, som dock ytterligare stegrades genom det allmänt spridda, fastän orimliga ryktet, att äfven katolikerna Herbst, Laurentius Norvegus eller den så kallade Klosterlasse och Possevino skulle i författandet hafva deltagit. Afsigten med densamma var emellertid endast att gifva gudstjensten större skönhet och högtidlighet. Den iakttog derföre alldeles samma uppställning som Olavus Petris då allmänt brukade messordning, hvilken blott genom nya tillägg skulle göras rikare och fylligare; den återinförde visserligen flera i nyssnämnda ordning strukna delar ur missale romanum samt bibehöll de psalmer och böner, som detta missale föreskrifver för presten vid messdrägtens påklädning m. m., men uteslöt dock alla korstecken, bugningar, altarkyssningar jemte annat dylikt och ändrade alla anstötliga ordalag. I sjelfva den grannlaga nattvardsliturgien fick dock ett uttryck stå qvar, som måste väcka och äfven väckte stor förargelse, helst det syntes stå i strid med ordinantians nyss förut afgifna förklaring mot messoffret. Det heter nämligen nu i temligen nära anslutning till den romerska messans ord: »samma din son, samma offer, som är ett rent, heligt och obesmittadt offer, till vår försoning, sköld, skärm och skjul mot din vrede, mot syndens och dödens förskräckelse oss förestäldt, fatta och anamma vi med tron och med våra ödmjuka böner *frambära* för ditt

heliga majestät». Äfven detta så hårdt klandrade uttryck *kan* dock mycket väl försvaras, om det tydes rätt; men för gynnsamma tolkningar hade man på den tiden icke skäl att vara benägen. Nu torde det gå bättre med den saken och man finna det vara tillbörligt att åtminstone med välvillig uppmärksamhet taga kännedom om de vackra af Fecht skrifna ord, som förekomma i bokens företal och angifva hennes ändamål.

Menniskan — heter det der — kastas gerna mellan tvenne ytterligheter, hvilkas större eller mindre farlighet är svår att afgöra. Än förfaller hon till vidskepelse, än till pietetslöshet; men vidskepelsen eller villfarelsen om det verkligt gudomliga har åtminstone det goda med sig, att den ej leder menniskan bort från kärleken till Gud. Pietetslösheten, som missaktar det gudomliga och likställer det heliga med det lumpna, synes farligare, emedan sinnet derigenom bortvändes från all gudsfruktan och tukt. Våra fäder hafva bekämpat vidskepelsens hydra, men det är att befara, att de dervid öfverlemnat fåren åt pietetslöshetens långt grymmare odjur. Det är sant, att de löst de fjettrar, som fordom bundit menniskoanden, det är sant, att de frigjort oss från de stadgar, som man med orätt likställt med Guds bud, men i vidskepelsens ställe följde sjelfsvåldet, i stället för fastor kom fråsseriet, för bestämda sabbatsstunder rätten att godtyckligt använda hvarje timme, kyskheten föraktas och Guds ord användes till försvar för köttsliga utsväfningar. Om nu fromhetens yttringar, vid hvilka fordom kanske lådde något vidskepligt, åter bragtes till heders, ej skulle derföre vidskepelsen återvända. Vi veta, att apostlarne och deras lärjungar efter förfädrens sed plägade fasta under vissa dagar och på vissa timmar bedja sina böner, och hvem djerfves väl nu förkasta denna

kristliga, af kyrkan häfdade sedvänja? Och kan väl menniskan utan dylika ordningar hållas qvar inom fromhetens skrankor? I sjelfva verket hafva också de, som förkastat kyrkans forna bruk och ceremonier, nödgats skapa nya; att umbära dem är helt enkelt omöjligt. Visserligen äro de ej nödvändiga för den eviga saligheten, ty denna gifves alla dem, hvilka tro på Kristus, men de tjena till att vänja oss vid gudsfruktan och att bibehålla den genom Kristus förvärfvade nåden. Fromheten bör nämligen genomtränga hela vårt väsen och yttra sig i hvarje kroppens rörelse, ty deraf hjertat är fullt, derom bör ock munnen tala. Särskildt böra dessa fromma åtbörder iakttagas vid Herrens heliga nattvard, och derför har man nu sökt återinföra en högtidligare messordning, ur hvilken dock allt, som synts främmande för den heliga handlingen, blifvit utmönstradt. Man har här blott sökt Guds ära och att lifligare uppväcka minnet af det *enda* offer, som Kristus en gång förrättat till vår återlösning. Säkerligen skall mången klandra vårt försök, men hvem har varit nog lycklig att kunna ställa alla till freds? Stämmer vårt arbete — såsom vi hoppas — öfverens med den heliga skrift, må detta vara oss nog. De ceremonier, vi hafva infört, äro ej uppfunna af de romerska påfvarne, utan *iakttagna af den äldsta och renläriga kristna kyrkan*, och med denna hafva vi sökt ernå den öfverensstämmelse, som varit möjlig i dessa af religiös oro och villfarelse uppfyllda tider.

Hvad som emellertid kanske mer än liturgiens innehåll åtminstone i början framkallade oro var den omständigheten, att hon till stor del var skrifven på latin, således på ett för folket obegripligt språk, från hvilket det under senast förflutna halfsekel hade småningom blifvit befriadt. Sjelfva bibelcitaterna äro äfven dels latinska och då van-

ligen ur versio vulgata, dels svenska, hvilka dock icke äro hemtade ur 1541 års bibelöfversättning. Men äfven innehållet måste, huru mildt man än vill bedöma och tyda till det bästa dess välmenta afsigter, anses misslyckadt, ty det tillfredsställde, hållet såsom det är i Johan III:s vanliga medelvägsstil, i sjelfva verket ingen. Väl kunde katolikerna till en början jubla deröfver, att, såsom Theiner uttrycker sig, nästan alla den romerska messans yttre former blifvit återställda, men en afkylare låg dock redan i den omständigheten, att »lutheranismens fundamentala typ» blifvit bibehållen och att alltsamman endast utgjorde en blandning af ortodoxt och kätterskt, som behöfde genomgå en grundlig reningsprocess. Hvad åter beträffar den svenska kyrkans egna män, så kunde till och med de få, som åtminstone icke voro den nya ordningens motståndare, ej undgå att känna sig oroliga öfver förändringar, som, äfven om de i några afseenden skulle kunna anses såsom verkliga förbättringar, måste, enligt gammal erfarenhets vittnesbörd, föranleda jäsning i sinnena. Ett folk är nämligen knappt i någonting mer granntyckt, än när fråga är om rubbning i dess kyrkoseder. Och ändå påbjöds här en förändring, som med eller utan skäl för folkmedvetandet ej gerna kunde undgå att i det närmaste blifva liktydig med papism.

När liturgien från våren 1576 började blifva bekant inom landet och åtföljdes af den falska, men rekommenderande uppgiften, att ärkebiskopen skulle vara författaren, mottogs hon allmänt först med likgiltighet, sedan med knot och slutligen med öppen fiendtlighet. Klokt nog påbjöds hon likväl icke genast till bruk i församlingarna, utan invaggade man sig fastmer i förhoppningen, att den

genom biskoparnes underhandlingar inom stiften snart skulle vinna en anslutning, som väsentligen borde underlätta påbudet. Denna förhoppning gick emellertid så litet i uppfyllelse, att redan före sommarens slut i sjelfva hufvudstaden starka oppositionstecken visade sig. Presterna derstädes, kyrkoherden M:r Olof, skolmästaren M:r Andreas och de båda kaplanerna Ericus Petri och Petrus Erici, vägrade nämligen att fira de anbefallda Kristi lekamens och jungfru Marie födelses högtider, samt förklarade sig dessutom uttryckligen icke vilja hafva något med hela liturgien att skaffa. Denna djerfhet kostade dem embetets och frihetens förlust. Och dermed började konungen sina sorgligt bekanta våldsåtgärder mot dem, som visade någon böjelse att motsätta sig hans älsklingsverk. Väl är det sant, att de första offren icke träffades synnerligen hårdt, emedan de inom kort anställdes i andra presterliga embeten, med undantag af kaplanen Petrus Erici, som blef den förste flyktingen till hertig Karls furstendöme; men deras straff var dock beräknadt på att verka afskräckande. Hvilken illusion! Icke ens de fångna Stockholmspresterna sjelfva läto böja sig, utan afgåfvo från sitt fängelse en skriftlig förklaring, hvilken kan anses såsom en förebild till hela den massa af de mot liturgien riktade skrifter, som under de följande åren utkommo.

Såsom skäl för sin vägran att godkänna liturgien anföra de förklarande hufvudsakligen följande: att, då intet rättvist klander kunde framdragas mot den dittills gällande svenska messordningen, funnes icke heller något skäl till förändring, så mycket mindre som denna endast skulle väcka förargelse, hvilken dock Guds ord högligen förbjuder; att då deras förfäder för sig och sina efterkommande

lofvat blifva vid den evangeliska kyrkans lära och kyrkobruk, så bjöd nu skyldig vördnad för de bortgångne att äfven stå dervid; att de ceremonier, man ville tillägga till de förut vanliga, förvandlade nattvarden till ett offer, hvarigenom man komme öfver till de påfviskas lära och droge i ok med de otrogna; att messoffret sålunda skulle blifva antaget, samt att dessutom uttryck förekommo, som tillhörde de påfviskas villfarelse, såsom då man endast med en liten förklädning infört förbönen för påfven; att liturgien äfven lade för stor vigt på prestens kläder och åthäfvor, såsom vore deruti någon särdeles helighet, gjorde sakramentet beroende af prestens fromhet och böner, påbjöd kanoniska tider och fastor såsom Guds bud o. s. v.[1]) — Se der ett kort sammandrag af hvad snart i mångfaldiga variationer inom alla landsorter upprepades i samma mån den välmenta men olycksbringande boken der hann blifva känd, och ännu mer, då man gjorde försök med att bruka henne vid gudstjensterna. Redan det första profvet i Upsala domkyrka juldagen 1576 misslyckades fullständigt, fastän ärkebiskopen sjelf var liturg, och framkallade blott, till konungens förargelse, följande dag en motpredikan af en bland professorerna, hvilkas omedgörlighet småningom ledde till hela det svaga universitetets upplösning.

Det som redan händt stäfjade likväl alls icke Johan III:s ifver för saken. Snarare tvärtom. Tjenliga personer utskickades till landsorterna för att underhandla med både prester och allmoge — ett något ovanligt steg i en liturgisk fråga — och till Stockholm sammankallades en riksdag, som af konungen öppnades med klagomål öfver kyr-

1) Anjou, ref. hist. III, s. 114.

kans och presterskapets ställning d. 11 Febr. 1577. Denna riksdag skulle tillika vara kyrkomöte. Här godkändes nu liturgien, såsom det vill synas, utan svårighet af adel, borgare och bönder, hvilka i allmänhet torde hafva haft föga reda på innehållet och desto lättare togo intryck af konungens vackra försvarstal. Trögare gick det hos presterna, oaktadt liturgiens mest kända motståndare blifvit från mötet aflägsnade. Ingen öfverläggning fick ega rum, utan man skred på befallning af konungen, som sjelf presiderade, genast till omröstning. Men ändå uppstod en minoritet, som ej ville foga sig efter vederbörandes önskningar. Till sist underskrefs dock beslutet d. 16 Febr. af alla de församlade, biskoparne och 96 prester, fastän med så skrufvade förklaringar, att man tycker sig nästan under kanske de flesta namnen kunna läsa biskop Brasks bekanta reservation: »härtill är jag nödd och tvungen».

Hurudan tillämpningen under sådana förhållanden skulle blifva, säger sig sjelf. I Upland och hela Norrland fortfor den ursprungliga motsträfvigheten; i Linköpings vidsträckta stift gjorde den kraftfulle biskopen Martinus Olai intet för efterlefnaden; inom hertig Karls område fick nyheten ej införas; och i rikets öfriga landskap voro meningarna ganska delade. Det torde nog alltså hafva varit öfverensstämmande med sanningen, när M:r Abraham anmärker, att fastän de flesta biskoparne godkänt liturgien, deras nit för hennes införande dock varit temligen lamt, då de dels blundade för olydnad, dels tilläto presterna att blott delvis begagna henne med förbigående af sådana ställen, som den messande sjelf fann mest anstötliga; så att hon icke kan sägas på *någon* tid hafva varit allmänt och fullständigt i bruk.

Konungen sjelf var emellertid orubblig. Under de första åren vidtog han dock icke några nämnvärda våldsåtgärder mot sina mer eller mindre starka vedersakare, — ehuru väl sådana åtgärder aldrig helt och hållet saknades — ty andra planer togo då företrädesvis hans uppmärksamhet i anspråk. Det var nämligen vid den tiden som de bekanta underhandlingarna med Rom som lifligast pågingo. Huru och med hvilken framgång de fördes af hitskickade påfliga sändebud, är numera en af hvarje bildad svensk så känd sak, att någon beskrifning här torde vara öfverflödig. Underbart är, att de ej ledde till önskadt resultat, då man med visshet vet, att konungen och den främste underhandlaren Possevino voro fullkomligt ense om det romerska patriarkatets behörighet, om *protestantismens ogillande*, om en katolsk kyrkas nödvändighet o. s. v. Man påstod, att denna enighet till och med gått så långt, att konungen i en hänförelsens stund 1578 formligen öfvergått till katolicismen. Derhän kom det likväl icke, fastän sjelfva *läran* i och för sig ej utgjorde något hinder, då Johan III fortfarande trodde sin s. k. gammalkatolska bekännelse stå i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den romerska och aldrig ville fullt begripa skilnaden. Han var således visserligen färdig till en förbindelse med Rom, men på de omöjliga vilkoren, att han — såsom kardinal Hosius redan i ett bref till Herbst 1576 antyder — sjelf skulle blifva ett slags påfve i Sverige, lekmän få åtnjuta kalken i nattvarden och presterna ega rättighet att gifta sig. Possevino nödgas ock redan samma år, den stora öfvergångsscenen skulle hafva skett, trots alla jesuitiska bearbetningar och de många utsändningarna af svenska ynglingar till både Rom och det nya jesuitseminariet i Braunsberg, skrifva till

sin ordensprovinsial, att saken haft vida mindre framgång än han vågat hoppas. Den blef ej bättre under de följande åren, icke ens sedan en verkligt romersk-katolsk konung uppstigit på Sveriges thron.

Sedan konung Johans liturgiska föreskrifter sålunda kommit i förbindelse med planer af långt vidsträcktare beskaffenhet, hvilka efter vanligheten af ryktet ansenligt öfverdrefvos, började äfven de förras gynnare blifva betänksamma. Många, bland riksrådets och den högre adelns medlemmar grepos af ängslan för att sådana under Gustaf Wasas regering indragna kyrkogods, som de fått i förläning, skulle genom svenska kyrkans återförening med Rom komma att fråntagas dem, och sjelfve ärkebiskop Laurentius Petri Gothus, ville ej längre understödja det verk, som han så väsentligen befordrat. Han slöt tvärtom icke blott förbindelse med sina forna vänner, utan uppträdde äfven såsom författare mot både liturgismen och papismen. Verkan af en sådan förvandling från åtminstone misstänkt förkämpe till öppen motståndare är lätt att förstå. Den blef så mycket större som det allmänt berättades, att den visserligen svage, men likväl synnerligen högt aktade mannen vid endast 50 års ålder d. 12 Febr. 1579 dött af grämelse öfver begångna misstag. Men ej endast högt uppsatte mäns föredöme framkallade jäsning i sinnena; äfven den evangeliska trons egen ande var numera hos den stora massan af folket blifven så stark, att hon hvarken ville tåla jesuitiska stämplingar ej heller sådana medelvägsordningar, hvilkas innebörd hon aldrig förstått. Dertill kom en ny oro, som framkallades af den unge thronföljarens religiösa uppfostran, som visserligen skulle vara bekännelselös, men i verkligheten dock blifvit af de romerska fäderna så be-

drifven, att han redan såsom gosse kan sägas hafva varit fullständig katolik. Vackra utsigter alltså för framtiden! Konung Johan lät sig dock af intet hindras från att fullfölja sitt verk.

Från och med året 1580 öfvergaf han alldeles den relativt fredligare kyrkopolitik, som hittills blifvit iakttagen, och började anlita strängare, ja rent af våldsamma medel. Redan en till biskopen i Wexiö d. 19 Maj nyss nämnda år aflåten skrifvelse utvisade klart hvad man hade att vänta[1]). Vid samma tid hördes han ock ofta klaga deröfver, att för genomförandet af hans reform »slätt intet gjordt var», och anbefalla snart sagdt hvad medel som helst för att framtvinga lydnad för hans vilja. Och det stannade numera icke vid maktlös klagan eller påminnelser och hot. Nya kungliga påbud utkommo snart, genom hvilka hotet om tiondens och all förlänings indragning från de prester, som icke följde liturgien, verkliggjordes. Dessutom vidtogo nu mot vedersakarne alla dessa sorgliga förföljelser med afsättning, fängelse och landsflykt, som äro ur historien till-

1) »Nos Johannes III . . . non credimus vestra excidisse memoria, quod episcopi et præcipui clerici in regno examinarint novam illam ordinantiam missæ, dictam liturgiam, et examinatam approbarint atque in ecclesiis regni, dum celebranda sit missa, eam se observaturos, sigillis et subscriptionibus confirmarint. Intelleximus autem plurimos vestrum datæ promissionis et subscriptionis et imo debitæ sanctitatis et fidelitatis plane oblitos esse; cum tamen debeant hi homines aliis bono exemplo præire et se esse typum conservatæ fidei demonstrare. Verum sciatis hanc inconstantiam nobis per omnia displicere nec nobis dilectos esse perjuros . . . Volumus igitur ut . . . universi ac singuli clerici, missam celebraturi, novam hanc ordinantiam in omnibus suis titulis ac punctis servent . . . Qvicumque pro forma saltem recitat præfationem, omissis aliis additis religiosis precationibus, *is non solum privabitur officio ac beneficio ecclesiæ sed poena perjurii plectetur . . . Contemptor nostri mandati poenam seditiosi ac proditoris sustinebit.»* Baazius p. 451.

räckligt bekanta för att här erfordra någon beskrifning. Lyckades man då ock med de våldsamma försöken åstadkomma någon förändring? Det kunde se så ut, enär två möten 1582 och 1583 ånyo stadfäst liturgien; men denna framgång var blott skenbar och upplösningens stund nära.

Det starkaste motståndet utgick nu från hertig Karls furstendöme, som blifvit en skyddsort för alla från det egentliga konungariket utdrifna eller frivilliga flyktingar. Hertigen sjelf hade i den liturgiska striden till en början förhållit sig temligen passiv, men uppträdde småningom allt bestämdare såsom gynnare af de män, som konungen ansåg för fiender, och då han slutligen lät välja en af de allra misshagligaste, nämligen f. d. Upsalaprofessorn Petrus Jonæ, till biskop i Strengnäs, uppflammade den kungliga vreden i full låga. Detta steg ansågs nämligen och var kanske äfven ett ingrepp i de regala rättigheterna, angående hvilka Johan III alltid var ytterst ömtålig. Han hotade derföre furstendömets innebyggare, om de vidblefvo detta val. De förblefvo dock orubbliga, liksom deras hertig. Långt ifrån att i något fall gifva vika, sökte han, hvad liturgien särskildt beträffar, dels genom mötesbeslut i Strengnäs och Örebro, dels genom anskaffade utlåtanden från flera det protestantiska Tysklands universitet och teologer, som alla i mer eller mindre skarpa ordalag uttalade sin förkastelsedom, helt och hållet undertrycka densamma såsom varande ett förebud till påfvedömet. I lika anda uttalade stiftets presterskap sitt ogillande. Med hvilka känslor konungen skulle mottaga underrättelsen om dylika tilltag, säger sig sjelf. Hans raseri kände knappt mer några grän-

ser[1]. Nämnda presterskap förklarades genast fridlöst och förlustigt allt sitt gods och arf utom furstendömets område[2]. Men icke nog dermed; äfven andra stifts presterskap, särskildt Wexiö stifts, uppsade all gemenskap med det till Strengnäs stift hörande, och de häftigaste stridsskrifter utgåfvos å ömse sidor. Ända derhän var det alltså slutligen kommet, att denna olyckliga liturgi, som ju var ämnad att blifva ett föreningsband mellan de kyrkliga partierna i landet, sjelf var på väg att åstadkomma allmän söndring och upplösning inom svenska kyrkan.

Alla obehag och slitningar förmådde likväl nu lika litet som förr verka förändring i konungens öfvertygelse. Långt ifrån att någon eftergift genom de sorgliga erfarenheterna hos honom fann insteg, ökades med åren snarare än minskades hans ifver att genomdrifva sitt opraktiska religionssystem, hvars trogna uttryck han ansåg liturgien vara. Ja med den sega och på samma gång sjelfkloka envishet, som var honom egen, yrkade han till och med i sitt testamente, att den ordning för gudstjensten, som i hans regeringstid varit gällande, skulle äfven efter hans död i riket brukas. Men detta oaktadt plågades han otvifvelaktigt af tanken på de bittra strider han framkallat. »Missnöjd med sig sjelf» — skrifver en författare — »ledsen vid lifvet, nedslagen af sina motgångar, led han sannolikt

---

1) Det gaf sig luft dels i patentet till rikets presterskap den 12 Febr. 1588, dels i den sermon, han samma år höll till det på Borgholms slott samlade Smålands och Ölands presterskap. Den som derom önskar taga närmare kännedom hänvisas till Vitterhetsakademiens handlingar 16. s. 163 o. ff.

2) Grunden till, att så stränga straff, ja till och med lifsstraff, kunde ådömas, låg deri, att öfverträdelse af de liturgiska föreskrifterna af Johan III bedömdes såsom majestätsbrott.

derjemte mot slutet af misströstan om beståndet af det verk, för hvilket han offrat sitt lifs lugn och sina bästa krafter». Och hvilken var väl den s. k. idé, för hvars skull offret blifvit gjordt, om icke en *illusion* både i fråga om egen maktfullkomlighet med hänsyn till kyrkans angelägenheter och om den väg, på hvilken den stora motsatsen emellan protestantism och katolicism skulle kunna häfvas? Han misslyckades derföre, och han måste misslyckas, äfven om han mindre, än fallet var, lidit af karakterssvaghet, häftigt lynne, sjelföfverskattning, papistiska böjelser och åtskilligt annat, som hör till grunddragen i den bild, historien af honom tecknat. I stället för framgång kunde han nu, trots alla välmenta afsigter, endast bereda olycka åt både sin person och sitt folk. Med fullt skäl kan, i korthet sagdt, på honom tillämpas Geijers bekanta yttrande: »Tänkvärdigt och alltid sig likt i historien är deras uppförande, hvilka, utan sjelfständighet, dock söka en stödjepunkt i en ytlig jemnvigt mellan motsatser; som utan egen öfvertygelse lefva i konsten att pruta på öfvertygelser, taga grundsatser från ett håll och slutsatser från ett annat, och, då ett sådant förfarande saknar all inre halt, fylla bristen med en stor tanka om sin personliga vigt. För öfrigt är deras handlingssätt i sig sjelf så osammanhängande, som en falsk ställning nödvändigt bjuder, och låter sig innefattas i få ord: vackra medel med dåliga ändamål eller vackra ändamål med dåliga medel.» Huru hård dom man emellertid än må vara böjd att fälla, kan man icke utan deltagandets vemod läsa de ord, den döende konungen om sitt verks motståndare uttalat, då han säges hafva yttrat: »För några år sedan räknade de messordningen för god. Var hon då god, hvi hafva de henne icke hållit? Men är hon nu ond, som de säga, hvi

hafva de tillförene henne underskrifvit? Vilja de ej hålla den nya messordningen, så må de hålla den gamla: vi äro icke deras samvetes konung. Vi taga Gud allsmäktig till vittne, att hvad flit vi härutinnan gjort hafva, är skedt i en god mening, att det skulle lända till Guds ära och hans församlings uppbyggelse, men hafva vi orätt drabbat, så förlåte oss Gud».

När Johan III dog d. 17 November 1592 var den svenska kyrkan genom inre split i ett bedröfligare läge än hon varit sedan reformationens början. Den aflidne konungen hade vid ett tillfälle gifvit jesuiterna den uttryckliga förklaringen, att han aldrig kunde blifva lutheran eller kalvinist. Han hade likaledes vid många tillfällen försäkrat sina oroliga och misstänksamma undersåtar, att han aldrig skulle blifva romersk katolik. I båda fallen hade han äfven hållit ord. Hans ståndpunkt hade varit, såsom redan är visadt, gammalkatolsk, och denna hvarken kunde eller ville under dåvarande förhållanden folket begripa. Med alla sina åtgärder, sitt förbud mot protestantiska skrifters införande, sin ordinantia, sin liturgi, sina stränga bestraffningar o. s. v. hade han derföre ej uträttat annat än att framkalla en jäsning, som slutligen fått en mycket betänklig utsträckning. Och hurudan skulle väl den framtida ställningen blifva, då sonen och efterträdaren Sigismund, som redan några år före fadrens död blifvit konung i Polen och allmänt ansågs för en af den romerska kyrkans lydigaste söner, nu äfven skulle bära Sveriges krona? Till och med hans egen fader hade ju genom ett tillsamman med sitt råd i Wadstena fattadt beslut trott sig behöfva värna om sin kyrkoordning mot hans papism. Hela detta skyddsvärn med sina många småaktiga föreskrifter var dock temligen

betydelselöst, helst det mindre var Johan III:s aldrig högt uppskattade kyrkliga anordningar än kyrkan sjelf och hennes under de senast förflutna 70 åren förvärfvade vida dyrbarare skatter, som behöfde skyddas mot Sigismunds befarade reaktionsförsök. Hvilka erfarenheter och hvilka lärdomar af olika slag hade också icke den gångna tiden efterlemnat! Man var nu blifven allmänt ense derom, att det ej längre vore nog med den ursprungliga och fullkomligt riktiga satsen om Guds ords uteslutande auktoritet eller med en obestämd hänvisning till äldre lärobestämningar, utan att äfven kyrkan sjelf måste från den ståndpunkt, till hvilken hon kommit, i form af bekännelse uttala sin uppfattning af det heliga ordets allmänna grundsanningar, om hon för framtiden skulle kunna trygga sitt sjelfbestånd såsom evangelisk kyrka. Ett verkligen fritt beslutande kyrkomöte, som borde ordna både i fråga varande sak och andra dermed sammanhängande angelägenheter, var således af yttersta behof påkalladt. Det blef ändtligen Upsala möte, som år 1593 fick sig dessa höga uppgifter förelagda.

* * *

Redan före konung Johans död hade biskop och presterskap i det liturgien så länge trogna Wexiö stift gjort öppet affall från densamma, och enahanda var äfven förhållandet med presterskapet i Westerås stift. Hvad de öfriga stiften beträffar, så voro meningarna der visserligen ännu något delade, men ingenstädes var man dock fullt belåten, utan instämde man fastmer från alla håll i det af hertigdömets presterskap tidigare gjorda yrkandet på ett kyrkomöte, som borde ordna de i så mycket intrasslade kyrkliga angelägenheterna. Särskildt hade den del af presterskapet, som

var samladt i Stockholm vid den aflidne konungens bisättning d. 30 December 1592, framställt ett dylikt yrkande och till hertigen d. 3 nästföljande Januari öfverlemnat en böneskrift af följande innehåll:

Högborne Furste... Eders furstl. Nåde har utan tvifvel tillräckligt öfvervägt, huru mycket det är af nöden, att den myckna split och oenighet, som nu i lång tid här i vårt kära fäderneslând, det Gud bättre, om religionen varit hafver, samt de mångfaldiga och stora förargelser, som med uppenbara affall, ovisshet i läran, ungdomens förförelse, kapitels och skolors försvagande, gode mäns förtryck, kollegii förstöring och församlingens förnämsta friheters underkufvande samt andra sådana oordningar derigenom blifvit förorsakade, måtte genom Guds nådiga hjelp afskaffas och en beständig och gudelig enighet åter upprättas. Och eftersom man ej kan förmoda, att antingen dessa besvärligheter af sig sjelfva bortfalla eller fullkomlig enighet annorlunda än genom ett allmänt, kristligt och fritt inrikes möte lagligen kan åstadkommas, utan fastmer måste befaras, att om ett sådant möte, medan ännu tid och lägenhet är; icke blifver hållet, kunna i framtiden genom inträffade omständigheter mycket värre och förargligare saker tilldraga sig, än hittills har skett; desslikes eftersom vi, på vårt kalls vägnar, för Guds namns äras, våra åhörares samt vår egen och våra efterkommandes eviga salighets och vårt kära fäderneslands allmänna nyttas skull, känna oss vara pliggtiga att med Guds nådiga bistånd efter förmåga hela församlingens brister, förekomma tillstundande farligheter och ånyo stadfästa den förra enigheten, så äro vi ock, hvar i sin stad, af hjertat underdånigt, troget, rättrådigt och välvilligt redobogne till att låta bruka oss i detta heliga, nyt-

tiga och nödiga verk; och eftersom vi slutligen med mycken hugnad förnummit E. F. Nåde hafva om denna sak en hög, allvarlig och gudelig mening .... anhålla och bönfalla vi, på egna och församlingens vägnar, att E. F. N. värdes nådeligen förhjelpa, att ett sådant kristligt möte, ju förr desto bättre, der det beqvämligast kan falla, må varda beramadt, och att vi fattige män, förr än vi åtskiljas, må någon förvissning om tiden och rummet bekomma.

Denna skrift mottogs naturligtvis med mycken välvilja af hertigen, som redan förut varit betänkt på hvad genom densamma begärdes. Men var han då verkligen äfven berättigad att sammankalla ett kyrkomöte? Derom synes emellertid ingen tvekan hafva egt rum, då han fått vederbörligt uppdrag att tillsamman med rådet under Sigismunds frånvaro vårda alla rikets ärenden. Också underställdes frågan aldrig ens denne nye konung, utan man underrättade honom blott om saken, sedan beslut redan blifvit fattadt, och då med uttalande af den förhoppningen, att han skulle godkänna de åtgärder, som kommo att vidtagas[1]). En annan mer omtvistad fråga blef deremot den, som angick det påtänkta mötets sammansättning och föranledde åtskillig skriftvexling mellan hertigen och rådet, hvilkas meningar i denna fråga synas hafva varit något skiljaktiga. Rådet önskade nämligen, att endast presterskapet skulle kallas och tre eller fyra riksråd vara vid mötet tillstädes; hertigen åter ville, åtminstone ursprungligen, att kallelsen skulle utsträckas till rikets samtliga ständer, enär man för att bereda sig trygghet mot påfvedömet icke borde följa

1) På underrättelsen ingick från Sigismund svar först tre månader efter Upsala mötes slut och då hållet i mycket sväfvande ordalag, om hvilkas verkliga inneböord man snart skulle få en bedröflig visshet.

dess egen sed att blott hålla ett möte af prester. Denna hans åsigt torde dock sedermera hafva blifvit icke så litet jemkad, ty i en skrifvelse af d. 14 Januari heter det, »att icke allenast de fyra af rådet, som de gode herrarne hafva nämnt, utan ock så många af rådet, som kunna för handen vara, och eljest *alle af adel, som der näst boende äro*, böra komma tillstädes». Om de öfriga riksstånden nämnes här intet. Men trots den omförmälda meningsskiljaktigheten, som blef af ingen praktisk betydelse, voro båda parterna derom fullkomligt ense, att presterskapet hufvudsakligen skulle blifva de vid mötet öfverläggande och beslutande. Äfven rörande denna beslutanderätt tänkte dock rådet och hertigen något olika, i thy att rådet ville inskränka alla förändringar endast till ett återförande af det skick, kyrkan egde i konung Gustafs sista och konung Johans första regementstid till och med Upsala möte 1572, men hertigen deremot ansåg olämpligt att gifva en sådan föreskrift, enär den skulle verka hinderligt för öfverläggningarnas frihet, och fann det vara nog med en förmaning, »att allt saktmodeligen och skickligen måtte tillgå». Den ifrågasatta inskränkningen blef icke heller påbjuden, huru mycket i sak mötets eget beslut än dermed verkligen öfverensstämmer.

Innan hertigen och rådet afslutat dessa små underhandlingar, hade de emellertid d. 8 Januari 1593 gifvit hvarandra en inbördes försäkran att gemensamt uppehålla riksstyrelsen under konung Sigismunds regering och derjemte att försvara en hvar vid den rätta religionen och vid Guds klara och rena ord, *efter den Augsburgiska bekännelsen*[1]), samt för öfrigt träffat den vigtiga öfverenskom-

1) Anmärkningsvärdt är, att här liksom i hertig Karls »försäkring» och adelns svar på densamma s. d. den Augsburgiska bekännelsen ut-

melse, som redan följande dag kungjordes. Den 9 Januari utfärdade nämligen hertigen i eget och riksrådets namn kallelse till stiftens föreståndare att, enligt hvad det vid konung Johans bisättning församlade presterskapet begärt, infinna sig vid ett möte, som var bestämdt att öppnas i Upsala d. 25 nästföljande Februari för att bilägga den oenighet i afseende på lära och ceremonier, som en tid varit rådande, fatta beslut rörande dessa ämnen och kyrkodisciplinen, samt välja ärkebiskop och lydbiskopar; biskoparne borde dervid vara åtföljda af domkapitlens ledamöter, af prostarne och af några de lärdaste och skickligaste från hvarje härad. — Den skyndsamhet, hvarmed denna kallelse utfärdades, visar bättre än något annat hvad man trodde sig hafva att befara af ett uppskof.

På grund af den omständigheten, att ofvannämnda kallelse endast är ställd till presterskapet, att också inga andra än denna korporations ledamöter jemte några rådsherrar i öfverläggningarna deltagit, samt att hvarje inbjudning till de öfriga riksstånden är obekant, har man velat anse Upsala möte blott såsom ett allmänt *prestmöte*, hvilket det ock i samtidens officiella handlingar vanligen kallas. Men i sjelfva beslutet benämnes det dock såsom »en sammankommelse af de förnämste ständer i riket, högre och nidrige, lärde och lekte», och i de från presterna utgångna skrifter kallas det ständigt »concilium». Laurentius Raymundius (1638) och den yngre Messenius vilja till och med hafva det ansedt såsom en allmän riksdag, för hvilken mindre

tryckligen angifves såsom en exponent för den rätta religionen, oaktadt hon ännu icke blifvit såsom sådan af svenska kyrkan erkänd och under den föregående reformationstiden blott tillfälligtvis någon gång åberopas.

riktiga uppfattning dock äfven finnes ett visst stöd i sjelfva det sätt, hvarpå mötets underskrifter äro ordnade i 1594 års tryck. Det säges ju likaledes uttryckligen i de om mötet utgifna berättelserna, att fullmäktige från städerna och landsbygden varit vid detsamma tillstädes. Men detta allt oaktadt visar sig likväl vid redigeringen af sjelfva beslutet ett icke så litet vacklande i fråga om dem, i hvilkas namn det borde utfärdas. Det första redaktionsförslaget (presternas) uppräknar hertigen, rådet och flera af adeln, biskoparne, menige presterskapet samt borgmästare och rådmän i städerna, och i bekräftelseformuläret: »vi alle samtligen och hvar för sig, som i detta samqväm församlade voro», adel och oadel, prester och lekmän, köpstadsmän, såväl som »andra ordnar». Rådet åter uppräknade i sin redaktionsförändring bland utfärdarne hertigen, riksrådet, biskopar samt »Sveriges ridderskap, menige adel och presterskap», men ändrade icke slutet. Hvad ändtligen hertigen beträffar, så upptog han i sitt förslag utom sig sjelf endast riksens råd, biskopar och menige presterskap samt i bekräftelsen endast »vi Carl etc. och vi efterskrifne Sveriges rikes råd och vi efterskrifne biskopar och professorer». Hela mångfalden af olika förslag slutade med att hufvudbrefvet utfärdades i hertigens, rådets, biskoparnes och menige presterskapets namn, men att i bekräftelsen tillades »riddersmän och adel» samt »köpstadsmän»[1]. — Allt detta sammanlagdt bevisar väl ganska påtagligt, att Upsala möte svårligen lär kunna anses hafva varit blott ett allmänt prestmöte, utan fastmer är i ännu högre grad än något under

1) Efter ett af Emil Hildebrand i år utgifvet värderikt arbete: »Handlingarna från Upsala möte 1593» s. 27.

reformationstiden berättigadt till namnet kyrkomöte, ehuru det skiljer sig från sina föregångare genom åtskilligt, som dock snarare stärker än försvagar i fråga varande rätt. Sådan var äfven samtidens uppfattning, trots de sväfvande benämningarna och den, i brist på lagstadgad ordning, under hela tidehvarfvet städse något sväfvande formen för ärendenas behandling. Men vigtigare än ett namn är sjelfva saken, och det är derföre till den vi nu vilja öfvergå.

Dessförinnan dock några ord om de skrifter, som redogöra för mötets förhandlingar. Något officielt protokoll finnes icke, så vidt ännu är kändt, oaktadt man skulle kunna tycka, att ett sådant borde hafva funnits åtminstone från d. 2 Mars, då professorn Ericus Jacobi Skinnerus och skolmästaren i Nyköping Olaus Martini utsågos till notarier, och dessutom hertig Karl några dagar efter mötets slut begärde att få sig tillsända akterna för hvarje särskildt sammanträde. I handskrifter finnas likväl många berättelser om detta möte, hvilka till större delen blifvit i allmänt bekanta historiska arbeten intagna och i allt hufvudsakligt äro med hvarandra temligen öfverensstämmande. Främst bland dessa ställer Hildebrand en i riksarkivet förvarad, hvilken han anser vara omsorgsfullare och utförligare än någon af de öfriga samt derjemte hafva mesta likheten med ett verkligt protokoll. Dernäst sätter han en annan berättelse, som finnes i Rålambska samlingen på Stockholms kungliga bibliotek och gifver sig ut för att vara afskrift af ett vid mötet af sjelfve ordföranden fördt protokoll, hvilken sist nämnda egenskap dock sannolikt är — oaktadt skriftens värde — henne pådiktad. I tredje rummet ändtligen uppföres en gammal latinsk berättelse, som är känd genom en afskrift i Jöran Nordbergs samling af handlingar angå-

ende kyrka m. m. i nyss nämnda bibliotek. Ur dessa tre, som af Hildebrand signeras med litt. A., B. och C., är nedan lemnade framställning företrädesvis hemtad.

* * *

På utsatt dag d. v. s. den 25 Februari, som var en söndag, sammanträdde mötet i Upsala kollegii eller universitets invid domkyrkan belägna större auditorium, der äfven sedermera alla dess öfverläggningar höllos. Sannolikt var dock, enligt Baazii uppgift, vid detta första sammanträde blott ärkestiftets presterskap tillstädes, hvarföre ock stadens pastor var den som helsade de närvarande välkomna och i korthet redogjorde för mötets ändamål. Något vidare förekom ej den dagen.

Nästa sammanträde (d. 26 Febr.) öppnades af Westeråsbiskopen Olavus Stephani Bellinus, som åter erinrade om mötets uppgift enligt hertig Karls kallelsebref och hvilken uppgift således vore att behandla frågorna om 1) kyrkans lära, 2) kyrko-ceremonierna, 3) kyrko-ordning och tukt, samt 4) om ärkebiskops- och biskopsval. Föredraget slutade med allvarlig förmaning till ledamöterna att under de blifvande öfverläggningarna undvika alla sårande tillmälen och vinnlägga sig om endrägt.

Derefter skedde upprop och de närvarande ledamöterna antecknades. Huru många dessa då voro, känner man icke, men sannolikt är, att ett icke ringa antal först under de följande dagarne anlände. Den officiella förteckningen på presterna, sådan den är bevarad, upptager 306 namn, bland dem fyra biskopar, fyra professorer och tjugotvå magistrar. Dertill kommo ytterligare hertig Karl sjelf och nio riksråd jemte åtskilliga af adeln samt några städernas

fullmäktige, hvilka alla likväl, med undantag af riksråden, icke i öfverläggningarna deltogo och väl icke heller egentligen varit till mötet kallade.

Följande dag (d. 27 Febr.) var mötet sammankalladt för att åhöra ännu ett tal, som då hölls af Upsalaprofessorn M:r Ericus Jacobi Skinnerus och handlade om vetenskapens förträfflighet, men framför allt om den heliga skrifts nödvändighet, om Luther och konung Gustaf, som befriat oss från påfvedömets mörker, och om den förderfliga liturgien, hvilken underkastades en skarp kritik och förklarades vara antikrists fäste. Men detta tal, som räckte nära två timmar, handlade icke blott om sådana allmänna saker, utan var tillika ett väldigt strafftal, genom hvilket de hårdaste tillvitelser gjordes presterskapet, det högre såväl som det lägre, för vårdslöshet i fråga om kyrkans angelägenheter, hofkurtis, otillbörlig eftergifvenhet mot »skrifvare» och andra verldsliga embetsmän, vankelmod, sedlig slapphet o. s. v. Talaren slutade med den förklaringen, att han beskrifvit kyrkans sjukdomar; nu tillhörde det mötet att ombesörja de rätta läkemedlen. Med talet afslutades äfven sammanträdet.

Nästa dag (d. 28 Febr.) synes ingen egentlig session för hela mötet hafva blifvit hållen, men väl en mindre krets af biskopar, professorer och några de förnämsta bland presterna varit samlad i »gamla skolmästaregården» för att öfverlägga om sättet för ärendenas behandling och ordförandeskapet. Om detta senare uppstod då en ganska hetsig strid, som hotade mötet med upplösning redan vid dess början. Ärkebiskopen hade dittills alltid varit ansedd såsom sjelfskrifven ordförande vid hvarje kyrkomöte, der ej olyckliga omständigheter lagt hinder i vägen. Upsala

stifts presterskap yrkade derföre nu, att den gamla ordningen måtte bibehållas och följaktligen ärkebiskopsval anställas innan något annat företogs. Detta yrkande afböjdes dock af de närvarande biskoparne, isynnerhet af den energiske Petrus Jonæ från Strengnäs, sannolikt af det hufvudsakliga skäl, att de vid valet befarade en oenighet, som skulle kunna menligt inverka på mötets blifvande förhandlingar. Nämnda presterskap, som utgjorde majoritet, gaf emellertid icke vika, och de närvarandes beslut blef följaktligen efter dess önskan. Orsaken till en sådan envishet behöfde ej ligga och låg nog icke heller i en blott stiftsfåfänga, utan var den väl snarare fruktan för det verldsliga öfvergrepp, hvarpå man under den senast förflutna tiden fått mer än tillräckligt många prof. Men huru än dermed må hafva förhållit sig, så gjordes genast bruk af det fattade beslutet, ty samma dag kl. 10 f. m. afgick en deputation till hertigen, som bodde på Upsala slott, för att anhålla om ärkebiskopsval. Han förklarade sig dock vilja närmare tänka på saken och derom öfverlägga med riksrådet, hvarefter nästa dag besked skulle lemnas.

De i denna deputation deltagande biskoparne i Linköping, Strengnäs, Westerås och Åbo — de enda vid mötet närvarande, emedan biskoparne i Skara och Wexiö för sin höga ålders skull ej voro tillstädes — hade derjemte kommit till hertigen i en egendomlig angelägenhet. Linköpingsbiskopen Petrus Benedicti ville nämligen i sina kollegers närvaro inför honom öppet bekänna, att han hade syndat mot Gud i det han gifvit sitt bifall till och underskrifvit liturgien, hvilket han numera af allt hjerta tyckte illa vara och bad derföre om nåd både af Gud och menniskor. Han erkände äfven, att han af räddhåga och genom de skenfagra förklaringar,

som konungen gjort, blifvit bevekt att underskrifva och gilla den »syndaktige liturgiske handelen». Hertigen svarade derpå, att »efter Gud vill förlåta dem, som sina synder ångra och tro honom om nåd, så måste äfven menniskor förlåta dem». Och en liknande bikt förekom ytterligare samma dags eftermiddag inför presterskapet af Geflepastorn Olaus Andreæ samt några andra. Dessa penitenser, som under mötet fingo många efterföljare, äro i all sin obetydlighet mycket betecknande för tidens anda. Att hafva visat lydnad för öfverhetens bud och brukat en messordning, som väl med hänsyn till förhandenvarande omständigheter kunde vara olämplig, men visst icke rent af förkastlig, betraktades nu såsom en synd, för hvilken man behöfde göra afbön hos både Gud och menniskor.

Den 1 Mars, som väl torde böra anses för mötets egentliga begynnelsedag, uppträdde vid sammankomsten några rådsherrar, anförda af riksdrotset Nils Gyllenstjerna, som höll följande tal: Vår nådige furste tillsäger menige presterskapet all gunst och nåd. Det är allom väl vetterligt, hvad skadlig oenighet och tvist i religionen både om lära och ceremonier i vårt land i många år varit hafver. På det att sådant måtte blifva afskaffadt och åter komma till god kristlig enighet, har hans Furstl. Nåd samt riksens råd och presterskapet, som församladt var när konungens lik på nyårsafton nedbars i slottskyrkan, synts rådligt och nödigt vara, att det måtte blifva generale concilium, der alle åter måtte komma till en kristlig enighet både i den kristliga läran och ceremonierna. Ty om det icke sker, skola vi frukta, att det varder gångandes så med oss och vårt fädernesland som med Frankrike, Holland och Nederland, der de märklige städer äro öde blefna genom religionens oenighet. Ty der icke är endrägtighet uti lära

och religionen, der kan aldrig samdrägtighet och kärlek vara uti de verldsliga saker, utan tvist och förderf. Den som har något skäl att försvara liturgien med ur den heliga skrift, honom skall det vara lofligt stiga fram; honom skall ock gifvas ljud till att utsäga sin mening; *här är ett fritt concilium.* — Om den Augsburgiska confessionen och den kristliga religionsform i lära och ceremonier, som den gamle ärkebiskopen (Laurentius Petri d. ä.) gjorde, låtom oss deruti förena oss.

Sedan derefter talaren och de öfriga riksråden frågat, om de närvarande och äfven de frånvarande ville vara en man med dem i den kristliga tron, svarades ja. Vidare förklarade han, att om den polske konungen, som numera äfven vore Sveriges konung, komme hit, skulle han icke blifva herre öfver svenskarnes tro och samvete, utan lemna i fred den lära, som mötet enligt Guds rena ord kunde komma att fastställa. Slutligen önskade han, att den evige Guden måtte vara mötets regent och der allt så styra, att det blefve Honom till lof och ära samt »oss och våra efterkommande till ett godt tillstånd och evigt själagagn».

Äfven vid detta sammanträde förnyade Upsala stifts presterskap sin begäran om ärkebiskopsval, men fick från hertigen det svar, att med valet ej brådskade, men att han deremot ville till mötets preses utse en af de två, som vid ett af mötet sjelf anstäldt ordförande-val finge de flesta rösterna.

Det sålunda föreskrifna valet anställdes följande dag (2 Mars), och tillföllo dervid de flesta rösterna (196) Upsalaprofessorn Nicolaus Olai Bothniensis. Denne betydande man, som var född i Norrbotten och studerat i Rostock, hade efter sin återkomst från utlandet blifvit af konung

Johan III år 1586 förordnad till lärare vid det af honom nyinrättade Stockholmskollegiet, hvilket efter Upsala universitets sprängning under de liturgiska oroligheterna var landets främsta bildningsanstalt. Der hade den helt visst då ännu mycket unge mannen tillsamman med sina två liksom han sjelf betydande kolleger, Ericus Jacobi Skinnerus och Petrus Kenicius, enligt alla samtidas enstämmiga omdöme, verkat med utmärkt skicklighet till slutet af år 1590, då både han och hans två kolleger för sin trohet mot luthersk bekännelse föllo i onåd hos konungen och kastades i fängelse, hvarest de illa behandlade i mer än två och ett halft års tid fingo förblifva, då de aldrig kunnat förmås att köpa sig friheten på föreslagna, vanhedrande vilkor. Nicolaus Olai var således redan en icke blott hårdt pröfvad utan äfven i mångfaldigt afseende bepröfvad man, då han nu valdes till Upsala mötes ordförande. Han »förvägrade sig dock storligen» — heter det — att mottaga uppdraget, »eftersom det vore en hög sak och han sjelf vore ung och oförsökt», samt bad derföre, att det måtte lemnas åt någon af de gamle och erfarne männen. Invändningen tjenade emellertid till intet, utan fick det förblifva vid hvad som skett, emedan, såsom Linköpingsbiskopen uttryckte sig, vox populi vore vox Dei. Strax derefter steg Ericus Jacobi Skinnerus fram och gaf tillkänna, »huru det i andra sådana ärliga, fria och lofliga samqväm hade brukligt varit, nämligen att, när nu preses utvald var, skulle 12 andra beskedliga män utväljas, de der preses bistånd och hjelp göra skulle». På tillfrågan, huruvida äfven mötet ville följa denna sed, svarades ja; hvarefter 12 framstående prester från olika stift valdes till »assessorer». Slutligen meddelades, att vid nästa sammanträde skulle frågorna om

den heliga skrifts auktoritet och Augsburgiska confessionen behandlas.

Dermed var man ändteligen kommen fram till de vigtigaste angelägenheterna, hvilkas föredragning d. 3 Mars, efter ett i tidens vanliga stil af ordföranden hållet tal, började dermed, att sekreteraren Olaus Martini uppläste sju teser, som i korthet angåfvo de blifvande öfverläggningarnas föremål. Dessa teser handlade om den heliga skrift, hennes gudomliga ursprung, hennes tillräcklighet för menniskors tro och lefverne, hennes tydlighet och förmåga att förklara sig sjelf samt hennes uteslutande auktoritet såsom rättesnöre för tron och gerningarna. Jemte skriften kunde följaktligen de äldre kyrkofädernas skrifter endast gälla såsom vittnesbörd om hvar profeternas och apostlarnes lära varit trodd och bekänd. I den sista tesen erkännas kyrkans tre gamla trosbekännelser, den apostoliska, Nicenska och Athanasianska, såsom sanna uttryck af den heliga skrifts lära.

Efter uppläsningen af och en genom ordföranden lemnad kort förklaring öfver dessa teser, hvilkas särskildt mot Johan III:s anordningar riktade udd var ganska märkbar, öfvergick man till frågan om Augsburgiska bekännelsen, som punktvis föredrogs och hvars nio första artiklar synas hafva, med korta lämpliga förklaringar öfver hvarje artikel, under dagens lopp blifvit genomgångna. Något vidare märkligt förekom ej.

Nästa dag, d. 4 Mars, som var söndag, hölls intet sammanträde, men påföljande dag (5 Mars) genomgick mötet den Augsburgiska bekännelsens alla återstående artiklar, vid hvilkas behandling man förfor på samma sätt som skett med de första. Efter fullbordad granskning steg biskop Petrus Jonæ upp och frågade de närvarande, om de gillade

den upplästa bekännelsen, hvartill svarades ett enhälligt ja, »och lofvade alle, att de dervid i lif och död, och hvad anstöt uppåkommer, förblifva skulle. Så tillsade riksens råd presterskapet fullkommeligen, att de ville med dem stå bi uti den bekännelsen med lif och blod». Då skall, enligt uppgift, mötets ordförande hafva med hög röst utropat de bekanta orden: »nu är Sverige blifvet en man, och alle hafve vi en Herre och Gud». Härom hafva dock hvarken de här följda berättelserna eller öfriga berättelser om mötet — med undantag af en enda — något att omförmäla.

Den länge uppskjutna *bekännelsefrågan* var alltså nu afgjord, och hvem inser icke, att uppskofvet varit en verklig lycka? Beslutet blef nämligen nu ej något de tillfälliga omständigheternas hastverk, utan en mogen frukt af många års genom hårda pröfningar luttrade utveckling. Det har äfven derföre stått fast under århundraden, och aldrig skall, såsom vi förvisso tro, den dag komma, då vårt folk affaller från dess stora grundtankar.

Sedan bekännelsen blifvit fastställd — heter det vidare — begärde i sammanhang dermed presterskapet af riksråden, att de ville bemedla hos hertigen om utdrifning af de »trosspillare», som här och der voro inkomne både i Stockholm, Wadstena, Drottningholm och annanstädes, samt att han måtte taga deras underhåll (synnerligen deras i Wadstena) och dermed uppehålla studenterna. Ytterligare begärdes, att hertigen och rådet skulle afsätta dem, som voro af en falsk religion, ehvad de innehade andligt eller verldsligt kall. Slutligen begärdes ock, att dem, som vistades i utlandet »på en falsk mening», skulle vara förbjudet att återvända till fäderneslandet. Detta allt sade sig äfven riksråden vilja efterkomma och förklarade det

särskildt vara lämpligt, att ingen skulle få embete, andligt eller verldsligt, förr än »han hade gjort sin tros bekännelse och förpligtelse». Derjemte erinrade Nils Gyllenstjerna på rådets vägnar, att det rent af skulle vara »farligt för vårt regemente», om det ej ginge så till som sagt var, hvarpå han framdrog Frankrike och Nederländerna såsom varnande exempel. — Det synes klart af denna stränghet, huru utledsen man var vid allt den närmast förflutna tidens religiösa bråk.

Ett nytt bevis derpå gaf den följande dagens (6 Mars) sammanträde, då den ömtåliga *rituella* eller *liturgiska* frågan behandlades. Många uppräknade prester, som i skrift eller handling visat sig vara liturgiens anhängare och gynnare, förekallades och fingo från alla håll skarpa förebråelser, hvilka dock slutade med vänligt öfverseende, sedan de skyldige, efter att hafva erkänt sitt fel, derom ödmjukt anhållit. Allt gick således väl för dessa prester, utom för en vid namn Petrus Pauli, som varit kyrkoherde i Stockholm och der synes hafva ådragit sig en stark ovilja. Slutransakningen i hans mål skedde visserligen icke, liksom fallet äfven var med några andra, förr än ett par dagar senare, men må dock här i sammanhang med de öfriga omnämnas.

Denne man var emellertid anklagad icke blott för liturgiskt ofog, utan derjemte för åtskilligt annat, som af särskildt från Stockholm till mötet afsända ombud lades honom till last. Så hade han i en skrift yttrat sig smädligt om liturgiens motståndare, på ett krasst sätt försvarat den katolska brödförvandlingsläran, i fråga om ceremonierna påstått att menniskan genom två medel undervisades i religionen, nämligen i ungdomen genom ceremonierna och

vid äldre år genom Guds ord. Dessutom beskylldes han för att så väl i sina predikningar som i sitt lefverne visat högfärd, råhet, girighet m. m. Han försökte tillbakavisa hela anklagelsen såsom obefogad, men vederlades fullständigt och dömdes »för villfarelse i lära och förargelseväckande lefverne» till afsättning från embetet, och domen verkställdes genast offentligen i den ordning, som då var bruklig. Men icke nog dermed. Enär han under förhöret sagt de Stockholmska ombuden vara oärliga, fordrade nu dessa, att han äfven skulle ställas inför verldslig domstol. Riksrådet menade dock, att han kunde ställa borgen för sig; »men eftersom det fanns ingen, som ville gå i god för honom, ledde profossen honom i sitt herberge och ålade honom att der förblifva till dess han kallades för rätta». — Detta var den enda hårda dom mötet fällde, och ingen lär kunna förneka, att den var rättvis, enär den i sjelfva verket vida mer grundar sig på sådana skäl, som hvarje tid måste anse för giltiga, än sådana, om hvilkas behörighet man kan känna sig tveksam.

Före afslutningen af sammanträdet d. 6 Mars frågade ordföranden de närvarande, om de alla samtligen ville *förkasta liturgien, hvarpå ett enhälligt ja gafs till svar*. Dermed var alltså denna så länge dels öppet hatade, dels misstänkta messordning lika enhälligt förkastad som Augsburgiska bekännelsen förut blifvit godkänd. Äfven denna dom säges ordföranden hafva beseglat med ett: »Guds heliga namn vare tack och lof, som oss svenskar från henne hulpit hafver». I sammanhang med detta allmänna ogillande förekom nu ock en liten episod, som kan förtjena att omnämnas såsom ett bevis bland många på den ifver, med hvilken man ville hafva hvarje spår af den föregående

»liturgiska handeln» utplånadt. De som hade underskrifvit liturgien begärde nämligen hos riksrådet att få tillbaka sina afgifna skriftliga förbindelser, men fingo till svar, att sådant ej kunde ske förr än konung Sigismund återkommit, emedan alla kansliets handlingar blifvit vid Johan III:s död förseglade. Riksdrotset Gyllenstjerna ansåg dock nyttigt, att dylika förbindelser uppbrändes, hvarpå ett likartadt förfarande under konung Eriks tid anfördes såsom bevis. För öfrigt begagnade en annan rådsherre tillfället att förmana presterna att hädanefter ej »så lättfärdigt utan ransakning strax gilla och underskrifva hvad som påbjudas kan». Denne man var Hogenschild Bielke. Huruvida just han var behörig person att gifva en dylik tillrättavisning, kan vara tvifvelaktigt.

Följande dag (7 Mars) sysselsattes mötet, eget nog och oaktadt beslut i den liturgiska frågan redan var fattadt, med afhörande af de utlåtanden om liturgien, som inkommit från universiteten i Helmstedt, Leipzig, Wittenberg och Frankfurt an der Oder, äfvensom det af hertigdömets presterskap afgifna betänkande.

Vid nytt sammanträde på eftermiddagen s. d. framställde ordföranden vidare följande fråga: eftersom liturgien nu är afskaffad, skall man då äfven afskaffa hennes »requisita» d. v. s. allt som har åtföljt densamma. Svar: ja. Derpå uppräknades hvad detta vore: sådana helgedagar (»festa superstitiosa»), som blifvit införda genom 1575 års ordinantia; prestens hvita »röklin»; biskopsskrudar; förböner för döda; ringning vid sakramentets upphöjande; Marie lof samt morgon- och afton-klämtningar; ciborier eller hel. lekamens hus i kyrkorna; handtvagning vid altaret; många altaren, som böra afskaffas, och »bortlagda beläten», som

böra brännas; S:t Eriks skrin, hvilket borde ställas undan, på det menniskor »det icke för en Gud dyrka skola». Om allt detta fattades likväl intet uttryckligt beslut, men ett sådant var ock knappt behöfligt, då strax derefter den före k. Johans tid gällande liturgiska ordningen återställdes.

När mötet d. 8 Mars var församladt, tillfrågades det nämligen af ordföranden, hvilken messbok man önskade få införd i stället för den ogillade liturgien, och afgafs då enhälligt det svar, att man ville hafva tillbaka *den före liturgiens införande brukliga.* Så blef den länge sväfvande rituella frågan slutligen äfven afgjord icke blott negativt utan ock positivt. Denna gamla messbok förklarades dock med en klok moderation vid följande dags sammanträde böra anses för »fri ting», som efter tidsförhållandena kan ändras. En liten obetydlig ändring gjordes ock genast i ordalagen för den s. k. exorcismen vid dopet, men åtskilliga andra förändringar, som kunde ifrågasättas, öfverlemnades åt framtiden. Så var man t. ex. ganska ense om det olämpliga i många ännu bibehållna papistiska kyrkoseder, men ansåg sig likväl icke behöfva fatta något särskildt beslut om deras afskaffande. Dit räknades »de långa bloss-stakarne», som stodo antända på altaret, då evangelium lästes, och höllos bakom prestens rygg vid sakramentets elevation; vidare seden att kyrkogångshustrur skulle bära ljus i händerna och gifva offer till kyrkan, bärandet af kors och fana framför lik, grafvars och liks vigning, bruket af rökelse, ljus vid brudvigsel och brudars gång omkring kyrkan m. m. Om meningen med flera af dessa bruk lemnade biskopen i Strengnäs upplysningar, genom hvilka han försökte styrka, att de icke voro så oskyldiga som de i sig sjelfva kunde synas vara, utan att de tvärtom gåfvo näring åt mycken

grof vidskepelse. De fingo emellertid, såsom redan är nämndt, tillsvidare stå orörda.

Samma dag (d. v. s. den 8 Mars) på eftermiddagen äfvensom under den följande dagens sammanträde vidtog behandlingen af lagärenden eller frågorna om *kyrkoordning* och *kyrkotukt.* 1571 års kyrkoordning godkändes då, men upplästes och granskades likväl i de delar, der detta ej redan skett i sammanhang med de fattade besluten om ceremonierna. Särskildt uttalades angående presterna de allmänna bestämmelserna, att de som skola mottaga embetet måste vara »förfarne i den heliga skrift och skickelige», att laglig kallelse och ordination äro nödvändiga för dess utöfning, att pastorer böra examineras af vederbörande biskopar och domkapitelsledamöter innan de få tillträda något gäll, att ingen finge köpa eller truga sig till presterlig befattning o. s. v. Dessutom erinrades om nödvändigheten af att flitigt predika öfver katekesen och hustaflan, att till hjelpreda vid predikoskrifning anlita goda böcker (sådana som »Lutheri, Brentii och Philippi»), att föra ett strängt sedligt lefverne m. m. Det mesta af allt detta hade likväl mer karakter af pastorala förmaningar än egentliga lagbud och föranledde icke heller nya beslut. Hufvudsaken var, att nu äfven *Laurentius Petris kyrkolag ånyo stadfästades.*

Den 10 Mars hade mötet sålunda behandlat de vigtigaste angelägenheter, i hvilka det egde att fatta beslut. Det fortgick likväl ytterligare under nio dagars tid, hvarje dag upptaget af trägna göromål. Man hade nämligen att dels redigera besluten, dels skriftligt uppsätta önskningar om mycket, som presterskapet ansåg för egen och kyrkans framtida trygghet behöfligt, dels underhandla med hertigen och rådet, dels slutligen äfven anställa åtskilliga disciplinära

undersökningar. Isynnerhet blefvo de omförmälda önskningarna (postulata) ganska vidlyftiga. De äro framställda i 63 särskilda punkter och godkändes enhälligt af mötet på sammanträde d. 12 Mars för att genast derefter öfverlemnas till hertigen och riksrådet för vederbörlig granskning och stadfästelse.

Utrymmet tillåter ej att här fullständigt återgifva dessa märkliga »postulata», huru betecknande de än äro såväl för den dåvarande kyrkliga ställningen som för mötets omtänksamhet i afseende på kommande dagar. Det må vara nog med den korta upplysningen, att de 63 punkterna kunna sammanfattas i tre hufvudafdelningar, af hvilka den första handlar om religionsöfningen och begär skyddsåtgärder icke blott mot konung Sigismunds möjliga öfvergrepp, utan äfven mot katolicism och kalvinism i alla former, den andra innehåller mötets fordringar angående kyrkans frihet i förhållande till den verldsliga makten, och den tredje om gudstjenstens helgd, om kyrkors och presters inkomster, om undervisningsanstalterna m. m. Det är isynnerhet den andra afdelningen (punkterna 8—21), som ådrager sig en nutida läsares uppmärksamhet. Der begäres, att biskopar ej måtte »inträngas», utan lagligen väljas och inom tre månader af regeringen bekräftas; att de måtte få utöfva sitt embete enligt Sveriges lag, Westerås ordinantia och den tryckta kyrkoordningen, med sina domkapitels råd och samtycke tillsätta prester och skollärare och afsätta de oskickliga, hafva uppsigt öfver kyrkans binde- och lösenyckel och hennes läroembete, besluta om äktenskapssaker, hålla visitationer och prestmöten samt bestämma om inkomsternas delning mellan af- och tillträdande vid gäll; att biskopar och domkapitelsledamöter må ega frihet att sammanträda till

möten, och ärkebiskopen att med de andra biskoparnes samtycke hålla allmänt och fritt kyrkomöte, om nöden kräfver; att biskopen eller hans official må hålla husesyn och presten ej åläggas bygga öfver lag, men socknen hålla sina laga hus; att utom i vigtigare saker såsom högförräderi och lifssaker m. m. anklagelse mot prest må anföras hos häradsprosten, från hvilken må vädjas till stiftets biskop och domkapitel, och från dessa till biskoparnes möte; att på samma sätt må tillgå, om någon har något mot biskopen och domkapitlet, och att den häremot felande må straffas; att biskoparne må ransaka rörande falsk lära, förmana, sätta i bann och, om ingen bot följer, landsförvisa; att då biskoparne kallas till hofs, icke en må kallas att svara för de öfriga, utan alla vara närvarande på en gång; att lagmän, häradshöfdingar och fogdar måtte styrka allmogen i vördnad för presterskapet och i godvilja att utgifva den lön, »hvilken ock grund och befallning af den heliga skrift med sig hafver». — Slutligen begärdes (punkten 61), att inga förpligtelser måtte vid embetstillträde hädanefter tagas enskildt af presterna, utan alla sådana förpligtelser vara offentligen kända och efter en gemensam form affattade[1]). — Det var en lång godtyckligheternas historia, som gifvit anledning till denna skrift och till den nya lagstiftning, hon småningom medförde. I det sist nämnda ligger hennes synnerligt stora betydenhet.

Vid mötets sammanträde d. 15 Mars företogs ändtligen det uppskjutna ärkebiskopsvalet, som blef i sitt slag ett ytterligare bevis på det nit, hvarmed man ville betrygga kyrkans närmaste framtid mot alla katolska reaktionsförsök.

---

1) Se Anjou o. c. III s. 247 ff. Jemf. Hildebrand, handl. från Upsala möte s. 99 ff., der hela petitionen finnes fullständigt införd.

Detta val utföll nämligen så, att M:r Abraham Andreæ Angermannus, den förste, ifrigaste och segaste motkämpen mot konung Johans s. k. reformer, mannen med jernviljan, som aldrig låtit sig böjas af några motgångar och nu vistades såsom flykting i främmande land, nästan enhälligt utsågs till ärkebiskop[1]). Huruvida utgången åter var lycklig för honom sjelf och den kyrka, till hvars främste presterlige målsman han sålunda blifvit kallad, är en fråga, som här må lemnas obesvarad. Säkert är, att hans embetstid blef en visserligen icke oförskyldt hård pröfningstid, men lika säkert är det äfven, att hans minne ännu icke åtnjutit full rättvisa, ty historien har hittills bättre tillvaratagit hans fel än hans förtjenster. Derom lönar det emellertid ej mödan att tvista. Sant är i alla händelser, att det skedda valets frukter icke motsvarade förhoppningarna.

Vida mer än af detta val togos mötets tankar under dess sista dagar i uppmärksamhet af den frågan, huru hertigen, som ej deltagit i öfverläggningarna, skulle komma att förhålla sig till de fattade besluten. Man visste redan, att han var mindre belåten med åtskilliga bibehållna kyrkoseder, som för hans kända kalvinska puritanism voro misshagliga. Innan besluten förelades honom till stadfästelse, hade ock derföre fråga på enskild väg blifvit väckt, huruvida icke en eller annan ändring borde ske, men som detta ansetts både oformligt och olämpligt, hade de redan d. 12 Mars blifvit i oförändradt skick inlemnade. Men hvarken

1) Han erhöll vid valet 243 röster, mötets ordförande Nicolaus Bothniensis 38 och biskop Petrus Jonæ 16. Vid samma tillfälle valdes Olaus Martini till biskop i Wexiö och Henrik Gadolenus i Skara. De båda sistnämnda tillträdde likväl icke genast sina biskopsembeten, emedan de gamle sjuklige innehafvarne fingo qvarstanna till sin död.

den dagen eller de närmast följande afhördes någon stadfästelse. För att få saken klar gingo derföre riksråden och en deputation slutligen (d. 16 Mars) från mötet upp till hertigen på Upsala slott samt anhöllo om hans bifall. Han var dock för tillfället ej vid sitt bästa lynne och gaf i början endast snubbor till svar. Särskildt utfor han skarpt mot riksråden, som, enligt hans uppfattning, alldeles obefogadt velat tillsamman med mötet besluta, honom oåtspordt och honom förutan. »I hafven» — yttrade han bland annat — »åter anrättat något på faten; men täckefatet är ännu icke pålagdt». Sedan han emellertid snart blifvit lugnad genom de närvarande biskoparnes upplysningar, förklarade han sig vilja gilla allt hvad som blifvit beslutadt om läran, »hvilkens summa affattad är i Augsburgiska bekännelsen, *den kristliga katekesen* och de tre symbola». Likaledes sade han sig vilja godkänna besluten angående kyrkoordningen, biskopsvalen och ceremonierna, i sist nämnda fall likväl endast på de vilkoren, att elevationen i nattvardssakramentet, exorcismen, salt och ljus vid döpelsen samt bruket att under messan boken flyttades från den ena sidan af altaret till den andra afskaffades. Dessa uppräknade kyrkoseder ville han icke stadfästa, emedan de endast voro vidskepliga menniskofunder.

Ett nytt sammanträde blef alltså behöfligt på eftermiddagen s. d. för öfverläggning om hertigens uppställda vilkor. Men här visade det sig genast, att om han var envis, så var mötet det icke mindre. Beslutet blef derföre att vidhålla hvad man förut blifvit ense om, ej af det skälet, att de anmärkta bruken i och för sig egde något värde, utan af det under deras föregående behandling redan uppgifna, att de för närvarande icke kunde afskaffas utan att väcka

onödig oro och förargelse inom församlingarna. De skulle nog framdeles, menade man, blifva bortlagda, sedan folket hunnit få behöflig undervisning om dem ur Guds ord, något som vid biskopsvisitationerna särskildt borde förekomma. Deremot medgafs i fråga om exorcismen, väl icke att den skulle försvinna, men att det lätt missförstådda uttrycket i formuläret: »far härut du orene ande» utbyttes mot det mildare: »vik härifrån» o. s. v. Efter några andra smärre, af hertigen önskade redaktionsförändringar synes mötet äfven hafva fogat sig, men i öfrigt stod det fast vid sin mening, trots att följande dag (d. 17 Mars) en ännu skarpare sammanstötning med honom egde rum, då mötet förnyade sin begäran om beslutets erkännande.

Dervid utbröt nämligen ånyo och än häftigare den förra tvisten mellan honom och presterskapet angående just omförmälda exorcism, hvars bibehållande han förklarat sig vilja på inga vilkor medgifva. Då säges Ericus Jacobi hafva hemligen genom en papperslapp erinrat honom om, att denna ceremoni kunde lika väl som åtskilliga andra stå qvar, enligt den kristliga frihetens grundsatser, men fått till svar, att det i förevarande fall alls icke vore frågan om en ceremoni, utan om en kyrklig handling (actio quædam). Vidare hade hertigen förklarat, att han ville om saken skrifva till Tysklands lärdaste akademier, hvilkas inom 6 eller 7 veckor gifna besked nog skulle komma att »sätta en vaxnäsa på Sveriges presterskap, som exorcismum försvara ville», samt tillagt, att om någon prest hos honom ville bruka exorcism, »skulle han blifva afdankad med en eldgaffel». Derpå säges mötets ordförande hafva afgifvit ett spetsigt svar och Ericus Schepperus erinrat, att om man skulle af hofvet få sig föreskrifvet hvad som borde beslutas, då kunde mötet ej längre

kallas ett »fritt concilium». Slutligen enade man sig om att på grundvalen af mötets och hertigens förslag till mötesbeslut ett tredje skulle utarbetas. I sak anslöt sig detta helt och hållet till mötets utkast; till formen deremot hade hertigens med fördel gjort sig gällande.

Det blef ock af mötet godkändt i sammanträde d. 18 Mars, men likväl icke utan ett tillägg, som i sista stund hotade med fullständig upplösning. I beslutet voro bland annat följande ord intagna: vi vedersaka all falsk lärdom och falska lärare såsom papister, sakramenterare, vederdöpare o. s. v. Nu ville några ganska ansedda prester, t. ex. biskoparne i Westerås och Åbo jemte Upsalaprofessorerna, här hafva orden »kalvinister och zwinglianer» tillagda. Skälet är lätt att förstå. Icke blott hertigen sjelf var misstänkt för kalvinism; detsamma var ock fallet med åtskilliga af mötets egna presterliga ledamöter. Det nya uppslaget framkallade naturligtvis en hetsig strid, hvilken ordföranden fruktlöst sökte bilägga genom den förklaringen, att ordet »sakramenterare» eller sakramentarier uttryckte ett genusbegrepp, hvilket ju påtagligen äfven omfattade kalvinister och zwinglianer. Dermed var likväl det ifriga motpartiet icke belåtet. Då uppstod — säger berättelsen — ordföranden vredgad och förklarade, att han ej ytterligare ville bekymra hertigen, utan må den, som ej vill låta sig nöja med hvad man förut varit ense om, »hålla concilium för sig sjelf», hvarefter han lemnade sammanträdet. En del af presterskapet följde hans exempel och reste till och med ifrån mötet. Det såg alltså mot slutet mörkt ut med den endrägt, som dittills varit så stark. Man hyste emellertid ännu godt hopp om morgondagen, till hvars sammanträde den framkastade frågans afgörande blef uppskjutet.

Men det gick ej här efter det fredligare partiets önskan, ty så snart sammanträdet den dagen (19 Mars) blifvit öppnadt, visade det sig, att motpartiet alls icke ville gifva efter. Derföre gick nu biskopen i Strengnäs M:r Petrus Jonæ, åtföljd af Linköpingsbiskopen och mötets ordförande, till hertigen på slottet och anhöll i underdånighet, att orden »kalvinister och zwinglianer» måtte få i mötets beslut intagas »för deras skull, som hade honom misstänkt för samma villfarelser». Denna anhållan blef äfven, kanske mot deputationens egen förväntan, af honom bifallen, sedan han likväl i harm först uttalat det bekanta: »sätten in alle dem, som äro af det slaget, och fanen i helvetet med, ty han är ock min fiende». Belåten med svaret, återkom deputationen till mötet, der ordföranden tillfrågade de församlade om de nu ville låta sig nöja, hvarpå naturligtvis svarades ett enhälligt ja. Och dermed var Upsala mötes arbete afslutadt.

Redan på eftermiddagen s. d. kallades derföre dess ledamöter att infinna sig på Upsala slott, der det fullfärdiga beslutet af presterskapet till hertigen aflemnades och inför honom upplästes. Han förklarade sig nu offentligen vilja godkänna och underskrifva detsamma och dervid förblifva i lif och död. Enahanda förklaring afgafs äfven af riksrådet, biskoparne, presterskapet och »alla ständer i hela riket». Vidare tillkännagaf hertigen, att han ville oförtöfvadt låta utgifva från trycket det fattade beslutet och att presterskapet skulle få stadfästelse på så väl sina begärda privilegier som på dess framställda förslag om ärkebiskops- och biskopsval. Derefter lät han uppläsa ett konung Sigismunds bref, som jemte mycket annat innehöll den uttryckliga försäkran, att han ingen ville hjelpa eller stjelpa för

religionens skull och aldrig ville tvinga sina svenska undersåtar från den lära de hade i sal. konung Gustafs sista regeringstid. Slutligen anbefallde han de församlade i Guds beskydd och hemförlofvade dem.

* *
*

Sålunda hade nu Upsala möte fullbordat sitt verk, som var den mogna frukten af en sjuttioårig erfarenhet och derföre blef en säker grundval, på hvilken tre århundraden sedermera kunnat bygga. Beslutet underskrefs följande dag, d. 20 Mars 1593, af hertigen och, såsom det heter, Sveriges rikes råd, biskopar, riddersmän och adel, presterskapet och köpstadsmän för sig och sina efterkommande. Visserligen var vid detta tillfälle underskrifternas antal ej stort, ty i originaldokumentet finnas endast 47 namn upptagna. Denna omständighet förklaras deraf, att många redan före afslutningen lemnat mötet; men bristen fylldes snart derigenom, att enligt öfverenskommelse mellan hertigen och rådet afskrifter utsändes till stiften, der beslutet undertecknades icke blott af alla dem, som deltagit i mötets förhandlingar, utan äfven af öfriga riksråd och biskopar jemte adelsmän, borgare och bönder, så att hela denna efterskörd nästan har karakter af en fullständig folkomröstning. Enligt den till jubelfesten 1693 gjorda hopsummering befinnes nämligen de undertecknade personernas antal uppgå till 1,934, bland hvilka 14 äro riksråd, 7 biskopar, 218 adelsmän och 137 embetsmän. Dertill kommo vidare borgmästares och råds underskrifter för sig och innevånarne i rikets 36 städer samt andra vederbörandes för 197 landskap och härader. Efterskörden stod ock i öfverensstämmelse med hvad presterskapet vid mötet i sina postulata

redan begärt, ty främst bland dem var den fordran verkligen ställd, att beslutet *måtte af alla ständer blifva gilladt och stadfästadt*. Det fanns alltså verkligt skäl till det ofta citerade utropet: »nu är Sverige blifvet en man». Något liknande torde knappt något lands historia hafva att uppvisa.

Hvad var det då man var blifven ense om eller hvad hade — med andra ord sagdt — mötet beslutat? Svaret på en sådan fråga är redan gifvet genom den lemnade redogörelsen för de särskilda sammanträdenas förhandlingar, hvilkas resultat det utfärdade och i tryck för länge sedan utgifna beslutet naturligtvis innehåller. För att undvika en obehöflig vidlyftighet, må det derföre tillåtas att här endast återgifva detta innehåll i den något sammandragna form, som Anjou i sin »svenska kyrkoreformationens historia» [1]) gifvit åt detsamma.

»Beslutet tillkännagifver först och främst, att enär under den senare tiden tvist och oenighet i religionssaker inom Sverige åstadkommit split och förargelse, och erfarenheten lärt, att ingenting skadligare är inom ett konungarike än tvist och oenighet, och ingenting nyttigare eller som mer förbinder hjertan tillsamman än sämja och enighet, särdeles i religionen, och denna enighet icke kunde vinnas utan genom ett kristligt, allmänt, fritt inrikes möte, efter som alltifrån apostlarnes tid varit brukligt, och som redan konung Johan några år före sin död samtyckt att ett sådant möte måtte hållas, så hade enligt allas önskan och bifall denna sammankomst af de förnämsta ständer här i riket, högre och lägre, lärda och lekmän, blifvit utlyst till Upsala, hvarest de i den heliga trefaldighetens namn,

1) III. s. 254 ff.

efter en innerlig åkallan till Gud, och efter gudeligt och noggrannt öfvervägande öfverenskommit om följande punkter:

1. Alle vilja förblifva vid Guds rena och saliggörande ord i de heliga profeternas, evangelisternas och apostlarnes skrifter. De erkänna denna heliga skrift hafva sitt ursprung af den Helige Ande, innehålla fullkomligen all kristlig lära, vara en rätt kristlig tros grund och stöd, och domarinna i all religionstvist, och ingen förklaring behöfva af andra antingen de heliga fäder eller hvilken det vara må.

2. Mötet erkänner vidare svenska kyrkans enhet och öfverensstämmelse med de första tidernas kristna kyrka genom antagande af apostoliska, Nicenska och Athanasianska trosbekännelserna, med den reformerade evangeliska kyrkan genom antagande af Augsburgiska bekännelsen af 1530, med svenska kyrkans föregående reformation genom antagande af den år 1572 godkända kyrkoordningen såsom uttryck af den religion, som i konung Gustafs sista regeringstid och i framl. ärkebiskopen Laurentii Petri Nericiani lifstid varit här i riket bekänd.

3. I afseende på några deri bibehållna ceremonier vid döpelsen och Herrens nattvard, nämligen bruket af salt, ljus och sakramentets upphöjelse, messbokens flyttning från altarets ena hörn till det andra, klämtning vid upphöjelsen, hvilka ceremonier blifvit i anseende till deras missbruk i de flesta evangeliska församlingar aflagda, förklarade mötet, att såväl sockenpresterna som ock vid visitationer biskoparne skulle söka från allmogens föreställning borttaga missbruket. Men kunde ej detta ske utan att sjelfva ceremonierna borttogos, så skulle biskoparne jemte fullmäktige af domkapitlen och de lärdaste af presterskapet sammanträda och öfverlägga om lämpligaste sättet att utan förargelse och buller dem afskaffa. Hvad

exorcismen vid dopet angår, så förklarade mötet, att den icke vore nödig, men att man, då den väl öfverensstämmer med döpelsehandlingen, ville med kristlig frihet bibehålla den i de svenska församlingarna, likväl med den förändring, att i stället för orden: »far härut» m. m. insättes: »vik härifrån» m. m. Med exorcismens bibehållande ville man icke fördöma de utländska församlingar eller »höga personer här inrikes», som icke bruka den.

4. Efter den liturgi, »som några af presterskapet här i riket vedertagit hafva», förorsakat mycken oro, var vidskeplig och förargelseväckande, såsom i sin grund alldeles likformig med den påfviska messan, så ogillas denna liturgi och allt hennes onda medfölje i lära, ceremonier och disciplin. Derjemte förkastas alla de påfviskas och sakramentariers, zwinglianers, kalvinisters äfvensom vederdöpares och alla andra kättares villfarelser.

5. Kyrkotukten var hufvudsakligen, sådan man godkänt den, angifven genom den tryckta kyrkoordningen. Men då den i utöfningen blifvit en lång tid försummad, så hade nu alle lofvat att upphjelpa den, och hvad i föreskrifter saknades, skulle genom biskoparnes och domkapitlens försorg tilläggas.

6. Ehuru mötet ansåg främmande trosförvandter rätteligen icke böra tillåtas att inom riket nedsätta sig, så ansåg det likväl detta för handel och vandel icke kunna hindras, men stadgade, att dem icke skulle tillstädjas »att hålla några uppenbara samqväm i hus eller annorstädes», och hotade dem med straff som dermed beträddes eller med att försmädligen tala om landets religion.

7. Hvad mera i detta möte var öfverenskommet och beslutadt, skulle ofördröjligen genom trycket kungöras.

Slutligen förklara sig alla enhälligt hafva förpligtat sig att med Guds hjelp blifva faste och ståndaktige vid det fattade beslutet, befallande sig och denna sak i Guds den allsmäktiges händer: Hans gudomliga majestät — heter det — varder oss dervid väl nådeligen behållande och krafteligen försvarande».

Sådant är innehållet. Det utvisar tydligt och bestämdt, att den svenska kyrkan nu för första gången officielt förklarat sig vara en evangelisk-luthersk kyrka, fastän benämningen *luthersk* hvarken förekommer här eller i vår senare lagstiftning. Liksom hon genom antagandet af de tre den äldsta kyrkans symbola uttryckligen erkänt sin samhörighet med *denna* kyrka, så hade hon nu ock genom antagandet af den Augsburgiska bekännelsen samt genom sin bestämda förkastelsedom öfver alla former af både romersk katolicism och reformert ultraprotestantism lika uttryckligt tillkännagifvit sin samhörighet med de tyska trosfränder, som till åtskilnad från begge de nämnda riktningarnas anhängare numera kallades *lutheraner*. Hon hade dessutom, för att än vidare klargöra sin ståndpunkt, bekänt sig till — såsom orden lyda — »den religion, som i salig och högloflig hos Gud i åminnelse konung Gustafs sista regement och salige ärkebiskop Lars Petri Nericiani den äldres lifstid både i lärdom och kyrkoseder här i riket hållen och igenom den präntade kyrkoordningen, i trycket utgången anno 1572, är samtyckt och bejakad blifven».

Med skäl må då frågas, om detta sistnämnda tillägg verkligen innebär något mer eller utöfver hvad den Augsburgiska bekännelsen innehåller och mötet för öfrigt uttalat angående alla sakramentariers, zwinglianers, kalvini-

sters, vederdöpares och andra kättares villfarelser. Det torde vara svårt nog att med full visshet afgifva ett nöjaktigt svar på denna fråga; men säkert inlägges i svaret för mycket, då man påstått, att till och med konkordieformeln skall, fastän icke nämnd, genom mötets omförmälda tillägg *realiter hafva blifvit erkänd*, enär grundstommen till nämnda formel redan 1572 var färdig och sedermera i sitt utarbetade skick påtagligen både med hänsyn till innehåll och ordalag utöfvat en bestämmande inflytelse på mötets beslut. Det senare må i visst afseende vara riktigt; men hvad den omförmälda »grundstommen» har att skaffa med 1572 års kyrkoordning eller den läroutveckling, till hvilken man vid den tiden skulle hafva hunnit, är svårare att förstå. Fastän behofvet af en kyrklig bekännelse visserligen redan då var mycket kännbart och äfven uttalades på det Upsalamöte, som 1572 godkände samma kyrkoordning, kunde ju likväl icke ens den Augsburgiska bekännelsens antagande der ännu ifrågakomma, utan man åtnöjde sig med den gamla ståndpunkten att hädanefter som hittills blifva vid den rena lära, som i profeternas och apostlarnes skrifter innehålles och »här i riket nu en god tid» varit predikad. Omöjligt är det således, att den ofvan åberopade hänvisningen till en förfluten tids »lärdom och kyrkoseder» kan stå i något slags förbindelse med konkordieformeln såsom blott varande det fullmogna och afslutade uttrycket för redan långt tillförene erkända trossanningar; och lika omöjligt är äfven det antagandet, att samma bekännelseskrift skulle i realiteten, om än icke formelt, hafva af Upsala möte 1593 blifvit godkänd. Ty några lånesatser bevisa naturligtvis intet, och om mer var vid mötet aldrig fråga. Hänvisningen är derföre uppenbart

endast en positiv förklaring, att man ogillade alla under tiden mellan 1572 och 1593 införda främmande nyheter och ville i det väsentliga med hänsyn till både lära och kult vidblifva den förut gällande ordningen.

Men deremot kan det synas osäkrare, huru vid sådant förhållande mötets beslut i afseende på Luthers lilla katekes rätteligen bör uppfattas. Om någon bok kan sägas vara ett uttryck för den religion, som »under konung Gustafs sista regement» bekändes, så är det visserligen i främsta rummet denna. Hon framhålles ock i 1571 års kyrkoordning visst icke endast »såsom en lärobok vid sidan af flera andra läroböcker», utan med ett så bestämdt företräde, att hon rent af sättes näst efter Guds ord och sakramenten. Så t. ex. stadgas der, att öfver denna katekes skall predikas åtminstone två tider på året, nämligen i adventstiden och »långfastan»; att i städerna skola dylika predikningar hållas *alla* helgedagar aftonsångstid eller ock bittida på morgonen; att på landsbygden, der folket på eftermiddagen eller morgonen ej kan komma till kyrkan, ***hälften af sjelfva högmessopredikan skall hafva katekesen till text*** o. s. v. Likaledes åläggas biskoparne sorgfälligt tillse, att presterna »predika och höra katekismus i sin tid», och samma slags skyldighet inskärpes äfven, med vederbörliga förändringar, hos menige man. På goda grunder torde således kunna ifrågasättas, huruvida icke Upsala möte verkligen tillerkänt denna bok en symbolisk auktoritet, fastän hon af lätt begripliga skäl och, då hon aldrig blifvit författad i afsigt att blifva en egentlig bekännelseskrift, i mötets beslut ej särskildt nämnes bredvid de tre gamla symbola och Augsburgiska bekännelsen. Hon blef derföre äfven redan i 1634 års regeringsform uttryckligen

erkänd såsom kyrklig bekännelseskrift och i denna grundlag till och med satt framför Augsburgiska bekännelsen. Huru helst man emellertid än härom vill döma, så står det åtminstone fast, att hon faktiskt ända från reformationens första tid intill den dag, som nu är inne, vida mer än någon annan mensklig skrift i det allmänna tänkesättet gällt såsom trosnorm för svenska kyrkan.

Man har ofta och, såsom det synes, äfven på goda grunder uttalat sin förundran deröfver, att ett möte, som hölls mot slutet af det sextonde århundradet, denna den redan starkt utbildade konfessionalismens tid, och sjelf var alltigenom beherskadt af en utpregladt luthersk anda, i bekännelsefrågan stannat vid den Augsburgiska bekännelsen och för öfrigt endast lemnat den allmänna anvisning, som beslutet innehåller. Orsakerna till en sådan inskränkning kunna hafva varit många och af en ganska olika beskaffenhet, men som de ej finnas uppgifna i mötets handlingar, der icke ens någon väckt fråga om andra bekännelseskrifters antagande förekommer, nödgas man åtnöja sig med gissningar, hvilka dock i förevarande fall torde vara temligen säkra. Ty först och främst är det klart, att hela den svenska kyrkoreformationen varit alldeles främmande för de dogmatiska öfverdrifter, som annanstädes genom omständigheternas makt blifvit framkallade och der röjde en omisskännelig böjelse att sammanblanda kyrklig teologi med kyrklig bekännelse; och vidare är det äfven lika klart, att 1593 års män betraktade sådana skrifter som Augsburgiska bekännelsens apologi och de Schmalkaldiska artiklarne endast såsom närmare utläggningar af den Augsburgiska bekännelsens innehåll, samt att de följaktligen ansågo dem, huru värderika de än äro, icke behöfva såsom sär-

skilda bekännelseskrifter bredvid sjelfva hufvuddokumentet upptagas. Hvad åter Luthers större katekes beträffar — om den mindre katekesen är redan här ofvan taladt — så var ju denna förträffliga bok alls icke skrifven med någon tanke på att blifva en kyrklig bekännelse, utan endast för att tjena presterna till hjelpreda vid deras kateketiska predikningar, och har derföre äfven en helt och hållet praktisk karakter, som utan tvifvel ansågs föga öfverensstämma med det ändamål, hvarom nu var fråga.

Men konkordieformeln då, som under de mötet närmast föregående åren blifvit temligen allmänt antagen såsom bekännelseskrift inom Tysklands evangeliskt-lutherska kyrkosamfund? Var det i Sverige, såsom man förmodat, endast fruktan för den kalvinistiskt sinnade hertig Karls bestämda motstånd, som lade hinder i vägen, eller funnos här andra förhållanden, som måhända ännu mer hade samma verkan? Det senare torde vara sannolikast, ehuru inga absolut säkra bevis kunna anföras. Hertigen hade ju redan, kan man säga, i sjelfva hufvudsaken gifvit efter, då han godkänt mötets beslut om förkastelsedom öfver zwinglianer och kalvinister, och derföre borde det icke heller hafva mött några oöfvervinneliga svårigheter att förmå honom till gillande af konkordieformelns öfriga innehåll. Men härom var aldrig fråga, ty mötets egna mest framstående och mest inflytelserika män synas mot nämnda skrift hafva haft sina betänkligheter. Dessa män — bland hvilka räknades sådana mötets notabiliteter som sjelfva ordföranden Nicolaus Bothniensis, Westeråsbiskopen Olaus Stefani Bellinus, de båda mäktige sekreterarne Olaus Martini och Ericus Jacobi Skinnerus, kyrkoherdarne Clemens Laurentii och Reinhold Ragvaldi, hvilka voro utsedda till »assessores»

för att med råd och dåd biträda ordföranden, samt den unge »aktuarien», sedermera ärkebiskopen Laurentius Paulinus Gothus m. fl. — hade nämligen fått sin akademiska bildning vid universitetet i Rostock och stodo fortfarande i liflig förbindelse med dess teologiska fakultet, som, oaktadt sin stränga lutherska renlärighet, var ogynnsamt stämd mot konkordieformeln och öfver densamma afgifvit en så skarp kritik, att denna bekännelseskrift till och med i vissa lärostycken förklarades stå i strid med Augsburgiska bekännelsen och hennes apologi samt följaktligen vara vådlig för kyrkans framtid. Det var isynnerhet nämnda fakultets dåvarande främste ledamot, professor David Chytræus, som torde hafva afgjort frågan icke blott i sitt eget hemland, utan äfven i Sverige, der han utöfvade ett vida större inflytande på både regenter och andra ledande män än kanske någon annan utländsk man, med undantag naturligtvis af Luther sjelf, under hela vårt reformationstidehvarf utöfvat. Väl hade samme Chytræus till en början med hänförelse omfattat det så kallade konkordieverket, i hvilket han äfven sjelf var medarbetare, men vid dess fullbordan hade ifvern svalnat, hvilket var så mycket mindre underligt som han, oaktadt sin lutherska renlärighet, aldrig tillhört de strängaste konfessionalisternas skola. Nu är det visserligen, såsom redan blifvit anmärkt, hvarken fullt bevisadt ej heller fullt bevisligt, att Chytræi och Rostocksfakultetens uppfattning haft någon bestämmande inflytelse på Upsala mötes beslut i bekännelsefrågan, men mycket sannolikt är likväl, att så verkligen varit fallet, helst denna uppfattning stod i god öfverensstämmelse med våra egna äldre kyrkoreformatorers mer bibliskt praktiska än utpregladt dogmatiska åskådningssätt. Först under det följande århundradet blef ställningen

en annan. Mötet trodde uppenbarligen ännu, att kyrklig endrägt kunde bevaras utan konkordieformel, hvilket förhållande är så mycket mer anmärkningsvärdt som man redan 1611 yrkade på denna bekännelseskrifts antagande, fastän det dröjde ytterligare i femtiotvå års tid innan ett sådant antagande verkligen skedde.

Samma varsamhet att ej gå för långt i positiva nyheter, som utmärker mötets beslut med hänsyn till bekännelsen, visar sig äfven i fråga om alla rituella bestämmelser. Man hade visserligen afgjordt förkastat Johan III:s anordningar, men likväl sorgfälligt aktat sig för att i deras ställe införa andra sådana, äfven då de kunnat anses vara af behofvet påkallade, utan tillsvidare åtnöjt sig med den gamla messordningen [1]). Och att till denna varsamhet icke blott undseende för folkets högt uppdrifna ömtålighet, utan äfven fruktan för hertig Karls och många presters puritanism väsentligen bidragit, lider intet tvifvel. Bästa beviset derpå är, att hertigens efter mötets slut ofta upprepade påminnelser om kyrkohandbokens revision upptogos med så stor liknöjdhet, att först med år 1599 ett dylikt arbete började och äfven sedan bedrefs med sådan långsamhet, att det först efter hans död blef fullbordadt. Deremot hade presterskapets kyrkorättsliga fordringar blifvit genom mötet framställda med en klarhet och bestämdhet, som i afseende på kyrkans framtida sjelfständighet knappt lemnar något öfrigt att önska. Man har ock derföre icke utan skäl kallat

---

1) Det enda, som i presterskapets postulata uttryckligen (den 59:de punkten) begäres är, »att den svenska psalmboken må öfverses och de sköna psalmer, som utelåtna äro, igen insättas och andra, som nya äro och föga dogse, uteslutas, och hvar några andra psalmer gjorde varda, icke måga i den förra psalmboken inmengas, utan särskildt tryckas».

dem ett framtidsprogram, som borde realiseras och äfven har genom den följande tidens lagstiftning blifvit realiseradt. Detta skedde till och med under de första åren utan lag med en sådan styrka, att gränserna för vederbörlig behörighet å kyrkliga myndigheters sida icke sällan öfverskredos.

Men det är ej blott för ordnandet af kyrkans omedelbara angelägenheter Upsala möte genom sina beslut gjort sig förtjent af efterverldens tacksamhet; det har äfven mer än under hela det föregående reformationstidehvarfvet kunnat ske befrämjat den fosterländska bildningens sak. Väl förmådde det icke, så vidt man vet, genom annat än kraftiga impulser och skärpta anvisningar till presterskapet upphjelpa sjelfva folkundervisningen, hvilken ännu någon tid måste hufvudsakligen skötas så som förut varit brukligt, och kanske icke heller gifva något direkt uppslag till domkyrko- och stadsskolornas omgestaltning [1]; men frukterna af mötets verksamhet på båda de nämnda undervisningsområdena framträda dock uppenbart ganska snart och isynnerhet under det näst följande århundradets lugnare religiösa och borgerliga förhållanden. Tiden efter Gustaf Wasas död hade, liksom denne konungs egen regeringstid, af väl bekanta orsaker varit föga gynnsam för undervisningsväsendets förbättring, om ock äfven då aktningsvärda bemödanden

1) Hvad som under mötet angående dessa skolor förekommit rör hufvudsakligen blott skollärarnes bekännelse och underhåll samt den nya bestämmelsen, »att vid hvar domkyrka en lector theologiæ tillförordnas, som jemte biskopen skall utöfva uppsigt öfver alla skolor i stiftet». Dessutom föreskrefs, att ingen må till skolmästare förordnas »med mindre än att han lagligen förhörd och gillad är och vittne derom bekommer».

aldrig saknats. Isynnerhet hade konung Johan visat lifligt intresse för saken, fastän hans kyrkliga reformplaner tyvärr dermed småningom kommit i en så betänklig kollision, att litet eller intet blifvit uträttadt. Det är sant, att han hade återupprättat Upsala universitet, hvars tillvaro han riktigt insett vara ett hufvudvilkor för höjandet af landets allmänna bildning; men lika sant är äfven, att han åter stängt samma universitets portar, när dess lärare i stället för att understödja nyss nämnda planer uppträdt såsom deras ifrigaste motståndare. Denna stängning kan i sjelfva verket sägas hafva egt rum redan från början af året 1577, då professorerna på olika sätt blifvit satta ur all verksamhet, ehuru den formligen skedde först på sommaren 1580 för en, såsom det uppgafs, vid den tiden i Upsala och hela Upland härjande farsots skull. En i Stockholm på Riddarholmen i det der befintliga gamla gråmunkeklostret år 1576 upprättad och af konungen med synnerlig förkärlek omhuldad högre bildningsanstalt eller »kollegium» skulle — sådan var meningen — blifva det upplösta universitetets arftagare.

Denna anstalt, som blifvit sist nämnda år organiserad af den sedermera illa beryktade Klosterlasse och till en början af honom jemte medlärare sköttes med mycken framgång, framkallade dock i hufvudstaden snart, på grund af undervisningens jesuitiska halt, ett allmänt missnöje, som redan på våren 1580 rent af föranledde ett upplopp samt sjelfve stiftarens aflägsnande. Äfven konung Johan var då ej längre nöjd med det nya läroverket, helst han vid den tiden allt mer började klart inse, att hans underhandlingar med Rom måste blifva resultatlösa. Följden deraf blef kollegiets omgestaltning i protestantisk riktning. Nästan alla de lärare, som anställdes under åren 1583—1587, voro

ock utmärkte män samt öfverflyttades sedermera till det 1593 återupprättade universitetet i Upsala. Tre af dem, nämligen Nicolaus Olai Bothniensis, Petrus Kenicius och Laurentius Paulinus Gothus, blefvo ännu något längre fram i tiden äfven ärkebiskopar. Att den undervisning, som meddelades af sådana lärare, måste hafva varit god, lider intet tvifvel. Men det oaktadt blef deras verksamhet snart afbruten, och Stockholmskollegiet kom aldrig till någon stadga. Icke nog med att dess ekonomiska ställning var alldeles underhaltig och att det för främmande ändamål utdrefs från den ena lokalen efter den andra; slutligen blefvo äfven dess tre förnämsta lärare, såsom redan är berättadt, år 1589 för deras motstånd mot liturgien kastade i fängelse, hvarifrån de ej fullständigt befriades förr än 1592, då konung Johan redan låg på sin sotsäng och der bittert ångrade den orättvisa, han låtit vederfaras både dem och det upplösta universitetet, på hvars upprättelse han nu var betänkt. Derefter förföll helt och hållet nämnda kollegium. De frigifna fångarne återvände nämligen ej mer dit, utan foro jemte en fjerde kollega till Upsala i afvaktan på hvad det snart derefter sammanträdande kyrkomötet kunde komma att rörande undervisningsfrågan besluta.

Mötet hade tydligtvis lika litet i denna fråga som i någon annan rättighet att stifta lag, men hemställde[1]): att universitetet måtte hållas vid makt och särskildt anslag gifvas till byggnadernas återupphjelpande och vidmakthållande; att professorernas antal måtte blifva tolf, »efter de dubbelt så många finnas i de ringaste akademier ut-

1) Se presterskapets ofta nämnda postulata, punkterna 48—56.

landes och väl ej färre vara kunna, om allt skall väl och ordentligen tillgå»; att deras årliga lön ej måtte bestämmas mindre än deras föregångares, enär man ändå hade svårt att hjelpa sig fram dermed i dessa besvärliga tider; att ett kommunitet måtte inrättas till fattiga studenters underhåll; att biblioteket, som ej på länge varit inventeradt och från hvilket »många och nödiga böcker blifvit uttagna», måtte förbättras med böcker från det i Stockholm samt lön anslås åt en bibliotekarie; att lämpliga privilegier för universitetet måtte utfärdas; att ingen måtte få skicka sina barn till främmande lands akademier »förr än han dem uppå några år i Upsala collegio hållit hafver»; samt slutligen att tryckeriet måtte flyttas från Stockholm till Upsala, boktryckaren förses med nödigt underhåll och anstalten öfvervakas af domkapitlet och professorerna. Denna hemställan ledde ock så hastigt till önskadt resultat, att redan d. 1 Augusti 1593 af hertig Karl och åtta riksråd den urkund undertecknades, genom hvilken Upsala universitet återställdes och antalet af dess professorer tillsvidare bestämdes till sju med fast åt dem anvisad aflöning, samt d. 26 i samma månad likaledes bref om det begärda kommunitetets upprättande jemte nödigt anslag dertill utfärdades. Men hela anordningen kunde dock blott anses för provisorisk så länge konung Sigismunds stadfästelse saknades, och denna var efter vanligheten svår att erhålla, när det gällde inrättningar till protestantismens skydd. Sedan konungen på hösten 1593 från Polen återkommit till Stockholm, vägrades i början helt och hållet denna stadfästelse, och det var först genom den följande år i Upsala sammankallade herredagens jemte hertig Karls förnyade påtryckning den slutligen beviljades, men då på ett så

sväfvande och obestämdt sätt, att dermed föga var vunnet. Presterskapet måste derföre ännu en gång på ett nytt möte 1595 taga saken om hand, hvilket ledde derhän, att formliga privilegier för universitetet utarbetades samt af hertigen, som efter konungens återresa handlade med full myndighet, d. 15 Mars sist nämnda år ändtligen beseglades[1]). Dermed var denna landets högsta läroanstalt för andra gången grundlagd och morgonrodnaden till en ljus dag äfven i den svenska bildningens historia uppgången. Förtjensten deraf tillhör främst Upsala möte, som sjelf hårdt fått pröfva den på universitetets jubelmedalj af år 1877 betecknade vägen: »ex tenebris, per umbras, ad lucem».

* * *

Och samma mörka skugga, som ännu året 1593 hvilade öfver universitetet, hvilade äfven öfver Upsala mötes beslut i dess helhet, emedan konung Sigismunds bekräftelse fattades. Huru litet den var att påräkna, visade sig ock genast vid hans nyss nämnda återkomst i slutet af September samma år. Redan dessförinnan hade han vägrat att godkänna hvad ett möte åtgjort, som utan hans vetskap och bifall blifvit sammankalladt. Med den ringa kännedom han egde om den verkliga ställningen i Sverige hade han äfven i samråd med påfven Klemens VIII uppgjort långt vidsträcktare reaktionsplaner än att blott underkänna mötets beslut, ty han ämnade derjemte, såsom han sjelf förklarat, fullständigt åter plantera och odla den förhärjade vingården derstädes. Naturligtvis hade han ock dertill fått all vederbörlig uppmuntran. Påfven hade lofvat att under

1) Jemf. C. Annerstedt, Upsala universitets historia I, s. 82 ff.

hans frånvaro sjelf vaka öfver Polens trygghet och beordrat sin egen nuntius, biskopen Franciscus Malaspina, att åtfölja den stora svit af jesuiter, som omgaf konungen på hans färd till det gamla fäderneslandet. Hvad man således hade att här vänta, var ej svårt att förutse. Flera månaders underhandlingar fortgingo utan resultat, och Sigismund svarade hvarken ett bestämdt ja eller ett bestämdt nej till hvad af honom begärdes. Särskildt behandlades presterskapet snäft med hänsyn till dess fordringar. Af både det ena och det andra blef följden den, att misstankar och oro snart började alltmer utbreda sig, isynnerhet inom hufvudstaden, der upplåtelsen af Riddarholmskyrkan för en afliden papists begrafning efter katolsk ritual rent af framkallade våldsamheter och ett uppror var nära att utbryta. Saken kunde ju i sig sjelf anses för en obetydlighet, men det var dock temligen klart, att dylika småförsök endast voro trefvare, genom hvilka konungen och hans följe ville känna sig för, huru långt man skulle våga att tillsvidare genomföra sina afsigter. Så uppfattades den ock af allmänheten, som företrädesvis och med fullt skäl var förbittrad mot rådgifvaren Malaspina, hvars snara aflägsnande derföre till och med af hertig Karl yrkades.

Sådan var ställningen, då Sigismund i slutet af Januari 1594 reste till Upsala för att fira sin faders begrafning och sin egen kröning, och der äfven rikets ständer då voro församlade. Under några dagar fortsattes här liksom i Stockholm underhandlingarna utan framgång tills slutligen de otåliga ständerna funno nödigt att taga ett steg, som hotade konungen med kronans förlust. Det var nämligen den bekanta »riksens ständers förening om religionen», som d. 13 Februari af dem enhälligt godkändes för att, innan

kröningen fick ske, framläggas för konungen till bekräftelse. Med denna förenings tillkomst hade två dagar förut så tillgått, att hvarje särskildt stånd för sig fått besluta, huruvida det ville stå fast vid eller öfvergifva hvad hela Sveriges folk för ett år sedan angående religionen gillat. Då hade, säger berättelsen, först prester och borgare förklarat, att de aldrig ville vika från den gjorda bekännelsen, utan för den våga lif och blod. Derefter hade bönderna afgifvit samma förklaring och slutligen äfven adeln med det af tidsförhållandena framkallade skarpa tillägget, att om någon af detta stånd hädanefter afvölle från den evangeliska bekännelsen, skulle han hafva förbrutit allt sitt arf till närmaste arfvinge, som vidblefve denna bekännelse, mista sitt embete, i fall sådant innehades, och vara underkastad enahanda straffpåföljd, om han läte sina barn uppfostras i annan lära. Också detta tillägg hade, enligt adelns önskan, blifvit af de tre öfriga riksstånden i för dem tillämpliga delar godkändt. Vid sammanträdet hade krigsbefälet icke varit tillstädes, men äfven denna korporation förklarade nu (d. 13 Febr.), att den ville blifva fast i den evangeliska bekännelsen och derifrån hvarken låta tvinga eller locka sig, »utan heldre såsom en hägnad omkring Herrens vingård med lif och blod henne försvara». Här återigen således ett nytt bevis på sanningen af att »Sverige var blifvet *en* man».

Den sålunda uppresta muren kunde tydligtvis ej vidare genombrytas. Ofta hade förut den invändningen blifvit gjord, att Upsala mötes beslut endast vore ett beslut af hertig Karl, riksrådet, presterskapet och några utan offentligt uppdrag närvarande lekmän, samt att efteråt hopsamlade underskrifter saknade all betydelse; men hvarje dylik

invändning var numera fullkomligt obrukbar, sedan rikets ständer enhälligt gifvit sin bekräftelse. Konungen var alltså uppenbarligen ställd i valet mellan underskrift och kronans förlust, hvarom han ock med klara ord underrättades, då han begärde åtminstone den likväl vägrade mildringen att framdeles få med ständerna underhandla om religionsfrihet för sina trosförvandter. Slutligen föll han derföre undan, och d. 19 Februari kunde kröningen verkställas. Vid denna akt afgaf han högtidlig försäkran att skydda sina undersåtar vid deras religion enligt Augsburgiska bekännelsen och hvad i konung Gustafs sista och konung Johans första regementstid och senast vid Upsala möte 1593 blifvit beviljadt och samtyckt; att hvarken genom kyrkor eller skolor eller på annat sätt deri göra dem hinder eller förfång, och att icke i rikets andeliga eller verldsliga embeten bruka personer, som icke voro af »detta rikes allmänneliga religion», dock med förbehåll att annan tros bekännare må i riket njuta skydd och frihet så länge de förhöllo sig stilla[1]).

Dermed var nu ändtligen mötets beslut i vederbörlig ordning af både konung och riksdag stadfästadt. Huru Sigismund under de följande åren höll hvad han lofvat, är ej här platsen att beskrifva. Det blef, såsom hvar man vet, i öfverensstämmelse med den jesuitiska grundsatsen, att ingen rättrogen katolik behöfver hålla till kättare afgifna löften. Kronan, som han lyckades bevara 1594, gick äfven derföre snart derefter för honom förlorad, och det lilla Sveriges storhetstid började inträda. Den skapades af Upsala mötes närmaste arftagare, af män, som i evangelisk tro lärt sig att kämpa, lida och dö för helig sak. När en

1) Se härom Anjou: Sv. kyrkans hist. 1593—1700, s. 17 ff.

efterverld med rätta tacksamt beundrar dem liksom deras kraftfulle föregångare på reformationens törnbeströdda väg och särskildt egnar en sådan beundran åt den ädle, på Lützens slagfält i striden för evangelisk frihet fallne segerhjelten, bör hon likväl först och sist icke glömma den innehållsdigra påminnelse, med hvilken de gamla berättelserna om nämnda möte afslutas:

»soli Deo gloria».

LAGSÖKNING FÖR GÄLD.

INBJUDNINGSSKRIFT

TILL

JURIS DOKTORS PROMOTIONEN

I UPSALA DEN 6 SEPTEMBER 1893

AF

PROMOTOR

ERNST TRYGGER

JURIS DOKTOR, PROFESSOR I PROCESSRÄTT.

UPSALA 1893

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET

EDV. BERLING.

Lagsökning för gäld

af

Ernst Trygger.

I det särskilda yttrande, som en af nya lagberedningens medlemmar afgaf vid beredningens den 7 juni 1876 aflemnade förslag till utsökningslag, förklarade han det vara en mindre välbetänkt förändring af den gällande rätten att borttaga den sista instansen i lagsökningsmål. Derigenom kunde nemligen inträffa, »att om inom de tre hofrätterna utbildade sig olika praxis, som vid underlydande exekutionssäten sedan följdes, två alldeles lika lagsökningsmål blefve inom särskilda hofrätters jurisdiktioner olika afdömda». Den fara, som hotade, var emellertid än större. Inom samma hofrätt kunde på olika divisioner en olika rättsuppfattning göra sig gällande, hvarigenom praxis komme att förlora hvarje stadga och den enskilde säker utsigt att förmedelst lagsökning snabbt komma i åtnjutande af sin rätt. Erfarenheten har icke jäfvat dessa farhågor, och lagstiftaren har i ett synnerligen vigtigt fall måst ingripa för att bringa enhet i rättstillämpningen. En annan utväg är visserligen ock möjlig, nemligen att vederbörande åklagare hos högsta domstolen väcker åtal mot den eller de hofrättsdivisioner, som

på ett enligt åklagarens mening felaktigt sätt tillämpa utsökningslagens föreskrifter angående lagsökning. Derigenom finge man onekligen ett uttalande af högsta domstolen, som kunde vara egnadt att vägleda praxis. Åtal måste dock anses såsom ett förhatligt medel för ett dylikt ändamål, och åtalet är dessutom för åklagaren sjelf ett tveeggadt svärd på grund deraf, att en stor del af de spörsmål inom lagsökningsprocessen, angående hvilka olika meningar kunna uppkomma, äro synnerligen svårlösta. Det enda sätt, som återstår, torde derför vara, att man på öfvertygelsens väg söker bringa en viss tolkning till allmänt erkännande. För nämnda ändamåls vinnande torde inom hvarje särskild hofrätt lämpliga anordningar kunna träffas, och derest utslagen i lagsökningsmål, när sådana frågor föreligga, i hvilka praxis är vacklande, med särskild fullständighet och omsorg motiverades, samt dessa utslag sedermera på ett eller annat sätt offentliggjordes, skulle utan tvifvel de bästa skälen slutligen segra och enheten i rättstillämpningen, fastän senare vunnen, blifva desto fastare och orubbligare. Men äfven teorien är uppfordrad att draga sitt strå till stacken, och min mening med dessa anteckningar är att, utan något som helst anspråk på att hafva uttalat sista ordet i här omhandlade spörsmål, rikta uppmärksamheten på deras befintlighet och lemna ett bidrag till deras lösning.

På samma sätt som vilkoret för att ett rättsanspråk, som i den vanliga civilprocessen anhängiggjorts, skall kunna af domstolen materielt afgöras, är att förutsättningarne för sjelfva processrättsförhållandets uppkomst förefinnas eller, rättare sagdt, anses föreligga, gäller det äfven i lagsökningsprocessen, att förutsättningarne äro tillstädes för just denne öfverexekutors behörighet att på denna ansökan behandla detta fordringsanspråk mellan dessa parter. Under-

söker man emellertid dessa processförutsättningar i den vanliga civilprocessen, skall man finna, att hvad angår sjelfva det materiela rättsanspråk, hvarom processas, detsamma endast i det afseende utgör förutsättning för sjelfva processens giltighet, att i stämningen detta rättsanspråk måste vara individualiseradt, d. v. s. angifvet så bestämdt, att det kan skiljas från hvarje annat. Huruvida grunder för dess berättigande och bevis för dessa grunder åberopas och företes är deremot, i den mån det ej fordras för individualiseringen, fullkomligt likgiltigt. I processen skola just utvecklas och bedömas dessa kärandens angrepps- och bevismedel lika väl som svarandens försvars- och bevismedel, och de förra böra således lika litet som de senare utgöra vilkor, för att denna process skall få ega rum. Den vanliga processens ändamål, att bereda den förment berättigade tillfälle att med alla till buds stående medel visa rättmätigheten af sitt angrepp mot vederparten, med öppen rätt för denne att lika oinskränkt försvara sig, låter icke väl förena sig med kärandens skyldighet att, för att vinna tillträde till rättegången, styrka, låt vara genom ett mindre starkt bevis, de fakta, som utgöra stödet för hans talan. Ännu mindre kan processen stå honom öppen endast för att genomdrifva vissa slags rättsanspråk, ty det vore detsamma som att man beröfvat honom fullständigt rättsskydd för de öfriga.

Men hvad i den vanliga civilprocessen sålunda icke bör ske och ej heller har skett, är just det utmärkande för vår lagsökningsprocess. Förutsättning för denna processarts användning är såväl en viss beskaffenhet hos det rättsanspråk, hvilket göres gällande, som ock att särskild bevisning föreligger, ur hvilken anspråkets berättigande kan anses framgå.

Granskar man stadgandena i 2 kap. utsökningslagen, ligger det nära till hands att antaga, att kardinalstadgandet i fråga om de särskilda vilkoren för lagsökningsprocessens användande vore att finna i § 12[1]), som lyder: »För fordran, som är till betalning förfallen och grundar sig å skuldebref eller annat skriftligt fordringsbevis, må man söka gäldenären hos öfverexekutor etc.» Häremot skulle emellertid kunna anmärkas, att § 14, som uttryckligen angifver, under hvilka förhållanden öfverexekutor skall vägra att upptaga ansökningen, borde hafva företrädet framför § 12, såvida dessa lagrum i ett eller annat afseende icke skulle kunna låta sig förenas. Hufvuduppgiften i § 12 åter vore mindre att noggrant fixera, när lagsökningsförfarandet finge användas eller ej d. v. s. när ansökningen borde upptagas eller icke, än att bestämma hvilken öfverexekutor vore behörig att handlägga de mål, som kunna gå lagsökningsvägen. Nödvändigheten af att sålunda underordna § 12 under § 14 har emellertid till ytterligare förutsättning, att öfverexekutor, sedan en ansökning kommunicerats, icke skulle ega att på grund af § 12 vägra upptaga den till vidare pröfning, ty § 14, jemförd med § 15, visar tydligen, att i den förra fråga är endast om en vägran att upptaga ansökningen till kommunikation. Vore emellertid föreläggandet om ansökningens delgifvande åt gäldenären prekluderande i nu nämnda afseende, måste detta bero på en generel regel, enligt hvilken hvarje processförutsättning efter kommunikationen uteslötes från beaktande i annat afseende än att, derest den saknades, målet såsom tvistigt förvisades till domstol. Frånvaron af en pro-

1) De särskilda reglerna för lagsökning enligt § 13 måste jag vid detta tillfälle lemna ur sigte.

cessförutsättning finge således, efter det kommunikation skett, blott betydelsen af en materiel invändning. Man saknar icke i utsökningslagen stöd för att anse en dylik regel vara af lagstiftaren antagen, och den, som är benägen att sätta stort värde på bokstafven, skall utan tvifvel finna sig fullt öfvertygad. Jag syftar på stadgandet i § 28: »Äro ej sådana skäl för handen, att målet bör såsom tvistigt till domstol förvisas, ålägge öfverexekutor gäldenären betalningsskyldighet vid äfventyr af utmätning.» Åläggande af betalningsskyldighet, med eller utan qvittningsrätt, eller målets hänvisande såsom tvistigt till domstol vore således hvad öfverexekutors utslag måste innehålla, så snart ansökningen upptagits till kommunikation och målet derefter af öfverexekutor bragtes till ett slut. Således äfven i det fall, att öfverexekutor efter kommunikationen funne sig sjelf lokalt obehörig eller den lagsökande icke behörig att uppträda såsom part eller den lagsökandes talan genom laga kraft egande dom afgjord etc., borde utslaget innehålla, att målet såsom tvistigt förvisades till domstol. I sistnämnda fall visar sig emellertid en dylik hänvisning ogörlig, ty hvad som ådagalagts vara genom laga kraftvunnen dom afgjordt, kan ingen annan myndighet än högsta domstolen förvisa till ny behandling vid domstol. Alltså lika litet som man af § 14 har rätt att draga den slutsats, att endast de omständigheter, som der särskildt omtalas, och således icke äfven öfriga processhinder, hvilka redan då kunna vara konstaterade, böra föranleda öfverexekutor till att vägra upptaga och kommunicera ansökningen, lika litet får man åberopa § 28 såsom stöd för den uppfattningen, att den verkstälda kommunikationen skulle utesluta öfverexekutor från att förklara lagsökningen icke kunna till

vidare pröfning upptagas. I 2 kap. utsökningslagen har lagstiftaren för ingen del afsett att fullständigt angifva alla de processuela regler, som böra vid lagsökningsförfarandet tillämpas, utan hans mening har blott varit att framhålla, hvari lagsökningsförfarandet skiljer sig ifrån det vanliga civila förfarandet. Detta framgår fullt tydligt af innehållet i § 23, hvars behöflighet man annars omöjligen kan förklara. Insigten häri, att det således finnes processuela regler, som jemte 2 kap:s bestämmelser skola iakttagas i lagsökningsprocessen, medför med nödvändighet, att man måste anse § 12 och icke § 14 företrädesvis angifva de särskilda förutsättningarne för lagsökningsprocessen. Men fastän sistnämnda § således icke innehåller hufvudstadgandet i förevarande fråga, saknar den dock icke hvarje betydelse för densamma. Då tydligen hvad som enligt lagen skall föranleda öfverexekutor att vägra redan ansökningens upptagande till kommunikation, måste vara en förutsättning för dess upptagande till pröfning öfverhufvudtaget, måste § 14 jemte § 12 blifva föremål för beaktande, i den mån förstnämnda lagrum närmare bestämmer eller fordrar något utöfver hvad sistnämnda stadgande föreskrifver.

Fasthåller man det nu sagda, blifva förutsättningarne för lagsökningsprocessens användande följande.

Å den lagsökandes sida skall göras gällande en fordran, men icke hvarje obligatio är tillräcklig, utan motpartens förpliktelse måste gå ut på penningar eller varor till viss mängd och beskaffenhet. Denna förpliktelse bör derjemte kunna karaktäriseras såsom en betalningsskyldighet i egentlig mening. Vid prästationer i penningar är detta nästan undantagslöst fallet; då prästationen åter är be-

stämd i varor till visst belopp, föreligger ofta icke en betalningsskyldighet utan en leveransskyldighet. Vid betalningsskyldigheten går den berättigades intresse företrädesvis ut på att erhålla ett visst värde[1]; vid leveransskyldigheten åter spelar värdet en mera underordnad roll, medan hufvudvigten ligger derpå, att leveransen fullgöres enligt öfverenskommelse. Om betalnings- eller leveransskyldighet föreligger, har man att pröfva i hvarje särskildt fall. Så mycket är emellertid säkert, att särskilda skäl måste förefinnas för att antaga en betalningsskyldighet i sådana varor, som i allmänhet icke tjena såsom uttryck för ett visst värde. Der detta åter är fallet, bör en ensidig utfästelse i varor anses såsom en betalningsskyldighet. Och vid ömsesidiga utfästelser, der ena kontrahenten är förpliktad till prästation i penningar och den andre i varor, kan denne senares förbindelse icke anses såsom en betalningsskyldighet. Skulle åter vid dylika aftal den ena parten vara skyldig lemna varor emot erhållande från andra sidan af någon sakrätt t. ex. vid arrendeaftal nyttjanderätt mot arrende, utsatt i spannmål, synes mig förpliktelsen att lemna varorna böra betraktas såsom en betalningsskyldighet. Beträffande afgörandet särskildt vid lagsökning om betalnings- eller leveransskyldighet föreligger, är otvifvelaktigt det riktiga, att så snart den minsta tvekan kan råda, huruvida en betalningsskyldighet verkligen är tillstädes, öfverexekutor vägrar upptaga den gjorda lagsökningen.

Att lagsökningsförfarandet således för sin tillämpning bör anses förutsätta en i första hand gifven betalnings-

---

1) 9 kap. 2 och 3 §§ handelsbalken och 35 § vexellagen stå ej i strid med det sagda, ty äfven då intresset omfattar mera än värdet, är detta det principala.

skyldighet, sammanhänger med det ytterligare vilkor för rätten att bruka nämnda processart, som ligger i utsökningslagens föreskrift om skriftligt fordringsbevis. Den betalningsskyldighet, som kan träda i stället för en leveransskyldighet, derest denna ej kan fullgöras, låter sig icke bestämmas blott med ledning af den skriftliga handling, hvarigenom den leveransskyldiges förpliktelse ådagalägges, lika litet som man kan lemna åt utmätningsmannen att afgöra hvad som skall ersättas, när han befordrar utslaget till verkställighet. I full öfverensstämmelse härmed har lagstiftaren i § 61 föreskrifvit, att blott när viss vara skall *utmätas* och ej finnes, den skall med annan egendom gäldas. Utmätning är nemligen, som bekant, endast en sådan exekutiv förrättning, hvarigenom en betalningsskyldighet realiseras.

Den fordran, för hvilken lagsökning må ega rum, skall grunda sig på skuldebref eller annat skriftligt fordringsbevis. Allt efter den betydelse, man inlägger i dessa ord, kommer området för lagsökningsprocessen att blifva mer eller mindre vidsträckt. Det är icke mindre än tre olika tolkningar, som kunna göra anspråk på att komma under öfvervägande. Enligt den första skulle icke något annat vara väsentligt, än att borgenären med skriftliga bevis ådagalade sin fordran. Denna mening har ett ganska beaktansvärdt stöd, dels i viss mån i lagberedningens motiv till förslaget till utsökningslag, dels i lagutskottets uttalande vid af utskottet föreslagen förändring af § 12, sådan den lydde i den kongl. propositionen, dels ock slutligen af stadgandet i § 14, att ansökningen ej får upptagas, när öfverexekutor finner »den åberopade handlingen

icke innefatta bevis om fordran». Lagberedningens motivering till lagen är dock lag lika litet som lagutskottets utlåtande, och förevarande tolkning är omöjlig på grund af 12 §:s bestämmelse, att ett skriftligt fordringsbevis skall föreligga, med hvilket stadgande, såsom i det följande skall visas, § 14 icke behöfver anses stå i strid. Det minsta, som ligger i uttrycket skriftligt fordringsbevis, är, så vidt jag kan förstå, att den skriftliga handlingen måste vara upprättad för att tjena som bevis beträffande fordringen, något som lämpligen uttryckes dermed, att den skall vara en urkund[1]). Dermed är lagsökning utesluten t. ex. för en fordran, hvilken gäldenären i ett vanligt enskildt bref till borgenären erkänt och lofvat att betala. Detta, att urkund fordras och gör till fyllest, är det andra af de tre möjliga tolkningsförsöken. Att urkund fordras är visserligen riktigt, men att det är tillräckligt att en urkund föreligger, synes mig med skäl kunna ifrågasättas. Äfven om man skulle kunna hålla fast dervid, att skriftligt fordringsbevis enligt allmänna språkbruket icke innefattar något mera, än att den skriftliga handlingen skall vara upprättad för att tjena som bevis om fordringen, torde det svårligen kunna bestridas, att en fordran, som *grundar* sig på skriftligt fordringsbevis, alltför väl kan anses vara något annat än en fordran, som bevisas till fullo af ett skriftligt fordringsbevis. Hvari skilnaden består, kan man finna, om man kastar en återblick på den svenska lagsökningsprocessens historia. Man skall då upptäcka, att stadgandena i nu gällande utsökningslag §§ 24 och 25 afse något, som

1) Lagberedningen synes hafva användt uttrycket »urkund», såsom betydande skriftligt bevis öfverhufvudtaget.

i mer eller mindre modifierad form kan förekomma icke blott i vissa utan i alla de i 2 kap. omedelbart afsedda lagsökningsmålen. Man kommer ock att inse det berättigade i föreskriften uti § 54, att der fordran är på skuldebref eller annat skriftligt fordringsbevis grundad, fordringsbeviset i hufvudskrift skall, när utmätning begäres, ingifvas till utmätningsmannen. Och man skall finna det lyckligt, att lagen, fastän dess författare synas icke hafva insett skilnaden, i § 75 mom. 1 talar om fordran, som *grundas* å löpande förbindelse etc., under det att det i 2 mom. samma lagrum ålägges utmätningsmannen att taga i förvar hvarje handling, som *tjenar till bevis* om fordringen etc. Detta plus, som måste tillkomma urkunden, kan icke vara det, att urkunden skall vara löpande eller ens bärare af fordringsrätten, ty hvad det i 12 § särskildt nämnda fordringsbeviset, skuldebrefvet, angår, är ingen begränsning gjord till det löpande, liksom å andra sidan rektapapperet hos oss är alltför okändt för att kunna vara afsedt. En undersökning deremot af skuldebrefvet öfverhufvudtaget, således äfven det vanliga till viss man stälda skuldebrefvet, lemnar oss det svar, vi söka. Dervid finner man nemligen det sammanhang mellan skuldebrefvet och den i detsamma åtagna förbindelsen, att skuldebrefvet måste företes, för att utställaren skall blifva bevisskyldig för sitt påstående, att hans förbindelse ur detsamma upphört. Detta är emellertid icke någon egendomlighet för skuldebrefvet utan gäller skriftliga handlingar i allmänhet, som upprättats och emellan personer vexlats för att tjena såsom bevis. Och det är just en sådan handling, som kan anses såsom fordringsbevis, hvarå en fordran grundas. Endast en fordran, som bevisas af en skriftlig handling, hvilken upprättats och lem-

nats till borgenären såsom bevis för fordringen, är således af beskaffenhet att kunna göras gällande genom lagsökning.

Det gäller nu att se till, om icke § 14 ställer sig i vägen för denna åsigt samt innebär en annan af lagstiftaren sjelf gifven tolkning af § 12. Såsom förut nämnts, synes stadgandet, att öfverexekutor blott skall se till att den åberopade handlingen innefattar bevis om fordran, vid första påseende föga förenligt med förevarande åsigt. Då man emellertid erinrar sig, att § 12 är hufvudstadgandet, samt hurusom det i § 14 gjorda uttalande, att öfverexekutor finner den åberopade handlingen icke innefatta bevis, tydligen är ställdt i motsättning mot borgenärens uppfattning af den handling, hvarå han sin fordran grundar, torde man svårligen ega rätt att påstå annat, än att lagstiftaren i § 14 utgått ifrån, att handlingen i fråga varit sådan, som i § 12 föreskrifvits. Och § 12 förutsätter, såsom jag redan nämnt, en af gäldenären såsom bevis för fordringen till borgenären utgifven handling. Dermed är till och med ett vanligt protokollsutdrag, innehållande att gäldenären muntligen inför domstol erkänt sin betalningsskyldighet, uteslutet från att vara lagsökningsurkund. Och den af lagutskottet fruktade »missuppfattning, att under skriftliga fordringsbevis, för hvilka lagsökning finge ega rum, ej skulle innefattas äfven sådana handlingar som t. ex. de räkningar, hvilka omnämnas i 24 § af kongl. förordningen den 4 maj 1855, sådan denna § lyder enligt kongl. förordningen den 12 september 1868, med flera dylika handlingar», skulle, hvad beträffar icke accepterade räkningar, vara omöjlig att med 12 §:s nuvarande lydelse undgå, såvida icke lagstiftaren uttryckligen förklarat, att dylik räkning under vissa vilkor skulle vara lika utmätningsgild som förfallet

skuldebref. Typen för en lagsökningsurkund är deremot en urkund, som innehåller en utfästelse eller erkännande af en sådan från urkundens egen utställare. Hit höra, utom skuldebref, invisning (före accepten tydligen endast med afseende på assignanten), accept, kontrakt o. s. v. Beträffande kontrakt, hvari ena parten åtagit sig en betalningsskyldighet mot erhållande af valuta, kan man sätta i fråga, om ett dylikt kontrakt i och för sig kan anses såsom lagsökningsurkund. Derom längre fram. Nu återstår endast att nämna, att enligt lag angående ändrad lydelse af 12 § utsökningslagen den 14 april 1893, stadgandet icke skall ega tillämpning i fråga om fordran, som grundar sig å vexel. Detsamma gälde enligt min mening redan förut[1]). Denna åsigts riktighet har dock varit förnekad, med den utförligaste motiveringen af justitieombudsmannen i hans berättelse till 1891 års riksdag. Att numera upptaga frågan till ytterligare granskning, saknar dock praktisk betydelse. Så mycket må det vara mig tillåtet att påpeka, att lagstiftaren icke gifvit något utlåtande beträffande den förut gällande rätten. Vare sig man förut enligt lag kunnat eller icke kunnat lagsöka på vexel, är det i alla fall berättigadt att tala om en ändrad lydelse af § 12 utsökningslagen genom den nya lagen. Frågan, om lagsökning på vexel enligt 1877 års utsökningslag var tillåten, har således icke kommit närmare sin lösning genom 1893 års lag.

Såsom redan i det föregående är antydt, står lagsökningsförfarandet öppet för borgenären icke redan derigenom, att en handling utgifvits, hvilken enligt parternas

1) Jfr min uppsats »Kan man hos öfverexekutor lagsöka på vexel» i Nytt Juridiskt Arkiv 1887.

mening är af beskaffenhet, att fordringen derpå kan anses grundad, utan såsom § 14 tydligen visar, om § 12 skulle lemna rum för någon tvekan, först derigenom att handlingen innefattar bevis om fordran. Då fordran otvifvelaktigt betyder detsamma som fordringsrätt, är uttrycket *bevisa* här icke användt i egentlig processuel mening. Man bevisar nemligen fakta, hvilka äro rättsfakta d. v. s. af betydelse för rättsregleringen i det förevarande fallet, men man bevisar ej rättigheterna sjelfva. Meningen måste således vara, att fordringsbeviset i och för sig till fullo ådagalägger de fakta, som äro förutsättningar för fordringsrättens uppkomst, i den mån borgenären är för desamma bevisskyldig. Alla dessa förutsättningar är emellertid fordringsbeviset, bedömdt isoleradt, aldrig i stånd att styrka. För en fordringsrätts uppkomst ur en vanlig rättshandling kräfves nemligen icke blott, att den i handlingen innehållna förklaringen, låt vara att den är en direkt utfästelse, blifvit afgifven, utan äfven att handlingen sjelf utgifvits. Detta senare kan tydligen icke bevisas af handlingen sjelf, utan tages för godt, när handlingen innehafves af borgenären. Och såsom bevis för detta senare nöjer sig utsökningslagen dermed, att borgenären företer besannad afskrift af fordringsbeviset. Endast detta är förutsättning för ansökningens upptagande till pröfning. Ett uttryck för denna tanke är möjligen, att för part, som icke företer infordrad hufvudskrift af handling, som han i afskrift ingifvit, endast det äfventyret enligt § 21 föreläggės, att målet ändå *afgöres*, utan att något undantag är stadgadt för det fall, att lagsökningsurkunden infordrats från borgenären derför, att gäldenären bestridt hans innehaf af densamma. Gäldenären löper ej heller någon fara af att fordringsbeviset antages vara i borgenärens besittning, ty någon

verkställighet kan ej åkomma öfverexekutors utslag, såvida borgenären är ur stånd att till utmätningsmannen öfverlemna fordringsbeviset i hufvudskrift.

Men frånsedt hvad nu nämnts om beviset för handlingens utgifvande, måste genom handlingens innehåll till fullo ådagaläggas ett faktum, hvarigenom fordringsrätten uppkommit. Fordringens uppkomst bör, när fordringsbeviset bedömes i och för sig, framgå ur detsamma. Detta blir i regeln fallet endast med urkunder, försedda med utfärdarens underskrift eller hans bomärke, detta senare styrkt af tvenne vittnen.

Är det emellertid tillräckligt, att fordringens uppkomst öfverhufvudtaget är styrkt, eller måste icke fordringens uppkomst för den lagsökande vara bevisad, för att ansökningen skall upptagas? Och vidare skall icke öfverexekutor vägra upptaga ansökningen till kommunikation och således i allmänhet till pröfning, när af handlingen framgår, att fordringen sedermera skulle hafva upphört? Hvad den första frågan angår, torde följande leda till dess besvarande. Som bekant behandlar man inom straffprocessen, der ett straffanspråk göres gällande, frågan om hvem som är rätt kärande såsom en formel fråga, under det att deremot spörsmålet, om brottet i fråga begåtts af den tilltalade, är det materiela i processen. Inom civilprocessen är förhållandet deremot ett annat; der frågas på en gång, om det anhängiggjorda anspråket mot svaranden tillkommer käranden; frågan i hela dess vidd behandlas som materiel. Ser man emellertid närmare på saken, skall man finna, att olikheten i sjelfva verket är mera skenbar än verklig. Frågan om hvem som i brottmål är rätt kärande är verkligen en formel fråga. Straffanspråket uppkommer nemligen alltid för

en och densamme, när det en gång uppkommer, nemligen för staten, och kan icke på någon annan öfverlåtas. Målseganden och åklagaren äro blott representanter för staten, och frågan, om de äro behöriga såsom sådana, är tydligen en formel fråga i förhållande till det anhängiggjorda straffanspråket. Annorlunda i civilprocessen. Der kan rätten uppkomma lika väl för den ene som för den andre. Der kan ock i regel den en gång uppkomna rättigheten öfverlåtas från en till annan. Då i rättegång en dylik rätt, som kan öfverlåtas, göres gällande såsom tillkommande en person mot en annan, blifva alltså samtliga nämnda frågor materiela; icke mindre rättens uppkomst, utan särskild hänsyn tagen till hvem som är den berättigade, än rättens uppkomst för eller öfverlåtelse på just den, som i denna rättegång uppträder såsom berättigad. Emellertid äfven inom civilprocessen kan det under vissa förhållanden vara fördelaktigt att vid målets behandling taga dessa frågor särskildt. Således om man är på det klara med, att rätten, äfven om den uppkommit, ej tillkommer käranden, inskränker man undersökningen till den senare frågan. Om man åter icke finner ådagalagdt, att någon rättighet uppkommit, begränsar man sin undersökning härtill och lemnar å sido giltigheten af den förmenta rättighetens öfverlåtelse på käranden. Ett dylikt tillvägagående anbefaller sig i synnerligen hög grad vid fordringsanspråk, grundade på skriftliga fordringsbevis, således sådana på hvilka lagsökning får ske. Ser man nemligen bort ifrån de löpande fordringsbevis, som gälla utan vidare i innehafvarens hand och der fordrans uppkomst så att säga sker på nytt hos hvarje innehafvare, har man att ådagalägga antingen fordringens uppkomst för käranden eller ock dess uppkomst för någon annan samt derefter

skedda öfverflyttande på käranden. I senare fallet kan man således med lätthet särskilja frågan om fordringens uppkomst i och för sig från dess uppkomst för käranden. Och det är just det, som nu skall afgöras, om i ett dylikt fall icke blott fordringens uppkomst utan äfven dess öfvergång på den lagsökande måste styrkas, för att lagsökningen af öfverexekutor skall kunna upptagas. Då fordran, för hvilken man får lagsöka enligt § 12, utan tvifvel måste vara en fordran för borgenären och föreskriften i § 14, att handlingen skall innefatta »bevis om fordran», jemförd med paragrafens uttalande om den handling, hvarå han (borgenären) sin fordran grundar, tydligen icke gör någon skilnad mellan beskaffenheten af den handling, som kan vara erforderlig för att styrka fordringens uppkomst öfverhufvudtaget, och den, hvarmed fordringens uppkomst för borgenären skall ådagaläggas, torde det vara det riktiga att förklara lagsökningsprocessen förutsätta icke blott att genom en så beskaffad urkund, som i § 12 stadgas, fordringens uppkomst styrkes, utan äfven att § 12 i tillämpliga delar skall iakttagas i fråga om beviset för fordringens uppkomst för den lagsökande. Der skuldebrefvet eller fordringsbeviset är ställdt på viss annan person, måste alltså derå eller å särskildt papper vara tecknad behörig öfverlåtelse på den lagsökande eller ock genom annan för ändamålet upprättad handling ådagaläggas, att denne blifvit innehafvare af den på fordringsbeviset grundade fordringen.

Vi komma derefter till den andra framstälda frågan, om öfverexekutor skall vägra upptaga en lagsökning, då af det företedda fordringsbeviset framgår, att fordringsrätten, en gång uppkommen, sedermera skulle ha upphört. Besvarar man denna fråga jakande, vore lagsökningsförfaran-

det icke tillgängligt för en fordringsegare, som grundade sin talan på ett tioårigt skuldebref, af hvilket framginge, att preskription inträdt, eller på en proprieborgensförbindelse, när preskriptionen icke vore på föreskrifvet sätt hejdad, för att icke tala om ett skuldebref, å hvilket anteckning funnes, att skulden betalats, eftergifvits eller eljest upphört. Med en viss uppfattning af parternas ställning i civilprocessen blir ett dylikt jakande svar rent af en nödvändighet. Jag syftar på den uppfattningen, att käranden i processen, strängt taget, skulle vara skyldig att argumentera resp. bevisa icke blott rättighetens uppkomst utan äfven dess fortfarande existens. Utgår man nemligen derifrån, att kärandens argumentationsskyldighet går ut på anförandet af ett eller flera fakta, hvarigenom anspråket uppkommit, samt förnekandet af hvarje rättsfaktum, hvarigenom anspråket skulle hafva upphört, samt att kärandens bevisskyldighet utkräfves blott för argumentationens förra del, under det att dess senare dels riktighet presumeras, tills den blir med fullt bevis vederlagd, ligger det uppenbarligen nära till hands att, om käranden sjelf förser med detta bevis, anse hans talan hafva så liten utsigt till framgång, att det blir lämpligast att i lagsökningsprocessen genast afvisa honom d. v. s. vägra upptaga hans ansökan till pröfning. Och derest man hyllar en dylik grunduppfattning beträffande parternas olika ställning i rättegången, behöfver man ej hafva svårt för att tolka uttrycket »bevis om fordran» i § 14 utsökningslagen såsom liktydigt med »bevis, att fordran *då existerar*», hvilket bevis tydligen ej kunde anses förefinnas i det fallet, att bevis förelåge om ett rättsfaktum, hvarigenom den en gång uppkomna fordran sedermera upphört. Nämnda åsigt, att käranden

endast tack vare en presumtion undgår att bevisa sin fordrans nuvarande existens, är emellertid enligt min mening principielt oriktig, och att den ej heller godkänts af den svenska rätten, synes mig otvetydigt framgå af 17 kap. 33 § rättegångsbalken. Detta lagrum förutsätter nemligen en bevisskyldighet i första hand äfven hos svaranden, och denna måste företrädesvis afse den materiela invändningen, således fakta, hvarigenom det uppkomna rättsanspråket sedermera skulle ha upphört. Att denna mening äfven hyllats af författarne till utsökningslagen, framgår möjligen af följande yttrande i motiven. »En fordran, som grundar sig på ett af gäldenären utgifvet, klart och förfallet skuldebref, bör således vid lagsökningsförfarandet förutsättas vara ovilkorligen betalningsgill, så länge ej medelst anteckning å skuldebrefvet eller annat skriftligt bevis styrkes, att skulden blifvit infriad eller afbetalning derå skett; och genom andra invändningar eller på grund af tvistiga genfordringsanspråk, hvilka ej utan omgång och tidsutdrägt kunna erhålla erforderlig utredning, bör ej fordringsegaren i sin rätt till skyndsam exekution uppehållas.» Här förklaras således en genom anteckning å skuldebrefvet styrkt betalning af skulden såsom en invändning i sjelfva saken; lagens författare kunna alltså hafva utgått derifrån, att en dylik anteckning ej utgör hinder för lagsökningsförfarandets användande, hvadan uttrycket »bevis om fordran» ej skulle betyda bevis om fordrans existens utan endast bevis om fakta, hvarigenom den uppkommit.

Härmed är saken emellertid icke afgjord. Bestämmelsen i § 14 kunde tolkas på ett annat sätt, och äfven om utsökningslagen hvilar på en riktig uppfattning i fråga om parternas inbördes ställning beträffande argumentations-

och bevisskyldigheten, är det intet, som hindrat lagstiftaren att af praktiska skäl förbjuda upptagandet af en lagsökning, när de af borgenären inlemnade handlingarne visserligen rättfärdigade antagandet af att fordringen uppkommit, men äfven, bedömda i och för sig, ådagalade att den sedermera upphört. Det gäller således att undersöka, hvilket resultatet skulle blifva, derest en lagsökning för fordran, som grundade sig på t. ex. ett skuldebref, försedt med anteckning om skuldens betalning, af öfverexekutor upptoges samt kommunicerades gäldenären.

Derom kan nu icke vara någon tvekan, att bevismedlen äro i lagsökningsprocessen likasom i den vanliga processen för parterna i den mening gemensamma, att det bevismaterial, som föreligger vid målets afgörande, skall beaktas lika väl till förmån för den part, som icke infört och åberopat det, som för hans motpart. Med afseende åter på omedelbart relevanta fakta, rättsfakta i den processen eller, med andra ord, just de fakta, som man i sista hand afser att genom bevisningen konstatera, är det icke lika säkert, att de skola af domaren beaktas, äfven om de ej åberopas af den part, till hvars förmån de tala. Skälet hvarför t. ex. svaranden i rättegången icke åberopar en betalning, som synes framgå af kärandens processmaterial, kan ganska väl vara det, att han vet, att en dylik invändning skulle af käranden bemötas med en replik, som innefattades i åberopandet af ett rättsfaktum, hvarigenom verkan af svarandens invändning i sin ordning upphäfts till kärandens förmån, t. ex. att betalningen gått tillbaka. Att det oaktadt beakta betalningen till svarandens förmån, vore att gynna honom på kärandens bekostnad. Hvilken ställning vår allmänna civilprocess in-

tager i nu omhandlade fråga, må tills vidare lemnas i det stora hela oafgjordt. Så mycket kan jag redan nu förklara såsom säkert, att om svaranden uteblir, domstolen är skyldig att ex officio beakta äfven omedelbart relevanta fakta, som framgå af det af käranden förebragta processmaterialet och kunnat af svaranden till hans försvar åberopas. Jemlikt 12 kap. 3 § rättegångsbalken skall nemligen vid svarandens utevaro dömas i saken, »efter ty som sanning deri utletas kan». Och strängare kunde man ej anse den i lagsökningsmål uteblifne böra behandlas, så mycket mindre som § 18 utsökningslagen förklarar, att i den skriftliga (den regelmässiga) lagsökningsprocessen vid gäldenärens underlåtenhet att inom förelagd tid inkomma med förklaring och i den muntliga vid gäldenärens uteblifvande på inställelsetiden målet skall afgöras på de skäl, borgenären företett. Med uttrycket »skäl» afses både rättsfakta och bevismedel, och då icke blott de skäl, som borgenären till sin fördel åberopat, utan äfven de, som han eljest företett, skola beaktas, har man svårt att anse lagstiftaren hafva velat i detta fall göra någon afvikelse från hvad i vanliga civila mål gäller. Hafva åter begge parterna utfört sin talan hos öfverexekutor, finnes icke i utsökningslagen något annat omedelbart för detta fall afsedt uttalande i frågan, än det som möjligen kan anses ligga uti stadgandet i § 28, att gäldenären skall åläggas betalningsskyldighet, om ej sådana skäl *äro för handen*, att målet bör förvisas till domstol. Dermed må jemföras § 19, enligt hvilken, derest i muntligt lagsökningsförfarande till inställelse kallad borgenär uteblir, öfverexekutor skall höra gäldenären, om han är tillstädes, och afgöra målet på skäl, som för handen äro. Då uteblifven borgenär i ett för-

farande, der, äfven om såväl borgenär som gäldenär uteblifver, den förre anses hafva fullföljt sin talan, tydligen icke kan behandlas strängare än borgenär, som infunnit sig, skulle vi i § 19 ega en bestämmelse, som äfven för det fall, att begge parterna kommit tillstädes, uttalar hvad som skall blifva föremål för pröfning. Detta stadgande afser visserligen endast den muntliga lagsökningsprocessen, men den tolkning, som ges åt uttrycket »skäl som för handen äro» i § 19, kommer på grund af § 28 att äfven gälla för den skriftliga lagsökningsprocessen. Nu är det utom allt tvifvel, att förevarande uttryck på ett naturligt sätt låter förena sig med den mening, att i fråga om beaktande af rättsfakta, som framgå ur det af motparten i processen införda processmaterialet, man skall i alla lagsökningsmål behandla gäldenären på samma sätt som, efter hvad förut sagts, syntes böra iakttagas, när han uteblifvit, d. v. s. beakta dessa rättsfakta till gäldenärens fördel, äfven om han ej åberopat dem.

Men å andra sidan kan det ej förnekas, att det är mycket, som talar för, att lagstiftaren i fråga om förutsättningarne för såväl bevismedlens som rättsfaktas beaktande icke velat stadga något särskildt i utsökningslagen, utan låtit bero vid hvad eljest inom civilprocessen gäller. Hvarken stadgandet i § 18 eller i § 19 kommer derigenom att förlora sin betydelse för processmaterialets fixerande. Det förra lagrummets bestämmelse, att målet skall afgöras på de skäl, som borgenären företett, har sitt berättigande redan af behofvet att stadga, att målet skall utan uppskof afgöras samt att vid muntligt lagsökningsförfarande, der gäldenären uteblifvit, skall beaktas icke blott hvad borgenären i sin inlaga gjort gällande, utan äfven

hvad han vid rättegångstillfället kan hafva ytterligare framlagt till stöd för sin talan. Och hvad § 19 beträffar, låter dess innehåll förklara sig på följande sätt. Af skäl, som det skulle blifva för vidlyftigt att här anföra, torde man nemligen böra anse, att vid den i § 16 föreskrifna muntliga lagsökningsprocessen samma förfarande bör iakttagas som i den vanliga civila processen. Processen är således muntlig i samma mening som förfarandet vid våra underrätter, d. v. s. parterna sjelfva eller deras lagligen befullmäktigade ombud hafva att muntligen eller genom inlemnade skrifter utföra sin talan, dessa senare uppläsas och hela processmaterialet intages i protokollet, som sålunda innehåller allt hvad vid sakens afdömande får tagas i betraktande. Under sådana förhållanden är det klart, att om ingen bestämmelse i annan riktning gifvits, man kunnat vara benägen att tillämpa allmänna civilprocessens regler, då vid muntligt lagsökningsförfarande begge parterna uteblifvit eller borgenären icke kommit tillstädes, för såvidt nemligen icke blott gäldenären utan äfven borgenären blifvit kallad att inställa sig hos öfverexekutor. En dylik tillämpning skulle hafva medfört att, der ej förfall styrkts, i förra fallet ansökningen bort anses förfallen och i det senare borgenären förklaras sin talan qvitt, på sätt i utsökningslagen är möjligt, d. v. s. att målet bort såsom tvistigt hänvisas till domstol. Detta resultat förekommes emellertid af § 19, som genom sitt stadgande, att målet skall afgöras på de skäl, som äro för handen, ålägger öfverexekutor att betrakta borgenärens talan såsom fullföljd, oberoende af vare sig hans eller gäldenärens uteblifvande, ehuru visserligen borgenärens utevaro utesluter honom ifrån att bli hörd, fastän gäldenären gjort gällande någon omständighet, som

i det skriftliga lagsökningsförfarandet af öfverexekutor bort utställas till påminnelser från borgenärens sida, t. ex. yrkat qvittning.

Vi hafva sålunda kommit derhän, att stadgandena i 2 kap. utsökningslagen icke med nödvändighet kunna anses fordra en annan behandling af rättsfakta än i den vanliga processen, detta vare sig svaranden utfört eller icke utfört sin talan. Man kan således icke undgå att äfven för det fall, då begge parterna instält sig, bestämdt fixera, hvad som bör anses gällande enligt den vanliga civilprocessen. Till stöd för den åsigten, att domstolen endast skall beakta sådana rättsfakta, hvilka af part till hans förmån åberopats, talar det förhållandet, att domstolen icke är berättigad tillerkänna part mera än han yrkat, att domarens pröfning är materielt begränsad genom ett giltigt erkännande af rättigheten från motpartens sida, att regeln om domarens bristande befogenhet att i processen införa processmaterial är obetingad i fråga om rättsfakta och endast lider undantag i fråga om vissa bevismedel, att öfverhufvudtaget initiativet i civilprocessen tillkommer parterna, och att domaren eger initiativ beträffande sjelfva saken, endast i den mån särskilda anledningar dertill föreligga och befogenheten således faller inom området för hvad man med ett gemensamt namn kallar hans processledande verksamhet. Emot förevarande åsigt kan åter göras gällande, att den, som gentemot en annan yrkar en rättighet, måste med rättsfakta stödja denna rätt, äfven om motparten icke bestrider den, att man för närvarande är på god väg att lemna den ståndpunkt, som man i strid med 1734 års lag mera omedvetet intagit, att bestridande vore nödvändigt för effektivt inträ-

dande af vederpartens skyldighet att bevisa de rättsfakta, hvilka utgöra förutsättning för hans seger i rättegången, att vår civilprocess, om än i stort sedt byggd på förhandlingsmetoden, dock röjer tydliga spår, åtminstone hvad processen vid underrätterna angår, af lagstiftarens misstro till partens förmåga att riktigt utföra sin talan och hans afsigt att denna bristande förmåga skall i så ringa grad som möjligt beröfva parten hans goda rätt. Ehuru det icke är utan en viss tvekan, tillerkänner jag de sist anförda skälen afgörande betydelse och anser således, att vid underrättsproceduren domstolen är skyldig beakta hvarje i processen af den ena eller andra parten infördt rättsfaktum, oberoende af om det vid dertill beredt tillfälle åberopas eller icke af den part, hvars rättssituation derigenom tillgodoses. Såsom i det föregående anförts, blir då en följd, att samma regel äfven beherskar lagsökningsprocessen.

Sedan detta resultat vunnits, kan jag återvända till den fråga, som gaf anledning till denna exkurs, nemligen hvilken praktisk betydelse det skulle hafva, om ett på ett qvitteradt skuldebref grundadt kraf finge af öfverexekutor upptagas till kommunikation med gäldenären. Dervid har man att skilja mellan det vanliga skriftliga lagsökningsförfarandet och det muntliga, som enligt § 16 är tillåtet. Vid det förra skulle, när gäldenären icke inom förelagd tid inkom med skriftligt svar, utslaget ofelbart innehålla, att målet förklarades tvistigt. Derest åter gäldenären inkom med svar och hvarken erkände sin skuld eller att det å skuldebrefvet befintliga qvittot ej vore för borgenären bindande, blefve ock resultatet, att öfverexekutor måste förklara målet tvistigt, ty något tillfälle att jemte påmin-

nelser inlemna bevis om, att qvittot icke egde någon betydelse, kunde öfverexekutor ej bereda borgenären. Endast en skrift å hvardera sidan får nemligen vexlas, såvida icke *gäldenärens* svar föranleder till att borgenären skall få *bemöta* detta med påminnelser. Och i det fall, som nu är före, vore det borgenärens bristfälliga fordringsbevis, som föranledt påminnelserna, om sådana finge ega rum. Är lagsökningsförfarandet åter muntligt, är det onekligt, att borgenären, derest han tillstädeskom inför öfverexekutor å inställelsetiden, skulle kunna komplettera sin bevisning, således äfven vederlägga den å skuldebrefvet befintliga anteckningen om betalning, och detta vare sig gäldenären infunnit sig eller ej. Men sannolikheten för att han skulle vara i stånd härtill med det, i brist af gäldenärens erkännande, enda tillåtna bevismedlet skriftliga bevis är alltför liten, för att dervid skulle kunna fästas något afseende, detta så mycket mer som han i sådant fall med all säkerhet hade fogat nämnda bevis vid sin lagsökning. Då sålunda, i det mera såsom undantag afsedda muntliga lagsökningsförfarandet i regel och vid det skriftliga lagsökningsförfarandet alltid, en kommunikation af borgenärens ansökan, derest af lagsökningshandlingarne framginge icke blott fordringens uppkomst utan äfven dess upphörande, icke skulle leda till annat än att målet af öfverexekutor förklarades tvistigt, såvida ej gäldenären undanröjt verkan af motpartens bevismaterial, anbefaller sig onekligen ur ändamålsenlighetens synpunkt den tolkning af § 14, att den utaf borgenären till stöd för fordringen företedda handlingen måste vara sådan, att icke blott fordringens uppkomst deraf framgår, utan äfven att handlingens bedömande i och för sig icke ger till resultat, att fordringsrätten måste anses upphörd. Och

då, såsom i det föregående nämnts, denna åsigt låter väl förena sig med föreskriften i § 14, kan man svårligen undgå att fastslå densamma såsom gällande rätt.[1])

Ännu återstår en förutsättning för lagsökningsförfarandets tillämpning, nemligen att den fordran, för hvilken lagsökning sker, är till betalning förfallen. Som bekant före finnas olika meningar angående den frågan, huruvida i vanlig rättegång, hvari ett rättsanspråk göres gällande, bifall till kärandens talan förutsätter, att rättsanspråket var uppkommet eller, med andra ord, rättigheten förfallen redan vid målets anhängiggörande d. v. s. stämningens delgifning åt svaranden. De, som besvara denna fråga jakande, måste således anse domstolen skyldig att, om rättigheten vid en senare tidpunkt förfallit och svaranden på grund deraf ej vill ingå i svaromål, vägra upptaga saken till pröfning. Denna åsigt är enligt min mening felaktig[2]), och den har sin grund i den, såvidt jag förstår, oriktiga uppfattningen, att äfven i den civila rättegången reageras emot en skedd rättskränkning. Det riktiga synes mig deremot vara, att detta visserligen oftast eger rum, men ej behöfver vara fallet, ty civilprocessen afser realisation af en rätt och intet vidare. Betydelsen af att rättigheten först under rättegångens lopp förfallit, för frågan om hvilkendera parten skall ersätta den andres rättegångskostnader, är deremot uppenbar. Man må emellertid, hvad angår förfallodagens vigt

1) I vissa fall är det för öfrigt svårt att afgöra, om skuldebrefvets beskaffenhet häntyder på, att fordringen aldrig uppkommit eller att den väl existerat men sedermera upphört. Så t. ex. om gäldenärens namnteckning är öfverkorsad. Jfr rättsfall i Schmidts Arkiv 24 s. 81.

2) Jfr rättsfall i Nytt Juridiskt Arkiv 1891 s. 66.

i den vanliga civilprocessen, hafva hvilken åsigt som helst, i § 12 utsökningslagen är tydligen utsagdt, att den har betydelse i lagsökningsprocessen, och det för visso ända derhän, att öfverexekutor skall ex officio iakttaga, att fordringen vid en viss tidpunkt var förfallen. Derom torde man nemligen icke kunna tveka, att de i utsökningslagen särskildt nämnda förutsättningarne för lagsökningsförfarandet skola af öfverexekutor ex officio beaktas. Egendomligt kan emellertid synas, att § 14 icke på något sätt antyder, att fordringens egenskap af förfallen skall konstateras, när öfverexekutor pröfvar, huruvida ansökningen skall upptagas till kommunikation eller ej. Om § 14 emellertid bör anses stå i strid med antagandet, att förfallodagens inträdande är processförutsättning, beror dock tydligen derpå, vid hvilken tidpunkt fordringen måste vara förfallen, för att ansökningen skall komma under pröfning. Man har härvid att välja emellan två tidpunkter, nemligen ansökningens ingifvande till öfverexekutor och dess delgifning åt gäldenären. Kan man visa, att tiden för delgifningen alltid eller i något särskildt fall är den afgörande, är det uppenbart, hvarför frågan om förfallodagen icke alls berörts i § 14. Skälet vore nemligen helt enkelt det, att man vid ansökningens kommunicerande saknar material för att afgöra, om fordringen blir i vederbörlig ordning förfallen eller ej. Derest åter fordringen måste vara förfallen, redan då ansökningen sker hos öfverexekutor, får man antingen tolka § 14, såsom om der stode »bevis om förfallen fordran», eller ock förklara lagstiftarens mening hafva varit den, att med pröfningen i fråga om förfallodagen skall få anstå tills efter kommunikationen.

Det är ganska starka skäl, som tala för den åsigten, att tiden för ansökningens ingifvande till öfverexe-

kutor skulle vara den afgörande. Först och främst kan härför åberopas den omständigheten, att detta onekligen är fallet beträffande öfriga materiela frågor, som i utsökningslagen gjorts till processförutsättningar. Vidare kan anföras, att lagsökningsprocessen, hvad dess inledande angår, kommer närmare ansökningsmålen än de egentliga tvistemålen, samt att vid de förra onekligen ansökningens ingifvande och icke dess möjliga kommunikation är den tidpunkt, som kan sägas göra saken anhängig. Icke desto mindre torde tiden för lagsökningshandlingarnes kommunikation med motparten böra gifvas företrädet såsom den afgörande. Detta kan man visserligen ej grunda derpå, att i § 12 talas om, att man må söka *gäldenären* hos öfverexekutor, ty nämnda uttryck tillåter såväl den ena meningen som den andra. Man behöfver blott erinra sig å ena sidan ordalagen i kongl. förordningen den 28 juni 1798, jemförd med förklaringen den 29 juli 1812 och kungörelsen den 9 maj 1835[1]) samt å den andra 9 kap. 8 § handelsbalken, efter den tolkning som alltid gifves åt detta lagrum. Större betydelse måste tillerkännas § 154 utsökningslagen, hvarest lagstiftaren sjelf synes uttala, att ett lagsökningsmål är anhängigt, först då borgenären hos gäldenären genom lagsökning sin fordran kräft d. v. s. lagsökningshandlingarne blifvit gäldenären delgifna. Afgörande vigt tillkommer deremot det förhållande, att lagsökningsförfarandet, till inneböd och ändamål, står den vanliga processen ojemförligt närmare än de till den s. k. jurisdictio voluntaria hörande ansökningsärendena. Att lagsökningsprocessen inledes på samma sätt som de sistnämnda,

1) Hurusom emellertid nu nämnda stadganden tolkas strängt restriktivt, se rättsfall i Nytt Juridiskt Arkiv 1885 s. 362.

erbjuder ingen större egendomlighet, ty dylika moment ur ansökningsförfarandet finna vi ofta så att säga inväfda i den verkliga processen. Jag behöfver blott fästa uppmärksamheten på stämningens uttagande, för att icke tala om vads erläggande eller begäran om revision. Sant är visserligen, att den till öfverexekutor ingifna ansökningen innebär något mera än en begäran om stämning. Den motsvarar nemligen äfven den första, muntligen eller uti ingifven skrift gjorda utvecklingen af käromålet i vanliga civila mål. Detta har emellertid sin grund dels deri, att utsökningslagen gjort borgenärens utveckling och styrkande af grunden för käromålet till en processförutsättning, dels ock deri, att förfarandet är beräknadt på att leda till ett slut, utan att borgenären vidare beredes tillfälle att yttra sig. Man har således ej rätt att deraf draga några slutsatser derhän, att man borde på lagsökningsförfarandet tillämpa reglerna för ett vanligt ansökningsärende.

Om man således af nu anförda skäl får anse tiden för lagsökningens delgifning åt gäldenären såsom den, vid hvilken fordringen skall vara förfallen, kan det vara af intresse att undersöka, om processförutsättningarne i allmänhet ställa sig främmande för ett dylikt resultat. En blick på utsökningslagens bestämmelser om forum är härvid upplysande. »Den ingenstädes eger stadigt hemvist, sökes der han finnes. Är gäldenären utländsk man eller grundas fordran å löpande förskrifning, må gäldenären sökas hvar han träffas.» Här menas otvifvelaktigt öfverexekutor å den ort, der gäldenären finnes eller träffas vid lagsökningshandlingarnes delgifning åt honom. Således först vid sistnämnda tillfälle blir ett visst forum behörigt. Detsamma gäller enligt min mening äfven med afseende på öfriga i § 12 nämnda fall. Då ansökningen

delgifves gäldenären, måste han hafva sin mantalsskrifningsort, sedan någon tid sig uppehålla eller, om han ingenstädes inom riket eger stadigt hemvist och är utrikes, senast hafva varit mantalsskrifven inom den öfverexekutors domvärjo, hos hvilken lagsökningen skett. Att delgifningsdagen är afgörande tidpunkt i fråga om den processförutsättningen, att fordringen skall vara förfallen till betalning, är således icke något, som gäller blott för denna processförutsättning.

Såvida nu någon viss förfallodag icke framgår af de handlingar, som borgenären företett, kommer detta honom till godo, enär den i 9 kap. 4 § handelsbalken gifna regeln: »Nu är ej viss dag till betalning förelagd, söke då den, som utgaf, sitt åter, när han vill» måste anses vara ett uttryck för en allmän grundsats, som man i det särskilda fallet måste följa, så snart icke anledning att antaga ett annat förhållande föreligger. Framgår deremot ur de af borgenären företedda handlingarne en viss förfallodag, som inträffar senare än målets anhängigblifvande, beror lagsökningens upptagande till pröfning derpå, om gäldenären erkänner, att förfallodagen ändrats, eller borgenären kommer i tillfälle att derom förebringa skriftligt bevis. Att gäldenärens erkännande, betraktadt såsom bevismedel, är tillräckligt, torde böra antagas på grund af skäl, som längre fram skola utvecklas.

I samband med frågan om förfallodagens betydelse i lagsökningsmål, står den frågan, om en fordran, grundande sig på ett s. k. ömsesidigt aftal, kan göras gällande lagsökningsvägen i andra fall, än att betalningen skall ske i förskott eller fordringsegaren styrkt fullgörandet, i hvad på honom

ankommer, af sin egen prästation[1]). De, som vägra upptaga en dylik lagsökning till kommunikation, gå utan tvifvel mer eller mindre medvetet ut derifrån, att den betalningsrätt, som tillkommer den ena kontrahenten, är vilkorlig, ända tills han fullgjort sin egen prästation, och att således det skriftliga kontraktet först i förening med bevis om den egna prästationens fullgörande kan anses som bevis om fordran, såsom § 14 utsökningslagen föreskrifver. Med skäl kan man emellertid påstå, att denna uppfattning icke är riktig. Aftalets innehåll är icke, att man är berättigad att fordra betalning, *om* man sjelf fullgjort sin prästation, utan att man har rätt till betalning för den prästation, man sjelf fullgör. Lika litet som motparten behöfver betala, utan att han erhåller den till honom utfästa prästationen, lika litet behöfver den betalningsberättigade prästera utan att erhålla betalning. Således, när annan öfverenskommelse icke gjorts, är rätten till betalning ur ett dylikt aftal icke en vilkorlig utan en ovilkorlig rätt till betalning, nemligen till betalning emot kontraktsenlig motprästation. Icke dess mindre håller jag före, att en dylik betalningsskyldighet icke kan utkräfvas lagsökningsvägen, och detta derför, att grunderna för bestämmelsen i § 12, att fordringen måste vara förfallen till betalning, då lagsökningshandlingarne kommuniceras gäldenären, fordra ett dylikt resultat. Lagstiftarens afsigt måste nemligen anses hafva varit, att endast en sådan gäldenär, som ej betalat hvad vid lagsökningens delgifvande rätteligen kräfts, skall vara utsatt för den snabbare exekution, som lagsökningsförfarandet är egnadt att medföra. Och att borgenärens kraf varit berättigadt, framgår tydligen icke

1) I viss mån belysande är rättsfall i Schmidts Arkiv 29 s. 509.

blott och bart deraf, att förfallodagen inträdt för en förpliktelse att betala emot prästation från borgenärens sida. Men är detta resonnement riktigt, är man uppenbarligen icke berättigad att behandla innehafvaren af en dylik fordran strängare än innehafvaren af en enligt lagsökningshandlingarne icke förfallen fordran. Hans ansökning måste således upptagas till kommunikation med motparten, och hans lagsöknings upptagande till slutlig pröfning beror på, huruvida borgenären under förfarandet blir i tillfälle att på sätt, som gälde i fråga om förfallodagen, ådagalägga, att han i vederbörlig tid fullgjort den honom åliggande motprästationen.

Af det nu sagda framgår, för att taga ett exempel, att öfverexekutor icke är berättigad att vägra upptaga till kommunikation en ansökan om betalning för en leverans, derför att leverantören blott företett kontraktet och icke derjemte bevis om att motparten kommit i åtnjutande af den honom tillförsäkrade prästationen. Jag förutsätter tydligen, att betalningen icke skall erläggas i förskott, då ju saken på intet sätt kan anses tvifvelaktig. Detsamma, som nu är sagdt i fråga om ett vanligt leveransaftal, gäller vid ett hyreskontrakt. Egaren kan utan vidare lagsöka på kontraktet. Frågan är emellertid, om i begge fallen öfverexekutor skall vägra upptaga saken till slutlig pröfning, så snart af processmaterialet icke framgår, att leveransen verkstälts resp. hyresgästen kommit i åtnjutande af lägenheten, då lagsökningen blef honom delgifven. Jag tror, att denna fråga skall besvaras olika i de båda fallen. Med ja beträffande leverantören och med nej i fråga om hyresvärden. Orsaken till denna skilnad är den, att redan vid hyresaftalets ingående den hyresvärden åliggande prä-

stationen i viss mån fullgöres, något som deremot ej är fallet med den, hvartill leverantören utfäster sig, när leveranskontraktet mellan parterna uppgöres. Nu anförda ömsesidiga aftal äro emellertid endast typer för tvenne olika klasser inom ofvan nämnda grupp. För min närvarande uppgift är det dock tillräckligt att endast taga sådana ömsesidiga aftal i betraktande, der ena partens förpliktelse går ut på en betalningsskyldighet. Till förra klassen höra då sådana aftal, der betalningsskyldigheten å ena partens sida motsvaras å den andres af en personlig förpliktelse såsom det principala; och till senare klassen sådana aftal, der den betalningsskyldige i och med aftalet erhåller en sakrätt eller dermed likartad rättighet, till hvilken motpartens personliga förpliktelse anknyter sig såsom ett accessorium. Denna personliga förpliktelse har endast betydelse för det fallet, att sakrättsegaren icke fått komma i åtnjutande af föremålet för sakrätten, och derför måste sakrättsegaren anses hafva erhållit hvad honom tillkommer och således utan vidare vara betalningsskyldig, så länge han ej förklarar sig taga i anspråk motpartens personliga förpliktelse. Gör han emellertid detta, står saken på samma punkt, som om i aftalet ingått blott personliga förpliktelser å begge sidor. Underlåter han det åter, ålägges honom betalningsskyldighet och detta utan vidare[1]). Och för att återgå till vårt exempel, hyreskontraktet, är detta icke blott i och för sig tillräckligt, för att en lagsökning för hyran skall upptagas till kommunikation, utan det kan leda till betalnings ådömande lika väl som ett vanligt skuldebref. Men liksom

1) Jfr rättsfall i Schmidts Arkiv 34 s. 452, som visar, att högsta domstolen under ganska invecklade förhållanden ålagt betalningsskyldighet i exekutiv väg på grund af ett arrendekontrakt.

detta utsatt för bestridande af äktheten, är det derjemte angripligt genom gäldenärens förnekande af att han fått komma i åtnjutande af den öfverenskomna valutan, hvilken anmärkning, om den ej i vederbörlig ordning vederlägges, har till följd att öfverexekutor förklarar ansökningen icke kunna till vidare pröfning upptagas. Emot riktigheten af hvad nu är sagdt kan icke åberopas stadgandet i § 27 utsökningslagen, att gäldenären skall styrka gjordt jäf med skriftliga bevis, och att således lagstiftaren, med undantag af frågan om fordringsbevisets äkthet, ansett ett blott bestridande från gäldenärens sida ej kunna hindra betalningsskyldighetens åläggande, ty i § 27 är endast fråga om jäf, som kan föranleda, att målet förklaras tvistigt, men deremot icke om jäf, hvarigenom en processförutsättnings tillvaro sättes i fråga.

Utsökningslagens mening är, såsom af det anförda torde framgå, att om en lagsökning rätteligen upptagits och något hinder icke visar sig för ansökningens upptagande till vidare pröfning, resultatet skall blifva det, att gäldenär, som icke försvarar sig, åläggses att betala. I och för dylikt försvar kan det vara tillräckligt att göra gällande ett visst faktiskt förhållande resp. bestrida hvad i nämnda afseende från borgenärens sida påståtts, eller ock kan derjemte fordras förebringande af bevis. Bevisbördans fördelning mellan parterna är densamma i lagsökningsprocessen som i den vanliga civilprocessen. Endast frågan, när den enligt denna fördelning part åliggande bevisskyldighet blir aktuel, är i så måtto lättare att besvara, då det gäller lagsökningsprocessen, som inom densamma icke förefinnes den meningsstrid, som förekommer i fråga om civilprocessen; jag syftar

på spörsmålet, om bestridande från motpartens sida är förutsättning eller ej för bevisskyldighetens utkräfvande. Beträffande lagsökningsförfarandet är det nemligen utom allt tvifvel, att den åsigt är riktig, hvilken inom civilprocessen är på väg att återeröfra herraväldet, att hvad part är skyldig bevisa, måste han bevisa, äfven om motparten ej bestridt det.

Någon motsägelse mellan nu nämnda uppfattning och mitt påstående, att svaranden i visst fall kan försvara sig blott medelst ett bestridande, förefinnes emellertid ej. Ett bestridande kan nemligen vara ett verkligt försvarsmedel, tills det vederlägges, icke blott när motpartens bevisskyldighet blir aktuel först efter ett bestridande, utan ock när denna bevisskyldighet i något fall tack vare en presumtion, d. v. s. ett legalt uppskattadt indicium, anses fullgjord, så länge bestridande ej egt rum. En dylik presumtion om äkthet föreligger onekligen vid en med utställarens namn eller bevittnade bomärke undertecknad privat handling, och då processförutsättning i lagsökningsprocessen blott är, att handlingen tills vidare får anses för äkta, är det fullt i sin ordning, att enligt § 24 utsökningslagen följden af gäldenärens förnekande af sin hand och förskrifning, när annat ej föreligger, blir den, att han anses hafva lyckligen försvarat sig och målet således förklaras tvistigt. Det enda, som erbjuder någon egendomlighet, är att borgenären icke kan hindra nämnda resultat med hvarje skriftligt bevis, som enligt de civilprocessuela reglerna skulle göra bestridandet kraftlöst, utan blott förmedelst sådant skriftligt bevis, som i § 24 stadgas. Äktheten får nemligen bevisas endast genom erkännande af fordringshandlingen inför domstol, öfverexekutor eller i tillkalladt vittnes närvaro inför krono-

fogde, länsman, stadsfogde eller notarius publicus. Der erkännandet icke skett inför domstol eller öfverexekutor, fordras dessutom, att å handlingen skall finnas tecknadt behörigt bevis om erkännandet. Har erkännande af fordringshandlingen skett inför domstol till framtida säkerhet, tecknas ock bevis om erkännandet å densamma, ehuru detta visserligen ej enligt § 24 är nödvändigt. Kommer gäldenären nu i tillfälle att bestrida äktheten af det å handlingen, der afskrift blott är företedd, tecknade beviset, bör öfverexekutor infordra originalfordringshandlingen. Visar sig då beviset i vederbörlig form afgifvet, blir det i åtnjutande af den äkthetspresumtion, som tillkommer offentliga handlingar. Saknas bevis å handlingen, der dylikt ej erfordras, eller lemnar innehållet af det derå tecknade beviset rum för någon tvekan, har öfverexekutor vid skriftligt förfarande att utställa saken till påminnelser från borgenärens sida. Denne har då att förete utdrag af protokoll ifrån domstol eller öfverexekutor eller af det protokoll, som enligt § 7 af kongl. kungörelsen den 12 juli 1878 måste af kronofogde, länsman eller stadsfogde föras angående inför honom gjordt erkännande. Är erkännandet skedt inför notarius publicus, bör han deröfver föra protokoll samt underskrifva detsamma; någon föreskrift om att vittnet skall underskrifva protokollet fins ej, men det torde vara lämpligast att äfven vittnet skrifver under; protokollsutdrag från notarius publicus bör i nu nämnda fall af borgenären inlemnas. Förefinnes deremot på fordringshandlingen ett otvetydigt bevis om erkännandet, blir det gäldenärens sak att, om han bestrider intygets sanning, genom protokollsutdragets föreläggande bevisa detta sitt bestridande. Att han skulle vara utesluten härifrån i lagsökningsförfarandet samt att det å handlingen befintliga

vederbörliga intyget ovilkorligen af öfverexekutor borde tagas för godt, har man så mycket mindre skäl att antaga, som förevarande lagrum i riksdagen underkastats en omredigering just i syfte att förekomma en dylik uppfattning. En fråga, som deremot kunde synas tvifvelaktig, är den, huruvida protokollet har ett definitivt vitsord för lagsökningsförfarandet. Att dylikt vitsord tillkommer domstols och öfverexekutors protokoll är uppenbart, ty vitsord tillkommer dem äfven i civilprocessen, och visserligen kan detta vitsord genom motsatsbevisning inför annan domstol rubbas, men den bevisning, som härför erfordras, är af beskaffenhet att vara utesluten i lagsökningsförfarandet. Detsamma torde ock gälla med afseende på notarii publici protokoll. Annorlunda ställer sig saken med afseende på protokoll, utfärdadt af någon af de öfriga i § 24 omnämnda tjenstemän. Deras protokoll eger nemligen, derest det bestrides, icke utan vidare vitsord, tills motsatsen ådagalägges. Och att § 24 skulle velat tillerkänna detsamma ett dylikt vitsord, framgår icke af nämnda lagrum. Icke dess mindre anser jag, att bevisning äfven emot sist nämnda protokoll är utesluten i lagsökningsförfarandet, detta derför att frågan, om nämnda protokoll har eller ej har vitsord, är beroende af det vid förrättningen närvarande vittnets hörande samt uppskattningen af dess vittnesmål, något som ej kan komma i fråga i lagsökningsförfarandet.

En sak, som vid detta lagrum till sist återstår att utreda, är den, hvilken betydelse det eger, att det i § 24 omnämnda vittnet, som skall närvara vid erkännandet, varit jäfvigt. Till stöd för den åsigt, att vittnet skall vara ojäfvigt, kan man åberopa, att då det i lagen föreskrifves, att

något skall ske i vittnes närvaro, dermed menas, att ett vid tillfället ojäfvigt vittne skall vara närvarande. Så t. ex. då 1 kap. 2 § jordabalken stadgar, att köp af fast egendom skall ske skriftligen med två vittnen, är det otvifvelaktigt, att dermed afses tvenne vid köpehandlingens upprättande ojäfviga vittnen. Emot påståendet, att utsökningslagen i förevarande § verkligen velat fordra ett ojäfvigt vittnes närvaro, kan man emellertid göra gällande stadgandet i § 7 samma lag, hvarest om det vittne, som utmätningsman skall hafva med sig vid sin förrättning, uttryckligen stadgas, att det skall vara ojäfvigt. Då i § 24 någon liknande bestämmelse ej gifves, kunde man vara benägen att deraf draga den slutsatsen, att lagstiftarens mening vore den, att han ansåge vittnets ojäfvighet i sistnämnda fall ej vara nödvändig. Emot en dylik tolkning kan ej med fullt berättigande anföras att, åtminstone hvad kronofogde och stadsfogde angår, de redan på grund af stadgandet i § 7 måste vid erkännandets upptagande och protokollerande hafva närvarande ett ojäfvigt vittne, samt att hvad som gäller om kronofogde och stadsfogde äfven måste anses vara afsedt att gälla beträffande länsman och notarius publicus. Otvifvelaktigt är nemligen, att § 7 omedelbart afser endast förrättningar, som företagas af vederbörande i hans egenskap af utmätningsman. Icke dess mindre anser jag dock, att det riktiga är, att det vittne, som i § 24 omtalas, skall vara ojäfvigt. Att detta särskildt nämnts i § 7 och ej i § 24, beror på en mindre omsorgsfull redigering af lagen. Grunden till bestämmelsen i § 24 om vittnes närvaro fordrar nemligen, att vittnet är ojäfvigt. Är detta icke händelsen, skall målet förklaras tvistigt. Beträffande åter spörsmålet, huru denna

jäfsfråga skall pröfvas, gäller, att vittnet tages för godt, tills jäfvet bevisas. Andra bevis härför än skriftliga kunna emellertid ej användas, hvadan således visserligen vittnets jäfvighet ofta kommer att i lagsökningsförfarandet sakna praktisk betydelse.

Föreligga nu förutsättningarne för upptagandet af borgenärens talan till slutlig pröfning i lagsökningsprocessen, och har anmärkning mot fordringsbevisets äkthet ej blifvit framstäld eller, om så skett, blifvit i föreskrifven ordning af borgenären vederlagd, kan gäldenären ej undgå att fällas att betala borgenärens fordran, såvida icke de omständigheter bevisas, hvilka han till sitt försvar åberopar. Att fordringen uppkommit och förfallit till betalning, är nemligen från borgenärens sida ådagalagdt, så vidt bevisskyldighet för de härför erforderliga rättsfakta åligger honom. Bestrider gäldenären någon omständighet, som är förutsättning för fordringens uppkomst, men för hvars icke-existens han är bevisskyldig, eller påstår han existensen af något rättsfaktum, hvarigenom fordringen upphört eller i öfrigt rättssituationen förändrats till hans förmån, d. v. s. gör han, såsom det heter i § 27, mot krafvet jäf, har han icke blott att genast förete sina bevis, utan han måste till sitt förfogande hafva skriftliga bevis, ty andra få icke gälla. Med afseende på styrkan af den bevisning, som gäldenären således har att förebringa, äro meningarne delade. Enligt en åsigt, som hyllas af åtskilliga öfverexekutorer, behöfver gäldenären endast föra ett sannolikhetsbevis för den af honom åberopade omständigheten. Detta stöder man derpå, att det i § 27 stadgas, att målet skall förklaras tvistigt, då öfverexekutor finner gäldenären hafva skäl till jäfvet. Ser man

åter på lagberedningens motiv till lagen, framgår deraf, att något helt annat afsetts. Då lagberedningen redogör för den praxis, som förut utvecklat sig i lagsökningsförfarandet, nämnes såsom följd af den med 1734 års lag stridande uppfattningen af lagsökningsförfarandet såsom blott och bart ett förenkladt förfarande i skuldfordringsmål, att den lagsöktes rättighet att framställa invändningar mot krafvet i väsentlig mån utsträcktes och hans skyldighet »att dem styrka äfven kunde fullgöras derigenom, att han hos konungens befallningshafvande blott gjorde *sannolikt, det han egde skäl* till jäfvet». Vidare säger beredningen om nämnda praxis: »Kan sökandens yrkande göras gällande utan att vara af urkunder styrkt, måste ock tagas hänsyn till den söktes invändningar, äfven om de ej genast *fullständigt* kunna bevisas etc. Då likväl en verklig exekutiv process d. v. s. ett sådant förfarande, som i fråga om anspråk styrkta med skriftliga fordringsbevis säkert leder till en skyndsam exekution, lika litet hos oss som i andra länder synes kunna umbäras, så etc.». Af hvad nu anförts visar det sig, att beredningens mening varit att fordra fullt bevis från gäldenärens sida, hvilket ock uttalas i motiveringen till § 27 på följande sätt: beredningen hade föreslagit att — med undantag af fallen i §§ 24 och 25 — gäldenären icke finge i lagsökningsförfarandet till sitt fredande från betalningsskyldighet begagna sig af andra jäf än de, hvilka han kunde *styrka genast och med samma slag af bevisning*, som borgenären å sin sida måste förete, eller skriftlig handling. Beredningens uppfattning har visserligen ej någon betydelse, för såvidt den skulle komma i strid med den lydelse, § 27 erhållit. En dylik strid torde emellertid i det stora hela ej föreligga.

Hufvudstadgandet angående den från gäldenärens sida erforderliga bevisningen finnes i första punkten af förevarande §. Gäldenären skall genast d. v. s. i samband med den skriftliga förklaringen eller vid inställelsen enligt § 16, jfr §§ 18 och 19, der förfarandet är muntligt, förete sina bevis, och dessa bevis skola vara skriftliga. Då icke något särskildt nämnes om bevisningens styrka, måste enligt den vanliga regeln fullt bevis anses erforderligt. Den skriftliga handlingen bör alltså åstadkomma juridisk visshet hos öfverexekutor i fråga om den af gäldenären åberopade omständighetens existens. Deremot ger lagen ingen anledning att, i likhet med hvad som kan anses framgå ur lagberedningens motivering, fordra samma slag af skriftligt bevis, som borgenären till styrkande af sin fordrans uppkomst måste prästera. Hvarje skriftligt bevis, som kan utgöra fullt bevis, är således tillräckligt. Beträffande derefter stadgandet i andra punkten af § 27: »Finner öfverexekutor, att gäldenären har skäl till jäfvet etc.», innehåller detsamma bland annat tvenne fordringar, dels att den såsom jäf emot betalningsskyldigheten åberopade omständigheten är relevant, dels ock att densamma kan anses föreligga. Endast då har gäldenären *skäl* att göra jäf mot krafvet. Och att sannolika skäl äro otillräckliga, framgår af motsättningen mellan bestämmelsen här, »att gäldenären har skäl till jäfvet», och i § 25, att han visar *sannolika* skäl för det jäf, som der omnämnes.

Nekas kan emellertid icke, att stadgandet i första punkten af § 27 i någon mån modifieras genom bestämmelsen i lagrummets andra punkt. Målet skall nemligen såsom tvistigt till domstol förvisas, icke först då jäfvet blifvit till fullo styrkt eller dylikt, utan redan då *gäldenären*, ob-

jektivt sedt, har skäl till jäfvet. Och dylikt skäl föreligger onekligen för honom, så snart den af honom förebragta bevisningen är sådan, att den, bedömd i och för sig, utgör fullt bevis för den såsom jäf åberopade och till jäf dugliga omständigheten. Således ett skriftligt bevis, som visserligen förlorade sin egenskap af fullt bevis redan genom motpartens bestridande, men som, innan något bestridande skett, finge tagas för godt, utgör under alla omständigheter tillräckligt skäl till att förklara målet tvistigt. Utan tvifvel kan, åtminstone då förfarandet är skriftligt, borgenären icke med någon säkerhet påräkna att få yttra sig angående det från gäldenärens sida företedda skriftliga beviset, men äfven om dylikt tillfälle förefunnits för honom och han dervid gjort gällande ett eller annat, som kunde vara egnadt att rubba den genom gäldenärens skriftliga bevis vunna vissheten om existensen af den såsom jäf åberopade omständigheten, förklaras målet i alla fall för tvistigt. Och detta, rent praktiskt sedt, med rätta, ty då gäldenären icke vidare blir i tillfälle att yttra sig, bör hans prima facie bevis om jäfvet tagas för godt, ända tills borgenären fört ett bevis, som häfver hvarje tvekan beträffande den ifrågavarande punkten. Ett exempel. Gäldenären åberopar till sitt försvar ett med borgenärens namn undertecknadt qvitto, att skulden är betalad. Bestrider nu borgenären qvittots äkthet, utgör detta lika litet som hans påstående, att han blifvit tvungen eller förledd till dess utgifvande, hinder för att målet förklaras tvistigt, så snart ej borgenären ställer saken utom hvarje tvifvel. Med afseende på anmärkningen om tvång eller förledande lär det dock ifrågasättas, om icke det i § 25 nämnda sannolikhetsbevis under der nämnda förutsättning får anses tillräckligt. Detta leder oss in på

det fall, då gäldenären icke behöfver föra ett fullt bevis utan blott ett sannolikhetsbevis för den af honom till hans försvar åberopade omständigheten.

Påstår gäldenären, att han blifvit tvungen eller förledd att utgifva den handling, hvarå borgenären grundar sitt kraf, är han enligt de vanliga civilprocessuela reglerna bevisskyldig för detta i positiv form klädda bestridande af utgifvandets frivillighet. Och denna bevisskyldighet vore icke fullgjord, förr än han till fullo styrkt, att tvång eller förledande egt rum. Funnes nu icke någon särskild bestämmelse i utsökningslagen angående denna fråga, måste man således anse gäldenären skyldig att på det i § 27 föreskrifna sätt bevisa tvånget eller förledandet. Häri gör emellertid § 25 en modifikation, bestående deri, att gäldenären icke behöfver visa mer än sannolika skäl för sitt påstående om tvånget eller förledandet för att få målet tvistigt. Samtidigt fordras emellertid såsom en ytterligare förutsättning för ifrågavarande omständigheters beaktande, att gäldenären skall hafva vid domstol eller hos öfverexekutor anmält tvånget eller förledandet inom fyra veckor, sedan tvånget upphörde eller förledandet skedde, samt inom lika tid efter anmälan låtit i post- och inrikes-tidningar införa domstolens eller öfverexekutorns bevis derom. Har tiden för anmälan eller kungörande ej förlupit, då gäldenärens svar inlemnas till öfverexekutor, är en dylik anmälan resp. kungörelse icke erforderlig mot den innehafvare af skuldebrefvet, som gjort talan mot gäldenären gällande; någon försummelse kan då nemligen icke anses vara af gäldenären begången. Beträffande frågan, huru uttrycket »när förledandet skedde» skall tolkas, har man stundom påstått, att

dermed skulle afses den tid, då gäldenären fick reda på, att han verkligen blifvit förledd. Detta torde emellertid ej vara riktigt, utan är den rätta tidpunkten den, då fordringshandlingen verkligen utgafs. Annorlunda af lätt förklarliga skäl vid tvånget, såsom i lagen finnes uttryckligen stadgadt.

Stadgandet i § 25 går således derpå ut, att ett vederbörligen anmäldt och kungjordt tvång eller förledande, som gjorts sannolikt, föranleder målets hänvisande såsom tvistigt till domstol. Derest emellertid anmälan eller kungörande ej skett på föreskrifvet sätt, har man ej rätt att påstå, att öfverexekutor, utan att beakta förevarande jäf, skall pröfva borgenärens yrkande om betalning. Något dylikt framgår af § 25, endast för såvidt bevisningen blott ger sannolikhet eller mindre än sannolikhet. Derest åter tvånget eller förledandet till fullo kunde hos öfverexekutor ådagaläggas genom skriftliga bevis, torde öfverexekutor, oaktadt 26 §:s bestämmelser ej iakttagits, likväl kunna förklara målet tvistigt. I § 26 heter det nemligen icke, att vid försummelse af §:s föreskrift öfverexekutor utan hinder af jäf, hvarom i § 25 sägs, d. v. s. utan att beakta detsamma skall pröfva borgenärens rätt, utan blott att han *eger* göra det. Klart är emellertid, att jäfvets beaktande har till förutsättning, att underlåtenheten att iakttaga stadgandet i § 26 icke beröfvat tvånget eller förledandet dess förmåga att hindra skuldförhållandets uppkomst, samt att detta framgår af för öfverexekutor tillgängliga skriftliga bevis.

Vi komma härvid in på bestämmelsen i § 10 m. 2 i promulgationslagen till utsökningslagen. Den riktiga tolkningen af detta lagrum synes mig vara den, att lagstiftaren med afseende på löpande skuldebref gjort en inskränkning

i den allmänna regeln, att en rättshandling, som föranledts af rättstridigt tvång eller bedrägeri mot den handlande, är en nullitet. Man skulle emellertid kunna vara sinnad antaga, att stadgandet i stället innebure ett undantag ifrån en regel, som blott gälde löpande skuldebref och ginge derpå ut, att vid dessa innehafvarens goda tro vore ensam afgörande. En dylik uppfattning ligger utan tvifvel till grund för minoritetens mening i ett uti Schmidts Arkiv 32 s. 358 refereradt rättsfall. Annorlunda ställer sig deremot lagberedningen i sin motivering af förevarande lagrum. Sedan der omnämnts den gällande praxis, att med afseende på löpande skuldebref, som af annan än den, till hvilken det blifvit utfärdadt, i god tro innehades, gäldenären äfven vid domstol var utesluten från att göra gällande tvång eller förledande, som ej behörigen anmälts, heter det: En dylik tillämpning skulle emellertid i följd af utsökningslagens stadganden för framtiden blifva omöjlig, derest icke meddelades ett allmänt, äfven för domstol gällande stadgande, att den, som utgifver löpande skuldebref, ej må mot innehafvare, som är i god tro, göra invändning om tvång eller förledande, der han försummat iakttaga hvad i § 26 utsökningslagen är föreskrifvet. Lydelsen af § 10 m. 2 har ock rönt märkbart inflytande af denna uppfattning. Hade man ansett regeln vara den, att tvång eller förledande till utgifvandet saknade betydelse emot innehafvare i god tro, hade lagrummet bort lyda: »Invänder den, som utgifvit löpande skuldebref, hvarom i föregående punkt sägs, att han dertill blifvit tvungen eller förledd, vare den invändning äfven mot innehafvare, som i god tro är, giltig, der utgifvaren iakttagit hvad i 26 § utsökningslagen stadgas.»

Måste man således stanna dervid, att löpande skuldebref icke annat än undantagsvis äro undandragna den allmänna regeln, att tvång eller förledande till utgifvandet hindrar uppkomsten af en utgifvarens förpliktelse, är det ock tydligt, att någon förpliktelse vid löpande förbindelser ej heller uppkommer, i händelse handlingen, som innehåller viljeförklaringen, blifvit med våld tagen eller eljest olofligen tillgripen från utfärdaren. Har han nemligen blifvit tvungen eller förledd till utgifvandet, har han ju dock sjelf frigjort sin förklaring från sitt maktområde; i de båda sist omförmälda fallen saknas äfven detta moment. Mot det nu anförda står det ingalunda i strid, att utställaren på grund af den bristande vård, han tagit om handlingen, kan blifva skyldig att gifva skadeersättning åt tredje man, som är i god tro. Äfven om skadeersättningsbeloppet är lika stort som den utfästa summan, är dock utställarens förpliktelse att gifva skadeersättning något helt annat än hans förpliktelse på grund af utfästelsen. Huruvida det i § 10 m. 2 gifna stadgandet skall anses tillämpligt, äfven då något utgifvande af skuldebrefvet från utställarens sida ej egt rum, kunde synas tvifvelaktigt. Då emellertid bestämmelsen i fråga är ett undantagsstadgande, torde den böra tolkas restriktivt, hvadan således försummelse från utställarens sida af anmälan och kungörande icke ens åt innehafvare i god tro bereder någon rätt ur det ifrågavarande papperet. Må vara ett olyckligt resultat, men så mycket större anledning för lagstiftaren att ingripa.

Är det anförda riktigt, kommer alltså fullt bevis derom, att från utställarens sida icke egt rum något som helst utgifvande af skuldebrefvet, att alltid föranleda må-

lets förklarande för tvistigt, vare sig skuldebrefvet är löpande eller ej. Den frågan återstår emellertid alltid, om icke stadgandet i § 25 utsökningslagen får tillämpas äfven på det fall, då skuldebrefvet icke ens utgifvits af utställaren. Betydelsen häraf vore, att ett sannolikhetsbevis om att utgifvande ej egt rum skulle, derest anmälan derom enligt § 26 skett, vara tillräckligt skäl för öfverexekutor att förklara målet tvistigt. Att stadgandet i § 25 ex analogia skall utsträckas till förevarande fall, har man så mycket större skäl att antaga, som utställarens ställning ej bör blifva sämre i lagsökningsförfarandet, då han icke ens utgifvit skuldebrefvet, än då utgifvande från hans sida egt rum, låt vara att detta varit föranledt af tvång eller förledande.

Skriftliga bevis måste, såsom i det föregående nämnts, gäldenären i lagsökningsprocessen använda till fullgörande af sin bevisskyldighet. Och borgenären är i det stora hela ännu strängare behandlad, i det att han, redan för att få tillträde till lagsökningsförfarandet, har att förebringa skriftliga bevis af en viss beskaffenhet. Då emellertid lagen icke särskildt bestämmer arten af borgenärens bevismedel, torde man vara berättigad antaga, att meningen varit den, att borgenärens ställning skall vara densamma som gäldenärens. Skriftliga bevis fordras således öfverhufvudtaget af part, som har att styrka någon omständighet. Genom denna fordran på skriftligt bevis har emellertid lagstiftaren icke uteslutit från beaktande dispositiva förklaringar, som parterna under lagsökningsprocessen afgifvit. En dylik viljeförklaring, nemligen erkännandet hos öfverexekutorn af skulden, har i § 32 tillerkänts

en långt gående betydelse. Och så vidt ett på existensen af fordringsrätten eller fordringsanspråket, d. v. s. fordringsrätten såsom förfallen, omedelbart riktadt erkännande sträcker sig, torde öfverexekutors pröfning af det materiela i saken vara begränsad, detta äfven i den mån den materiela frågan är processförutsättning. Tvifvelaktigare är deremot, om i sjelfva lagsökningsprocessen något utrymme finnes för det dispositiva erkännandet af ett faktum eller för erkännandet i dess egenskap af bevismedel. Att den bevisskyldighet, som åligger en part, icke måste hos öfverexekutor utkräfvas genom ett bestridande från motpartens sida, är redan i det föregående nämndt. Men redan härigenom är icke erkännandet af ett faktum uteslutet från att beaktas såsom disposition, utan detta beror på, hvilken grunden är dertill, att man sålunda frånkänt bestridandet betydelse för bevisskyldighetens effektiva inträdande. De, hvilka i fråga om civila mål återgått till 1734 års lags uppfattning, att grunden härtill är den, att bevisskyldigheten är en skyldighet mot domaren, äro utan tvifvel benägna att med afseende på lagsökningsmål anse en dylik skyldighet föreligga emot öfverexekutor. Och dermed hafva de beröfvat ett dispositivt erkännande af ett faktum hvarje fotfäste inom lagsökningsprocessen. De åter, som visserligen gått tillbaka till 1734 års lags ståndpunkt i fråga om bestridandets förhållande till bevisskyldigheten, men i strid med nämnda lags åskådning anse bestridandets oväsentlighet bero derpå, att domaren i kraft af sin processledande verksamhet för partens räkning och i hans intresse utkräfver bevis af den bevisskyldige, kunna svårligen undgå att intaga en liknande ställning i lagsökningsprocessen. Och med en dylik åsigt kommer ett från partens sida afgifvet dispositivt

erkännande af ett faktum att beröfva öfverexekutor rätten att vidare fordra något bevis af motparten, som eljest varit skyldig att bevisa och dervid varit begränsad till det skriftliga beviset. Partens egen förklaring, att han vill låta det åberopade faktum mot sig gälla utan bevis, har således, derest nämnda åsigt antages, en betydelse, som blotta underlåtenheten från partens sida att bestrida enligt utsökningslagen icke eger och i regel ej kunde ega bland annat af den anledningen, att något tillfälle till att bestrida endast undantagsvis kommer den lagsökande till del.

Det återstår att se till, om erkännandet hos öfverexekutor af ett faktum, betraktadt såsom bevismedel, eger någon betydelse i lagsökningsförfarandet. Tänka vi oss då först det fall, att förfarandet är skriftligt samt gäldenären i sitt svar eller borgenären i sina påminnelser erkänner ett faktum, så kan utan tvifvel partens inlaga anses som ett skriftligt bevis för erkännandets afgifvande och dermed äfven för det erkända förhållandet. Är förfarandet åter muntligt och parten inför öfverexekutor erkänner hvad motparten påstått, blir detta erkännande visserligen enligt vanlig terminologi icke ett skriftligt utan ett muntligt erkännande, men å andra sidan ligger det ej fjerran att med tanken riktad på protokollet, hvari erkännandet finnes intaget, påstå att skriftligt bevis för det erkända faktum föreligger. Härmed må nu vara huru som helst, det hos öfverexekutor afgifna erkännandet kan lagstiftaren icke hafva velat lemna utan beaktande. Och då det i § 27 heter om gäldenären, att han skall sina bevis genast förete och att ej andra än skriftliga bevis må gälla, syftas härvid omedelbart endast på de bevis, som gäldenären sjelf för

in i processen, och icke på den bevisning, hvarmed motparten tilläfventyrs kan gagna honom.

Såvida gäldenären antingen afstår ifrån att försvara sig emot borgenärens fordringsanspråk eller ock misslyckas i sitt försvar mot detsamma, är dermed icke gifvet, att han måste till borgenären erlägga hvad denne fordrat. Han kan sjelf i sin ordning göra ett angrepp för att försäkra sig om bättre vilkor vid sjelfva realisationen af borgenärens anspråk. Detta angrepp består deri, att gäldenären gör gällande qvittningsrätt. Härom stadgas i § 29, enligt hvilket lagrum gäldenären eger qvitta sin skuld mot fordran hos borgenären[1]), såvida denna fordran är sådan som i § 12 sägs d. v. s. till betalning förfallen samt grundad på skuldebref eller annat skriftligt fordringsbevis. Af 30 §:s stadgande, att ej må klar och förfallen fordran uppehållas för det, som *stridigt* eller icke förfallet är, framgår emellertid, att innan öfverexekutor bifaller gäldenärens qvittningsyrkande, den lagsökande bör sättas i tillfälle att yttra sig om den genfordran, som således mot honom göres gällande, hvarvid han mot densamma kan begagna sig af alla[2]) de försvarsmedel, som den lagsökte kunde använda mot hans fordringsanspråk. Vidare föranleder § 30 dertill, att derest ett dylikt försvarsmedel, om det gjorts gällande af den lagsökte, skulle vållat, att någon betalningsskyldighet ej kunnat honom åläggas, följden nu blir, att qvittningsyrkandet ogillas och den lagsökte fälles att betala. Ett

---

1) Man har emellertid att iakttaga § 10 m. 3 i kongl. förordningen om utsökningslagens införande.

2) Obs. dock § 7 i kongl. förordningen om tioårig preskription den 4 mars 1862.

exempel. A. fordrar på grund af skuldebref 100 kr. af B. B. yrkar qvittning för genfordran enligt skuldebref å 150 kr. A. bestrider detta senare skuldebrefs äkthet, som ej ådagalagts på det i § 24 föreskrifna sätt. Här skall qvittningsyrkandet ogillas och B. åläggas att betala A. fordrade 100 kr. Klar fordran får ej uppehållas för det som stridigt är. Kan åter ett qvittningsyrkande bifallas, har detta till följd, att öfverexekutor förordnar, att den lagsöktes genfordran må så långt den räcker mot hans skuld qvittas. Äfven om den är större, kan den lagsökande icke åläggas betala skilnaden; derför fordras nemligen, att lagsökning mot honom i vanlig ordning skett, och någon lagsökning, motsvarande genstämningen, fins ej erkänd, lika litet som något lagsökningsforum, som motsvarar forum i genstämningsmål.

De utslag, som kunna förekomma i lagsökningsmål, innebära, att öfverexekutor skiljer sig ifrån målet utan att ingå på något materielt[1]) bedömande af detsamma, eller att öfverexekutor verkligen upptager saken till materiel pröfning. De förra utslagen äro antingen sådana, i hvilka öfverexekutor förklarar sig icke kunna upptaga ansökningen eller upptaga den till vidare pröfning, beroende på om kommunikation vägras eller redan egt rum, eller ock sådana, hvarigenom ansökningen såsom förfallen afskrifves, när borgenären återtagit densamma[2]). Utslagen åter, som gifvas efter pröfning af sjelfva saken, kunna icke hafva annat innehåll, än att gäldenären ålägges betalningsskyldighet, resp. förordnande sker om qvittning, eller att

---

1) Naturligtvis i den mån det materiela ej är processförutsättning.
2) Samma resultat i de i § 22 nämnda fall.

målet såsom tvistigt förvisas till domstol. Ett utslag, hvari öfverexekutor ogillar borgenärens talan, är felaktigt; men skulle det förekomma, har det otvifvelaktigt samma betydelse, som om målet förklarats tvistigt.

Genom anlitandet af lagsökningsförfarandet har borgenären visserligen afsett att såvidt möjligt få sin fordran definitivt förklarad mogen för realisation[1]), men han har icke underkastat dess existens öfverhufvudtaget öfverexekutors afgörande, utan denna myndighets pröfning är, oberoende af lagsökningsförfarandets gång i öfrigt, begränsad till att omfatta fordringsrättens förmåga att redan lagsökningsvägen komma till realisation. Om således utslaget, när det utfaller till borgenärens nackdel, omöjligen kan anses hafva slutligen afgjort frågan om fordringsanspråkets berättigande, kräfver å andra sidan gäldenärens intresse, att utslaget, när det går honom emot, icke vinner materiel rättskraft. Detta gäldenärens kraf är dock icke ovilkorligt. Grunden till detsamma är nemligen den, att gäldenären i lagsökningsförfarandet icke får fullt utveckla sitt processmaterial och således måste beredas tillfälle att använda öfriga bevismedel, som han tilläfventyrs kan ega och hvilka vid domstol äro tillåtna, fastän de hos öfverexekutor icke kunnat vinna beaktande. Derest man åter med säkerhet kan säga, att målets utgång varit oberoende af denna gäldenärens oför-delaktiga ställning, kan han ej göra anspråk på att ytter-

---

1) Endast härigenom förklaras, att rätten för gäldenären att söka återvinning är begränsad till viss tid, efter hvars förlopp utslaget i lagsökningsmålet vinner materiel rättskraft. Och denna materiela rättskraft, hvaraf utslaget kan blifva delaktigt, har till följd, att sakens anhängighet hos öfverexekutor står i vägen för dess anhängiggörande icke blott hos annan öfverexekutor utan äfven hos domstol och tvärtom.

ligare få mäta sina krafter med borgenären. I öfverensstämmelse härmed ger § 32 utsökningslagen visserligen i regel gäldenären rätt till återvinning mot utslag, hvari borgenärens talan af öfverexekutor bifallits; dock icke i det fall, då gäldenären hos öfverexekutorn erkänt skulden. Lagstiftaren menar här något annat än hvad som närmast ligger i hans ord[1]); det afgörande är ej, om gäldenären erkänt skulden, utan om han erkänt sin skyldighet att nu betala den. Detta framgår ock af lagberedningens motiv: »På sätt ofvan redan blifvit antydt, bör gäldenären, så framt han ej uttryckligen erkänt *krafvets* giltighet, ega rätt att stämma om återvinning af den betalning, han förmenar sig icke hafva bort förpliktas att utgifva». Denna sak är af synnerligen stor betydelse, då ett af gäldenären gjordt qvittningsyrkande ogillats. Hade han dervid erkänt sin skuld och således icke gjort qvittningsyrkandet blott eventuelt gällande, för den händelse skuldens existens af öfverexekutor antoges, skulle, derest lagen tolkades efter ordalydelsen, han icke vara berättigad söka återvinning. Men deraf kunde blifva följden, att han rent af förlorade en materiel rätt, som han egde, nemligen då hans genfordran endast qvittningsvis kunde göras gällande d. v. s. visserligen var preskriberad, men sådan som omtalas i preskriptionslagen § 7. Då det ej kan anses vara lagstiftarens mening att beröfva gäldenären en qvittningsrätt, som verkligen tillkommer honom, måste man gifva bestämmelsen i § 32 den med dess innehåll icke oförenliga tolkning, jag i det föregående antagit. Denna tolkning visar ock sin praktiska betydelse, då gäldenären kan bevisa genom andra bevis-

1) Jfr utsökningsbalken 4 kap. 7 §: »Nu tillstår gäldenär gäld sin men vill den qvitta etc.»

medel än de, som i lagsökningsförfarandet få användas, att den erkända skulden icke är förfallen till betalning.

Men äfven borgenären måste i visst fall tillerkännas rätt till återvinning i likhet med hvad som är stadgadt i fråga om gäldenären [1]. Detta inträffar nemligen, då öfverexekutor utan borgenärens medgifvande bifaller ett af gäldenären gjordt qvittningsyrkande. Ett exempel. Gäldenärens genfordran är betalad, fastän betalningen icke kan bevisas förmedelst skriftliga bevis. Hade borgenären i detta fall ej rätt att mot öfverexekutors förordnande om qvittning söka återvinning vid domstol, finge han för alltid sin fordran bortqvittad mot en förment skuld, hvilken upphört att existera. Hinder för dylik återvinningsrätt är ej den omständigheten, att borgenären erkänt riktigheten af det till grund för qvittningsanspråket åberopade skuldebrefvet, så snart han nemligen bestridt qvittningsyrkandet sjelft. Att § 32 verkligen kan anses bereda äfven borgenären en rätt till återvinningstalan, beror derpå, att i fråga om det anspråk, som qvittningsvis göres gällande, den i lagsökningsförfarandet sökte otvifvelaktigt är borgenär och den lagsökande gäldenär; och i § 32 är icke på något sätt förklaradt, att nämnda lagrum blott afser den ursprunglige lagsökningsgäldenären, hvarför det, när ratio legis otvifvelaktigt föreligger, bör tillämpas på gäldenär i allmänhet i lagsökningsförfarandet.

Den återvinningstalan, som gäldenär jemlikt § 32 är berättigad föra, torde böra instämmas till den domstol, som varit behörig att behandla målet, derest det utan vidare på gäldenärens instämning kommit under domstols pröfning.

---

1) Jfr rättsfall i Nytt Juridiskt Arkiv 1885 s. 275.

Således då lagsökning skett på grund af ett vanligt skuldebref, är den instämdes personliga forum behörigt[1]. Stämningen till domstolen skall ske d. v. s. densamma måste vara motparten delgifven inom sex månader efter det öfverexekutors utslag vann laga kraft eller, om besvär mot utslaget blifvit anförda, inom lika tid från det utslag öfver besvären föll. Samtidigt med det att hofrätten ger sitt utslag öfver besvären, vinner detta nemligen laga kraft. Den laga kraft, som härvid afses, är dock blott en formel rättskraft i lagsökningsprocessen. Materiel rättskraft tillkommer utslaget i fråga först, när tiden för återvinnings sökande gått obegagnad till ända eller återvinningstalan genom laga kraft egande dom blifvit ogillad. Att i ena eller andra fallet gäldenären efter befogenhet må mot borgenären föra talan om ansvar och ersättning, derest han förmenar, att borgenären gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, berör den materiela rättskraften lika litet här som i andra fall.

Beträffande sjelfva återvinningsprocessen, gäller det att besvara den frågan, hvilket förhållandet är mellan denna process och det föregående lagsökningsförfarandet. Så mycket är oomtvisteligt, att domstolen icke eger befogenhet att undanrödja öfverexekutors utslag af formela skäl, t. ex. derför att öfverexekutorn ej varit behörig, att borgenären icke företett skriftligt fordringsbevis. Detta vore att skapa ytterligare tre instanser till de förut befintliga två i lagsökningsmålet. Alltså någon dylik formel öfverpröfning kan icke komma i fråga. Möjlig är icke heller en materiel pröfning, gående ut på att undersöka, om de myndigheter,

---

1) Bestämmelsen om forum i § 24 af kongl. förordningen om handelsböcker etc. anser jag icke såsom ett uttryck för en allmän regel utan såsom ett undantagsstadgande.

som afgjort lagsökningsmålet, dervid förfarit riktigt. Detta skulle nemligen äfven innebära en tillökning af instansernas antal, för att icke tala om, att underrätt derigenom kunde komma att omedelbart pröfva riktigheten af ett hofrättens utslag. Hvad man har att välja emellan är deremot, om domstolen har att på grund af hela det inför domstolen företedda processmaterialet pröfva frågan om betalningsskyldigheten, utan att fästa särskild vigt vid det material och den pröfning, som skett i lagsökningsmålet, eller om domstolens befogenhet är inskränkt till att afgöra, huruvida det inför domstolen förebragta processmaterialet, för så vidt det icke i lagsökningsprocessen tagits under ompröfning eller förebragts, är af den beskaffenhet, att det resultat derigenom rubbas, hvartill myndigheterna i lagsökningsförfarandet kommit. Enligt det förra alternativet skulle domstol kunna undanrödja ett utslag i lagsökningsmål, äfven om det till pröfning upptagna processmaterialet vore alldeles detsamma hos domstolen och hos öfverexekutorn; enligt det senare åter kunde något undanrödjande komma i fråga endast på nytt material. Emot den förra åsigten talar, att återvinningsprocessen på så sätt *faktiskt* kunde blifva endast en ytterligare pröfning af lagsökningsmålet samt att hofrättens utslag således skulle komma att till sin riktighet granskas af underrätt. Denna invändning faller dock för den anmärkningen, att *juridiskt* sedt pröfningen hos domstolen, enär den följer andra regler än pröfningen i lagsökningsmålet och för öfrigt går ut på att afgöra, om betalningsskyldighet öfverhufvudtaget, icke om betalningsskyldighet i lagsökningsmålet, borde ådömas, blefve fristående från föregående utslag, hvarför ock någon granskning af riktigheten af hofrättens utslag från under-

rätts sida icke kunde anses ega rum. Då härtill kommer, att mot den senare åsigten kan anmärkas, att öfverexekutors pröfning af det inför honom förebragta och till bedömande upptagna materialet, så snart öfverexekutors utslag vunnit laga kraft, blefve definitivt bindande, något som svårligen kan anses hafva varit lagstiftarens afsigt, synes den förra meningen böra tillerkännas företrädet. Och rent praktiskt sedt är detta resultat ock att föredraga. Å ena sidan måste nemligen domstolen beakta det vid domstolen åberopade material, som redan varit före hos öfverexekutor, men der ej tagits under pröfning. Och å andra sidan är det förenadt med svårighet för domstolen att skilja detta från det material, som öfverexekutor verkligen ansett falla under sin pröfning, men ej tillerkänt den betydelse, som domstolen anser vara den riktiga. På grund af hvad nu sagts, torde det rätta vara, att parternas talan i återvinningsmålet pröfvas alldeles oberoende af lagsökningsförfarandet och utslaget i detsamma. Först då domstolen efter denna pröfning kommit till ett visst slut, bör detta ställas i relation till utslaget i lagsökningsmålet, så att antingen med dettas undanrödjande parternas mellanvarande af domstolen regleras eller ock domstolen förklarar den väckta talan icke föranleda till undanrödjande af det utslag, mot hvilket återvinning begärts.

OM

SYNBANANS ANATOMI
UR DIAGNOSTISK SYNPUNKT.

INBJUDNINGSSKRIFT

TILL

MEDICINE DOKTORS PROMOTIONEN

I UPSALA DEN 6 SEPTEMBER 1893

AF

PROMOTOR

Salomon Eberhard

S. E. HENSCHEN

MEDICINE DOKTOR, PROFESSOR I PRAKTISK MEDICIN.

UPSALA 1893

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET

EDV. BERLING.

Om synbanans anatomi ur diagnostisk synpunkt.

Af

S. E. Henschen.

Ehuru framstående anatomer såsom WILLIS och SANTORINI redan i slutet af det 16:de århundradet och början af det 17:de egnade sig åt studiet af synnervernas ursprung och NEWTON redan 1704 på teoretisk väg deducerade sig till en för hela läran om synvägarne och det binoculära seendet vigtig sats, nemligen att korsningen i chiasman är blott partiel, så är det dock först under det senaste årtiondet, som vi vunnit en säkrare kunskap om det anatomiska förloppet af den bana, som förmedlar synförnimmelserna eller den s. k. synbanan. Redan det obeväpnade ögat kan med lätthet följa, hurusom synnerverna, som utgå från det mediala omfånget af ögats bakre hälft, sedan de passerat foramen orbitale och inträdt i hjärnskålskaviteten, förena sig i chiasma nervorum opticorum eller synnervskorsningen, samt huruledes från denna korsbildning tractus nervorum opticorum utlöpa. Det möter, som bekant, ej heller någon svårighet att följa dessa till corpora

geniculata externa. Men näppeligen kan man med någon grad af säkerhet längre följa synbanan bakåt; och ej heller kan man genom undersökning medels blotta ögat eller grof anatomisk dissektion med säkerhet analysera sammansättningen af vare sig synnerverna, chiasman eller tractus. Visserligen har STILLING gjort försök att medelst uppträdning af spritpreparat eller på särskildt sätt behandlade preparat utforska de särskilda synnervsknippenas inbördes läge och förlopp, men nyare forskningar hafva ådagalagt att denna metod ej ger säkra resultat, och att hans undersökningar ej äro fullt tillförlitliga i detaljerna, om ock i viss mån i sina hufvuddrag.

Det är först med införande af de kombinerade hjärnforskningsmetoderna, som man under de senaste åren vunnit klarhet om synbanans förlopp, och härtill har ett icke obetydligt antal forskare bidragit.

Synbanan kan ur anatomisk synpunkt delas i den främre eller frontala delen, den mellersta, samt den bakre eller occipitala. Af dessa ligger såsom nämnts den frontala å hjärnans bas redan för blotta ögat så klar, att ingen kan om densamma misstaga sig. Deremot har man ända till senaste tid stridt om lagringen såväl i synnerven som i chiasman och tractus af de olika knippen, af hvilka dessa delar bildas, och särskildt har frågan om chiasmans anatomiska byggnad under en följd af år utgjort en tvistefråga mellan forskarena, som först under det senaste årtiondet blifvit löst med nöjaktig säkerhet.

Äfven med afseende å lagringen af de hufvudsakliga knippena i nervi och tractus optici har först under de senaste åren klarhet vunnits.

Deremot är förloppet af de särskilda synträdarne och deras sammanhang med den mellersta delen af synbanan ännu höljdt i dunkel. De tre större ganglier, med hvilka synträdarne hufvudsakligen ha sammanhang, nemligen corpora geniculata, thalami optici och corpora quadrigemina ha hos olika djurarter säkert ganska olika funktioner och betydelse. Man är alltså ej berättigad att af förhållanden hos djuren draga slutsatser rörande den anatomiska byggnaden af dessa delar hos menniskan. Endast genom undersökningen af det anatomiska förloppet af synträdarna hos menniskan kan man komma till en rätt insigt häri.

Förloppet af den bakre, occipitala, delen af synbanan har ända till senaste år varit omtvistadt. Anledningen härtill är att söka deruti att man först under de allra senaste åren vunnit klarhet rörande läget och begränsningen af det s. k. syncentrum eller den del af hjärnbarken, som mottar synintrycket, och som följaktligen måste medels synträdar vara förenad med det periferiska synorganet. Läget af den occipitala synbanan kan icke bestämmas genom anatomisk undersökning, enär hvarken den occipitala synbanan sjelf, ej heller dess frontala utgångspunkt eller dess kortikala occipitala ändpunkt kan genom anatomisk dissektion fastställas. Det är följaktligen den kliniskt-patologiskt-anatomiska analysen, som skall lösa detta spörsmål, och en fullständigare kliniskt-patologisk undersökning har först förlidet år blifvit företagen.

Det är alltså först de senaste årens undersökningar man har att tacka för att den s. k. synbanan blifvit i sina hufvuddrag faststäld.

Jag fattar här detta ord i den betydelsen, att den innefattar de trådar, som mera direkt förena retina med synens kortikala centrum. Hvarje tråd i denna bana måste således anses leda ett synintryck från någon punkt å retina till någon punkt i synbarken och alltså förmedla ett synintryck, som mottages å en retinalpunkt. Hvarje skada å denna bana bör följaktligen framkalla en bestämdt lokaliserad syndefekt, ett skotom. Retina, synbanan och det kortikala syncentrum förmedla alltså tillsammans den enkla, omedelbara synperceptionen; men synakten eller synverksamheten uti sin helhet är utan tvifvel en långt mer komplicerad funktion af högre art, som följaktligen icke endast tager i anspråk det periferiska synorganet samt de trådar, som från detta leda till syncentrum äfvensom detta senare, utan ock erfordrar en samverkan emellan den kortikala synytan och andra delar utaf hjärnan, såväl nervtrådar som nervceller, såväl barkdelar som centrala ganglier.

Att lösa det komplicerade problemet, hvilka delar af hjärnan vid synverksamheten tagas i anspråk, är följaktligen en uppgift af långt större betydelse och långt svårare art än frågan om synbanans förlopp och syncentrums begränsning, och ännu torde en lång tid förgå, innan det lyckas någon hjärnforskare att utreda ens hufvudelementen af den högre psykiska funktion, som vi kalla synverksamheten och att fastställa hvilka anatomiska banor eller element dervid tjenstgöra, och hvilken betydelse hvarje af dessa element kan ega. Men för lösningen af detta problem är det oundgängligt att på ett systematiskt sätt fortgå vid undersökningen från de enklare till de mera komplicerade frågorna, att dervid utgå från säkra och kända

fakta, på systematiskt sätt leta sig fram steg för steg till nya punkter och söka med vetenskaplig noggrannhet och skärpa fastställa, huruvida dessa nya utgångspunkter äro så säkra att de kunna tjena till bas och stöd för den byggnad, som på dem skall uppföras. Är icke detta fallet, så kommer hela byggnaden att sväfva i luften och kan med lätthet omstörtas. Förbiseendet utaf dessa enkla regler, som ju äro gällande för all naturvetenskaplig forskning, synes mig hafva vållat, att vi, rörande mekanismen vid synverksamheten, ega så ringa säker kunskap under det att hypoteserna derom äro så talrika; men då den dag randas, att läran om synverksamheten står på säkra fötter och närmar sig sin fulländning, då skall ock med ens hjärnans öfriga verksamhet för oss framstå med en ökad klarhet, som skall låta oss hoppas att kasta en blick in uti betydelsen af och mekanismen hos det komplicerade organ, som förestår den psykiska verksamheten hos menniskan.

I den följande framställningen skall jag icke beträda detta ändlösa och outforskade område utan afhandla endast den enklare frågan om den s. k. synbanan i hjärnan samt begränsningen och beskaffenheten af syncentrum. Läran härom utgör sjelfva basen och utgångspunkten för alla undersökningar rörande synverksamheten och bildar den första leden i den långa serien af undersökningar, hvilkas mål är att lösa problemet om synverksamhetens mekanism.

Den framställning, som här lemnas om synbanan och syncentrum, är hufvudsakligen resultatet af egna undersökningar, som företagits under de senaste nio åren å det kliniska laboratoriet å medicinska afdelningen af härvarande akademiska sjukhus. Dessa resultat äro framlagda i ett

arbete: Klinische und anatomische Beiträge zur Pathologie des Gehirns (del I 1890, del II 1892). Till detta utförliga arbete får jag derföre hänvisa med hänsyn till de detaljerade bevisen för de åsigter, som här framläggas.

Betydelsen af studiet af synbanan.

Synbanan utgör ur flere synpunkter en af de vigtigaste banorna i hjärnan.

I *anatomiskt* hänseende har den särskild betydelse, derför att den under sitt förlopp från ögat framom hjärnans främre till dess bakre pol står i mångfaldigt samband med flere af hjärnans vigtigaste och största ganglier och äfven vigtiga kortikala delar. Ingen bana torde f. n. med större säkerhet kunna bestämmas än synbanan och det af det skälet att intet annat sinne låter sig med större skärpa och noggrannhet uppmätas. Synsinnets qvaliteter, ljus- och färgsinne, kunna exakt bestämmas och följaktligen med all sannolikhet den anatomiska beskaffenheten och lokalisationen af de element, som förmedla dessa intryck i hjärnan, utforskas. Derest det lyckas att påvisa i synbanan eller syncentrum ett bestämdt lokaliseradt läge af element, som leda från en bestämd punkt i retina, så vore dermed i anatomiskt hänseende ett vigtigt steg taget, ity att synbanan blefve den första bana i hjärnan, inom hvilken en bestämd lagring af de särskilda elementen vore påvisad. Hvarken med afseende å hörselns, luktens, smakens eller känselns bana inom hjärnan har ännu något dylikt kunnat påvisas, och utsigterna att en gång uppnå detta mål synas mörka.

Den s. k. synbanan innesluter ock ett antal reflextrådar, specielt för pupillerna. Studiet af det anatomiska läget af dessa trådar, äfvensom dessa trådars sammanhang med öfriga delar erbjuder ock intressanta synpunkter. Med de centrala ganglierna eger synbanan flerfaldiga anknytningspunkter, och om det lyckas oss lösa frågan, huru denna bana sammanhänger med de centrala ganglierna, så är säkerligen derigenom ett vigtigt steg taget till kännedom om öfriga perifera sinnesbanors sammanhang med hjärnans centrala delar, ty en slutsats per analogiam torde i afseende å dessa senare ej vara oberättigad.

Enahanda är fallet med den bakre synbanans förhållande till syncentrum. Lyckas det att klargöra den occipitala synbanans sammanhang med elementen i syncentrum, så skall detta säkert i hög grad underhjelpa vår forskning, rörande de öfriga sinnesbanornas förhållande till öfriga sinnescentra.

De vigtigaste *fysiologiska* spörsmål äro knutna vid studiet af synbanan. De talrika försök, som en rad af framstående fysiologer såsom MUNK, GOLTZ, LUCIANI, FERRIER, SCHÄFER, GUDDEN, BECHTEREW under en följd af år utfört, visa detta till fullo, och de mångåriga strider, som förts först rörande chiasmans byggnad och sedan rörande syncentrums läge och beskaffenhet, visa hvilken stor betydelse man tillmätt dessa frågor. I sjelfva verket beröra de problemet om hela hjärnans mekanik, såsom redan ofvan antydts. Och af skäl, som likaledes ofvan redan framhållits, är det just genom studiet af synvägarne, som vi kunna hoppas att djupare intränga i dessa svåra problem, ity att synvägarne och de optiska funktionerna

kunna på grund af den perifera optiska apparatens beskaffenhet mera exakt studeras än andra sinnesbanor.

Ur *patologisk-anatomisk* synpunkt har synbanan mer än någon annan sinnesbana blifvit studerad. Tillvaron af skilda neuroner har på grund af undersökningar å synbanan af MONAKOW blifvit postulerad, ett postulat, som synes besanna sig. Mångfaldiga, såväl experimentelt-patologiska som direkta patologiska undersökningar, rörande centripetala och centrifugala degenerationers utveckling, förlopp och utsträckning, hafva just å denna bana anstälts och ledt till vigtiga och allmängiltiga slutsatser, rörande dylika degenerationer inom hjärnan. Och det är just på studiet af dylika degenerationer som vår anatomiska kunskap om lagringen af de olika knippena inom synbanan grundar sig.

Ur *klinisk* synpunkt har studiet af synbanan såväl diagnostisk som terapeutisk betydelse. Men först förtjenar att framhållas, att det just är den kombinerade kliniskt-patologiska metoden, som grundlagt vår kännedom om synbanan. Synträdarnes förlopp i de centrala ganglierna eller till syncentrum kan nemligen ej följas medels direkta anatomiska metoder; dissektionsknifven och mikroskopet kunna här ej direkt bestämma deras förlopp, och synträdarnes afbrott i dessa ganglier omöjliggör en säker undersökning om deras sammanhang med nya neuroner.

Betydelsen af synbanan ur diagnostisk synpunkt framträder redan derigenom att densamma förlöper från ögat ända till occipitalhjärnans spets. På sin väg ligger den i omedelbar närhet af luktloben, nervi oculimotorii, capsula internas motoriska och sensibla element, hörselvägarne samt åtskilliga kända centra såsom läsecentrum o. s. v. Med

tillhjelp häraf är synbanan ur diagnostisk synpunkt af allra största betydelse, och denna ökas, om man betänker att man esomoftast kan till viss grad bestämma, hvar en lesion å synbanan är belägen, i den frontala, centrala eller occipitala delen af densamma.

Då studiet af synbanan sålunda mången gång är af lokaldiagnostisk betydelse, så vägledas vi ock af detsamma stundom till kännedom om lesionens art, enär vissa former af patologiska förändringar med förkärlek lokalisera sig till vissa delar af synbanan. Sålunda känna vi t. ex. att syfilis gerna lokaliseras till chiasman. Studiet af synbanan kan derför ofta direkte vägleda terapeuten till riktigt handlande — görande eller låtande.

Icke minst betydelsefullt torde i framtiden det direkta *kirurgiska* ingreppet blifva vid hjärnsjukdomar, och just dervid torde studiet af synbanan komma att spela en vigtig rol. Vissa fall, som jag sjelf iakttagit, hafva öfvertygat mig derom. När- eller frånvaro af hemianopsi äfvensom hemianopisk pupill-reaktion bör i detta hänseende framdeles aldrig förbises vid ställande af diagnosen å en hjärnsjukdom.

Om forskningsmetoderna rörande synbanan.

Såsom jag redan vid ett annat tillfälle utvecklat, erfordrar hjärnforskningen mer än studiet af andra organ kombinerade metoder af anatomisk, fysiologisk, patologisk och klinisk art. Alla dessa metoder hafva ock användts för utrönande af synbanans anatomiska förlopp och sammansättning. Och dervid har egendomligt nog den omedelbara anatomiska dissektionen och mikroskopiska undersökningen af normala hjärnor spelat t. o. m. den minsta

rolen. Orsaken härtill ligger utan tvifvel uti synttrådarnes mångfaldiga samband med ganglier och andra banor, hvilket omöjliggjort användandet af den omedelbara anatomiska dissektionen. Vida större betydelse har redan det fysiologiska experimentet haft för utrönande af synbanans förlopp. Sålunda hafva GUDDENS och NICATI's försök öfver chiasman nöjaktigt ådagalagt närvaron af en partialkorsning af detsamma. Och MUNKS m. fl:s försök öfver syncentrums lokalisation hafva med hög grad af sannolikhet tillåtit oss att lokalisera detsamma i bakre delen af hjärnan, om det ock det enligt min tanke är ovisst att den af honom urgerade närmare lokalisationen hos de opererade djuren varit den riktiga.

Ännu noggrannare resultat hafva ernåtts genom den kombinerade *fysiologiskt-patologiska* metoden, vid hvilken man efter genomskärning eller exstirpation af vissa delar i hjärnbarken eller märgen studerat förloppet af de sekundera patologiska degenerationerna. Denna metod har öfvats hufvudsakligen af GUDDEN och MONAKOW.

Men alla dessa experiment på djur kunna, huru intressanta och upplysande de med afseende å synbanans organisation hos djuren än äro, ej vara afgörande med afseende å denna banas anatomiska byggnad hos menniskan. Tvärtom veta vi med full säkerhet att menniskans synvägar ej fullständigt likna djurens. Beskaffenheten af synbanan och syncentrum hos menniskan kan endast studeras genom undersökning af menniskohjärnor. Och då en noggrann undersökning af förhandenvarande synrubbningar kan verkställas endast hos menniskan, samt all anledning finnes att antaga att synverksamheten hos menniskan är långt mera utvecklad än hos djuren, om ock synskärpan hos dessa se-

nare ofta som bekant, är större, så böra de resultat, som ernås genom den kliniskt-patologiska metoden icke blott i säkerhet utan ock i detaljrikedom vida öfverträffa dem, som vunnits genom djurexperiment. Också är det först genom tillämpningen af denna metod hos menniskan, som vi på senaste år lärt känna synbanans läge och anatomiska sammansättning i hela dess utsträckning ifrån ögonbulben ända till syncentrum i occipitalloben; och denna vår kunskap synes redan nu hafva vunnit den grad af säkerhet att man kan våga hoppas att läran om synbanan icke skall genom kommande forskningar i hufvudsak rubbas, hvaremot densamma säkerligen kommer i många hänseenden att kompletteras genom nya undersökningar. Talrika äro nemligen de banor, som i de centrala ganglierna och äfven i occipitalloben sammanknyta synbanan med andra delar af hjärnan, och här möter ett stort och ännu outforskadt fält.

Då jag nu går att framställa det faktiska innehållet af vår kunskap om synbanan hos menniskan, skall jag mera uti detalj redogöra för såväl den historiska utvecklingen af forskningen, rörande de skilda delarnes i synbanan anatomi, som ock för betydelsen af de olika forskningsmetoder, hvilka man begagnat vid studiet af synbanan.

Om synbanans anatomi.

Det är icke min afsigt att i den följande framställningen redogöra för den makroskopiska anatomien utaf synvägarne eller lemna en utförligare beskrifning af synnervens, chiasmans eller centralgangliernas yttre form och läge o. d., om hvilket allt gängse läroböcker lemna nog-

granna och tillförlitliga upplysningar. Min redogörelse afser hufvudsakligen synbanans förlopp och framförallt lagringen af de olika knippena, hvilken har den största betydelse för den fysiologiska uppfattningen af synbanans funktioner och de rubbningar, som genom skador å synbanan uppstå.

I. Den frontala delen af synbanan.

Den intressantaste delen af den frontala synbanan, om hvars byggnad också under en följd af år en liflig strid egt rum, är utan tvifvel chiasman eller synnervskorsningen. Redan 1704 hade Newton på teoretisk väg deducerat sig till att i chiasman icke en enkel korsning af synnerverna kunde ega rum, utan att en halfkorsning måste förefinnas, ity att sålunda hvarje synnerv måste bestå af tvenne knippen, af hvilka det ena förlöper korsadt och det andra okorsadt genom chiasman. Riktigheten af NEWTONS åsigt skall först i början af detta århundrade af anatomerna JOSEPH och CARL WENZEL hafva genom anatomisk preparation påvisats (se Mauthner: »Gehirn und Auge» s. 412). Denna lära omfattades ock sedermera af ett antal anatomer, under det att bland fysiologerna särskildt JOHANNES MÜLLER försvarade enahanda åsigt från fysiologisk ståndpunkt. År 1852 konstaterade ytterligare HANNOVER genom anatomisk undersökning att okorsade knippen förefinnas uti chiasman, och 1856 förklarade VON GRÆFE hemianopsien ur antagandet af en partiel korsning i chiasman. Efter denna tid hafva de kliniska bevisen för att en ofullständig korsning eger rum i chiasman med hvarje dag hopats och genom GUDDENS klassiska försök hafva de slutliga afgörande anatomiska och fysiologiska bevisen för

denna uppfattning lemnats. Visserligen hafva ända i senaste tid enstaka forskare försvarat åsigten om en total korsning i chiasman och MICHEL synes hafva gjort till sin specialuppgift att förfäkta denna sats, som är ohållbar såväl ur anatomisk och fysiologisk, som ur klinisk och patologisk synpunkt. Alla de iakttagelser och öfriga stöd MICHEL förebragt för sin åsigt äro fullständigt vederlagda såväl af SINGER och MÜNZER, DARKSCHEWITSCH m. fl. som af de fakta, jag sjelf framlagt.

Det är alltså en numera fullkomligt konstaterad sak att hvarje synnerv i chiasman delar upp sig i tvenne knippen, af hvilka det ena förlöper korsadt och det andra okorsadt genom chiasman, och det blir derför den närmaste uppgiften att redogöra för läget af dessa skilda knippen såväl uti synnerven som i chiasman och tractus. Men jemte de korsade och okorsade knippena gör ett särskildt knippe anspråk på vår uppmärksamhet nemligen det s. k. makulära, hvilket innehåller de trådar som utgå ifrån macula lutea och således förmedla den centrala synen eller ljusintrycken från fixationsfältet. Det är klart att detta knippe innehåller de för seendet vigtigaste trådarne, och att man i detsamma likaledes kan särskilja en korsad och en okorsad hälft, om ock anledning finnes att antaga att trådarne för dessa hälfter icke ligga fullt skarpt skilda från hvarandra åtminstone vid synnervens utstrålning i retina. Kliniska observationer tala t. o. m. ganska bestämdt derför att, såsom WILDBRAND först påpekat, betydliga individuela olikheter förefinnas, och att ett antal korsade trådar i många fall öfverskrida midtellinien af retina och innervera äfven den närmast liggande delen af den laterala retinahälften, och vice versa.

Vi särskilja alltså uti den frontala delen af synbanan det makulära knippet, det korsade och det okorsade.

A. Synnerven.

a) Det makulära knippet.

A priori har man antagit, att det makulära knippet städse skulle ligga uti den frontala synbanans midt och i densamma bilda ett centralt knippe; men säkra iakttagelser hafva visat, att detta endast delvis är fallet. Det är hvarken genom anatomisk eller fysiologisk forskning som man utrönt läget af det makulära knippet, utan det är kliniskt-patologiska undersökningar, som vi hafva att tacka för denna vigtiga upptäckt. Redan 1869 hade LEBERT iakttagit att vid centrala skotom en affärgning finnes i papillens yttre hälft, och sedan hafva flere oftalmologer iakttagit att hos alkoholister och nikotinförgiftade stundom ett centralskotom förefinnes. Sällan är detta skotom absolut. Merändels förefinnes endast en nedsättning af synskärpan eller af färgperceptionen. Denna förändring uppträder någon gång äfven vid tabes och karakteriseras oftalmoskopiskt deraf, att ett kilformigt segment, liggande i papillens laterala hälft, något nedom horisontal-meridianen är anmärkningsvärdt blekt. Redan på grund af den kliniska observationen hade man alltså skäl att antaga, att det makulära knippet icke ligger centralt uti papillen utan något ventrolateralt. Men först genom den patologiskt-anatomiska undersökningen af lämpliga fall har detta blifvit till fullo ådagalagdt. Det första hithörande fallet publicerades 1882 af SAMELSOHN, och nästan samtidigt meddelades ett fall af NETTELSHIP. Liknande fall hafva sedermera meddelats af VOSSIUS, BUNGE, UHTHOFF och THOMSEN, hvarjemte äfven

KELLERMANN gjort en hithörande ehuru af honom oriktigt tydd iakttagelse. Alla dessa af skilda forskare gjorda iakttagelser öfverensstämma så nära med hvarandra, att det icke finnes något tvifvel att det makulära knippet såväl i papillen som omedelbart bakom densamma ligger ventrolateralt och derstädes bildar en kilformig sektor, som med sin breda bas stöter intill synnervens pialskida och med sin spets nära når intill nervens centrala kärl. (Fig. 2). Men något mera bakåt ändrar det makulära knippet sin form och blir halfmånformigt och i den del utaf synnerven, som saknar centralkärl, antar knippet formen af en stående oval. Småningom drager sig nu detta knippe ifrån synnervens periferi och förskjuter sig emot dess centrum. Stundom har det intagit centrum redan vid den punkt å synnerven, hvarest nervens centralkärl inträda. Merändels återigen ligger knippet excentriskt ända till närheten af foramen opticum, hvarest det blir centralt, hvilket läge det sedermera bibehåller i den öfriga frontala synbanan. I öfverensstämmelse med synnervens form framom chiasman har det makulära knippet här formen af en liggande oval.

Mina egna undersökningar rörande det makulära knippet äro egnade att i hög grad stödja de resultat, till hvilka öfriga forskare hafva kommit. I de olika fallen förefunnos individuela olikheter med afseende å den punkt, hvarest detta knippe aflägsnar sig från den periferiska randen af synnerven och antar ett mera centralt läge.

Såsom ofvan nämnts, innehåller det makulära knippet såväl korsade som okorsade trådar, och den frågan uppstår huru dessa äro lagrade intill hvarandra, Mina undersökningar tala för att uti den omnämda kilen, som bildar det makulära knippet i papillen, de korsade trådarne

ligga centralt såsom fig. 2 närmare utvisar, hvaremot de okorsade ligga i kilens periferi och följaktligen intill öfriga okorsade trådar. Ett dylikt läge är redan a priori det sannolikaste med hänsyn till utstrålningen af synnervstrådar å retina, hvilken i så fall blir sådan som denna schematiska fig. 1 närmare utvisar. Denna figur grundar sig på teoretisk konstruktion och ej på direkt iakttagelse. Sådant är förhållandet i papillen. Längre bakåt åter förändrar sig, som redan omnämnts, formen på det makulära knippet. De korsade makulära trådarne, som i papillen nå synnervens laterala gräns, draga sig nu mera centralt på sätt fig. 3 och 4 närmare utvisa och bildar slutligen en snedt liggande oval i den mediala delen af det makulära knippet (se fig. 5).

De okorsade trådarne ligga i papillen såsom nyss nämnts i periferien af det makulära knippet (se fig. 2). De bilda sålunda tvenne skilda knippen, ett dorsalt och ett ventralt, sprängda isär genom de korsade makulära trådarne. Men längre bakåt förena sig dessa tvenne knippen till ett halfmånformigt och bilda nu den laterala hälften utaf det makulära knippet, på sätt fig. 4 visar.

I det makulära knippet kan man vidare särskilja en dorsal portion och en ventral. Mina iakttagelser, sammanstälda med tvenne af UHTHOFF och JATZOW, visa att den dorsala portionen motsvarar den dorsala retinahalfvan och följaktligen den ventrala den ventrala. I hufvudsak ligga alltså trådarne i det makulära knippet homologt med de resp. qvadranterna i retinas makularyta, om ock en förskjutning ventrolateralt, som af figurerna framgår, förefinnes. Huru formen af de resp. knippena är, derom ega vi icke ännu säker kännedom, utan äro figurerna i detta hänseende schematiska.

b) Det okorsade knippet.

Innan förloppet och läget af det okorsade knippet noggrannare kunde fastställas, hade man den föreställningen att dess trådar bildade ett sammanhängande större knippe, som låg lateralt i synnerven. Enligt GUDDEN skulle det stundom ligga medialt. Denna åsigt, att de okorsade trådarne bildade ett sammanhängande knippe, tycktes vinna stöd uti en iakttagelse af SIEMERLING, hvaremot en iakttagelse af JATZOW talade för att det okorsade knippet i främre delen af synnerven var deladt uti tvenne, ett dorsalt och ett ventralt. Denna senare iakttagelse har sedermera besannats genom alla mina iakttagelser, och man kan derför för närvarande anse det fullt afgjordt, att det laterala knippet i sin främre del delar sig i tvenne ungefär lika stora fasciklar, som ligga omedelbart intill synnervens periferi. I dess främsta del ligger emellan dessa fasciklar det makulära knippet. Ju mer man aflägsnar sig från bulben bakåt, desto mer närma sig dessa tvenne fasciklar hvarandra och bilda i den bakre hälften ett sammanhängande, mer eller mindre halfmånformigt knippe. Den punkt, der denna förening uppstår, är uti olika fall olika, men i regeln finnas tvenne fasciklar i den del af synnerven, som har centralkärl. I afseende å de okorsade fasciklarnas form och läge synes det förefinnas icke obetydliga individuela olikheter. Läget utaf det okorsade knippet har fastställts genom undersökningar af sådana fall, i hvilka en sekundär degeneration förefunnits. Om en skada träffar syntrådarne i corpus geniculatum externum eller tractus, så uppstår en degenerativ process uti de skadade trådarne, som fortsätter sig i chiasman och synnerverna och följaktligen i det okorsade knippet å samma sida som skadan och i det kor-

sade knippet å motsatt sida. Härigenom kunna dessa knippens läge och form ofta med säkerhet bestämmas. En analog uppstigande degeneration uppstår vid partiel skada af retina, hvilken skadas storlek kan med lätthet bestämmas perimetriskt. Vid partiel förstörelse af synnerverna eller chiasman uppstå analoga förändringar.

Åtskilliga dylika fall finnas antecknade i literaturen. Sålunda har UHTHOFF iakttagit ett fall af förstörelse af retinas undre laterala qvadrant, SIEMERLING ett af partiel förstörelse af chiasman samt SCHMIDT-RIMPLER ett fall af nedstigande degeneration efter en occipitalabcess, hvarjemte jag iakttagit fem fall af degenerativ atrofi efter förstörelse af corpus geniculatum eller tractus. Riktigheten af de slutsatser, som dragas af dylika fall, hafva kontrollerats af sådana iakttagelser, der endast ett enstaka knippe uti synnerven varit bibehållet, och hvilket knippes förlopp man följaktligen kunnat följa från bulben bakåt. Tvenne dylika fall har jag iakttagit.

c) Det korsade knippet.

Detta knippe bildar utefter hela synnervens längd en sammanhängande sträng. Längst fram vid bulben ligger denna dorsomedialt. Detta läge bibehåller den på det hela utefter synnervens hela längd, men dess form och centrala begränsning är beroende dels på synnervens yttre form, dels ock på formen och läget af det makulära knippet, såsom närmare framgår af fig. 2—5. Omedelbart framom chiasman skjuta en del korsade trådar in i och igenom det okorsade knippets ventrala portion. Dessa trådar, som förtjena namnet »slingformiga» trådar, torde först ha varit iakttagne af MICHEL och hafva sedermera iakttagits i flere af mina fall.

Vår kännedom om det korsade knippet stöder sig hufvudsakligen på enahanda fall, uti hvilka det okorsade blifvit studeradt och alltså på patologiskt-kliniska iakttagelser, ej på rent anatomiska.

B. Chiasman.

Den långvariga striden om huruvida i chiasman en total eller partiel korsning af synnerverna eger rum är afslutad. Den äldsta åsigten om en totalkorsning har såsom ofvan nämnts befunnits vara ohållbar. De afgörande bevisen för en partialkorsning voro först isynnerhet experimentela, men numera finnas talrika såväl patologiskt-anatomiska som kliniska, under det att det icke har lyckats den omedelbara dissektionen att framlägga afgörande bevis i denna sak. Frågan om korsningens art har nu blott historisk betydelse. Deremot har frågan om huru de korsade och okorsade knippena ligga intill hvarandra först under de senaste åren blifvit nöjaktigt löst. — Äfven här vill jag afhandla de särskilda knippena hvar för sig.

a) Det makulära knippet.

VOSSIUS, BUNGE, UHTHOFF och THOMSEN hafva lemnat flere iakttagelser om detta knippes form och läge i chiasman. Kort framför chiasman har det makulära knippet formen af en liggande oval och ligger i centrum af synnerven. Detta knippe antar derefter ett snedt diagonalt läge uppifrån utifrån, inåt nedåt. Dessa knippen närma sig derefter chiasmans medelpunkt och korsa hvarandra samt träda öfver i de resp. tractus; här ligga de fortfarande centralt. Endast individuela olikheter hafva af de olika forskarne iakttagits.

b) De öfriga knippena i chiasman.

Bland anatomiska iakttagelser rörande dessa knippens förhållande, förtjena framför allt STILLINGS uppmärksamhet. Han trodde sig vid sina uppträdningsförsök finna, att de okorsade trådarne ligga periferiskt och såsom en ränna omsluta de korsade. Snart sagdt alla följande forskare hafva i hufvudsak gillat denna uppfattning, att det okorsade knippet bildar en solid sträng, som intar den laterala periferien af chiasman. Enligt de flesta skulle denna sträng i den frontala chiasmadelen ligga latero-dorsalt och längre bakåt mera ventralt. Åsigterna härom vexla dock. Endast KELLERMANN har kommit till en afvikande mening, ity att han fann att det korsade knippet icke bildar en solid sträng uti chiasman, utan att korsade och okorsade trådar genomfläta hvarandra, och att de okorsade trådarne icke uppnå chiasmans periferi. Sjelf har jag öfver denna fråga gjort ett större antal iakttagelser, hvilka till fullo besanna den endast utaf KELLERMANN hysta åsigten. Trådarne i chiasman förlöpa på följande sätt. (Fig. 6). Å ett tvärsnitt omedelbart framför chiasman intaga de *korsade* trådarne den dorsomediala delen af synnerven och de okorsade den ventrolaterala periferien. Om man nu gör ett tvärsnitt i ett fall af fullständig ensidig opticusatrofi omedelbart framför chiasman, så blir man först öfverraskad derutaf att man t. o. m. i den atrofiska synnerven, i dess ventrala del finner ett icke obetydligt antal normala nervtrådar. Dessas närvaro kan ingalunda förklaras utan att antaga att ett antal trådar från den friska nerven bågformigt svänga sig öfver in i den atrofiska nerven. Dessa äro korsade trådar, hvilka sedermera tyckas följa periferien af chiasman. Jag hänvisar i detta hänseende till Taf. XVI fig. 17 l. Denna slingbild-

ning har som redan nämnts först observerats af MICHEL och derefter af BERNHEIMER. De öfriga korsade trådarne förlöpa nu på följande sätt. Det korsade knippet upplöser sig tydligen i ett antal horisontela bladlika knippen, hvilka skjuta in emellan de okorsade trådarnes knippen, hvilka likaledes upplösa sig i ett antal horisontela skifvor. Det korsade knippet, som ursprungligen i öfverensstämmelse med sitt läge uti synnerven inträder uti chiasman mera dorso-medialt än det okorsade, samlar sig sedermera hufvudsakligen uti den ventromediala delen af chiasman i dess bakre portion. Korsningen försiggår icke på en gång, utan först träda de mest dorsala trådarne öfver midtellinien. Dervid uppnå de korsade trådarna äfven den laterala periferien af chisman, en omständighet, som för tydningen af patologiskt-kliniska processer uti chiasmavinklarne torde ha diagnostisk betydelse.

Att så är fallet framgår hufvudsakligen af undersökning af sådana preparat, der en synnerv eller tractus varit atrofisk. I sådana fall, af hvilka jag aftecknat flere i mitt arbete (Taf. IV, V, VI, XVI och XXXVII) ser man uti chiasman ett antal bibehållna, i skifvor liggande nervtrådar, mellan hvilka finnas bleka, genom atrofien uppkomna, radiära strimmor.

Af den nu lemnade framställningen framgår äfven huru de *okorsade* trådarne ligga. Framför chiasman bilda dessa, såsom redan anförts, ett slutet halfmånformigt eller rännformigt knippe. När detta inträder uti chiasman bladar det upp sig uti ett antal radiärt stående horisontela blad, mellan hvilka de korsade trådarne skjuta in, hvilka likaledes äro anordnade radiärt blad- eller skiflikt. Af det okorsade knippets trådar når visserligen ett antal ut till chias-

mans periferi, men hufvudmassan af trådar förlöper något mera medialt, derstädes uppblandade af korsade trådar. Under det att nu de korsade trådarne under sitt lopp genom chiasman förskjuta sig från det dorsomediala läge, som de intaga uti synnerven, till ett ventromedialt, som de intaga i tractus, så förskjuter sig åter det okorsade knippet i motsatt riktning. Det ligger ventrolateralt i synnerven och blir dorsocentralt uti tractus. I den bakre vinkeln af chiasman tillkomma, såsom kändt är, tvenne kommissurer, den GUDDEN'ska och den MEYNERT'ska. Dessa kommissurer innehålla ej synttrådar och höra följaktligen ej till synbanan.

C. **Tractus.**

Studiet af lagringen af tractusknippena kan uteslutande ske å preparat, i hvilka den ena synnerven är atrofisk, fullständigt eller partielt.

Äfven rörande läget utaf knippena uti tractus har ända till senaste år stor ovisshet rådt. Orsaken härtill är utan tvifvel den, att alla förut gjorda undersökningar verkstälts å preparat med mångårig atrofi af synnerverna. Å dylika preparat med gammal synnervsatrofi framträder nu visserligen i tractus ett atrofiskt område, men detta är, i följd af den atrofiska väfnadens resorption så otydligt, att man icke kan bilda sig ett omdöme om detta områdes läge eller noggrannare begränsning. Å ett preparat med färsk synnervsatrofi (fall 2) har jag kunnat noggrannare bestämma formen och läget af såväl det korsade som det okorsade knippet (se Taf. IV fig. 10).

a) Det makulära knippet.

Detta knippes läge hafva VOSSIUS, BUNGE, UHTHOFF och THOMSEN bestämdt. Det intar centrum utaf tractus såsom man redan a priori kunnat vänta.

b) Det okorsade knippet.

STILLINGS försök att medels uppträdningsmetoden fastställa läget af de okorsade trådarne har ej lemnat fullt tillförlitliga resultat. Äfven flere öfriga forskares undersökningar på preparat med gammal synnervsatrofi hafva lemnat osäkra och hvarandra motsägande resultat. (Se sid. 242). Enligt mina iakttagelser ligger det okorsade knippdet dorsolateralt om det korsade. Detsamma bildar härstädes en solid sträng och har ungefär den form som fig. 7, 8 visa. Det nämda läget bibehålla de okorsade trådarne ända till sitt inträde uti corpus geniculatum externum, hvarest knippet upplöser sig i en mängd skilda trådar.

c) Det korsade knippet intar den ventrolaterala delen af tractus och bildar härstädes en i det närmaste ovalt, snedt liggande sträng, som nedtill och medialt berör periferien af tractus, men uppåt skjuter in åt centrum af densamma. Nämda läge bibehåller det korsade knippet utefter hela tractus ända till corpus geniculatum externum, i hvilket ganglion dess trådar stråla ut åt skilda håll.

Sådant är läget af de hufvudsakligaste knippena, som bilda tractus. Den närmaste frågan att lösa blir nu denna: huru ligga trådarne lagrade med afseende å upp och ned, eller hvilka trådar i tractus motsvara den dorsala och den ventrala halfvan af retina. Ett af UHTHOFF iakttaget fall af qvadrant-hemianopsi på ena ögat låter oss förmoda svaret härpå liksom ett utaf mig iakttaget fall, der ett visst trådknippe uti synnerverna kunde följas ända in uti chiasman. Men det är dock först en klinisk-patologisk iakttagelse af MARCHAND, som nöjaktigt löser denna fråga. I ett fall af tumor, hvilken tryckte på undre delen utaf tractus, hade han iakttagit en homonym hemianopsi, som in-

skränkte sig till den öfre qvadranten. Detta fall visar att trådarne för den nedre retinahalfvan ligga ventralt uti tractus. Senare har jag i detta hänseende iakttagit ett intressant fall (fall 38), uti hvilket en svulst uti främre delen af Fossa Sylvii utöfvade ett tryck uppifrån och utifrån på tractus och derigenom framkallade en partiel hemianopsi i den undre synfältsqvadranten. Denna synfältsdefekt framträdde dock endast när pat. hade anfall af kongestion. Begge dessa iakttagelser öfverensstämma med och komplettera hvarandra, och det lider derför intet tvifvel att knippena uti tractus i hufvudsak intaga samma läge till hvarandra som de resp. retinaqvadranterna, med den skillnaden att uti tractus den i retina vertikalt förlöpande delningslinien mellan begge hälfterna förlöper snedt och i öfverensstämmelse dermed det okorsade knippet ligger mera dorsalt än det korsade.

Uti bildningen af tractus ingår dessutom den s. k. GUDDEN'ska kommissuren, hvilken ligger dorsomedialt uti tractus, men då denna icke i egentlig mening hör till synbanan, skall jag icke här närmare inlåta mig på frågan om detta knippe.

Vid undersökningen af tractus i ett af mina fall (fall 2) anträffades uti den dorsolaterala periferien å tvärsnittet ett särskildt fält, som i den ena tractus var atrofiskt, men i den andra höll normala trådar. Detta fält kunde följas å å ett stort antal preparat och hade konstant läge, storlek och form. Det motsvarar alltså ett bestämdt knippe, som också antagligen har en särskild funktion. Dess trådar måste uti chiasman korsa sig på samma sätt som synnervens trådar partielt, och de måste också sammanhänga med bulben. Man skulle derför kunna förmoda, att trå-

darne i detta knippe, som jag vill kalla det dorsolaterala tractusknippet, äro sensitiva trådar från retina, hvilka förmedla pupillarreflexen. Men detta knippes läge i den dorsolaterala periferien af tractus talar mycket emot ett sådant antagande. Man måste således tills vidare lemna oafgjordt, hvilken betydelse detta knippe kan ega. I hvarje fall äro dessa trådar icke identiska med de utaf MONAKOW beskrifna trådarne, hvilka komma från linskärnan, enär dessa icke såsom mina sammanhänga med retina, såsom degenerationen utvisar.

Äfven om nu beskrifna knippe ej innehåller sensitiva trådar för pupillarreflexen så måste dock sådana finnas i tractus. Om läget och förloppet af dessa trådar är f. n. föga kändt.

II. Den mellersta delen af synbanan.

Då jag nu öfvergår till ett försök att göra en framställning om synnervernas förlopp uti den mellersta delen af synbanan, så berör jag ett område, å hvilket vetenskapen långt ifrån ännu har sagt sitt sista ord. Synrådarnes förlopp i denna del kan nemligen endast med svårighet följas. Det gäller här först att afgöra till hvilka utaf de centrala gangglierna trådar från nervus opticus förlöpa. Vidare hvilken betydelse dessa trådar kunna ha. Det är nemligen en numera konstaterad sak, att tractus opticus är bildad icke blott af synrådar utan äfven af reflexrådar för pupillerna samt slutligen af den s. k. Guddenska kommissuren, som icke torde ha något med synverksamheten att göra. De centrala ganglier, hvilkas samband med synnerverna i det följande skall afhandlas, äro: thalamus opticus, corpora geniculata externa och interna samt corpora quadrigemina

anteriora och posteriora. För att afgöra sammanhanget mellan dessa ganglier och tractus optici torde man icke kunna lita på de resultat, som erhållits genom den gröfre anatomiska dissektionen eller uppträdningen. Tillförlitligare är den mikroskopiska undersökningen af seriesnitt, skurna i olika plan, om ock dess resultat böra bedömas med stor försigtighet. Af särskild betydelse blir den mikroskopiska observationen af hjärnor från foster eller nyfödda, hos hvilka man kan följa de olika lagrens utveckling. Dylika undersökningar äro gjorda af BERNHEIMER.

Det fysiologiska experimentet kan naturligtvis endast användas på djur, och då man med säkerhet känner att de centrala ganglierna redan hos ett djur, som icke står lägre än kaninen, har en betydligt olik betydelse och funktion i afseende å synverksamheten mot analoga ganglier hos menniskan, så torde endast försök i afseende å de högre aporna kunna tillerkännas betydelse i afseende å lösningen af de frågor, som här sysselsätta oss. Det återstår alltså för lösandet af dessa frågor hufvudsakligen att hänvända sig till de data af patologisk-anatomisk eller klinisk-patologisk art, som undersökning af menniskohjärnan kan lemna. De vigtigaste hithörande undersökningarne af patologisk-anatomisk art äro gjorda af MONAKOW. I mitt arbete finnes åter en framställning af de kliniska fakta, som beröra dessa frågor äfvensom ett större antal egna patologiskt-anatomiska undersökningar.

Den direkta patologiskt-anatomiska undersökningen besvarar härvid endast den frågan: huru långt sträcker sig en degeneration in uti centralganglierna vid en skada någonstädes i synbanan framom eller bakom dessa ganglier? Eller hvilka förändringar undergå dessa ganglier vid

dylika skador? Äfven frågan om degenerationens art, om den föreliggande atrofien är utaf enkel eller degenerativ natur, afgöres dervid. Deremot kan icke i regel den ännu vigtigare frågan, rörande dessa trådars funktion, genom en dylik undersökning bringas till lösning. För den här föreliggande frågan, hvilka trådar i de centrala ganglierna leda synintrycken, äro vi derför hufvudsakligen hänvisade till den kliniskt-patologiska undersökningen och alltså till undersökning af sådana fall, i hvilka man funnit en synrubbning eller en defekt uti synfältet under lifvet och efter döden en patologisk process i någon af ofvannämda centrala ganglier.

Af dessa skäl vill jag nu här först lemna en framställning af de resultat, som den kliniskt-patologiska forskningen gifvit vid handen. I literaturen finnes det åtminstone 32 kliniska fall, hvilka äro utaf betydelse för lösningen af den framstälda frågan. I de allra flesta af dessa förefinnes en synfältsdefekt. Den patologiska process, som anträffats i dessa fall, har bestått uti svulstbildning, blödning eller uppmjukning. 8 fall utaf svulstbildning förefinnas. Granskar man nu dessa närmare, så skall man finna att man icke kan afgöra om den befintliga synfältsdefekten, som uppträdt i form af hemianopsi, berott på den skada, som genom svulstbildning framkallats i centralganglierna eller genom det tryck, som dessa svulster utöfvat på tractus. I de öfriga två fallen återigen voro svulstbildningarne åtföljda af vidsträckta uppmjukningar, hvarför ej heller dessa fall kunna användas för lösningen af vår fråga.

Literaturen omtalar 6 fall af blödning i centralganglierna, åtföljda af hemianopsi. Endast i tvenne af dessa nemligen i ett fall af DRESCHFELD och ett af mig obser-

veradt fall, äro blödningarna så pass begränsade, att man kan vara berättigad att använda dem för vårt ändamål I begge fallen voro blödningarne begränsade till pulvinar, under det att öfriga centralganglier voro oskadade, men i begge fallen voro blödningarne af så färsk datum, att den iakttagna hemianopsien möjligen kan vara ett sekundärt tryckfenomen och icke uteslutande framkalladt genom förstörelse af synträdar,, ity att blödningarne kunnat utöfva ett tryck på corpus geniculatum eller på de till corpora quadrigemina löpande trådarne.

16 fall af uppmjukningar uti centralganglierna, åtföljda utaf hemianopsi, finnas i literaturen. I 4 af dessa äro uppmjukningarne så omfångsrika, att de icke begränsa sig till endast ett af de nämda centralorganen. Vid en granskning äfven af de öfriga fallen, i hvilka lesionen visserligen är mera circumskript, finner man att enahanda invändning mot deras bevisande kraft kan göras.

Vid en granskning af alla i literaturen meddelade fall af lesion af centralganglierna, åtföljd af hemianopsi, kommer man sålunda till det magra resultatet, att man icke på klinisk väg, genom begagnande af positiva hemianopsifall, kan afgöra den uppstälda frågan: hvilken betydelse ha de särskilda centralganglierna för synakten? Några fall synas visserligen tala derför att en skada af pulvinar framkallar en syndefekt, men de innebära icke något afgörande bevis.

Frågan måste alltså lösas på en annan väg nemligen genom sammanställning af de s. k. negativa fallen, i hvilka alltså en skada förefunnnits uti centralganglierna utan att denna framkallat en syndefekt. En undersökning utaf denna vidlyftiga art är ännu icke af någon forskare företagen. Deremot kan jag andraga några fakta med afseende å

denna sak. Ett fall af ZACHER visar att nästan hela *pulvinar* kan vara fullständigt degenererad utan att hemianopsi förefinnes. Detta fall, om det är riktigt observeradt, synes alltså bevisa att pulvinar icke innehåller trådar, som leda synintrycket, så vida icke dessa innehållas uti det ytliga lagret, hvilket i nämda fall var oskadadt.

Betydelsen af *corpora quadrigemina*. Dessa ganglier ha utan tvifvel hos menniskan med afseende å synen en långt mindre betydelse än hos de lägre djuren. GRIESINGERS antagande att corpora quadrigemina äro ett intracerebralt centrum för synsinnet kan numera icke anses riktigt. Tvärtom kom NOTHNAGEL 1879 till den slutsatsen att med undantag af ett fall utaf BASTIAN inga säkra bevis föreligga att en skada utaf fyrhögarne nödvändigt måste hafva till följd en synrubbning, och senare iakttagelser tyckas konstatera dessa slutsatser. Flera kliniska fall föreligga, i hvilka synförmågan alls icke eller blott obetydligt var nedsatt, oaktadt det främre paret af synhögarne var skadadt. Särdeles betydelsefullt är ett fall, meddeladt af EISENLOHR, i hvilket omedelbart efter en skottskada ingen synrubbning kunde iakttagas utan först senare. En stasispapill utvecklade sig slutligen, och sektionen visade att kulan hade skadat den främre högra synhögen. 1889 kom också NOTHNAGEL till den slutsatsen, att en fullständig förstörelse af corpora quadrigemina icke ens nedsätter synskärpan.

Af denna öfversigt utaf den kliniska forskningens resultat framgår alltså med sannolikhet, att pulvinar icke innehåller några syntrådar, som leda synintrycket från retina till dess centrum, och att detta med all säkerhet icke är fallet med hänsyn till de främre synhögarne. Och då nu

vidare de senare årens kliniskt-patologiska erfarenhet, rörande corpora quadrigemina interna och de bakre synhögarne, allt mer och mer tyda derhän, att dessa ganglier icke direkt mottaga syntrådar eller stå i något direkt förhållande till sjelfva synverksamheten, så är det i hög grad sannolikt att corpus geniculatum externum är det enda af de centrala ganglierna, som mottager direkta syntrådar från retina och är nödvändigt för en orubbad synverksamhet. Ett rätt stort antal fall finnas, i hvilka detta ganglion var skadadt partielt eller fullständigt och en hemianopsi förefanns; sjelf har jag iakttagit flera dylika fall.

Jag öfvergår nu till de resultat, som medels andra än kliniska metoder vunnits i afseende å de centrala ganglierna, och vänder mig först till

Corpus geniculatum externum.

Den direkta mikroskopiska iakttagelsen lär, att tractus opticus vid sitt inträde uti corpus geniculatum externum på ett särdeles prydligt sätt upplöser sig i ett stort antal nervknippen. hvilka dels instråla uti det inre af gangliet, dels ock bilda dess kapsel. Särdeles lätt är det att följa dessa trådar in i den ventrala kapseln. Likaså kan man tydligen se, att de s. k. märglamellerna inuti gangliet åtminstone till allra största delen bildas utaf trådar af den instrålande tractus. De instrålande synnervstrådarne synas sedermera från dessa märglameller i nästan vinkelrät riktning böja utaf och försvinna emellan gangliets större och smärre celler. Riktigheten af dessa iakttagelser å normala preparat besannas i hög grad å patologiska, såväl vid atrofi utaf den ena som af begge synnerverna. I ett fall af färsk

atrofi af den ena synnerven kunde jag följa atrofien i de resp. knippena af de begge tractus ända till den frontala randen af knägangliet. Här, der vanligtvis en kraftig kapsel plägar förefinnas, var densamma nästan fullständigt försvunnen, under det att den förefanns å andra punkter, der de qvarvarande trådarne i tractus inträdde, om än svagare utvecklade än vanligt. En utvecklad atrofi förefanns öfverallt uti märglamellerna, men ett antal trådar fanns dock ännu qvar. Undersökningen af gangliet gaf för öfrigt vid handen att efter all sannolikhet korsade och okorsade trådar uti gangliet lägga sig intill hvarandra, och att följaktligen från en och samma punkt uti gangliet utgå trådar till begge ögonen. Ytterligare besannas dessa iakttagelser i fall af dubbelsidig mångårig synnervsatrofi. I stället för de mäktiga knippen, som å normalpreparat synas inststråla i gangliet, framträda här bleka strimmor utan nervtrådar, tydligen de atrofiska banorna, der opticustrådar fordom legat. Märglamellerna voro i ett sådant fall nästan fullständigt försvunna likasom äfven nervnäten inuti gangliet. Alla dessa iakttagelser visa att synnerverna nära sammanhänga med det yttre knägangliet och bilda såväl de i detsamma inststrålande fasciklarne som äfven den hufvudsakliga delen utaf märglamellerna äfvensom en vigtig del utaf dess kapsel i synnerhet i frontala och ventrala delar, men att också trådar från något annat håll ingå uti bildningen af märglamellerna om ock i ringare grad och i kapseln i högre grad.

Den närmaste frågan blir då: i hvilket förhållande stå dessa nervtrådar från synnerverna till knägangliets stora och små celler? Ehuru denna fråga icke för närvarande kan anses fullt löst, föreligga dock flera iakttagelser, som

äro egnade att bilda utgångspunkten och sprida ljus öfver denna fråga. Den nyare forskningen öfver nervsystemet har med ens i väsentliga punkter kullstörtat våra gamla åsigter angående sammanhanget emellan de skilda nervelementen. För uppfattningen af betydelsen af corpus geniculatum är här af nöden att endast erinra om tvenne hufvudpunkter af denna nya åskådning, som den anatomiska forskningen genom begagnande af de nya färgningsmetoderna förvärfvat, och hvars riktighet allt mer och mer synes besanna sig. Den vigtigaste af dessa är att ledningen från ett periferiskt sinne till hjärnbarken icke bildas af en sammanhängande kedja af nervtrådar och celler utan fastmer består af tvenne eller flera leder eller s. k. nevroner. Hvart och ett af dessa nevroner består i regeln af en gangliecell och en från denna utspringande nervtråd. Gangliecellen är unipolär, men har en massa trädlikt förgrenade protoplasmautskott, hvilka dock icke, såsom man förr trodde, kommunicera med närliggande nervtrådar eller celler. Den andra hufvudpunkten är att den från cellen utgående nervtråden icke, såsom man förr ansåg, är enkel utan har talrika sidogrenar samt vid sin spets upplöses uti en trädlik förgrening, hvars spetsar icke ega direkt samband med några nervceller, men väl stå uti kontakt med de fina förgreningarne, som utlöpa från gangliecellernas protoplasmautskott. Om man vågar antaga att vetenskapen i denna sak har sagt sitt sista ord, så skulle nervledningen alltså icke ske genom kontinuitet utan genom ett slags kontakt, och nervintrycket förmodligen kunna utlöpa åt en mängd skilda håll genom nervtrådens talrika förgreningar i olika riktningar. Den anatomiska forskningen synes ock konstatera att ett nervintryck förlöper från en gangliecell genom dess

axelcylinder ut i nerven och genom nervtrådens ändförgrening till en ny cell och icke, såsom man förr varit benägen att antaga, från en gangliecell ut genom deras pyramidutskott.

Tillämpa vi nu detta å synbanan, så fråga vi: hvilka nevroner kunna sammansätta synbanan? Det lider då knappast något tvifvel att de stora gangliecellerna uti retina utsända de synträdar, som leda ljusintrycket från retina in uti hjärnan. Antagligen hafva dessa trådar sin första slutstation uti ganglion geniculatum. Enligt denna lära skulle alltså icke synträdarne ha något direkt samband med cellerna i det yttre knägangliet. Vinner nu en dylik åskådning stöd uti den direkta iakttagelsen? I detta hänseende är att märka först och främst att BERNHEIMER visserligen uppgifver sig hafva under mikroskopet iakttagit å foster och nyfödda, hurusom nakna axelcylindrar utlöpa från knägangliets celler eller deras utskott och fortsätta märgklädda in i tractus, men riktigheten af dessa åsigter har ej ännu af andra konstaterats. Säkrast löses denna fråga på patologisk-anatomisk väg, och flera data föreligga i detta hänseende. I ett fall af mångårig dubbelsidig atrofi af synnerverna kunde jag konstatera att en atrofi uppträdde både hos de stora och de små cellerna, hufvudsakligen i de lateroventrala och laterala mellersta delarne af gangliet, Men ehuru atrofien var mångårig, förefanns dock ännu ett betydligt antal celler qvar. I ett annat ännu icke publiceradt fall har jag iakttagit att ett icke obetydligt antal celler mer eller mindre fullständigt gått under, men i detta fall voro icke synnerverna förstörda, utan skadan låg occipitalt om knägangliet uti synbanan. En skada frontalt om knägangliet synes alltså hafva en helt annan inverkan på

gangliecellerna än en skada occipitalt om detsamma. Gangliecellerna i knägangliet synas nemligen stå i en långt närmare förbindelse till synträdarne uti den occipitala banan än till synträdarne uti synnerverna, Dessa iakttagelser kunna utan tvifvel tydas sålunda att synnervernas trådar hafva sina ändförgreningar uti knägangliet och ha ej här direkt förbindelse med gangliecellerna. Dessa sammanhänga återigen omedelbart med trådar uti den bakre synbanan. En dylik åskådning har först framstälts af MONAKOW, som äfven lemnat såväl experimentela som anatomiska stöd för denna åsigt. Det närmare sambandet återigen emellan synnervernas ändgrenar och gangliecellerna är ännu icke anatomiskt visadt, lika litet som man ännu kunnat följa något längre stycke förloppet af de nervtrådar, som utspringa från gangliecellerna. Huruvida dessutom några mellanleder finnas mellan synnerverna och de ganglieceller, som antagas utsända dessa occipitala synträdar, är ännu ej utrönt.

Pulvinar.

Å horisontalsnitt genom tractus, corpus geniculatum och pulvinar kan man omedelbart under mikroskopet följa huru tractusträdarne knippevis stråla in i den ventrala delen af pulvinar och särskildt i dess ytliga lager. I ett fall af mångårig dubbelsidig synnervsatrofi syntes dessa trådar vara betydligt sparsammare. Det lider alltså icke något tvifvel om att ett samband emellan tractus och pulvinar eger rum; och i nämda fall voro cellerna i pulvinars ventrala del atrofiska och starkt pigmenterade, hvilket ock bestyrker denna åsigt. BERNHEIMER har å foster och nyfödda äfven iakttagit en djupare thalamus-rot, liksom ock

att trådarna i dessa rötter utspringa från thalami celler. Ännu har dock icke den anatomiska undersökningen löst frågan, om hvilken betydelse dessa nerver kunna ha, men den kliniska observationen synes som ofvan nämts tala derför att förstörelse af dessa trådar icke framkallar något skotom i synfältet. Det synes derför vara sannolikast att pulvinars syntrådar äro att betrakta som reflextrådar.

Corpora quadrigemina anteriora.

Det synes vara otvifvelaktigt att dessa ganglier hos kaninen ha en helt annan betydelse än hos menniskan, och hos nämda djur spela ungefär samma rol, som knägangliet hos den senare. Såsom ofvan nämts framkallar en förstörelse af corpora quadrigemina ingen syndefekt, men att dessa å andra sidan ha ett visst samband med ögat äfven hos menniskan är satt utom allt tvifvel. Vid en atrofi af den ena synnerven inträder också en långsam atrofi utaf den samsidiga främre fyrhögen och vid dubbelsidig synnervsatrofi af begge främre fyrhögarne. Men denna atrofi är ingalunda synnerligen stark. Den ger sig till känna genom en något minskad konvexitet hos gangliet, men vid den mikroskopiska undersökningen är det mycket svårt att öfvertyga sig om, hvilka element atrofierats. Det tyckes snarare vara en allmän reduktion af hela gangliet än en förstörelse af vissa bestämda element. I det nämda fallet af dubbelsidig synnervsatrofi, i hvilket det icke fanns någon enda nervtråd qvar uti tractus, befanns *stratum zonale* det oaktadt vara ganska väl bibehållet, ehuru enligt TARTUFERI detta lager skall bestå utaf tractustrådar. Cellerna i *Cappa cinerea* visade ingen tydlig atrofi. I *stratum opticum* funnos

ganska talrika trådar qvar, och cellerna visade icke några tydliga atrofiska förändringar. I *stratum lemnisci* kunde icke någon tydlig förändring upptäckas. Såväl de radiära som de cirkulära trådarne voro der ganska talrika.

TARTUFERI har kommit till den slutsatsen att synintrycket från retina ledes till de främre fyrhögarne och speciellt till cappa cinerea och till den ytliga delen af stratum opticum (portione visiva) och derifrån eradierar »till synens öfriga centrala organ».

På grund utaf experimentela och patologiska fakta har MONAKOW kommit till följande slutsatser rörande sambandet mellan corpora quadrigemina och synbanan. Corpora 4-gemina anteriora stå i samband såväl med retina som med hjärnbarken. Från de små ganglieceller, som finnas i cappa cinerea, äfvensom från den s. k. ytliga märgen i stratum opticum utgå trådar, som derifrån nå synnerverna och förgrena sig i retina. Å andra sidan mottager hufvudsakligen den s. k. mellersta märgen, eller det djupaste lagret i stratum opticum trådar från hjärnans bark; huruvida dylika äfven ha sammanhang med cellerna i cappa cinerea eller i hvad mån de deltaga i bildandet af den ytliga märgen är ej nöjaktigt utrönt. Liksom det nu ges en centripetal bana från retina genom corpora geniculata externa till barken, så ges det ock en centrifugal från barken genom corpora quadrigemina till retina. Begge dessa banor äro åtminstone två-ledade.

Vidare vill STILLING hafva påvisat en *radix descendens* nervi optici. Huruvida en dylik finnes eller ej torde f. n. ej kunna anses vara säkert afgjordt.

Slutligen vill BERNHEIMER hafva visat att synnerverna från *Luys' kropp* emottaga ett starkt knippe och att dettas

trådar direkt sammanhänga med nämnda gaglions celler. Deremot har EDINGER ej kommit till samma resultat, och då hvarken MONAKOW eller jag kunnat konstatera att synnervsatrofi åtföljas af förändringar i nämnda ganglion eller MAHAIM att förändringar af nämnda ganglion framkallar atrofi i synnerven, erfordras nya undersökningar, innan man kan yttra sig för eller emot denna åsigt.

Rörande slutligen sambandet emellan synträdarne och *corpus geniculatum internum* samt de *bakre fyrhögarne* vill jag härom endast anmärka följande. Allt mer och mer börjar man nu antaga att dessa tvenne organ med afseende å hörseln spela en analog rol med den som ganglion geniculatum externum och de främre fyrhögarne spela med afseende å synen. Några bestämda bevis för att förstnämda ganglier ha betydelse för synen torde icke förefinnas, men å andra sidan kan man lätt öfvertyga sig om att ganglion geniculatum internum emottager talrika trådar från tractus opticus; dess mediala rot löper i ett tjockt lager öfver ytan af gangliet. Likaledes genomdraga talrika trådar i grofva knippen detsamma. Men vid exstirpation af ögonen påverkas ej gangliet. De bakre synhögarna ha ej direkt betydelse för synverksamheten, men mot taga deremot trådar från den mediala roten af tractus opticus.

I korthet kunna vi nu sammanfatta vår kunskap om synnervernas förhållande till centralganglierna på följande sätt. Ganglion geniculatum internum och de bakre fyrhögarne torde icke hafva någon direkt betydelse för synen. Deremot förefinnes ett bestämdt samband mellan synnerverna och de tre öfriga centralganglierna corpus geniculatum externum, pulvinar och de främre fyrhögarne. Men blott ett af dessa ganglier nemligen det yttre knägangliet

torde mottaga sådana syntrådar, som leda synintrycket direkte till syncentrum. I detta ganglion torde syntrådarne upplösa sig i sina ändgrenar och komma i kontakt med de ganglieceller, som sedermera utsända de nervtrådar, som draga bakåt ut i den occipitala synbanan. De öfriga tvenne ganglierna torde tjenstgöra såsom reflexganglier för synintrycken och sålunda vara sammanknytningspunkter mellan retina eller barken och hjärnans öfriga delar.

III. Den occipitala synbanan.

Då efter all sannolikhet den frontala synbanans trådar uti centralganglierna upplösa sig uti ett antal ändgrenar, hvilka icke kommunicera med de celler, som derstädes förefinnas och följaktligen ett afbrott finnas, å synbanan, så är redan a priori all möjlighet utesluten att med någon grad af säkerhet medels mikroskopet följa synbanans fortsättning in uti hjärnans bakre del. Något försök att på experimentel väg lösa den frågan kan knappast sägas föreligga och vi äro således för denna frågás lösning hänvisade till patologiskt-anatomiska och kliniska data. Derest det förelåge något fall, i hvilket uteslutande corpus geniculatum externum vore förstördt, så hade man kunnat vänta af ett dylikt fall en lösning på vår fråga, derest nemligen nämda gaglion endast mottoge syntrådar. Men dels är icke något dylikt fall kändt, i hvilket skadan inskränker sig till nämda ganglion, dels är man ännu icke berättigad att sluta till att detta ganglion uteslutande mottar trådar, som förmedla synintrycken i den meningen att de direkte leda dem till syncentrum. Det renaste fallet i detta hänseende är ett af mig undersökt, uti hvilket det högra knägangliet var fullständigt förstördt, men skadan

sträckte sig vidare något åt mediala sidan nemligen öfver det inre knägangliet och derintill gränsande väfnad. Uti detta fall förefanns en starkt utpräglad atrofi af en stor del utaf det vertikala märglager, som man kallat synstrålningen. Atrofien var isynnerhet utpräglad i den ventrala delen och kunde här såsom en hvit strimma följas långt bakåt ända in uti occipitalloben, hvarest atrofiska strimmor böjde sig dorsalt och ventralt om bakhornets spets in emot fissura calcarinas botten. Detta fall talar utan tvifvel mycket kraftigt för att den occipitala synbanan hufvudsakligen innehålles uti den ventrala delen af synstrålningen och förlöper emot fissura calcarina. Men man torde icke vara berättigad att af detta fall sluta till den närmare begränsningen af det knippe, som leder synintrycken till syncentrum.

Denna fråga synes uteslutande kunna lösas på klinisk-patologisk väg. Gången af undersökningen bör ungefär blifva följande. Undersök hvilken är den minsta lesion uti synstrålningen, som kan betinga en fullständig hemianopsi, eller derest några dylika fall med en minimal lesion uti synstrålningen åtföljd utaf hemianopsi icke finnas, huru stort är det knippe af trådar, som i alla fall af hemianopsi vid skada i bakre delen af hjärnan är förstördt. Dessa frågor kunna uppenbart icke besvaras utan en kritisk granskning af alla meddelade fall af hemianopsi uti hvilka sektion föreligger.

Ett annat sätt att lösa denna fråga är att bestämma läget och utsträckningen af det s. k. syncentrum uti hjärnbarken, med hvilket man i sådant fall bör förstå det område utaf hjärnbarken, som direkt emottar synintrycken från retina, och inom hvilket följaktligen en lesion städse åtföljes utaf en bestämd defekt uti synfältet. Uppenbar-

ligen hänga dess frågor om den occipitala synbanans läge och syncentrums på det närmaste tillsammans. Har man lyckats lösa frågan, hvarest syncentrum är beläget, så är det ju i högsta grad antagligt att de trådknippen, som förena denna barkyta med corpus geniculatum externum, utgöra synbanan. Och har man å andra sidan lyckats eruera synbanans läge, så har man ju ock derigenom fått en anvisning om syncentrums läge. Jag skall derför afhandla dessa tvenne frågor om den occipitala synbanan och lokalisationen af syncentrum tillsammans. Frågan om läget af syncentrum hör till ett af de vigtigaste problemen inom den cerebrala fysiologien. Det finnes näppeligen något sinne, om hvilket man kan hoppas, att så exakt lokalisera detsamma i hjärnbarken, som synsinnet, och detta utaf det skäl, att knappast något annat kan så exakt uppmätas. Genom bestämmande utaf, om någon defekt uti synfältet förefinnes, kunna vi omedelbart förvissa oss om någon lesion i synbanan föreligger. Och hvarest densamma förefinnes, derpå svarar sektionen. Jag skall icke här närmare ingå på den intressanta frågan om betydelsen af utforskandet af syncentrums läge för hela hjärnforskningen och specielt för uppfattningen af de psykiska fenomenen, utan endast lemna en kortfattad öfversigt af de olika åsigter, som gjort sig gällande, rörande dess läge.

Redan af det föregående kan man sluta att man icke genom rent anatomisk undersökning af hjärnan kan komma till kännedom om syncentrums läge, om ock hjärnbarkens egendomliga byggnad å ett visst område i occipitalloben låter oss förmoda att en egendomlig funktion är fästad vid nämda område. Deremot hafva fysiologerna redan länge sysselsatt sig med frågan om syncentrums lokalisation.

Genom exstirpation af begränsade delar af hjärnbarken i bakre hälften af hjärnan har man sökt framkalla defekter i synfältet eller fullständig blindhet. De talrika försök, som FERRIER, MUNK, GOLTZ, LUCIANI m. fl. anställt i detta hänseende, och de lifliga strider, som i anledning utaf desamma förts, hafva tyvärr icke ledt till något fullt afgörande resultat med afseende å syncentrums strikta lokalisation, men hafva dock varit utaf stort intresse med afseende å djurens hjärnfysiologi öfverhufvud. Några bestämda slutsatser, rörande syncentrums lokalisation hos menniskan kunna, icke af dessa djurförsök dragas, isynnerhet som all anledning förefinnes att antaga att bestämda skiljaktigheter förefinnas mellan sinnescentras läge och begränsning hos menniskan och djuren. Ju högre ett djur står, desto mer differentierad är också dess hjärna, och desto mera begränsade och skarpt lokaliserade äro också dess sinnescentra. Det är följaktligen endast genom undersökning af menniskohjärnan som man kan komma till en riktig åsigt angående lokalisation af syncentrum hos menniskan, och här visar sig således åter den klinisktpatologiska forskningsmetoden såsom den vigtigaste för studiet af den högre hjärnfysiologien.

TAMBURINI har velat vindicera åt sin landsman PANIZZA äran att hafva upptäckt syncentrum. Ett barn hade vid tre års ålder förlorat synförmågan på venstra ögat. Vid dess död vid 18 års ålder fann PANIZZA en atrofi i den högra parieto-occipital regionen. PANIZZAS upptäckt förblef emellertid nästan okänd, och hela frågan om ett kortikalt syncentrum blef bortglömd, tills fysiologerna ånyo fästade uppmärksamheten på att ett sådant måste finnas. 1878 samlade FERRIER tillgängliga kliniska data rörande syncentrum

och ansåg sig i dem kunna finna ett stöd för den åsigt, till hvilken han på experimentel väg kommit, nemligen att syncentrum var beläget uti gyrus angularis. Sedermera har det kliniska materialet gång efter annan blifvit af framstående forskare sammanställdt. 1879 förlade NOTHNAGEL syncentrum till occipitalloben. Till enahanda resultat kom äfven MAUTHNER, hvaremot ANGELUCCI 1880 visserligen förklarade att syncentrum väsentligen vore lokaliseradt till occipitalloben men att äfven gyrus angularis utgjorde en del af detsamma. År 1884 kommo ALLEN STARR och WILBRAND till den gemensamma slutsatsen att syncentrum var lokaliseradt i occipitalloben, och WILBRAND synes benägen att förlägga detsamma till denna lobs spets. Nya analyser af det kliniska materialet företogos af SEPPILLI, som kom till den slutsatsen att occipitalloberna utgöra hos menniskan centrum för seendet, och att detta sträcker sig in uti gyrus angularis, äfvensom af PHILIPSEN, som lokaliserade synsferen till den mediala ytan, spetsen och den närgränsande delen af den konvexa ytan af occipitalloben. Syncentrums lokalisation till den mediala ytan af nämda lob urgerades ock på grund af nya undersökningar af SÉGUIN och HUN, hvilken sistnämde på grund af egen observation ånsåg sig kunna åstadkomma en ännu noggrannare lokalisation, ity att han förlade den dorsala retinaqvadranten till undre delen af cuneus och den ventrala till lobulus lingualis. Flertalet af forskare har alltså lokaliserat syncentrum till occipitalloben, men under det att några, såsom REINHARD, förlagt detsamma till den laterala ytan och andra, såsom NOTHNAGEL, till den första occipitalvindeln och cuneus, så hafva andra, såsom SÉGUIN och HUN, förlagt det till den mediala ytan af samma lob.

Det är dock hufvudsakligen tyska och amerikanska forskare, som hyllat nu nämda åsigter.

I Frankrike har denna lära aldrig fått vidare insteg. Der har man ända till senaste tid ansett lobus parietalis inferior eller gyrus angularis vara sätet för synen. Häremot har dock DEJERINE opponerat sig, ity att han förlägger detsamma längre bakåt nemligen till närheten af occipitallobens spets. I England äro meningarne i denna fråga ännu skiljaktiga. GOWERS är benägen att antaga tvenne centra nemligen ett i närheten utaf spetsen och cuneus och ett längre fram i lobulus parietalis inferior. En skada utaf det förstnämda framkallar hemianopsi och utaf det senare korsad amblyopi. FERRIER återigen försvarar en annan åsigt och förlägger syncentrum längre framåt i occipito-angular-regionen. Man kan alltså ingalunda säga att forskarne hafva varit ense rörande läget af syncentrum och dess begränsning.

Såsom ofvan nämts kan man endast genom en kritisk analys af alla kända hemianopsifall, som kommit till sektion, hoppas att komma till en säker kunskap angående lokalisationen af syncentrum. Orsaken att forskarne kommit till så olika resultat i denna fråga ligger icke så mycket i brist på material som fastmer i en okritisk analys af detsamma och ofullständighet i undersökningarna. Man har icke tillräckligt beaktat nödvändigheten utaf att resultatet måste vara allmängiltigt d. v. s. stå i öfverensstämmelse med alla kända, säkra fakta, utan man har dragit sina slutsatser hufvudsakligen med stöd af enstaka fall. Särskildt har man lemnat obeaktade de negativa fallen d. v. s. sådana, i hvilka det visserligen funnits en lesion uti bakre delen af hjärnan, men utan någon defekt uti synfältet. Just

dylika fall äro utaf det allra största intresse och ha en afgörande betydelse.

Jag vill nu lemna en kort öfversigt af resultaten af en dylik granskning utaf de fall i literaturen, som äro egnade att belysa den frågan om den occipitala synbanans läge samt syncentrums lokalisation. Den närmaste frågan, som möter oss, är denna: kan syncentrum ligga uti parietalloben? För besvarandet af denna fråga är af nöden att analysera alla de fall af hemianopsi, uti hvilka det funnits en förändring uti parietalloben. Dervid kunna dock först uteslutas sådana fall, i hvilka derjemte funnits en skada längre fram å synbanan, enär det i dessa fall måste lemnas oafgjordt, huruvida lesionen i parietalloben kunnat framkalla syndefekten. Bland öfriga fall finnas dels 7 fall med tumörbildning, dels ett med abcess. I de flesta utaf dessa fall har verkan utaf den patologiska processen varit så vidsträckt att man icke ur dem kan draga några slutsatser, angående lokalisationen af synens centrum. Svulster och abcesser verka som bekant icke blott in loco utan äfven på afstånd genom tryck, ödem o. d.

Långt betydelsefullare äro 5 fall af svulstbildning i parietalloben, i hvilka ingen syndefekt förefunnits under lifvet. Dessa visa bestämdt att syncentrum icke kan förläggas till parietalloben. Äfven några fall af traumata i parietaltrakten finnas i literaturen antecknade, men intet af dessa har betydelse för den nu diskuterade frågan.

Literaturen omtalar 7 fall utaf blödning i parietalloben. I ett utaf dessa förefanns ingen hemianopsi. Blödningen låg uti angularvindeln. I 5 utaf de öfriga voro de trådar träffade, som ligga i synstrålningen något bakom thalamus opticus. Några af dessa blödningar voro så begränsade

uti synstrålningen, att man har allt skäl att anta att synbanan här stryker fram. Dessa härdar lågo i höjden af sulcus temporalis primus.

Värdefullare än nu nämda fall äro fallen med uppmjukning i parietalloben. En uppmjukning verkar nemligen förstörande in loco, men icke såsom abcesser, tumörer och blödningar äfven på afstånd. Det finnes ett ansenligt antal af uppmjukningar uti parietalloben, uti hvilka synens beskaffenhet under lifvet varit iakttagna. I 5 utaf dessa fall har icke någon hemianopsi förefunnits, oaktadt lesionen stundom varit rätt stor och utbredd uti parietallobens cortex. Dessa fall konstatera än ytterligare det resultat, till hvilket jag nyss kommit att syncentrum icke är lokaliseradt till parietallobens bark.

Hvad återigen beträffar de positiva fallen så var i alla dessa fall äfven sjelfva synstrålningen mer eller mindre skadad och syndefekten kunde derigenom nöjaktigt förklaras utan att antaga att det kortikala syncentrum sjelft var träffadt. En analys utaf alla dessa fall visar emellertid f. ö. att icke alla lesioner, som träffa den s. k. synstrålningen, framkalla en defekt uti synfältet. En skada uti hela den dorsala delen af synstrålningen orsakar tydligen ingen synrubbning, ej heller i fall lesionen ligger ventralt om synstrålningen. Är deremot denna träffad i höjd af sulcus temporalis primus eller gyrus temporalis secundus, så uppstår en hemianopsi, som kan vara fullständig äfven om skadan är mycket liten. På uteslutningens väg kommer man derför till det resultatet, att synbanan bildar ett jemförelsevis tunnt knippe om cirka 5 m.m:s tjocklek och ligger i höjd af nyssnämda sulcus och gyrus. I alla de fall af skada i parietalloben, då hemianopsi uppträdt, kan

man lätt visa att detta knippe blifvit antingen fullständigt förstördt eller hämmadt uti sin ledning. I de negativa fallen återigen har skadan varit kortikal eller åtminstone icke träffat nämda knippe. Fransmännens åsigt att syncentrum ligger uti parietalloben håller derför icke stånd inför en kritisk analys af de kliniska fallen, men deras misstag låter sig förklaras ur nu nämda förhållanden.

En noggrannare analys af de omnämda fallen tillåter oss att draga ännu en vigtig slutsats, angående beskaffenheten af synbanans organisation. Det finnes tvenne fall, uti hvilka endast en qvadranthemianopsi förefunnits. I ett af dessa förefanns en tumor i höjd af gyrus angularis, och i det andra hade ett trauma träffat gyrus parietalis inferior. I begge dessa fall fanns en hemianopsi med qvadrantisk defekt nedåt. Alltså voro trådarne till den öfre retinalqvadranten hämmade i sin funktion. Man torde härutaf vara berättigad att sluta till att trådarne för den öfre retinalqvadranten ligga dorsalt i den parietala synbanan.

I ett annat fall, som jag sjelf iakttagit, förefanns återigen en defekt uti synfältets öfre halfva. Här låg den patologiska processen i synstrålningens ventralaste del. Dessa tre fall öfverensstämma således med hvarandra och tillåta oss att antaga att trådarne för den dorsala retinaqvadranten ligga uti den occipitala synbanan dorsalt och för den ventrala ventralt. Trådarne i den parietala synbanan ligga följaktligen med hänsyn till upp och ned i samma ordning som i retina och i den frontala synbanan. Det finnes dessutom ett fall, som ger antydan om, ehuru det strikt taget ej är bevisande, hvar makulartrådarne ligga uti det occipitala knippet i förhållande till det periferiska. I nämda fall hade ett trauma träffat hjärnan utifrån, och

i följd deraf en hemianopisk defekt uppstått. Vid tillfrisknandet återvann pat. först det centrala synfältet, först senare återigen det periferiska.

Jag öfvergår nu till frågan om *occipitallobens betydelse*. Analysen af de fall, uti hvilka en skada förefanns i parietalloben, har redan med stor sannoliket visat att vi uti occipitalloben hafva att söka synens centrum. Det finnes nu ett mycket stort antal fall, nära ett hundratal, uti hvilka occipitalloben varit mer eller mindre skadad, och hemianopsi under lifvet förefunnits. Dessa fall visa således positivt riktigheten af den åsigten till hvilken vi nyss kommit på uteslutningens väg. Den närmaste frågan blir nu den: utgör hela occipitallobens bark syncentrum eller är detta senare begränsadt till någon viss del utaf densamma? Och i senare fall: ligger syncentrum på den laterala, ventrala eller mediala ytan? Och slutligen: är det begränsadt till någon bestämd mindre portion af dessa ytor? Det är dervid tydligt först, att de fall, uti hvilka lesionen varit mer eller mindre diffus och intar märgen uti occipitalloben i större utsträckning, icke kunna lemna svar på denna fråga. Lika litet kunna sådana fall, der barken på flera sidor af occipitalloben varit angripen, lösa denna fråga. Deremot äro sådana fall egnade att besvara denna fråga, uti hvilka antingen märgen endast i ringa utsträckning är skadad eller en begränsad del utaf barken angripen. Det finnes nu ett betydligt antal fall med abcesser, tumörer, blödningar eller uppmjukningar, uti hvilka occipitallobens såväl bark som märg varit diffust angripen. Dessa visa i allmänhet endast att syncentrum anträffas inom occipitalloben, men anvisa icke någon närmare lokalisation af detsamma. Vidare finnes det ett antal fall, uti hvilka lesionen hufvud-

sakligen intar den laterala hälften af denna lob. Vid granskning af dessa senare hemianopsifall finner man dock att synstrålningen blifvit skadad. Man behöfver alltså icke gripa till den förklaringen af den befintliga hemianopsin att den laterala delen af occipitalloben innehåller syntrådar. Likaså finnes flere fall, uti hvilka den mediala eller ventrala delen af occipitalloben är förstörd, och uti hvilka synstrålningen tillika är träffad. Dessa äro lika litet bevisande med afseende å en lokalisation utaf syncentrum till den mediala eller ventrala delen af loben. Bevisande blifva följaktligen endast sådana kortikala eller subkortikala lesioner, som icke träffat synstrålningen och som tillika äro mer eller mindre cirkumskripta. Literaturen känner omkring 40 dylika fall. I de flesta utaf dessa är dock lesionen mer eller mindre utbredd. I 8 fall är så väl den laterala som mediala ytan angripen. Dessa afgöra naturligtvis icke vår fråga. Långt betydelsefullare äro de 11 fall af kortikala eller subkortikala lesioner, som träffat den laterala ytan. Tyvärr äro uti flere af dessa fall uppgifterna angående synfältets beskaffenhet ganska ofullständiga eller felas de, hvarför man endast med en viss reservation kan utaf dem draga slutsatser. Men i några fall finnes den bestämda uppgiften att hemianopsi det oaktadt saknats, och uti några fall har t. o. m. funnits en dubbelsidig förstörelse af den laterala occipitalbarken utan att någon synfältsdefekt kunnat konstateras. Hade syncentrum varit begränsadt till den laterala occipitalbarken, så skulle en fullständig blindhet förefunnits i dessa fall. Dessa fall skulle vara absolut bevisande, derest de icke varit fall af allmän paralys, uti hvilka öfverhufvud taget observationerna ante mortem äro otillförlitliga.

Särdeles betydelsefulla blifva vidare de positiva fall utaf kortikala lesioner, som varit begränsade till den mediala ytan af occipitalloben. I dessa har hemianopsien varit fullständig, oaktadt lesionen icke öfverskridit den mediala ytan. Icke mindre än 23 fall kunna räknas till denna grupp, och de flesta af dessa fall äro nöjaktigt undersökta såväl under lifvet som efter döden. I 6 af dem var visserligen hela den mediala ytan af occipitalloben angripen, men i det stora flertalet återigen endast delar utaf densamma. Granskar man dessa senare närmare skall man finna att blott ett ganska cirkumskript område uti *alla* dessa fall är angripet, och detta område är barken uti fissura calcarina. Lesionen må uti de särskilda fallen vara huru oregelbunden som helst, alltid är barken uti nämda fissur angripen, när heminanopsi förefunnits under lifvet. Det vore derför utaf den allra största betydelse att finna ett fall, i hvilket lesionen inskränkte sig uteslutande till barken af fissura calcarina, var skarpt begränsad till cortex och icke inträngde uti djupare liggande delar, specielt synstrålningen. Ett dylikt fall har i sjelfva verket blifvit i Sverige iakttaget. Det observerades först å Serafimerlasarettet å professor BRUZELII klinik. Synrubbningarne uppmättes upprepade gånger af D:r NORDENSSON, som satte mig i tillfälle att undersöka hjärnan post mortem. Detta fall kan sägas utgöra ett experimentum crucis, och synes ensamt i och för sig kunna nöjaktigt bevisa såväl syncentrums läge som dess begränsning. Malacien begränsar sig härstädes till cortex uti fissura calcarina. Den börjar 7 mm. framom spetsen af occipitalloben och slutar 57 mm. framom densamma uti fissura hippocampi. Men att den främsta

delen utaf lesionen icke har betydelse för den befintliga hemianopsien, det framgår utaf flera andra kliniska fall.

Den närmast följande frågan att besvara är nu: intar syncentrum hela fissura calcarina eller endast en del af densamma? Det finnes åtskilliga fall, som gifva antydningar om att den främsta och den bakersta delen af fissura calcarina måhända icke höra till syncentrum, utan att dock kunna anses vara skarpt bevisande.

Genom den kliniskt-patologiska analysen har det alltså lyckats att till en ganska ringa yta begränsa det s. k. syncentrum. Hvarje skada inom detta område framkallar, såvidt vår erfarenhet nu sträcker sig, en bestämd defekt uti synfältet; men det är klart att en dylik äfven måste framkallas utaf hvarje skada, som träffar den bana, som från ögat leder dit.

Återgå vi nu till frågan om huru denna bana förlöper, så erinra vi oss att densamma uti parietalloben låg i höjden af första temporalsulcus och andra temporalvindeln. Om barken i fissura calcarina utgör syncentrum, så är det ju antagligt att synbanan äfven ligger i samma höjd inom occipitalloben, och i sjelfva verket visar det sig nu, att om man sammanbinder corpus geniculatum externum med en punkt i höjd af fissura calcarina, så sammanfaller sammanbindningslinien ungefär med den bana, som vi nyss på grund af andra fakta bestämt såsom synbana. Inom occipitalloben är det dock icke så lätt att med säkerhet följa synbanan. Den utsänder trådar både i dorsal riktning till öfre läppen af fissura calcarinas bark och i ventral till den undre. Dessa trådar förlöpa i en oregelbunden bågform och omfatta bakersta delen af bakre hornet. Bakom dettas

spets bilda de återigen ett trekantigt fält, från hvilket trådar utstråla till nämda fissurs bark.

Det återstår nu frågan huruvida äfven inom den bakersta delen af synbanan och inom syncentrum sjelft man är i stånd att ytterligare göra någon mera detaljerad lokalisation. Betydelsefullast i detta hänseende är ett fall, meddeladt af HUN, uti hvilket endast öfre läppen af fissura calcarina och någon del af cuneus var förstörd, och samtidigt under lifvet iakttagits en qvadranthemianopsi nedåt. Enligt denna iakttagelse skulle alltså den öfre läppen af fissura calcarina representera den öfre retinalhalfvan, och åtskilliga andra fall, meddelade utaf REINHARD och WILBRAND, äro egnade att bestyrka denna åsigt, om de ock icke äro i samma grad som HUNS fall bevisande. Det är måhända icke nödvändigt att påpeka, att alla dessa iakttagelser stå i full öfverensstämmelse med hvarandra, ity att nyss förut visats att de dorsala trådarne inom den parietala synbanan stå i samband med den öfre retinalhalfvan, och att den dorsala delen utaf syncentrum likaledes representerar den öfre halfvan. Det är just öfverensstämmelsen mellan de resultat, som vunnits ur analysen af kliniska fall, iakttagna af skilda forskare på olika tider och med f. ö. skilda åsigter angående läget och beskaffenheten af synbanan och syncentrum, som utgör det säkraste stödet och garantien för riktigheten af de slutsatser, som här framstälts.

Då nu en viss lokalisation inom sjelfva syncentrum så till vida synes ega rum att den öfre läppen af fissura calcarinas bark motsvarar den öfre retinalqvadranten och den nedre den nedre, så kan man med skäl fråga huruvida en viss del utaf syncentrum representerar macula lutea och

den öfriga det periferiska retinalfältet. För lösningen af denna fråga gifves det tyvärr i literaturen icke några afgörande fall. Deremot finnas flera iakttagelser, som gifva antydningar i nu nämda hänseende. Dessa fall äro iakttagna af WILBRAND och REINHARD. Enligt dessa fall skulle macularfältet ligga i främre delen af fissura calcarina och det periferiska retinalfältet längre bakåt.

Af särskildt intresse är frågan om makularfältets innervation. Den kliniska observationen ger vid handen att äfven om den ena hjärnhemisferen är fullständigt förstörd, den hemianopsi, som härigenom uppstår likväl icke behöfver sträcka sig ända till den vertikala midtellinien af synfältet. Icke så sällan skjuter det seende synfältet, så till sägandes, öfver midtellinien och således in på det blinda och särdeles ofta är detta fallet å makulargebitet. Man har stridt om förklaringen på detta förhållande. FÉRÉ antog att hemianopsien var skarpt begränsad till midtellinien, när skadan träffade chiasman eller tractus, men deremot ej när den låg mera centralt. Denna åsigt hvilar på felaktiga kliniska observationer, och hans försök till förklaring kan derför lemnas å sido. För min del hyllar jag obetingadt den åsigt, som först uttalats utaf WILBRAND, att nämda fenomen beror på en ofta individuelt olika förgrening eller fördelning af synnerverna uti retina, ity att de korsade och okorsade trådarne icke hålla sig strängt till den vertikala midtellinien uti retina utan ofta på ett vexlande sätt öfverskrida densamma. I följd häraf blir ett litet fält nära den vertikala midtellinien ofta innerveradt från begge hemisfererna, och i synnerhet är detta ofta fallet med hänsyn till macula lutea. För patienter, som träffats af hemianopsi är detta utaf stor betydelse, ity att många utaf dessa på

grund derutaf att fixationsfältet, oaktadt sjukdomen, är på begge sidor bibehållet, ej hafva synnerligt men af sin hemianopsi.

Men icke blott i retina synes sålunda makularfältet hafva en dubbel innervation. Äfven i botten af fissura calcarina, som sannolikt representerar makularområdet, torde en dylik dubbel innervation ega rum, ity att såväl den dorsala som ventrala bågen från synbanan torde innervera detta område. Åtminstone tala åtskilliga af mina iakttagelser för en sådan uppfattning.

Man kunde vidare fråga huruvida inom området för fissura calcarinas bark städse begge ögonens analoga retinalfält äro representerade. I detta hänseende är att erinra derom att MUNK genom sina experiment velat visa att de begge ögonens retinalfält äro representerade i occipitalbarken af tvenne fullkomligt skilda fält, det ena för de okorsade trådarne å den laterala ytan, och det andra för de korsade mera medialt. Om dessa undersökningsresultat vore tillämpliga äfven på menniskan, så skulle monokulära hemianopsier af kortikal natur vara ganska vanliga. Detta är emellertid ingalunda fallet, oaktadt det är ganska vanligt, att endast den laterala eller endast den mediala barkytan skadats. I hela literaturen har jag endast anträffat tvenne fall af monokulär hemianopsi, men i det ena felades sektion och i det andra var densamma ofullständig. Intetdera af dessa får man derför tillerkänna någon synnerlig betydelse gent emot den stora massa af fall, uti hvilka den kliniska iakttagelsen bevisat att äfven en ganska circumskript lesion i occipitalbarken alltid åtföljes af en dubbelsidig hemianopsi.

Man kunde gå än vidare uti detalj och fråga huruvida skilda cellulära element representera homologa retinalpunkter i de olika ögonen. Afgörande fakta i detta hänseende finnas visserligen icke, men den iakttagelsen att jag i ett fall af förstörelse af den ena bulben funnit en del celler uti occipitalbarken väl bibehållna, under det att närliggande varit i hög grad atrofiska, kan dock tala för att skilda element för homologa retinalpunkter finnas uti occipitalbarken, och att dessa ligga strödda derstädes, och att dessa celler ej äro samlade i vissa större fält.

Upprepade gånger har den frågan blifvit diskuterad, huruvida *ljusperceptionen* och *färgperceptionen* äro representerade af samma eller olika kortikala fält. På grund utaf ett par kliniska fall har man hittills varit benägen att förlägga färgperceptionen till occipitallobens ventrala yta. Men om detta såsom WILBRAND anmärkt redan väcker vigtiga teoretiska betänkligheter, så håller en dylik åskådning ej heller stånd inför en kritisk analys af de kliniska fakta. Dessa visa nemligen otvetydigt att samma barkyta innehåller element för såväl ljus- som färgperceptionen. Jag har sjelf iakttagit flera i detta hänseende bevisande fall. Deremot måste det anses som en ännu olöst fråga, huruvida begge dessa s. k. sinnen representeras af samma eller skilda cellelement i barken.

Jag vill slutligen i korthet sammanfatta mina åsigter om synbanan och syncentrum.

Synbanan eller den bana, som förlöper från ögonbulberna till syncentrum uti fissura calcarina i occipitalloben, består anatomiskt väsendtligen af tvenne leder eller s. k. neuroner, om man frånser de neuroner, som f. ö. kunna finnas i retina och hjärnbarken. Det främre neuronet bildas

af retinas stora ganglieceller och de nervtrådar, som från dessa utgå bakåt och bilda synnerven, chiasman och tractus samt förgrena sig uti corpora geniculata. Det bakre neuronet bildas af gangliecellerna i corpora geniculata och de nerver som ifrån dessa sträcka sig bakåt uti den occipitala synbanan in uti barken af syncentrum.

Synnerverna bestå af korsade och okorsade samt makulära trådar. Det makulära knippet, som i papillen ligger lateroventralt, drager sig sedermera längre bakåt mera mot centrum och förlöper uti chiasman och tractus som ett centralt knippe. De okorsade trådarne ligga uti papillen lagrade i tvenne skilda knippen, ett laterodorsalt och ett lateroventralt, skilda af det makulära knippet. Längre bakåt i synnerven förena sig dessa skilda knippen till ett lateralt. Det korsade knippet ligger uti papillen medialt eller dorsomedialt och förlöper uti slutet knippe med enahanda läge. Uti chiasman sker nu en sammanflätning af de begge knippena på sätt ofvan närmare skildrats. De båda knippena förskjuta sig derunder i förhållande till hvarandra så att det korsade knippet kommer att i tractus ligga ventromedialt och det okorsade laterodorsalt. De trådar som motsvara den dorsala retinahalfvan ligga i begge knippena dorsalt. Dessa knippen förlöpa nu åtskilda ända till deras inträde uti corpus geniculatum externum, hvarest trådar från de skilda knippena sannolikt lägga sig intill hvarandra. Synnervstrådarne bilda dels gangliets kapsel, dels instråla de uti gangliet och bilda den hufvudsakliga delen af de s. k. märglamellerna. Ganglion geniculatum är sålunda det hufvudsakliga syngangliet, men opticustrådar inträda tydligen äfven uti pulvinar och corpora quadrigemina anteriora, men dessa trådar synas icke förmedla direkta syn-

intryck, och någon defekt uti synfältet synes icke uppstå genom förstörelse af dessa trådar.

Från cellerna i ganglion geniculatum utlöpa trådarne i den s. k. occipitala synbanan. Denna bildar ett omkring 5 mm. tjockt knippe, som förlöper i höjd af första temporalfåran och andra temporalvindeln bakåt mot botten af fissura calcarina. Uti denna synbana ligga trådarne för den dorsala retinaqvadranten dorsalt liksom uti den frontala synbanan. Från detta knippe utlöpa uti occipitalloben trådknippen bågformigt mot botten af fissura calcarina och dess läppar, hvarest syncentrum är beläget. Syncentrum är väsendtligen begränsadt till fissura calcarinas bark och en unilateral förstörelse af denna bark framkallar en fullständig hemianopsi. Den öfre läppen representerar den öfre retinahalfvan, den nedre den nedre. Sannolikt ligger makularportionen i botten af fissura calcarina mera frontalt och det periferiska retinalfältet mera occipitalt. Retinas makularfält är ofta dubbelsidigt innerveradt d. v. s. från begge hjärnhälfterna. Elementen för de korsade och okorsade trådarne intaga ej makroskopiskt skilda fält i barken, utan ligga helt tätt intill hvarandra. I detta s. k. syncentrum mottagas såväl ljus- som färgperceptionerna. Liksom det nu finnes trådar som förena bulben med corpora quadrigemina anteriora och pulvinar, så finnas också trådar, som förena syncentrum med nämda ganglier. Dessa senare äro sannolikt reflextrådar liksom sannolikt äfven de förstnämda.

Den franska skolans åsigt att synbanan deltar i capsula internas bildning eller att densamma undergår en (CHARCOT) eller flera (GRASSET) korsningar bakom chiasman är oriktig.

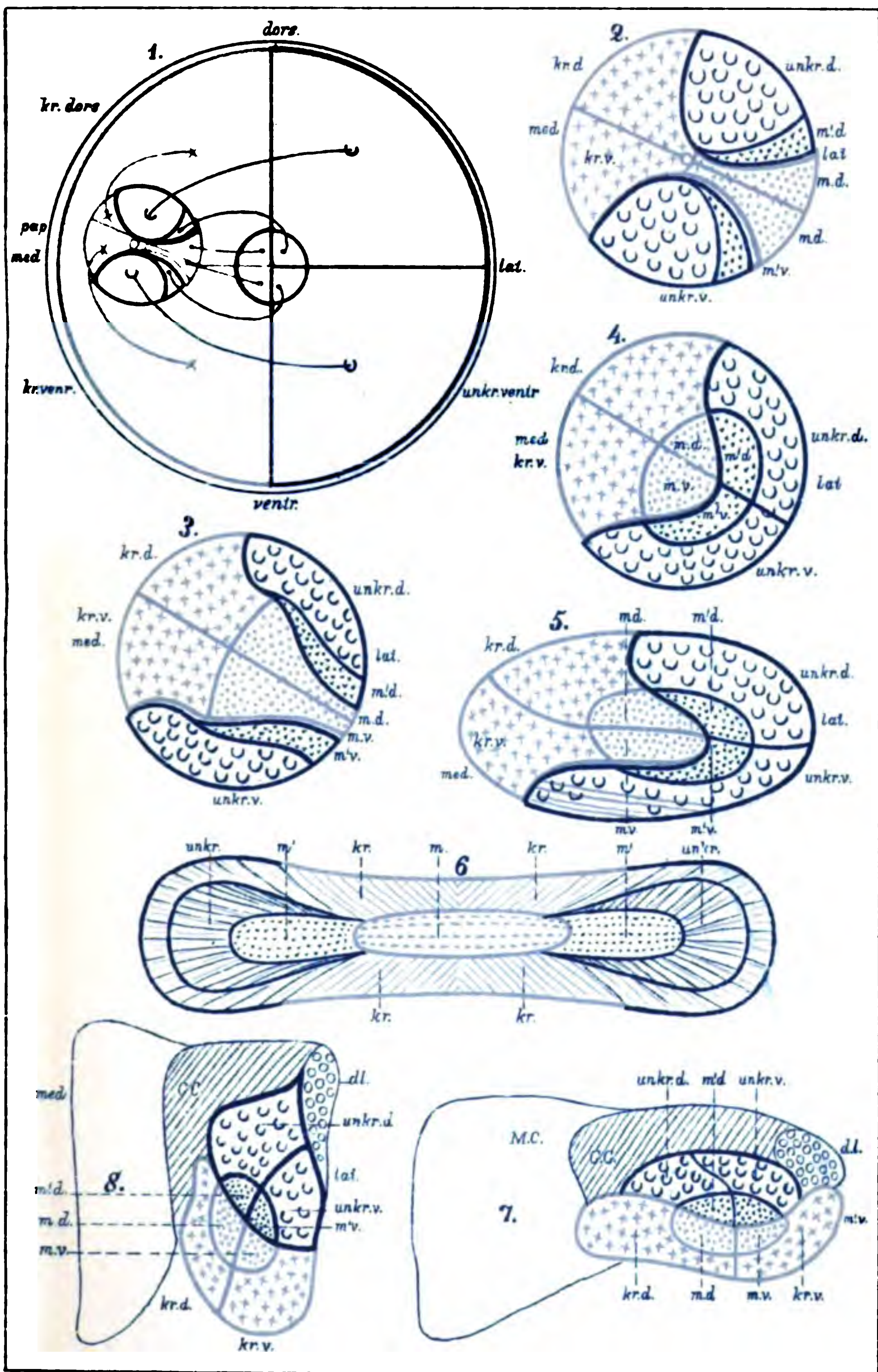
Sålunda gestaltar sig i sina hufvuddrag vår närvarande kunskap om synbanan och syncentrum.

Förklaring öfver taflan.

Gemensamma betecku.:	*x x* = *korsade* trådar (ljusblå).
	⌣ ⌣ = *okorsade* trådar (mörkblå).
	::: = makulära korsade (ljusblå).
	·.·.·. = makulära okorsade (mörkblå).
	d.; dors. = dorsal.
	v.; ventr. = ventral.
	med. = medial.
	l; lat. = lateral.
	kr. = korsade.
	unkr. = okorsade.
	m = makulära korsade.
	m' = makulära okorsade.
	md = makulära korsade dorsala.
	mv = makulära korsade ventrala.
	m'd = makulära okorsade dorsala.
	m'v = makulära okorsade ventrala.
	kr d. = korsade dorsala.
	kr v. = korsade ventrala.
	unkr. d. = okorsade dorsala.
	unkr. v. = okorsade ventrala.
	d. l. = dorsolaterala fältet.
	G. C. = Guddens kommissur.
	M. C. = Meynerts kommissur.
	pap. = papill.

Fig. 1. Schema öfver nervtrådarnes utstrålning från papillen öfver retina.
» 2. Genomsnitt af synnerven, straxt bakom papillen.
» 3. » » bakom centralkärlens inträde.
» 4. » » i den bakre orbitala delen.
» 5. » » framom chiasman.
» 6. » af chiasman.
» 7, 8. » af tractus opticus.

1.
dors.
kr. dors
pap
med
lat.
kr. ventr.
unkr. ventr
ventr.
2.
kr. d
unkr. d.
med
m'd
lat
kr. v.
m. d.
md.
m'v.
unkr. v.
4.
kr. d.
med
kr. v.
m. d.
m'd
m. v.
m'v.
unkr. d.
lat
unkr. v.
3.
kr. d.
unkr. d.
kr. v.
med.
lat.
m'd.
m. d.
m. v.
m'v.
unkr. v.
5.
md.
m'd.
kr. d.
unkr. d.
lat.
kr. v.
med.
unkr. v.
m. v.
m'v.
unkr.
m'
kr.
m.
kr.
m'
un'kr.
6
kr.
kr.
med
C.C.
dl.
unkr. d
lat.
m'd.
8.
m. d.
unkr. v.
m'v.
m. v.
kr. d.
kr. v.
unkr. d.
m'd
unkr. v.
M.C.
C.C.
dl.
7.
m'v.
kr. d.
md.
m. v.
kr. v.

OM DET INRE LIFVET.

INBJUDNINGSSKRIFT

TILL

FILOSOFIE DOKTORS PROMOTIONEN

I UPSALA DEN 6 SEPTEMBER 1893

AF

PROMOTOR

C. Y. SAHLIN

FILOSOFIE DOKTOR, PROFESSOR I PRAKTISK FILOSOFI.

UPSALA 1893

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET

EDV. BERLING.

Om det inre lifvet

af

C. Y. Sahlin.

Det inre lifvet är menniskans personliga lif. I sin högsta form är det hennes religiösa lif. Hennes religion är hennes lif i Gud och Guds lif i henne. Hon lefver då icke blott i Gud, utan äfven genom Gud, och då hon har sitt innersta väsende i Gud, är ock det lif, som hon har i och genom honom, hennes inre lif i högsta mening. I jemförelse med detta lif är för den religiösa menniskan hvarje annan form af lif yttre. Men äfven om menniskans personliga lif betraktas såsom hennes eget, såsom tillhörande henne sjelf i hennes egenskap af relativt sjelfständigt väsende eller ändlig person, visar det sig såsom ett inre lif. Om hon antages i och genom sitt personliga lif hafva ett väsentligt innehåll och genom detta vara till arten skild från allt opersonligt, så är hennes inre lif i reel och egentlig mening förnuftigt. Om man åter i hennes personliga lif endast ser en högre form än den opersonliga och sålunda endast till graden icke till arten finner det skildt från det opersonliga, är dock den högre formen eller graden af lif jemförd med en lägre alltid en inre. Det menskliga lif,

som har formen af medvetenhet och afsigtlighet, är genom sin högre form utan afseende på sin art i jemförelse med det omedvetna och afsigtslösa icke blott ett högre lif utan äfven ett inre. Detta inre lif är det menskliga själslifvet i dess lägre mening eller ett formelt personligt lif.

Såsom motsats mot det inre lifvet får det yttre lifvet olika karakter och omfattning, allteftersom det ställes emot den ena eller den andra eller den tredje formen af inre lif. Det religiösa lifvet är i högsta mening hennes andliga och eviga lif, det lif, som hon har såsom ande, eller hennes andelif. I sin motsättning mot detta inre lif är det yttre lifvet verldslifvet. Till detta hänföras alla sådana former af lif, som icke framträda såsom gifna i och genom menniskans lif i Gud och Guds lif i menniskan. Till verldslifvet höra sålunda menniskans eget lif, såvida detta fattas i sin genom hennes eget förstånd och hennes egen vilja gifna motsats mot lifvet i och genom Gud, och den yttre menniskan omgifvande naturens lif med allt hvad dertill hör, såvida detta fattas i sin motsats mot det andliga och eviga lifvet. Menniskans eget förnuftiga lif, hennes förnuftslif, har ett innehåll, som till sjelfva sitt väsende skiljer sig från det, som omedelbart eller af naturen är gifvet såsom verkligt hos och för henne. Derför får det yttre lifvet, när det sättes emot hennes förnuftslif, karakteren af ett naturlif. Till naturlifvet hör då icke blott den form af menskligt lif, som i strängare mening kan sägas vara omedelbart gifven, utan äfven de mera utvecklade former, som icke hafva annat innehåll än det af naturen gifna, det innehåll, som tillhör den naturliga menniskan. Mot det menskliga själslifvet, det psykiska lifvet, ställer sig såsom dess motsatta yttre lif det fysiska lifvet eller kroppslifvet, det lif,

som är omedelbart bundet vid menniskans kropp och yttrar sig i hennes kroppsliga lifsfunktioner.

De nu angifna formerna af inre lif kunna fattas både i sitt sammanhang, hvilket är gifvet genom de lägres karakter af ofullkomliga former för en relativ verklighet, som har sin grund i den absoluta, och i sin motsats, då hvarje form framträder såsom bildande en egen verklighetssfer och fixeras i denna. Men huru fullständigt man än må söka genomföra betraktelsen af det inre lifvets lägre former i deras sammanhang med dess högsta form, så förblifver dock alltjemnt för menniskans uppfattning den lägre formen tillika en yttre form. För menniskans eget förnuftslif förblifver alltjemt icke blott hennes fysiska lif, utan äfven hennes psykiska lif, såvida det blott till formen är höjdt öfver det fysiska, ett yttre lif eller ett naturlif. För menniskans religiösa lif förblifver också icke blott den naturliga menniskans lif utan äfven det menskliga förnuftslifvet ett yttre lif eller ett verldslif. Menniskans sedliga och rättsliga lif har väl ett förnuftigt innehåll till sjelfva sin art skildt från hennes sinnliga innehåll, och det är äfven derigenom en form af hennes förnuftslif, men för hennes religiösa lif är det dock alltid icke blott en lägre och underordnad lifsform utan tillika ett yttre lif, och hör sålunda till det verldsliga lifvet eller verldslifvet.

Efter den nu gifna förberedande framställningen af det inre lifvets särskilda hufvudformer gå vi till frågan om den allmänna betydelsen af det inre lifvet. Till en början hafva vi då att framhålla några bestämningar hos lifvet för att sedermera kunna komma till undersökningen om den form eller art af lif, som vi beteckna såsom det inre lifvet.

Den mest omedelbara erfarenheten af lifvet är den, genom hvilken menniskan känner sig sjelf vara lefvande eller hafva lif. Till medveten uppfattning af sitt lif kommer hon icke utan jemförelse med något yttre, som hon fattar såsom liflöst, men om hon icke känner lifvet inom sig sjelf, kan hon tydligen icke utifrån hemta någon föreställning derom. Men under förutsättning af den inom henne sjelf gifna lifskänslan kommer hon genom vidgad erfarenhet till särskiljande mellan det lefvande och det liflösa i verlden. Lifvet visar sig då för henne såsom en särskild form af tillvaro och verksamhet. Det, som antages hafva lif eller vara lefvande, fattas såsom en varelse, som i och för sig har en konkret och individuel tillvaro och i och genom sig sjelf är grunden till sin verksamhet. Men det finnes ingen i menniskans mera omedelbara erfarenhet gifven lefvande varelse, som icke för sin tillvaro och verksamhet förutsätter och behöfver något annat än sig sjelf. På mångfaldigt sätt röjer sig menniskans eget beroende af den verld, i hvilken hon lefver, och af andra menniskor, som lefva tillsamman med henne i denna verld. Men huru stort och genomgripande detta hennes beroende än må vara, så kan hon dock icke öfvergifva uppfattningen af sig sjelf såsom en varelse, som är något i sig sjelf och sålunda har ett eget innehåll, och äfven är för sig sjelf eller är hvad han är icke blott genom sitt förhållande till annat utan i någon mon utan sådant förhållande. Lika litet kan hon lemna sin uppfattning af sig sjelf såsom en varelse, som i och genom sig sjelf är verksam och sålunda har en verksamhet, som föregår inom honom sjelf och har sin grund i honom sjelf eller är en yttring af hans egen magt. Hvad hon sålunda antager om sig sjelf tillerkänner hon

äfven andra varelser, som hon fattar såsom lefvande. Hvarje lefvande varelse fattar hon sålunda såsom ett individuum, ett subjekt för bestämningar, som på något sätt är ett helt för sig, och tillika såsom en sjelfverksam varelse, som verkar efter den art, som är gifven genom honom sjelf och hans bestämningar. Sjelf känner hon sig såsom sådan lefvande varelse hafva en själ, och då antager hon ock hvarje lefvande varelse hafva själ. Likaså antager hon hvarje lefvande varelse hafva kropp. En varelse med kropp och själ fattas då såsom ett lefvande individ eller såsom en organisk varelse eller såsom en organism. Vidare visar erfarenheten en mångfald af lägre och högre organiska varelser. Menniskan kan icke sätta djur och växter i jemnbredd med sig sjelf, utan hon känner sig såsom en högre organisk varelse än båda, och hon sätter djuren såsom organiska varelser högre än växterna. Men så snart en åtskilnad göres mellan något lägre och något högre, framträder frågan om grunden för en sådan åtskilnad. Det högres öfverlägsenhet måste grunda sig på dess större fullkomlighet i sin art. Det är genom kännedomen om den art, hvari det högre har en större fullkomlighet, som man finner grunden till skilnaden mellan högre och lägre varelser af samma art. Sålunda föres man i förevarande fall till frågan om sjelfva lifvets art eller lifvets eget begrepp och väsende. En ledning till besvarande af denna fråga finner man genom uppmärksamhetens riktning på menniskans företräde framför de lägre lefvande varelserna. Det är då förståndet och viljan, som lättast märkas såsom utgörande menniskans egendomliga fullkomlighet. Sin enhet hafva dessa i menniskans eget jag eller i hennes personlighet. Såsom person eller jag är menniskan sjelfmedve-

tande eller medvetande i och genom sig sjelf. Såsom sjelfmedvetande har hon ett eget innehåll och är hon sjelf grunden till sina bestämningar. Derigenom har hon sin egen art af lif och verklighet, hvilken betecknas såsom hennes förnuftighet. Hon är en förnuftig varelse och har förnuft eller en förnuftig själ. Om hon genom sitt sjelfmedvetande och sitt förnuft har en högre fullkomlighet såsom lefvande varelse än de lägre lefvande varelserna, så finnes i detta förhållande en anledning till antagande, att lifvet till sitt begrepp och väsende är sjelfmedvetande och förnuft. Detta antagande vinner bekräftelse, när man tager i betraktande, att inom menniskan sjelf sjelfmedvetandet och förnuftet visa sig såsom hennes egen högsta lifsform. Härtill kommer, att bland de lägre lifsformerna såväl inom menniskan som hos de lägre lefvande varelserna de visa sig vara högre, som stå närmare sjelfmedvetandet och förnuftet, och de lägre, som röja mindre öfverensstämmelse med dem. Men i sin renhet och fullkomlighet framträder lifvet icke heller hos menniskan. Äfven hon är beroende af ett yttre, och hon har såsom lefvande varelse inom sig lägre former af lif. Hon kan icke bringa hela sitt lifs innehåll till den grad af fullkomlighet, som för henne visar sig såsom den högsta. Äfven hennes lif är ett ändligt lif. Hennes lifs ändlighet röjer sig äfven i de innehållsmomenter, i hvilka hon uppnår sin högsta lifsform. Den allmänna formen för hennes ändlighet är verksamheten. Från formen af verksamhet kan hon i sitt faktiskt gifna lif icke frigöra sig. Men då hon kan fatta någon del af sitt innehåll såsom evigt och oföränderligt, och då hon kan känna några bestämningsgrunder såsom i och för sig rätta och orubbliga, har hon inom sig en hänvisning på ett lif,

som är höjdt öfver verksamhetens ofullkomlighetsform. Detta lif är det eviga lifvet, af hvilket menniskan i sina högsta lifsfunktioner är delaktig. Detta eviga lif är tillika det andliga och det i högsta mening förnuftiga och personliga. Det är Guds eget oändliga och absolut personliga lif.

Vi draga några slutsatser rörande menniskans lif af den nu gifna framställningen rörande lifvets begrepp och väsende. Först och främst fasthålla vi, att menniskan är ett väsende i egentlig bemärkelse genom sitt sjelfmedvetande och sitt förnuft, och att hon i sitt menskliga lifs utveckling kommer till aktuel sjelfmedvetenhet och förnuftighet och sålunda uppnår en mot lifvets begrepp svarande form af lif. Vidare fästa vi oss vid hennes ändlighet och den i och genom denna gifna motsättningen inom henne mellan olika former af lif. Slutligen framhålla vi, att motsatsen inom menniskan och i hennes lif visserligen eger rum mellan högre och lägre fullkomlighetsgrader eller utvecklingsformer, men äfven innebär ett motsatsförhållande mellan väsentligt och oväsentligt lifsinnehåll.

Vi öfvergå nu till frågan om den allmänna betydelsen af inre lif. I sig sjelft kan lifvet icke vara något yttre. Derför har motsättningen mellan yttre och inre lif icke någon betydelse för lifvet, då detta tänkes i sin sjelfständighet eller renhet och fullkomlighet samt i sin substantialitet och individualitet. Men ett ändligt lefvande väsendes lif är i vissa hänseenden bestämdt af sin motsats och ofullkomligt, och det är icke alltigenom substantielt och individuelt, utan i någon mon accidentelt och generelt. Derför får det ändliga väsendets lif olika sidor, en yttre och en inre. Sedt från sin yttre sida är det bestämdt i och genom de relationer, som det ändliga väsendet för sin verk-

lighet behöfver, och det, hvartill det ändliga väsendet står i relation, är alltid på något sätt ett yttre för detta väsende. Från sin inre sida betraktadt visar sig deremot det ändliga väsendets lif såsom dess eget lif, såsom gifvet i, med och genom väsendet sjelft sådant det är i sin grund. Sålunda fattadt är lifvet identiskt med det lefvande väsendet sjelft, såvidt detta är i och genom sig. Dess lif är dess eget inre. Men då man säger det lefvande väsendet icke vara lif utan hafva lif, fattar man lifvet såsom en bestämning hos det lefvande väsendet. Detta väsende tänkes då såsom det subjekt, i hvilket lifvet ingår såsom bestämning. Från sin inre sida betraktadt är då lifvet en väsentlig bestämning hos sitt subjekt och tillika en ursprunglig bestämning hos detsamma. Men i och genom lifvet är icke något säskildt innehållsmoment gifvet åt dess subjekt, utan det är en form för subjektets tillvaro, och, såvidt subjektet är ett verksamt väsende, äfven för dess verksamhet. Från sin inre sida sedt är då lifvet den form af tillvaro och verksamhet, som det verksamma lefvande väsendet har i och genom sig sjelft, och som utgör dess urspungliga och väsentliga form, utan hvilken det icke kan vara det väsende, som det är. Genom sitt lif har då väsendet verklighet i sig sjelft, och då lifvet icke kan vara en tom form, har det lefvande väsendet i och genom sitt lif inre och väsentliga bestämningar eller ett väsentligt innehåll. Dess inre lif är sålunda det lif, som det har i och genom sig sjelft, i och genom sin väsentliga enhet och sina inre bestämningar. Från detta inre lif skiljer sig det lefvande väsendets yttre lif. Det har ett yttre lif eller en yttre sida af sitt lif, såvida det icke är fullt bestämdt eller fullt verkligt i och genom sig sjelft såsom väsentlig enhet och sina

inre bestämningar, utan får fyllnad i sin bestämdhet i och genom sina relationer till något yttre. Ett väsendes relation till ett yttre är dess bestämdhet af detta yttre. Det lefvande väsende, som står i relation till ett yttre och blifver bestämdt af detta, får då äfven sitt lif bestämdt af detta yttre. Dess lif blifver då ett, om ock blott relativt, yttre lif, ett lif, som visserligen är det lefvande väsendets lif, men får sin individuella bestämdhet eller form, såvidt denna icke är fullt bestämd genom väsendet sjelft, bestämd genom något yttre. Detta lif är då ock det lif, som det lefvande väsendet har i och genom sina yttre och relativa bestämningar inom en för väsendet yttre lifssfer, hvilken utgöres af det yttre, som bestämmer väsendet eller gifver det dess relativa bestämningar. I detta förhållande tänkes det lefvande väsendet såsom bestämbart, och likaså tänkes dess lif såsom i sin yttre sida bestämbart. I den ömsesidiga relationen tänkes ock det yttre såsom bestämbart, och det kan å sin sida behöfva och få bestämningar af det lefvande väsende, åt hvilket det gifver bestämningar. Äfven detta måste vid det fullständiga bestämmandet af lifvets yttre sida tagas i betraktande. Det yttre lifvet blifver då i sin fullständiga bestämdhet det lif. som ett lefvande väsende har inom en för väsendet yttre verklighetssfer genom den ömsesidiga bestämdhet, som kommer till stånd genom flere för hvarandra främmande å ena sidan sjelfbestämmande å andra sidan bestämbara väsendens inbördes vexelverkan.

Vi hafva angifvit det inre lifvet vara det lif, som ett lefvande väsende har i och genom sig sjelft, i och genom sin väsentliga enhet och sina inre bestämningar. Dessa måste således göras till föremål för undersökning, innan en närmare redogörelse för det inre lifvet kan lemnas.

Vid vår undersökning rörande menniskans väsentliga enhet utgå vi från den uppfattningen af den för henne faktiskt gifna verlden, att denna är menniskans fenomenverld. Sin enhet har fenomenverlden i och genom det menskliga medvetandets enhet, emedan det menskliga medvetandet är det subjekt, till hvilket verlden såsom fenomen måste hänföras. För att vara grund till enheten i fenomenverlden måste det menskliga medvetandet sjelft hafva enhet eller vara en enhet. Men då enheten i fenomenverlden på grund af dennas relativitet antages vara hennes form, föres man till betraktelsen af det menskliga medvetandets enhet såsom en blott formel enhet och af medvetandet sjelft såsom en form utan innehåll. Såsom sådan form måste då medvetandet genom sin receptivitet i sig upptaga den mångfald, som utgör innehållet i verlden, och genom sin aktivitet syntetiskt ordna vissa mångfaldsmomenter till särskilda föremål och alla föremål till det samstämmiga och lagbundna hela, som utgöres af verlden. Denna det menskliga medvetandets receptiva och syntetiserande verksamhet utgör grunden för all erfarenhet, för all medveten uppfattning af den gifna verkligheten, för all kunskap om henne. Men om man stannar vid den nu angifna uppfattningen af det menskliga medvetandet såsom en å ena sidan receptiv och å andra sidan sjelfverksam form, kan man väl anse sig hafva uppvisat de närmaste förutsättningarne för allmängiltig och nödvändig kunskap om menniskans verld, men i och för sig är menniskan eller det menskliga medvetandet icke fattad såsom en väsentlig enhet. Till en väsentlig enhet eller ett väsende i egentlig bemärkelse hör icke blott form utan äfven innehåll. Utan ett väsentligt innehåll finnes det icke någon i egentlig mening väsentlig enhet. Den

Kantiska kriticismen, som fattade det menskliga medvetandet såsom form för ett faktiskt gifvet innehåll, kunde icke erkänna detta medvetande såsom ett subjekt i reel eller ontologisk bemärkelse. Icke ens såsom form var detta medvetande en enhet, enär en gemensam grund för den receptiva och den spontana eller syntetiserande förmågan icke kunde uppvisas. Såsom praktiskt förnuft fattades menniskan väl såsom sjelfbestämmande, men hennes sjelfbestämning eller avtonomi inskränktes till handlingens form, och det praktiska förnuftets grundsatser blefvo endast formala. Det praktiska förnuftets sjelfbestämning eller frihet blef endast ett praktiskt postulat.

Fortgången utöfver den Kantiska läran om det menskliga medvetandets formela enhet och det praktiska förnuftets avtonomi finnes i den Fichteska åsigten om jaget såsom grund till fenomenverldens både form och innehåll samt för menniskans både teoretiska och praktiska bestämdhet. Men i och för sig betraktadt kan icke heller det Fichteska jaget erkännas vara ett väsende i egentlig bemärkelse, och det kan då icke heller hafva en väsentlig enhet. Detta visar sig deri, att detta jag icke kan frigöras från behofvet af ett icke-jag och derföre såsom verkligt jag är ändligt och såsom oändligt icke är verkligt.

Att ett väsende i egentlig bemärkelse icke kunde tänkas utan ett substantielt innehåll insågs af Schelling och Hegel. Denna insigt utgör utgångspunkten för deras lära om det absoluta. Med denna lära förenade de läran om lifvets universalitet och om utvecklingen såsom det absolutas nödvändiga form. Det substantiela innehållet framträder i en mångfald af lägre och högre utvecklingsformer och höjes derigenom från potentialitet till aktualitet. I

Hegels dialektiska metod får denna lära om det absolutas nödvändiga utveckling sin högsta utbildning. Genom sin utveckling är enligt Hegel det absoluta icke blott substans utan subjekt. Men utvecklingen innebär på hvarje utvecklingsgrad eller i hvarje utvecklingsform en motsats, som fordrar en högre enhet i och genom en högre utvecklingsform, och denna högre enhet vinnes genom syntes af motsatta momenter. Derför är hvarje utvecklingsform en enhet i och af motsatser. Den väsentliga enheten, som det absoluta fordrar för att såsom verkligt vara ett väsende i egentlig bemärkelse, kan icke på någon utvecklingsgrad komma till stånd. Menniskan kan då icke heller vara ett väsende i egentlig bemärkelse. Hennes medvetande blifver en af de former, hvilka det absoluta i sin utveckling gifver sig. Det substantiela är det allmänna och objektiva, och det menskliga medvetandet är i och för sig enskildt och subjektivt och derför icke substantielt utan accidentelt. Derför blifver formens och innehållets identitet en fordran, som icke kan uppfyllas. Dermed är ock gifvet, att den motsats mellan form och innehåll, som af Kant och Fichte icke kunde öfvervinnas, äfven hos Hegel qvarstår såsom oöfvervunnen.

De svårigheter, vid hvilka de nu omnämnda åsigterna stannat i sina försök att uppvisa en väsentlig enhet hos menniskan och i det hela, hafva gifvit anledning till en förändrad uppfattning af filosofiens uppgift. Man har funnit sig föranlåten att afstå från hvarje tanke på uppvisande af en väsentlig enhet och att inskränka sig till uppsökande af den relativa verklighetens allmänna relationsformer. En sådan riktning leder äfven till förnekelse af all förnuftig praktisk lag för menniskans handlande, emedan den all-

mängiltighet och nödvändighet, som en sådan lag förutsätter, icke kan förklaras ur den relativa verkligheten och dennas relationsformer. Men hvårken från teoretisk eller praktisk synpunkt kan frågan om menniskans väsentliga enhet undanskjutas eller tillbakavisas. I all menniskans erfarenhet ingår hennes medvetande om sig sjelf såsom subjekt. Hvad hon omedelbart erfar är hvad hon sjelf förnimmer och hvad hon sjelf gör. Om hon icke hos sig sjelf förnimmer en verksamhet, kan hon icke på något sätt hos någon annan fatta en sådan, och lika litet kan hon derförutan fatta en verksamhet eller ett skeende, som skulle tänkas utan att hänföras till ett förnimmande subjekt. Derför drifves man alltjemnt tillbaka till frågan om detta förnimmande subjekt och om dess väsentliga enhet. Utan uppvisande af det menskliga subjektet såsom ett väsende i egentlig bemärkelse, som i denna sin egenskap äfven har en väsentlig enhet, förlorar hvarje undersökning om menniskans erfarenhetsverld allt fäste och all hållning. Väl kan man vid undersökning om den i erfarenheten gifna verkligheten lemna åsido denna verklighets relation till det menskliga subjektet, men abstraktionen från detta subjekt kan icke innebära något mera än det, att man i en viss undersökning icke har anledning att särskildt fästa sin uppmärksamhet vid erfarenhetsföremålens förhållande till det menskliga subjektet. Så snart uppmärksamheten åter riktas på detta förhållande, måste det fasthållas, att det icke finnes någon erfarenhet, som icke måste hänföras till det menskliga subjektet såsom till den grund, utan hvilkens väsentlighet i och för sig sjelf ingen erfarenhet är möjlig. Samma förhållande röjer sig inom det praktiska erfarenhetsområdet. Om det icke hos menniskan såsom praktiskt subjekt eller

vilja finnes en väsentlig enhet, i och genom hvilken menniskan i praktiskt hänseende är ett väsende i egentlig bemärkelse, finnes det ingen grund för något slags förpligtelse ej heller för något slags rättighet. Men erfarenhet af förpligtelse och af rättighet har menniskan gifven, och denna erfarenhet kan hvarken förnekas eller bortförklaras. Man kan sålunda icke afstå från undersökningen om menniskans väsentliga enhet. Vid undersökningens fullföljande har man att taga i betraktande hvad som genom de förut anförda undersökningarne vunnits och att söka finna hvad som kan undanrödja de svårigheter, som utgjort hinder för en tillfredsställande uppfattnings vinnande.

Så fattade Boström den filosofiska forskningens uppgift. Med Kant betraktade han den sinnliga verlden såsom menniskans fenomenverld. Med Schelling och Hegel fann han lifvet eller lifsprocessen såsom utveckling från potentialitet till aktualitet vara fenomenverldens allmänna form, och sålunda upptog han deras lära om lifvets universalitet. Med Fichte fattade han medvetandet såsom medvetande i och genom sig sjelft eller sjelfmedvetande, och med Schelling och Hegel insåg han, att ett väsende i egentlig bemärkelse måste hafva ett substantielt innehåll. Men genom undersökning af lifvets begrepp och af förhållandet mellan dess lägre och högre former i den gifna verkligheten ådagalade han, att rörelsen eller processen icke är lifvets väsentliga bestämning utan en ofullkomlighet hos det i den timliga verlden framträdande lifvet. Äfven i det timliga lifvet är sjelfständigheten enligt hans åsigt den positiva grundbestämningen och derför tillika måttet för graden af lifvets fullkomlighet hos alla ändliga lefvande varelser. Det fullkomliga eller oändliga lifvet är alltigenom sjelfständigt. Så

ock det fullkomliga eller oändliga lefvande väsendet. Men det finnes enligt Boström ingenting annat än sjelfmedvetandet, som är rentaf sjelfständigt, och derför är det oändliga lifvet identiskt med det oändliga sjelfmedvetandet. Från Boströms filosofiska åsigt, hvilken har sjelfmedvetandet till sin princip, upptaga vi följande hufvudsatser. Såsom det enda absolut sjelfständiga är sjelfmedvetandet och det dermed identiska lifvet den enda substansen och tillika substansen i allt. Derför är allt verkligt former af lif och sjelfmedvetande. Sjelfmedvetandet är den enda och absoluta substansen fattad i sin väsentliga enhet. Men på grund af sin sjelfständighet måste sjelfmedvetandet i och genom sig sjelft hafva ett substantielt innehåll. Detta innehåll, som omedelbart är dess eget, kan icke vara en fenomenverld. I en fenomenverld kan sjelfmedvetandet icke såsom oändligt vara verkligt. Dess egen verld måste alltigenom vara sann verklighet. Den sanna verkligheten är den andliga verklighet, som tillika är evig. Det oändliga väsende, som har den andliga och eviga verkligheten till sitt innehåll, är det andliga och eviga väsendet, och detta väsende är ock det absolut förnuftiga väsendet och från den högsta synpunkten sedt den oändliga personen eller Gud sjelf. Fastän menniskan är ett ändligt väsende, är dock äfven hon person, och såsom sådan har hon sin väsentliga enhet i sitt sjelfmedvetande och sitt substantiela innehåll i en andlig och evig verklighet, hvarigenom hon är ett andligt och evigt samt förnuftigt och personligt väsende. Hos henne finnes visserligen något osjelfständigt och omedvetet, något kroppsligt och timligt samt något sinnligt och opersonligt, men allt detta är relativt och kan icke vara i och för sig utan endast i relation till det absoluta och positiva,

hvars relativa motsats och negation det är. Det är fenomen eller osjelfständig verklighet och förutsätter väsendet eller den sjelfständiga verkligheten. Då nu menniskan i sin utveckling kommer till aktuelt sjelfmedvetande, får något andligt och evigt innehåll höjdt till aktualitet hos sig och blifver ett till en viss grad aktuelt förnuftigt och personligt väsende, så visar det sig derigenom, att hon icke är något blott relativt, utan ett väsende i egentlig bemärkelse. Såsom ändligt och ofullkomligt väsende måste hon hafva sin grund i det oändliga och fullkomliga väsendet, men hon är ändock ett sjelfmedvetande, ett förnuftigt väsende och en person. Till det hos henne, som utgör hennes väsende, refererar sig närmast det hos henne och i hennes verld, som är fenomen, om ock äfven detta har sin yttersta grund i det oändliga väsendet. Derför är allt opersonligt endast fenomen eller relativ verklighet, endast den ofullkomliga sidan hos ändliga personer, och det finnes icke någon annan verklighet än personer och deras bestämningar. Såsom ändlig person har sålunda menniskan sin väsentliga enhet i sitt sjelfmedvetande. Men då hennes sjelfmedvetande tänkt med särskildt afseende derpå, att det måste vara subjekt för ett substantielt innehåll, är hennes förnuft, kan man äfven säga, att hon har sin väsentliga enhet i sitt förnuft.

Det är, såsom förut angifvits, icke blott genom sin väsentliga enhet, utan äfven genom sina inre bestämningar, som ett lefvande väsende har ett inre lif. Derför fordras såsom förberedelse för den närmare redogörelsen för det inre lifvet äfven en framställning rörande de inre bestämningarne hos ett väsende. Vi utgå äfven i denna framställning från menniskan och hennes inre bestämningar. Då hon har sin väsentliga enhet i sitt sjelfmedvetande och sitt

förnuft, måste ock hennes inre bestämningar vara gifna i och genom denna hennes väsentliga enhet och sålunda utgöra hennes innehåll och hafva sin grund i henne. Såsom sådana äro de alla former af menskligt sjelfmedvetande och på grund af lifvets och sjelfmedvetandets identitet äfven former af menskligt lif. Hvarje bestämning hos menniskan är hon sjelf eller hennes sjelfmedvetande i en viss bestämdhet med bortseende från hvad hon för öfrigt är, och hvarje inre bestämning skiljer sig från den yttre derigenom, att den i och genom henne gifna bestämdheten är gifven genom menniskan sjelf eller hennes eget sjelfmedvetande. Genom detta de inre bestämningarnes förhållande till menniskan och hennes sjelfmedvetande äro de alla sinsemellan och med sin enhet, sjelfmedvetandet, samstämmiga, och derigenom är menniskan ett inom sig slutet helt eller ett system. De inre bestämningarne äro då momenter i detta system.

De inre bestämningarnes egenskap af momenter i ett system har af Schelling och Hegel blifvit stäld i sammanhang med deras lära om utvecklingen såsom varande det universela lifvets form, och företrädesvis har Hegel framhållit, att den sanna verklighetens form är den substantiela tankens sjelfrörelse, i och genom hvilken alla bestämningar såsom ideela momenter i en ideel enhet sammanslutas till ett system. Ett sådant alltomfattande system är enligt honom det absoluta, och såsom en form af det absoluta har äfven menniskan fastän med inskränkning en sådan systematisk form. Af Boströms lära om det absoluta väsendet, enligt hvilken detta icke blott är ideelt och andligt utan äfven oföränderligt och evigt, följer att han måste fatta det absoluta eller oändliga systemet såsom fritt från all utveck-

ling och all rörelse. Enligt hans åsigt är det icke genom någon tankens eller sjelfmedvetandets sjelfrörelse, som det absoluta väsendet är grund till sina bestämningar och sätter dem såsom momenter i det oändliga systemet, utan dess bestämningar äro af evighet momenter i detta system och hafva af evighet sin grund i det absoluta sjelfmedvetandet. Derigenom är det oändliga systemet eller det absoluta väsendet såsom system fritt från all motsats inom sig, och endast genom denna frihet eller sin inre motsägelselöshet eller fullkomliga samstämmighet kan det vara ett inom sig fullt slutet helt eller ett system i sträng och egentlig bemärkelse. I detta oändliga system ingår hvarje menniska såsom en bestämning eller ett moment. Då det absoluta väsendet enligt Boström är det absoluta förnuftet och dettas bestämningar eller momenter äro dess idéer, är hvarje menniska en af det absoluta förnuftets idéer eller, då det absoluta förnuftet är Gud, en af Guds idéer. Det gudomliga förnuftet fattas sålunda af Boström såsom ett evigt system af eviga idéer. Men detta gudomliga förnuft är enligt honom den oändliga personen. Det är Gud, den oändliga personen, som formelt betraktad är det oändliga eller absoluta systemet. Inom detta absoluta system måste de i detsamma ingående momenterna, bestämningarne eller idéerna enligt Boström ingå i hvarandra såsom bestämningar och hvar och en ibland dem vara bestämd af det gudomliga förnuftet, hvilkets idéer de äro, och i hvilket de hafva sin grund. Sålunda fattar han hvar och en af det gudomliga förnuftets idéer eller af Guds idéer såsom ett subjekt, som till sina bestämningar har Gud och alla hans öfriga idéer. Såsom sådant subjekt är enligt Boströms åsigt hvarje idé sjelf ett förnimmande vä-

sende, ett sjelfmedvetande, ett förnuftigt väsende, en person, men ett ofullkomligt och ändligt väsende, en ofullkomlig och ändlig person.

Såsom sjelfmedvetande och förnuft måste menniskan, såsom förut framhållits, hafva inre bestämningar, som utgöra hennes innehåll och hafva sin grund i hennes väsentliga enhet. Men då hon är ett ändligt väsende, ett ändligt sjelfmedvetande och förnuft, finnes hos henne en motsats mellan inre och yttre bestämningar. Denna motsats är relativ, ty det är icke möjligt att tänka en bestämning vara något rentaf yttre för det väsende, hvars bestämning hon är. På något sätt måste hon tillhöra det väsende, som hon bestämmer, och i något hänseende måste hon vara bestämd af detta väsende och således i detta väsende, som är hennes subjekt, hafva sin grund. Hon kan icke ingå i detta subjekts innehåll utan att hafva den form, som är dess egendomliga form. Men då hos det ändliga väsendet finnes motsats mellan väsende i egentlig bemärkelse och fenomen, mellan väsentligt och oväsentligt innehåll, finnes det ock motsats mellan bestämningar, i och genom hvilka det ändliga väsendet eller subjektet är väsende i egentlig bemärkelse, och bestämningar, i och genom hvilka det är fenomen. Denna motsats hafva vi att nu taga i närmare betraktande.

Innan vi gå till redogörelsen för den ifrågavarande motsatsen, måste vi fästa uppmärksamheten vid en annan motsats hos menniskan. Hos den utvecklade menniskan framträder hennes substantiela sjelfmedvetande i två olika former nemligen förståndet och viljan. Förståndet är den högsta formen af hennes teoretiska förmåga och viljan den högsta formen af hennes praktiska förmåga. Vid sidan af

dessa båda förmågor står visserligen menniskans estetiska förmåga, men för vår närvarande uppgift är det icke nödigt att taga denna tredje förmåga i betraktande. I menniskans faktiskt gifna lif skilja sig teoretiska och praktiska funktioner från hvarandra. Skilnaden dem emellan röjer sig redan i de lägsta formerna af menskligt lif. Redan de omedvetna förnimmelserna och de ofria drifterna visa sig såsom skilda funktioner, så snart de göras till föremål för reflexion. Samma skilnad blifver ännu tydligare på högre utvecklingsstadier t. ex. såsom skilnad mellan begrepp och beslut, och det finnes icke några menskliga funktioner, för hvilka denna skilnad är främmande. Det finnes dock ingen teoretisk funktion, som icke hos sig har ett praktiskt moment, icke heller någon praktisk funktion, som icke hos sig har ett teoretiskt moment. Hvarje funktion har sålunda sin teoretiska sida och sin praktiska sida och skilnaden mellan teoretisk och praktisk funktion beror således på förhållandet mellan dessa båda olika sidor. Men den nu angifna skilnaden mellan en teoretisk och en praktisk sida har icke blott afseende på menniskans funktioner tagna hvar för sig, utan äfven på samma funktioner i deras sammanhang inom hennes verksamhet. Derigenom är skilnaden mellan teoretisk och praktisk verksamhet gifven, och ehuru dessa båda verksamhetsformer äro olika sidor hos menniskans odelade verksamhet, måste de dock fattas såsom hvar för sig i visst hänssende utgörande ett helt, emedan de i det menskliga lifvets erfarenhet visa sig hvar och en inom sig hafva kontinuitet och derigenom vara relativt sjelfständiga former af menskligt lif. Då nu menniskan tänkt såsom enhet, princip och subjekt för hela mångfalden af sina funktioner kallas förmåga, finnes ock hos

henne såsom förmåga den hos hennes funktioner och i hennes verksamhet gifna skilnaden mellan en teoretisk och en praktisk sida, och fastän dessa äro olika sidor hos menniskan såsom odelad förmåga, måste de dock i visst hänseende fattas såsom särskilda förmågor. Såvida nemligen menniskans teoretiska och praktiska funktioner, hvartdera slaget för sig, i och genom kontinuiteten af sitt slags verksamhet utgör ett sammanhängande helt af funktioner, måste ock menniskan såsom förmåga särskildt tänkas såsom den enhet, den princip och det subjekt, hvari och hvarigenom det ena och det andra slaget af funktioner utgöra ett inom sig sammanhängande helt, ett organiskt helt eller ett system. Fäster man sig vid den högre utbildade menniskan, finner man hennes tänkande och hennes handlande framträda såsom verksamhetsformer, som hvar och en inom sig har kontinuitet, och som i förståndet och viljan hafva hvar sin enhet, sin princip och sitt subjekt, hvilka tillika äro den enhet, den princip och det subjekt, hvari och hvarigenom den i hvardera verksamhetsformen sammanflytande mångfalden af funktioner utgör ett helt för sig. I oupplöslig förbindelse med menniskan såsom förmåga står hennes ändamål. Hennes totala ändamål fattadt i sin allmänhet är hennes eget väsendes aktualitet, och såsom förmåga är hon förmåga af sitt eget väsendes aktualisation och bibehållande vid aktualitet. Derför finnes äfven hos menniskans totala ändamål en teoretisk och en praktisk sida, och derför skilja sig ock i samma mening, som förut angifvits med afseende på skilnaden mellan teoretisk och praktisk förmåga, hennes teoretiska och praktiska ändamål ifrån hvarandra. Den genomgående skilnaden mellan menniskans teoretiska och praktiska sida har till följd, att man

icke i någon undersökning om menniskan kan fortgå utöfver hennes allmännaste bestämningar utan att taga henne och hennes innehåll i betraktande särskildt från teoretisk och särkildt från praktisk synpunkt. Så måste ock vi i fortgången af vår framställning rörande det inre lifvet särkildt behandla detta lifs teoretiska och dess praktiska sida.

Vi återgå till frågan om motsatsen mellan de bestämningar, genom hvilka ett ändligt subjekt är väsende i egentlig bemärkelse, och de bestämningar, genom hvilka det är fenomen, och vi fästa oss vid menniskan såsom ändligt subjekt eller väsende. Hos henne finnes liksom hos hvarje ändligt väsende en skilnad mellan lägre och högre former af lif. En sådan skilnad är icke möjlig, om hon icke i och genom några af sina bestämningar har en högre lifsform samt i och genom andra en lägre. De bestämningar, i och genom hvilka hon har en högre lifsform, måste sjelfva hafva samma högre lifsform och derigenom skilja sig från de bestämningar, i och genom hvilka hon har en lägre lifsform. Det finnes sålunda hos menniskan högre och lägre bestämningar, och i något afseende är hvarje högre bestämning i jemförelse med en lägre en inre bestämning. Men det måste undersökas, om alla högre bestämningar äro högre i samma afseende, eller om det finnes bestämningar, som jemförda med andra i ett afseende äro högre än dessa, men i ett annat afseende lägre.

Den skilnad mellan lägre och högre bestämningar, som lättast kan fixeras, är den, som göres uteslutande med afseende på graden af aktualitet. Inom det teoretiska området är det lätt att skilja sensationer, föreställningar och begrepp från hvarandra, och likaså är det lätt att skilja från hvarandra de praktiska funktionerna drift, begär och vilja

eller viljeyttring. Det är ock klart, att t. ex. en mångfald af begrepp kan vara mera systematisk än en mångfald af föreställningar, och i det hela att begreppet både såsom en förnimmelse för sig och i sitt sammanhang med andra förnimmelser af samma slag är en högre form af förnimmelse än föreställningen. Begreppets högre fullkomlighet ligger i dess större klarhet och tydlighet. Denna dess fullkomlighet står i närmaste förbindelse med dess nödvändighet. En faktiskt gifven varseblifning kan i en viss mening sägas vara en klar förnimmelse, en sådan förnimmelse, som fattas för sig sjelf och urskiljes från andra, och äfven en tydlig förnimmelse, en sådan, som fattas såsom inom sig på ett visst individuelt sätt bestämd. Men varseblifningens faktiska sjelfständighet och individualitet äro endast relativa. Frågar man efter den väsentliga enhet, utan hvilken ingen sjelfständighet är möjlig, så kan man icke finna någon sådan hvarken hos varseblifningen eller hos det varseblifna föremålet, och då visar det sig äfven, att varseblifningen icke har den klarhet, som det menskliga förståndet fordrar, utan endast en lägre grad af klarhet. Men der det icke finnes en tillfredsställande sjelfständighet och klarhet, der finnes det icke heller tillfredsställande individualitet och tydlighet. Begreppet kan deremot icke vara begrepp utan att ega den klarhet och tydlighet, som innebär nödvändighet, och denna är åter icke möjlig utan den sjelfständighet och individualitet eller sjelfbestämdhet, som förståndet fordrar. Med afseende på sin nu angifna karakter säges begreppet vara en inre förnimmelse, och med afseende derpå, att det såsom förnimmelse är en form af det aktuela sjelfmedvetandet eller förståndet, säges det vara en andlig förnimmelse. Den praktiska funktionens högre eller lägre

form mätes efter hennes bestämningsgrund. Till skilnad från driften och begäret har den egentliga viljeyttringen en inre och konstant och alltså åtminstone hypotetiskt nödvändig bestämningsgrund. En sådan bestämningsgrund är en maxim, en bestämningsgrund, som af viljan är satt såsom den högsta och sålunda äfven satt öfver andra bestämningsgrunder. Han innehåller då det, som viljan principielt vill, eller det, som hon vill för dess egen skuld, eller såsom något hos och för henne sjelf väsentligt. En sådan bestämningsgrund är en inre bestämning hos viljan, och såvida som viljan är andlig, är han ock en andlig bestämning. Begreppen och viljeyttringarne äro följaktligen sådana högre bestämningar, som innebära sjelfständighet och nödvändighet, och de äro i och med detsamma inre bestämningar hos förståndet och viljan eller hos det substantiela menskliga sjelfmedvetandet, sådant detta är aktuelt i sina olika sidor, den teoretiska och den praktiska. I jemförelse med dem äro de lägre teoretiska och praktiska funktionerna osjelfständiga och tillfälliga och följaktligen yttre bestämningar, om de ock i någon grad äro inre, de högre bland dem i högre grad och de lägre i lägre grad. I och genom begrepp och viljeyttringar är då det ändliga menskliga subjektet väsende i egentlig bemärkelse. I och genom de lägre teoretiska och praktiska funktionerna är det fenomen.

Vi hafva uppvisat den fullkomlighet, som tillkommer begreppen och viljeyttringarne såsom menniskans högstå teoretiska och praktiska funktioner. Men hos dem finnes äfven en brist. Denna består deri, att de äro abstrakta. I och genom det menskliga begreppet förnimmes icke ett fullständigt innehåll, utan det finnes i det menskliga medvetandet alltid mycket, som är obegripet, och bland detta

mycket, som är obegripligt eller icke af menniskan kan komma att fattas i begreppets form. Derför är begreppet för sig taget en ofullständig förnimmelse. Det finnes intet ögonblick i menniskans lif, i hvilket hon såsom förnimmande blott är begripande och icke tillika kännande och föreställande. Den förnimmelse, som hon i ett visst ögonblick har, är således, när han tänkes såsom hennes teoretiska funktion i det hela, alltid en enhet af högre och lägre momenter, och i de fall, då han innehåller något eller några begreppsmomenter, en enhet af begrepp, föreställningar och känslor. Inom detta hela kan menniskan urskilja begreppsmomenterna och derigenom fatta dem i deras åtskilnad från de med dem förbundna lägre momenterna. Men hon kan äfven fatta de sålunda åtskilda momenterna i det sammanhang, som är gifvet deri, att begreppet är begrepp om något lägre. Häri ligger, att de begripna bestämningarne gälla om åtminstone några lägre förnimmelsemomenter, samt att begreppet såsom begrepp om dessa innehåller kunskap om det i och genom dem förnumna föremålet. Såsom begreppskunskap är denna kunskap vetande eller nödvändig kunskap. Det närmaste innehållet och föremålet för vetandet utgöres af de bestämningar, som fattas såsom nödvändiga, men, då dessa fattas icke såsom varande för sig sjelfva utan såsom bestämningar hos ett gifvet föremål, är det ock ett vetande om detta föremål, fastän det icke är begripet i alla sina bestämningar, utan i några är föreställdt och i andra blott senteradt. De bestämningar hos föremålet, som utgöra vetandets egentliga innehåll, de begripna bestämningarne, fattas såsom väsentliga och inre, men såsom abstrakta stå de i relation till sitt föremål och till dettas öfriga bestämningar. Den väsentlighet, den all-

mängiltighet' och nödvändighet, som de såsom abstrakta bestämningar ega, är följaktligen i och för sig endast relativ. Derför äro de ock endast relativt inre bestämningar.

Den brist, hvaraf de menskliga begreppen lida, återfinnes äfven hos de menskliga viljeyttringarne. Likasom hos begreppet finnes klarhet och tydlighet, finnes hos den egentliga viljeyttringen eller den såsom funktion fattade viljan frihet och bestämdhet. I likhet med begreppet har ock viljeyttringen, såvidt hon är fri och bestämd, sjelfständighet och individualitet. Men hon är icke mindre än begreppet abstrakt. Menniskans praktiska funktion är aldrig blott vilja i egentlig bemärkelse, utan alltid tillika begär och drift. Den praktiska funktion, som innehåller något eller några viljemomenter, är sålunda en enhet af viljeyttringar, begär och drifter. I och genom sin inre bestämningsgrund är viljan en sjelfbestämd magt, och det, hvaröfver hon närmast har magt, är hennes egen afsigt. Men hon har icke genom sin blotta afsigt den fullständiga bestämdhet, som hon behöfver. Hon står i relation till begären och drifterna, och hon vinner fullständig bestämdhet, endast såvidt som hon är en magt öfver dessa och gör denna sin magt gällande. Derigenom utför hon hvad som ligger i hennes afsigt, och såvidt hon det gör, blifver hon en herskande magt. Hvad viljan i det hela åsyftar är det goda. Det goda är det föremål, som hon vill förverkliga. De bestämningar hos detta föremål, som äro gifna i och genom den egentliga viljeyttringen och hennes bestämningsgrund, gälla visserligen för henne såsom väsentliga och inre, men såsom abstrakta stå de i relation till det godas öfriga bestämningar, hvilka äro föremål för begär och drifter. Deras väsentlighet är derför i likhet med begreppens

endast relativ, och derför äro de äfven endast relativt inre bestämningar.

Det resultat, till hvilket vi kommit genom den nu utförda undersökningen om de inre bestämningarnes begrepp, är i hufvudsak det, att, om man vid skiljandet mellan inre och yttre bestämningar uteslutande fäster sig vid graden af aktualitet, så få de inre bestämningarne betydelsen af konstanta former i och för en mångfald af motsatser och af permanenta lagar i och för en mångfald af förändringar. De äro det identiska hos de många föremål, som hafva sin individualitet genom att hafva motsatta bestämningar, som skilja dem från hvarandra, och det bestående och varaktiga i förändringarnes vexling. Men hvad detta identiska i motsatserna, detta allmänna är, och hvad detta bestående i vexlingarne är, när de fattas i och för sig sjelfva, är icke dermed på något sätt angifvet. Fattade för sig äro de tomma former, och såsom sådana kunna de väl hänvisa på ett väsende i egentlig bemärkelse och genom sådan hänvisning i viss mening sjelfva vara väsentliga och inre bestämningar, men det menskliga ändliga subjektet är icke i och genom dem för sig tagna väsende i egentlig bemärkelse. De äro de allmänna formerna för fenomenverlden och för menniskan sjelf såsom fenomen. Men de hänvisa på en annan verklighet än fenomenverlden, emedan denna icke svarar emot sina i och genom dem gifna former, icke uppfyller de fordringar på enhet, sammanhang och fullständighet, som i dessa former fastställas såsom vilkor för sann verklighet och kunskap. En sådan hänvisning kan dock icke föra till någon kunskap om en annan verklighet än fenomenverlden, om icke menniskan hos sig finner ett innehåll af annan art än det sinnliga innehållet, hvilket är feno-

men. I annat fall måste man stanna dervid, att fenomenverlden genom sin form lemnar en oförklarlig hänvisning utöfver sig sjelf, hvilken hvarken kan afvisas eller efterkommas.

Vi hafva i följd af det nu gifna resultatet att till behandling upptaga frågan, om det hos menniskan finnes ett innehåll, som är af annan art än det sinnliga och således icke är fenomen utan väsende i egentlig bemärkelse. Ett sådant innehåll är enligt vår föregående framställning det förnuftiga innehållet, hvilket äfven kan betecknas såsom det personliga innehållet. Vår fråga är således den, om man kan hos menniskan uppvisa ett förnuftigt eller personligt innehåll, som är till arten skildt från det sinnliga eller opersonliga.

Om det finnes ett sådant innehåll, måste det vara icke blott väsentligt utan äfven ursprungligt. Det är det i sträng mening väsentliga innehåll, som det substantiela menskliga sjelfmedvetandet måste hafva för att vara det menskliga väsendets väsentliga enhet. Men ett sådant innehåll kan icke vara något tillkommet, utan det måste vara oskiljaktigt från sitt väsendes eller subjekts väsentliga enhet. Om nu det förnuftiga eller personliga innehållet är det ursprungliga och väsentliga innehåll, som subjektets väsentliga enhet måste hafva, så är det ock det innehåll, som i och med enheten gör väsendet till ett väsende eller ett subjekt, hvilket det icke kan vara utan att vara ett helt. Såsom sådant har subjektet det helas form, formen af ett organiskt helt eller ett system. Det är då, äfven om det såsom menskligt väsende är ofullkomligt, likväl i någon grad eller i sin art ett sjelfständigt och fullkomligt samt inom sig slutet och fullständigt bestämdt helt. Dess systematiska form är

lika ursprunglig och väsentlig som dess innehåll. Denna form är väsentlig, ty utan honom finnes ingen väsentlig enhet, och han är ursprunglig, ty han kan icke vara något tillkommet, då man icke kan tänka innehållet hos ett väsende först vara gifvet såsom formlöst och sedermera blifva formadt. Såsom ett väsendes innehåll måste det ursprungligen hafva dess form. Från reel eller ontologisk synpunkt betraktadt måste det förnuftiga innehållet vara konkret och individuelt bestämdt, ty endast ett sådant innehåll kan hafva formen af ett system eller vara innehåll hos ett väsende, som är ett organiskt helt. Men endast det lefvande väsendet är ett organiskt helt, och derföre måste innehållet hos det väsende, som är ett organiskt helt, äfven hafva lif eller vara lefvande. Lifvet måste då ock vara en ursprunglig och väsentlig bestämning hos väsendets innehåll, och detta lif måste vara ett individuelt lif. Om menniskan är förnuft eller person, har hon sålunda lif icke blott genom sin väsentliga enhet, sjelfmedvetandet, med hvilken lifvet är identiskt, utan äfven genom sitt ursprungliga och väsentliga innehåll. Hon är då alltigenom lefvande, och hos henne finnes icke något liflöst eller dödt.

Ett fullt konkret och individuelt innehåll har menniskan endast i sin känsla. Med känsla mena vi den dunkla eller omedvetna förnimmelsen eller ock förmågan af sådan förnimmelse. Vi hafva i det föregående framhållit, att begreppet icke ensamt utgör en total förnimmelse, utan är förenadt med föreställningar och känslor. En föreställning är icke heller ensam utan endast i förening med känslor en total förnimmelse. Men endast genom en total förnimmelse kan ett konkret och individuelt innehåll fattas. Äfven inom känslan finnes det lägre och högre utvecklingsformer,

och det finnes derför äfven känslor, som utgöra till formen högre förnimmelsemomenter, men icke ensamma för sig en i sträng mening total förnimmelse. För att vara total måste hvarje aktuel förnimmelse jemte sina högre momenter innehålla en känsla af menniskan såsom ett odeladt väsende med ett fullt konkret och individuelt innehåll. En sådan känsla finnes i hvarje aktuel förnimmelse, ty det finnes ingen aktuel förnimmelse, i hvilken det icke på något sätt kännes, att han hör till menniskan såsom ett konkret och individuelt väsende. Den enhet, som sålunda kännes, är menniskosinnets enhet.

Hos menniskan såsom praktisk förmåga är det instinkten, genom hvilken de högre funktionernas, viljeyttringarnes, begärens och de formelt högre drifternas samhörighet inom henne och med henne är gifven. Hvarje praktisk funktion, allt hvad hon gör och, då allt hvad hon gör är en gerning, hvarje hennes gerning går ut på tillfredsställelse icke blott för något särskildt inre lifsmoment utan ock på något sätt för menniskans lif eller inre i det hela eller för hela den lefvande, konkreta och individuela menniskan. Då det, som gifver tillfredsställelse åt det inre hos menniskan eller gör hennes lif tillfredsställande, är det goda, kan det ock sägas, att hvarje gerning är riktad icke blott på ett särskildt godt utan äfven på det goda såsom ett helt. I hvarje gernings riktning på något godt ingår då alltid på något sätt riktningen på det goda i det hela. Den enhet, som gifver en sådan riktning, är menniskohjertats enhet.

Utan sinnets enhet och hjertats enhet gifves det icke något menskligt lif icke heller någon mensklig personlighet. Den i dem gifna enheten är sålunda väsentlig för menniskan såsom person i hennes faktiskt gifna lifsform

och hör följaktligen till hennes väsentliga enhet. Men man måste gå till frågan om den enhet, i hvilken sinnet och hjertat hafva sin grund och sin enhet. De äro den teoretiska och den praktiska sidan af menniskans väsentliga enhet, hvilken är det substantiela sjelfmedvetandet, då dessa sidor eller förmögenheter tänkas till formen lägst men till innehållet rikast eller såsom mest potentiela.' Den enhet, till hvilken man kommer genom fortgång i riktningen från det aktuela till det potentiela, är den, inom hvilken det icke finnes någon motsättning mellan de båda sidor, som i allt aktuelt menskligt lif äro relativt motsatta, nemligen den teoretiska och den praktiska. Denna enhet är menniskans potentiela väsende eller sjelfmedvetande tänkt såsom helt och hållet potentielt och således med abstraktion från all aktuel form och allt aktuelt innehåll. Man drifves tillbaka till detta potentiela menskliga väsende, emedan man vid betraktelsen af menniskans och hennes verlds utveckling såsom en öfvergång från potentialitet till aktualitet måste tänka sig det blott potentiela såsom utgångspunkt för utvecklingen och förutsättning för allt i och genom henne gifvet aktuelt, allt aktuelt väsende, all aktuel form och allt aktuelt innehåll.

I sin undersökning om den menskliga kunskapsförmågan fördes Kant tillbaka till tanken på en möjlig erfarenhet såsom förutsättning för den faktiskt gifna eller verkliga. Locke hade antagit det menskliga medvetandet ursprungligen vara tomt på allt innehåll. Condillac hade sökt visa, huru det ursprungligen tomma medvetandet småningom fick ett innehåll och blef utbildadt. Kant insåg, att det för möjligheten af allmängiltig och nödvändig kunskap om den faktiskt gifna sinnliga verkligheten eller fe-

nomenverlden fordrades ursprungliga former hos kunskapsförmågan sjelf. Härmed uppstod frågan om en möjlig erfarenhet såsom förutsättning för den gifna. I den gifna erfarenheten fäste han sig vid varseblifningen eller den empiriska åskådningen och fann i henne formen och innehållet skilda. Innehållet utgjordes af sensationernas mångfald, formen gaf åt varseblifningen hennes enhet. Hvarje varseblifning hade tidens och rummets enhet, men en verklig varseblifning blef hon först genom förståndets syntetiserande verksamhet. På den möjliga erfarenheten öfverflyttade han, hvad han hade funnit hos den faktiskt gifna. Hvad som förutsattes för denna var sålunda mångfaldens upptagande i tidsenheten och rumsenheten och de upptagna mångfaldsmomenternas sammanbindning till särskilda enheter och dessas sammanbindning till ett sammanhängande helt i en möjlig erfarenhet. Den apprehenderande och systematiserande verksamheten i den möjliga erfarenheten innefattade visserligen särskilda synteser, men dessa kunde icke såsom de i den faktiskt gifna erfarenheten förekommande synteserna fattas såsom efter hvarandra följande akter, utan måste tänkas såsom ursprungligen gifna i och med det menskliga medvetandets enhet. Det medvetande, som i sin enhet innehåller dessa synteser och de genom dem gifna enheterna eller formerna, är det potentiela medvetandet, som ligger till grund för allt aktuelt medvetande. Läran om det potentiela medvetandets enhet blef sedermera fullständigare genomförd, och i sammanhang dermed fordrades, att det skulle vara grund icke allenast till erfarenhetens och fenomenverldens form utan äfven till hennes innehåll. Men först i Schellings och Hegels utvecklingslära blef begreppet om det potentiela väsendet full-

ständigt framställdt. I denna lära är det icke blott det menskliga väsendet utan det absoluta, som fattas såsom potentielt. Såsom potentielt skulle det ursprungligen hos sig hafva allt innehåll, men då utvecklingen tänktes såsom det absoluta väsendets nödvändiga form och ingen konkret verklighet kunde tänkas, som icke var till i och genom utvecklingen, måste slutligen det potentiela fattas såsom abstrakt eller såsom det rena eller bestämningslösa varat. Dermed framträder ånyo motsatsen mellan form och innehåll. Formen af potentialitet utesluter all konkret verklighet, allt innehåll, alla bestämningar. Såsom negation af alla bestämningar är han det rent bestämningslösa. Men då han sålunda ingenting annat är än den rena identiteten eller det i allt varande identiska varat, är han icke något potentielt väsende, ty i det abstrakta ligger icke möjligheten af någon konkret verklighet. Resultatet af den nu antydda undersökningen om det potentiela anse vi vara, att den faktiskt gifna verkligheten förutsätter något potentielt, att potentialiteten icke kan tänkas utan sammanhang med utvecklingen, att potentialiteten icke kan vara en bestämning hos det absoluta, och att det potentiela icke kan vara abstrakt. Enligt Boströms åsigt är det absoluta väsendet fritt från all potentialitet. Det är absolut fullkomligt eller fullt aktuelt. Potentialiteten, sådan som hon är faktiskt gifven, är en form för menniskans ändlighet. Men såsom sådan ändlighetsform tillhör icke potentialiteten menniskans andliga och eviga väsende, hennes idé i Gud, icke heller hennes väsendes eller idés andliga och eviga innehåll, hvilket är lika ursprungligt och väsentligt som hennes väsentliga enhet. Potentialiteten tillhör menniskans tidslif. Det är hon sjelf såsom väsentlig enhet och hennes

väsentliga innehåll, som i hennes tidslif för henne framträder under de olika formerna af potentialitet och aktualitet och alltjemnt är enhet i och af dessa motsatta former. I utvecklingen fortgår menniskan från lägre till högre grader af aktualitet, men i hvarje moment af hennes tidslif har hon inom sig allt sitt innehåll, och detta kan genom hennes utveckling hvarken ökas eller minskas.

Vi fasthålla, att menniskan såsom potentielt väsende icke blott är ett ändligt väsende, utan äfven har tiden till sin form och i tiden utvecklar sig, att potentialiteten icke ens såsom form för menniskans ändliga väsende kan vara absolut, utan alltid står i relation till den motsatta formen af aktualitet, samt att det potentiela hos menniskan icke kan vara abstrakt, utan måste vara konkret. Det är menniskans substantiela sjelfmedvetande, icke såsom abstrakt, utan med sitt konkreta väsentliga innehåll, som hos den i tiden sig utvecklande menniskan på olika utvecklingsgrader är mer eller mindre potentielt. Men dermed, att menniskan såsom potentiel är ett konkret och individuelt väsende och har ett konkret innehåll, är icke blott gifvet, att hon har hos sig en mångfald af bestämningar, utan äfven att dessa hafva systematisk form. Huru ofullkomlig den potentiela menniskan än må vara till sin form, så kan hon dock icke vara oorganisk. Hon är en organisk varelse, och i hvilken grad af ofullkomlighet hon än är till, är hon dock alltid ett organiskt helt eller ett system. Såsom organisk har hon i hvilken ofullkomlig form som helst inom sig en organisation, i och genom hvilken hennes bestämningar äro organiska momenter och sjelfva hafva systematisk form.

Det potentielas systematiska form utgör den nödvändiga förutsättningen för all systematisk form hos det aktuela. Den systematiska formen kan höjas från potentialitet till aktualitet, men om han icke finnes hos det potentiela, kan han icke tillkomma det aktuela. Det, som i sin form af aktualitet, framträder såsom ett helt, måste ock i sin form af potentialitet vara ett helt, och det, som i sin aktualitetsform står i ett visst sammanhang med annat, måste ock i sin potentialitetsform stå i ett sådant sammanhang. Då menniskan utvecklar sig från en lägre form till en högre, visar sig det hos henne, som icke utvecklats till den högre formen, såsom en oordnad och osammanhängande mångfald, som får ordning och sammanhang genom att upptagas i den högre formen och ordnas efter denna högre forms principiela enhet. Men om den mångfald, åt hvilken ordning och sammanhang skall gifvas, icke inom sig sjelf har någon grad af ordning och sammanhang, är han icke ett sådant material, som kan mottaga den högre formen. Om man t. ex. antager, att den mångfald, som af medvetandet såsom föreställningsförmåga skall bringas till ordning och sammanhang i en medveten varseblifning, är en mångfald af sensationer, som visserligen äro gifna i tidens och rummets enhet, men inom denna enhet icke hafva något annat sammanhang och någon annan ordning än koexistensens och successionens, så är det icke på något sätt möjligt att åt denna mångfald gifva ett mera väsentligt sammanhang och en mera väsentligt bestämd ordning. Den syntes, genom hvilken vissa sensationer skola slutas tillsammans inom en viss varseblifning såsom ett särskildt helt, är icke möjlig, om icke dem emellan finnes en samhörighet i den form de såsom sensationer hafva.

På samma sätt förhåller det sig, om man riktar sin uppmärksamhet på sammanhanget och ordningen i hela verlden. Ett helt fattas af menniskan aktuelt, först då hon fått aktuelt förstånd. Derför är icke någon varseblifning eller något föremål till för henne såsom ett helt utan begrepp. Ännu mera märkbart är detta med afseende på hela verlden. Verlden är allt varande såsom ett helt, och till uppfattning af ett sådant helt fordras tydligen förstånd. Verldsordningen och verldssammanhanget kunna icke heller fattas utan förståndets ordnande och förenande verksamhet. Men om man skulle antaga, att förståndet kommer till verldsbegreppet genom att syntetiskt förena och ordna en mångfald af samvarande och fortlöpande elementära beståndsdelar utan systematisk form, skulle man föras till olösliga svårigheter. Dessa gifva sig tillkänna, om man t. ex. tänker sig verldsförloppet såsom en serie af orsaker och verkningar. Man söker att genom kausalsammanhanget sammansluta allt, som sker i verlden, till ett helt, men finner ingen gräns för fortgången från orsak till verkan, icke heller för återgången från verkan till orsak. På samma sätt förhåller det sig, om man vill söka en återgång från det accidentela till substansen. Man kommer icke till slut med serien af accidenser. Slutligen kan man icke på denna väg finna sitt eget jag. I allmänhet taget är det relationernas gränslösa mångfald, som icke låter sluta sig inom ett helt. Om nu menniskan i sin potentialitet icke vore ett helt och icke hade ett organiskt innehåll, så skulle det för henne icke på något sätt vara möjligt hvarken att fatta sig sjelf såsom ett helt ej heller att såsom ett helt fatta sin verld eller något till denna verld hörande föremål. Under förutsättning, att det potentiela är organiskt, finner

man deremot förklaringsgrunden för alla sådana erfarenhetsformer, som å ena sidan icke sakna ordning och sammanhang, men å andra sidan icke äro fast slutna inom sig, deri, att de utgöra en ofulländad aktualisation af det potentiela hela. De förutsätta detta och de syfta på den i sitt slag fulländade aktualisationen af det potentiela hela, som är gifven i begreppet om personen såsom väsende i egentlig bemärkelse. Detta begrepp är väl såsom menskligt begrepp abstrakt, men det är dock begrepp om ett väsende, som i och för sig måste vara konkret och individuelt och hafva formen af ett system.

Det potentiela utgör visserligen en nödvändig förutsättning för det aktuela, som är till i och genom en utveckling, men den yttersta förutsättningen eller den verkliga grunden för det aktuela kan det dock icke vara. Denna grund måste kunna tänkas såsom verklig i och för sig, och det potentielas relativitet är uppenbar. Potentialiteten är en form för det ofullkomliga, men hon är ock en form för det ofullständiga. Det är icke tänkbart, att något kan vara alltigenom potentielt. All potentialitet innehåller någon grad af aktualitet och någon motsättning mellan ett högre eller mera aktuelt och ett lägre eller mindre aktuelt. Derför hänvisar det potentiela på det väsende, som är höjdt öfver utvecklingens form, det eviga väsendet och det väsentliga innehåll, som är lika evigt som dess subjekt. Det hänvisar sålunda på menniskans eviga individuela väsende och ytterst på det absoluta individuela väsendet, på Gud såsom den oändliga personen. Deraf, att menniskan såsom potentiel i sin grund är menniskan såsom evigt individuelt eller organiskt väsende eller i detta väsende har sin grund,

är det förklarligt, att hon äfven i sin potentialitet är individuel eller organisk.

Vi återgå nu till frågan om sinnets och hjertats gemensamma enhet. Vi sågo i det faktiskt gifna aktuelas behof af det potentiela såsom förutsättning en anledning att gå tillbaka till det helt och hållet potentiela såsom förutsättning för allt aktuelt. Den nu gjorda undersökningen har visat otänkbarheten af en ren och fullständig potentialitet. Det är sålunda icke i menniskan såsom ett helt och hållet potentielt väsende, som sinnets och hjertats gemensamma enhet kan sökas. Väl kan man tänka sig menniskan i en potentialitetsform, i hvilken skilnaden mellan sinne och hjerta, i allmänhet mellan hennes teoretiska och praktiska sida, icke framträder såsom på något sätt märkbar, men med detsamma går man ifrån all uppfattning af menniskan såsom distinkt fattlig menniska. Derför kan man icke för sinnet och hjertat angifva någon annan enhet än den, som utgör det menskliga väsendets väsentliga enhet, nemligen det substantiela sjelfmedvetandet. Detta för tanken tillbaka till hennes eviga väsende. Men om man vill med en gemensam benämning beteckna menniskan såsom subjekt för sina till formen lägsta både teoretiska och praktiska funktioner, kan man med anledning deraf, att hon på sin lägsta utvecklingsgrad märkbarast framträder såsom ett helt i och genom sin instinkt, kalla detta subjekt hjerta. Subjektet för menniskans formelt högre funktioner kallar man då hufvud med afseende på den öfvervägande betydelse, som den teoretiska sidan i formelt hänseende har för dessa funktioners sammanhållning till ett helt. Ehuru man för att beteckna det ifrågavarande subjektet heldre begagnar benämningen hjerta är benämningen sinne, kallar man funktionerna med en gemensam

benämning heldre känslor än drifter. Man skiljer då mellan teoretiska och praktiska känslor såsom olika slag af funktioner hos hjertat.

Möjligheten af ett substantielt och organiskt och följaktligen förnuftigt innehåll i menniskans känsla är visad genom den föregående framställningen. Hjertat är en substantiel enhet, och i känslornas potentialitet ligger intet, som utesluter möjligheten af det i dem gifna innehållets reela förnuftighet. Men då det finnes en mångfald af olika känslor, och då motsatsen mellan sinnlighet och förnuft icke kan vara främmande för hjertat och känslorna, återstår det att taga dem i betraktande med afseende på denna motsats. Tillvaron af sinnliga känslor är påtaglig. Tillvaron af förnuftiga känslor kan väl icke rimligtvis bestridas, men det är, såsom erfarenheten visar, förenadt med svårighet att med noggranhet fixera dessa, och derför hafva vi att särskildt fästa vår uppmärksamhet vid dem.

Först sedan menniskan kommit till en viss grad af medvetenhet och förstånd, är hon mägtig af den reflexion, som fordras för att fatta och fasthålla skilnaden mellan något väsentligt och oväsentligt, något förnuftigt och sinnligt. Först på denna ståndpunkt kunna de förnuftiga känslorna fattas för sig i sin bestämda åtskilnad från de sinnliga. Derför innehåller den totala förnimmelse, som betraktas såsom en förnuftig känsla, icke blott känslomomenter, utan äfven föreställningsmomenter och begreppsmomenter. Den totala förnimmelsen betraktas då såsom känsla, emedan det hufvudsakligen är af sina känslomomenter, som han får sin bestämda karakter. På samma sätt betraktas en total förnimmelse, som hufvudsakligen af sina begreppsmomenter får sin karakter, såsom begrepp, fastän han i sig innehåller både

föreställningsmomenter och känslomomenter. Likasom ingen mensklig förnimmelse är total utan att till innehåll hafva högre och lägre förnimmelsemomenter, så fordras ock för en mensklig förnimmelse eller i allmänhet för en mensklig funktions totalitet både sinnlighetsmomenter och förnuftsmomenter. Menniskan är sinnligt förnuftig icke blott i det hela, utan i hvar och en af sina bestämningar. Den totala funktionen fattas såsom sinnlig eller förnuftig, allteftersom det ena eller andra slaget af funktionsmomenter hufvudsakligen bestämmer hennes karakter. Häraf följer, att det gifves många fall, i hvilka det är svårt att afgöra, huruvida en funktion bör fattas såsom sinnlig eller förnuftig. Sådan svårighet uppstår lättast, om man tager i betraktande en funktion för sig utan afseende på det sammanhang, i hvilket hon är gifven. Då känslan är den dunklaste bland de menskliga förnimmelseformerna, är det i allmänhet svårare att inom känslolifvet fullt genomföra skilnaden mellan sinnlighet och förnuft än inom tankelifvet och viljelifvet, hvilka få sin karakter hufvudsakligen af de klaraste förnimmelseformerna. Hvad de mellanliggande funktionsformerna angår, innebär deras egenskap af öfvergångsformer något sväfvande, som medför vissa för dem egendomliga svårigheter vid bestämmandet af deras art. Men ehuru det, såsom nu anmärkts, finnes många känslor, som icke kunna noggrant bestämmas såsom till sitt innehåll förnuftiga, finnes det dock andra, som icke kunna erkännas såsom verkliga utan att tillika fattas såsom förnuftiga.

Bland de menskliga känslorna finnes det en stor mängd, som hafva afseende på en menniskas förhållande till andra. Man betecknar dem, som hafva afseende på den kännande

menniskan sjelf, såsom idiopatiska och dem, som hafva afseende på andra, såsom antingen sympatiska eller antipatiska. Den stämning och riktning i sinnet, som blifver gifven genom en relativt konstant idiopati, är sjelfviskhet eller egoism och egennytta, den åter, som kommer till genom en relativt konstant sympati, är välvilja eller altruism och oegennytta. Men huru mycket den sjelfviska menniskan kan söka vara sig sjelf nog, kan hon dock icke komma till en ren och fullständig apati i sitt förhållande till andra menniskor. Lika omöjlig är en ren och fullständig antipati. Hos hvarje menniska finnes det mer eller mindre sympatiska känslor. De nu angifna olika slagen af känslor kunna visserligen icke antagas hafva något väsentligt eller förnuftigt innehåll, men genom den i dem liggande affektionen af samt för eller mot andra menniskor ligger en i sjelfva känslan gifven förnimmelse af andra menniskor och en med förnimmelsen sammanhängande riktning med afseende på dem. Detsamma gäller om de mera konstanta formerna af sinnesstämning och sinnesriktning rörande andra menniskor. I dem ingå i större mått högre funktionsmomenter, men tänkta såsom stämningar och riktningar hos sinnet äro de hufvudsakligen gifna i och genom känslan eller hjertat. De utvisa menniskans hjertelag, t. ex. om hon är godhjertad eller hårdhjertad. Det kan icke antagas, att hon ursprungligen genom eftertanke och föresats är det ena eller det andra. Hvilketdera hon är, är ursprungligen bestämdt genom hennes naturel. I och genom denna har hon sålunda ett hjertelag mot andra, som innebär en i hennes känsla gifven uppfattning af andra menniskor. Ännu mera bestämd och utbildad framträder en sådan uppfattning, då sympatien eller antipatien är öm-

sesidig och kännes såsom sådan. Äfven i detta fall kan det icke antagas, att känslan, hvilken här är känsla af den andres känsla och stämning, haft sitt ursprung i reflexion på den andres förhållande eller beteende, utan man måste förutsätta en långt mera omedelbar känning hos den ene af den andres sinnesstämning emot honom, och i sådant fall är det hufvudsakligen i och genom känslan, som uppfattningen af den andre är gifven. I sina lägsta och mest omedelbara former äro känslorna både af egen sympati och antipati och af motsvarande känslor hos andra gemensamma för menniskor och djur, men obestridligen finnes det äfven känsloformer af detta slag, som uteslutande tillhöra menniskan, och derföre måste hänföras till hennes personliga lif, om ock endast i detta lifs lägsta form. De äro då känslor af eget personligt lif och af personligt lif hos andra, och de innehålla således någon uppfattning af den kännande menniskan sjelf såsom person och af andra menniskor såsom personer.

Om det sålunda måste antagas, att det bland de sinnliga känslorna finnes ett slag, som har ett i lägre mening personligt innehåll, så hafva vi nu att rikta uppmärksamheten på förnuftiga känslor för att tillse, om i dem finnes ett innehåll, som till sin art kan noggrant bestämmas såsom i reel och egentlig mening personligt.

Vi upptaga först den i menniskans erfarenhet gifna pligtkänslan. Vi sluta oss till den åsigt, enligt hvilken pligten är ett af sedelagen ovilkorligt fordradt konkret och individuelt bestämdt handlingssätt. Enligt denna åsigt måste äfven sedelagen sjelf vara konkret och individuel. Då måste ock sedelagen och hans fordringar, om de än i vissa sina momenter kunna fattas i begreppets form, likväl för

sin konkreta uppfattning fordra känslans form. Utan pligtkänsla och den i henne liggande uppfattningen af pligtens konkreta och individuela sida finnes det icke någon hos menniskan lefvande och verksam förpligtelse. Hvarje försök att förklara förpligtelsen utan antagande af en verklig pligtkänsla innebär en afvikelse från menniskans etiska erfarenhet och måste blifva förfeladt. Det afviker från erfarenheten, emedan hvarje menniska af egen erfarenhet vet, att hon i någon form har pligtkänsla. Det måste blifva förfeladt, emedan man, om pligtkänslan förnekas, icke kan söka förklara förpligtelsen utan att antingen söka förklaringsgrunden i något abstrakt, eller ock antaga, att hon kommer till stånd genom något slags konformation af flere tillfälliga och ursprungligen från hvarandra mer eller mindre afvikande handlingssätt eller förfaringssätt. Men äfven i afseende på det menskliga handlandet gäller det, att man icke blott genom abstraktion kommer till något i sträng mening nödvändigt eller ovilkorligt. Likaså har det sin giltighet äfven i fråga om detta handlande, att man icke genom något slags syntes af relativa momenter kommer till någon egentlig samstämmighet eller konkretion. Men utan ovilkorlighet och konkretion finnes det icke någon verklig förpligtelse. Förpligtelsen förutsätter pligtkänslan såsom en känsla af pligtens eller det af sedelagen fordrade handlingssättets ovilkorliga nödvändighet samt konkreta och individuela bestämdhet och dermed förbundna inre samstämmighet.

Genom sin ovilkorlighet eller sjelfständighet och sin inre samstämmighet eller systematiska form visar sig pligtkänslan vara en förnuftig eller personlig känsla i egentlig bemärkelse. Hon har ock ett i egentlig mening förnuf-

tigt eller personligt innehåll. Det handlingssätt, som i henne kännes såsom ovilkorligt fordradt, är det enda, genom hvilket menniskan såsom förnuftigt väsende eller person i handlingens ögonblick kan blifva aktualiserad till den grad, som för hennes rätta lif är oeftergifligen behöfligt. Derför ligger det i pligtkänslan en förnimmelse af menniskan såsom person i reel och egentlig bemärkelse. Det som förnimmes är icke endast någon sida eller något moment i den menskliga personligheten, utan det är menniskan såsom konkret och individuelt förnuftigt väsende eller person. Det är den i sin konkretion lefvande personen, som för sitt rätta lif behöfver det i pligtkänslan såsom ovilkorligt fordradt kända handlingssättet. Men fastän pligtkänslan således är en känsla af menniskans eget personliga väsendes fordran, är hon dock icke en idiopatisk känsla. I sitt förnuftiga lif är menniskan höjd öfver den sfer, inom hvilken motsatsen mellan idiopatiska och sympatiska känslor faller. Den pligt, som kännes såsom en skyldighet för den handlande menniskan, är tillika en skyldighet mot andra menniskor. Detta är uttaladt i det för hvarje menniska gällande budet att älska sin nästa såsom sig sjelf, hvilket är det högsta bud, som har afseende på menniskornas förhållande till hvarandra. Sedelagen fordrar det handlingssätt, som är rätt icke blott i förhållande till den handlande menniskans eget förnuftiga väsende, utan äfven med afseende på andra menniskor såsom förnuftiga väsenden. Med andra ord kan man säga, att intet handlingssätt kan vara etiskt rätt utan att vara rätt i förhållande till både den handlande menniskans och andra menniskors förnuftiga väsende. Härmed är gifvet, att den i pligten liggande skyldigheten icke blott är en skyldighet mot an-

dra utan ock en förbindelse med dem. Det är ock gifvet, att denna förbindelse måste vara väsentlig. I denna förbindelse bestämma de hvarandra ömsesidigt. I pligtkänslan ingår ock känslan af ömsesidig förpligtelse och förbindelse menniskorna emellan. Derför ligger det äfven i henne en förnimmelse af andra menniskor såsom personer i egentlig bemärkelse och en sinnesstämning och sinnesriktning i förhållande till dem. Pligtkänslan kan följaktligen icke vara verklig utan att hafva ett innehåll, som tydligt visar sig vara i sträng mening personligt. Hennes rätta art och väsende träder i öppen dag, då hon fattas i sin högsta form såsom kärlek, ty den kärlek, som är den högsta pligtkänslan, har till föremål personer, och i den ömsesidiga kärleken ligger väsentlig personlig förbindelse, ty han går från hjerta till hjerta. Med kärleken är troheten förenad. I kärlek och trohet känna sig menniskor tillhöra hvarandra och hafva ett väsentligt personligt samlif, som hvilar på grunden af den ena menniskans ursprungliga eller i hennes eviga väsende gifna bestämdhet af den andra.

Det i pligtkänslan framträdande sedliga lifvet är tydligen en form af personligt eller inre menskligt lif. Vi hafva att taga denna form i närmare betraktande. En form af menskligt lif eller en mensklig lifsform innefattar en lifskraft, en lifsgrund och en lifssfer.

Lifskraften i det sedliga lifvet är menniskans moraliskt fria vilja, den vilja, som har magt till val mellan sedlig och osedlig bestämningsgrund.

Lifsgrunden är menniskans förnuftiga vilja, den substantiela vilja, som är den praktiska sidan af menniskans substantiela sjelfmedvetande och med afseende på sin väsentliga enhet och sitt ursprungliga och väsentliga inne-

håll kan kallas menniskans eget praktiska förnuft. Detta praktiska förnuft framträder i det sedliga lifvets utveckling såsom grund, lag och ändamål. Det gifver åt menniskan väckelse till sedligt lif, och det leder detta lif till dess rätta fortgång och fulländning. Såsom grund är menniskans substantiela sedliga vilja eller praktiska förnuft den sedliga karakteren, såsom lag sedelagen och såsom ändamål det sedligt goda. I den aktuela sedliga viljan ingå till formen högre och lägre momenter. Den till formen lägre sidan är den moraliska känslan i vidsträckt bemärkelse. I sin väsentliga enhet är denna känsla det rena, varma och goda hjertat. Hennes olika former äro den moraliska känslan i inskränkt bemärkelse, den känsla, i hvilken den sedliga bestämningsgrunden för den sedliga karakteren har konkretion och individualitet, samvetet och den sedliga lycksalighetskänslan. Den till formen högre sidan är den öfverlagdt väljande, planmässigt ledande och ändamålsenligt organiserande viljan. Sådan är den sedliga viljan såsom förmåga. Sedd från funktionens sida har hon motsvarande bestämningar. Dygden är den sedliga viljans riktning på hennes i den sedliga karakteren gifna bestämningsgrund. Pligten är det af sedelagen fordrade handlingssättet. Den etiska seden är den genom det sedligt godas magt eller genom den organiserande viljan gifna sjelfvilliga och harmoniska fortgången i den sedliga viljeverksamheten. Äfven i dessa bestämningar finnas formelt högre och lägre momenter, och de hafva ock derigenom högre och lägre former. De högre äro de mera medvetna och reflekterade formerna af föresats, samvetsgrannhet och konseqvens. De lägre äro de mera omedelbara formerna af sinnesriktning eller hjertelag, lydnad och renhet.

Den lifssfer, som tillhör det sedliga lifvet, är den lägre verklighetsform, som innehåller å ena sidan de oumbärliga vilkoren och förutsättningarne för den moraliskt fria viljans aktualitet och å andra sidan det potentiela, som kan ombildas till den af förnuftet såsom lifsgrund eller praktisk bestämningsgrund fordrade formen. Inom denna totala lifssfer har man att skilja mellan olika, trängre och vidare sferer. Det finnes, enligt hvad förut visats, i. menniskans hjerta känslor, som till sitt innehåll äro förnuftiga, fastän de såsom känslor hafva formen af potentialitet, och sjelfva menniskohjertat har såsom praktisk känsloförmåga eller instinkt samma form af potentialitet. Hjertat kan fattas såsom den moraliskt fria viljan i lägre form. Det är då den lifskraft, som är magt både till moraliskt godt och till moraliskt ondt. Men hjertat kan äfven fattas i en mera inskränkt bemärkelse. Då är det den lifskraft eller magt, af hvilken det sedliga lifvet framgår. Det är det praktiska förnuftet i formen af praktisk känsloförmåga eller förnuftsinstinkt. Äfven i denna inskränkta betydelse fattadt har hjertat formen af potentialitet. Den sedliga lifsverksamheten har såsom utveckling till sin uppgift att så mycket som möjligt höja det såsom förnuftsinstinkt fattade hjertat och dess förnuftiga känslor till formen af formelt högre vilja och formelt högre viljefunktioner och derigenom vidga det formelt högre sedliga viljelifvets område. Genom sitt förnuftiga innehåll äro hjertat och dess känslor samstämmiga med den förnuftiga viljan och hennes viljeyttringar. De strida icke mot hennes sjelfständighet, och hos dem finnes icke någon inbördes söndring och motsats, genom hvilken harmonien inom viljan och mellan hennes yttringar störes. Derför hör ock det potentiela, som utgöres af hjertat så-

som förnuftsinstinkt och dess förnuftiga känslor, till sjelfva det inre sedliga lifvet. Det innehåller den lifvets källa eller den lifsgrund, som framför allt bör bevaras. Det är sålunda det inre potentiela, som sjelft har en väsentlig enhet och innehåller väsentliga bestämningar, och det utgör det sedliga lifvets egen inre lifssfer. Men det sedliga lifvet har ock en yttre lifssfer. Denna är menniskans sinnlighet eller den verklighetsform, i hvilken hon sjelf och hennes bestämningar äro fenomen och icke väsende i egentlig bemärkelse. Äfven sinnligheten innehåller oumbärliga vilkor och förutsättningar för den moraliskt fria viljans och dermed äfven för det sedliga lifvets aktualitet samt något potentielt, som kan ombildas till den form, som menniskans eget praktiska förnuft fordrar. Den sedliga viljan kan icke vara aktuel utan att framträda såsom en magt inom menniskans sinnlighet och göra sig gällande såsom en magt öfver henne. Herraväldet öfver de sinnliga drifterna och begären måste tillkomma den sedliga viljan. Hon måste underordna dem under sig. Men för sin verksamhet inom sinnlighetens område behöfver hon sinnliga organer. Hon har derför att ombilda den sinnliga viljan, begärförmågan och instinkten till organer för sin verksamhet. Deras bildbarhet till sådana organer är följaktligen en oumbärlig förutsättning för den sedliga viljans aktualisation. Det potentiela, som göres till organ för den sedliga viljan, införlifvas derigenom med henne. I detta sålunda organiserade sinnligas samstämmighet med förnuftet har sedligheten såsom sinnlig förnuftighet, såsom den form af förnuftigt lif, som framträder såsom en magt i och öfver sinnligheten, sin aktualitet. I det sedliga lifvet utgör detta sinnliga den yttre sida, som fordras för dess menskliga ak-

tualitet. Det till sinnligheten hörande potentiela, som kan ombildas till organ för menniskans eget förnuft, utgör genom sin högre potentiela samstämmighet med förnuftet dess eget yttre eller dess närmaste lifssfer inom det för henne yttre, hennes fenomenverld eller sinnligheten. Men inom sinnligheten finnes det ett vidsträckt område, hvars innehåll icke kan göras till organ för det menskliga förnuftet. Detta område är den ofria naturen, menniskans egen ofria natur och den henne omgifvande yttre naturen. Till någon del kan detta göras till medel för det sedliga lifvet, men till största delen är det icke tillgängligt för inflytande af den fria viljan. Det tillhör den vidtomfattande del af den ofria naturen, som gifver vilkoren för menskligt lif, men icke är underkastad den menskliga viljans herravälde. Den sinnliga ofria naturen utgör den yttersta och vidaste lifssferen för menniskans sedliga lif. Äfven inom henne finnes det något potentielt, som kan ombildas till formen af användbarhet för det sedliga lifvet. I det hela gifves genom utvecklingen inom den ofria naturen från potentialitet till aktualitet högre grad af möjlighet till aktuelt menskligt lif.

Det sedliga lifvet visar sig vara en form af menniskans inre lif derigenom, att det är ett lif, som hon har i och genom sig sjelf, i och genom sin väsentliga enhet och sina inre bestämningar. Ett sådant inre lif kan icke vara utan sjelfständighet. Det har sin grund i ett väsende i egentlig bemärkelse, och hvarje sådant väsende har sjelfständigheten till sin första bestämning. Men den bestämning, som omedelbart utmärker det inre lifvet såsom sådant, är den inre samstämmigheten. Det är genom sin samstämmighet inom sig sjelft, som ett väsende utgör ett

inom sig slutet helt, och det är såsom ett sådant helt, som väsendet har ett lif inom sig sjelft eller ett inre lif. Möjligheten af ett sådant inre lif hos menniskan, som är ett sig utvecklande väsende, är närmast gifven genom den inre samstämmigheten eller innerliga förbindelsen eller föreningen mellan hennes aktuela och potentiela förnuftsmomenter. Genom denna inre samstämmighet är sedligheten en form af förnuftigt menskligt lif. Men vidare fordras det yttres samstämmighet med menniskans praktiska förnuft. I första rummet men icke uteslutande fordras sådan samstämmighet hos det yttre, som den sedliga viljan kan organisera, och som utgör hennes yttre organism. Genom aktualisation af den i denna hennes yttre organism liggande bildbarheten till organ för den sedliga viljan blifver menniskans sedlighet ett sinnligt förnuftigt lif. Ju mera det bildbara hos den sedliga viljans yttre i sig sjelf sinnliga organism blifver införlifvadt med henne, desto innerligare blifver förbindelsen eller föreningen mellan henne sjelf och hennes yttre organism. Desto mera får ock hennes såsom sinnlig förnuftighet gifna sedlighet karakteren af inre lif i jemförelse så väl med det längre utåt gående sedliga lifvet som med det sinnliga praktiska lifvet. I formelt hänseende visar sig det sedliga lifvet såsom inre lif vara högre än det sinnliga derigenom, att det i sig bär möjligheten af en fullkomligare systematisk form än den, som kan gifvas åt det sinnliga lifvet, hvilket icke kan frigöras från den till fenomenet hörande formen af enhet i och af motsatser.

De grundbestämningar, som vi funnit hos det sedliga lifvet såsom en form af menskligt inre lif, återfinnas hos alla detta lifs former. Hvarje form af inre lif är i någon grad ett genom inre samstämmighet mellan aktuela och inre po-

tentiela lifsmomenter inom sig slutet helt. Hvarje sådan form har till lifsgrund det menskliga subjektets väsende i mer eller mindre väsentlig form. Han har till lifskraft det menskliga subjektet i någon af dess olika former. Hans lifssfer utgöres icke blott af hans inre potentiela lifsmomenter, utan han har äfven en yttre lifssfer, som innehåller en mångfald af yttre i olika grad genom hans lifskraft till samstämmighet med hans lifsgrund bestämbara momenter. Det inre lifvet i egentlig bemärkelse fordrar full inre samstämmighet, en förnuftig lifsgrund, en lifskraft, som är det menskliga subjektet i en af dess mest abstrakta former, det rena sjelfmedvetandet eller den moraliskt fria viljan, väsentliga inre lifsmomenter såväl aktuela som potentiela samt en till relativ samstämmighet med lifsgrunden bestämbar yttre lifssfer.

Vi hafva härmed karakteriserat det inre lifvet och öfvergå nu till angifvande af några få drag till karakteristik af de former, som jemte det sedliga lifvet utgöra dess hufvudformer.

Först taga vi då i betraktande det rättsliga lifvet, hvilket enligt vår inledande framställning tillsamman med det sedliga lifvet ingår i menniskans förnuftslif. I vidsträckt bemärkelse taget omfattar det rättsliga lifvet allt menskligt samhällslif, i inskränkt bemärkelse deremot endast det publika samhällslifvet. Det gemensamma för allt samhällslif är att det framträder i en rättsordning, som innebär ett ordnadt rättsförhållande mellan rättssubjekter inom ett helt, under hvilket rättssubjekterna äro underordnade. För ett sådant helt fordras en inre samstämmighet, genom hvilken det är slutet inom sig, en rättsgrund, som är dess förnuftiga lifsgrund, en representant, som är dess lifskraft, och

en rättssfer, som är dess lifssfer. Man kan icke tänka ett samhälle utan en samhällskänsla, som utgör det inre sambandet mellan de särskilda samhällsmedlemmarne. Genom denna samhällskänsla har samhället ett konkret och individuelt förnuftigt innehåll i potentiel form. Samhällsverksamheten har till sin högsta uppgift att till aktualitet höja denna samhällskänsla, hvilken med sitt innehåll utgör det inre potentiela hos samhället eller dess inre lifssfer. Derjemte har det ock en yttre lifssfer, inom hvilket det verkar genom yttre organer med en mer eller mindre formelt bestämd och auktoriserad myndighet. Genom de menskliga samhällena få de särskilda menniskorna såsom samhällsmedlemmar sina i ömsesidiga rättigheter och skyldigheter gifna förbindelser aktualiserade efter den rättsgrund, som är lifsgrunden för hvarje samhälle. Derför visar det sig i menniskans samhällslif tydligare än i det såsom de särskilda individernas lif fattade sedliga lifvet, att den förnuftiga menniskan icke blott är bestämd af sitt eget väsende utan äfven af andra menniskors förnuftiga väsenden. Genom detta förhållande träder det ock i dagen, att menniskor såsom samhällsmedlemmar tillhöra ett högre helt, och detta hela framträder i samhällets rättsgrund eller lifsgrund såsom ett förnuftigt helt eller en förnuftig magt, under hvilken de särskilda samhällsmedlemmarne såsom hennes organer hafva att underordna sig. Derigenom visar sig ock det rättsliga lifvet såsom ett i formelt hänseende högre lif än det individuela sedliga lifvet. Allt samhälle verkar omedelbart icke på den yttre sinnligheten icke heller på de lägre sinnliga momenterna hos menniskan för sig tagna utan på menniskorna såsom sinnligt förnuftiga viljor och, hvad de högre samhällena beträffar,

äfven på lägre samhällen. Deras närmaste verksamhetssfer är sålunda högre än den individuela menniskans.

Menniskans förnuftslif är icke blott ett praktiskt utan äfven ett teoretiskt lif. Vid benämningen lif fäster man dock vanligen en öfvervägande praktisk betydelse. Lifvet är visserligen i sin grund identiskt med sjelfmedvetandet, men det betecknar väsendet från dess mera objektiva sida, hvarför ock aktuelt lif märkes hos varelser, hos hvilka man icke finner något aktuelt sjelfmedvetande. I öfverensstämmelse härmed betecknar lifvet hänfördt till menniskan företrädesvis hennes praktiska sida, genom hvilken hon framträder såsom verksam i ett yttre för dettas ombildning till samstämmighet med ett inre. Vi inskränka oss derför till ett par anmärkningar om den teoretiska sidan af menniskans förnuftslif. Först erinra vi om vår förut gifna framställning rörande förnimmelsens totalitet och menniskosinnets väsentliga enhet. Såsom formelt personlig utgör menniskosinnets och förståndets enhet den relativt väsentliga enheten i menniskans själslif, hvilket är ett relativt inre lif, emedan det har inre potentiela bestämningar, som utgöra dess inre lifssfer, hvilken är skild från dess kroppsliga organism, som utgör dess närmaste yttre lifssfer. Derefter framhålla vi, att det menskliga förnuftet icke kan vara praktiskt utan att hafva en teoretisk sida, hvaraf följer, att menniskan icke kan hafva ett i reel och egentlig mening personligt praktiskt lif utan att hafva ett teoretiskt lif af samma art och i hufvudsak med samma grad af aktualitet. Slutligen anmärka vi, att intet kunskapsföremål kan fattas såsom ett helt utan att i och genom förnimmelsemomenter, som hafva formen af känslor, kännas såsom ett sådant. Detta gäller icke blott om de sinnliga tingen, utan äfven

om menniskan såsom person, om andra menniskor såsom personer och om de menskliga samhällena, när dessa fattas i sin väsentliga förnuftighet. Genom känslor med väsentligen förnuftigt innehåll är menniskosinnet samstämmigt med förståndet, som fordrar väsentlig och följaktligen personlig enhet hos hvarje väsende i egentlig bemärkelse. Derför har ock menniskan såsom teoretiskt förnuft en inre lifssfer med ett potentielt förnuftigt innehåll och således äfven ett inre lif.

Det religiösa lifvet är den högsta formen af menskligt inre lif. I och genom sitt förnuft fattar menniskan sig såsom ett förnuftigt väsende eller en person med ett andligt och evigt innehåll, men tillika såsom ett ändligt väsende eller en ändlig person. Men det ändliga väsendet är icke i och genom sig sjelft, ty i dess ändlighet ligger en relation till något yttre, utan hvilket det icke kan vara fullt verkligt. Derför kan menniskan icke i och genom sig sjelf vara ett förnuftigt väsende. Men hon kan icke heller vara ett förnuftigt väsende genom sig sjelf och sina relationer till ett yttre, ty det yttre är fenomen, och relationerna till det yttre leda till osjelfständighet och till en gränslös mångfald. Såvida som menniskan i sitt väsende är sjelfständig och inom sig samstämmig,' måste hon hafva sitt väsende i det absolut sjelfständiga och inom sig samstämmiga väsendet. Man kan icke antaga den ändliga menniskan vara ett väsende i egentlig bemärkelse utan att antaga henne vara detta i och genom det oändliga väsendet, likasom man icke kan antaga menniskan vara ett relativt väsende utan att vara detta i verlden såsom totaliteten af alla relativa väsenden. Såsom väsende i egentlig bemärkelse är menniskan ett moment i det gudomliga systemet, en bestäm-

ning i det gudomliga väsendet, en idé i det gudomliga förnuftet. Hon har då sitt sanna väsende och sitt eviga lif i Gud, och hon har det äfven genom honom, ty han är alla sina bestämningars eller idéers grund. Äfven sitt ändliga och timliga lif har hon genom honom, ty äfven detta lif har sin yttersta grund i honom. Den form af tillvaro, i hvilken menniskan och hennes verld hafva sin aktualitet, har genom honom sitt upphof och sitt bestånd. Den form af utveckling, som tillhör menniskan och hennes verld, har i honom sin yttersta grund, sin absolut rätta lag och sitt absolut högsta ändamål. Derför är all förnimmelse af väsentlig eller sann verklighet hos menniskan och i hennes verld tillika en förnimmelse af deras förhållande till Gud och följaktligen äfven en förnimmelse af honom. En sådan förnimmelse är gifven icke blott i begreppets form utan äfven i känslans, icke blott hos förståndet utan äfven hos sinnet.

Äfven det religiösa lifvet har såsom lif företrädesvis formen af ett praktiskt lif. Menniskans praktiskt religiösa lifsform har sin lifsgrund i Gud. Sin lifskraft har han i menniskans vilja såsom egande i sin magt att öppna eller tillsluta hennes hjerta för den gudomliga lifsgrunden. Den till denna lifsform hörande lifssferen är menniskohjertat med alla de i dess djup fördolda känslorna af det goda i menniskans eget ursprungliga väsende, i andra ändliga personers väsende, hvaraf hon är bestämd, i allas enhet i Gud och med hvarandra och i Gud såsom det absolut goda. Denna sfer är den inre lifssferen hos menniskan tänkt såsom frigjord från det yttre och i sig i potentialitetens form innefattande allt det goda, som fordras för ett i högsta mening personligt lif eller ett evigt och saligt lif i Guds

rike. Af sig sjelf såsom naturlig menniska kan menniskan icke söka detta lif. Hon måste väckas till känsla af lifvet i Gud och i hans rike såsom hennes högsta goda. Men då Gud såsom hennes religiösa lifs grund genomtränger henne, gifver han henne tron, hoppet och kärleken. I tron omfattar hon den gudomliga lifsgrunden såsom sin absolut högsta praktiska bestämningsgrund, och derigenom blifver hon religiös karakter. Af tron blifver hon rättfärdig. I hoppet har hon sin högsta praktiska lag, ty för henne har det fordrade blifvit det efterlängtade. Af hoppet får hon förtröstan. I kärleken, som är allt hopps fullbordan, har hon sitt högsta goda. Af kärleken kommer den eviga saligheten. I tron, hoppet och kärleken har menniskan den högsta formen af sitt inre lif, och detta lif är ett lif i rättfärdighet inför Gud, i förtröstan på honom och i evig salighet i honom. Men det religiösa lifvet är ock ett lif i Guds rike. I hans rike lefva alla hans barn under honom såsom fader med hvarandra såsom bröder. Allt godt i detta rike utgår från Gud, men han gifver det icke helt och hållet omedelbart, utan han låter det ock från det ena barnet komma till det andra i olika former efter arten af den gåfva, som är hvar och en beskärd. Så är en hvar i Guds rike införlifvad med hvar och en annan, och alla äro i Gud, och han är allt i alla.

PROMOVENDI.

TEOLOGISKA FAKULTETEN.

DOKTORER.

Edvard Herman Rodhe, född i Everöd af Kristianstads län d. 26 Okt. 1845; student i Lund h.t. 1861, fil. kand. v.t. 1870, fil. d:r v.t. 1871, e. o. amanuens vid univ. biblioteket i Lund v.t. 1874, teol. kand. h.t. 1877, prestvigd d. 12 Okt. s. å., past.-ex. d. 25 Okt. 1878, domk.-adj. i Lund 1877, vice pastor vid Lunds domkyrka 1879, kyrkoherde i Karlshamn d. 5 Dec. 1879, tilltr. 1881, predikant vid kronohäktet ibm 1881, kontraktprost i Listers och Bräkne kontr. 1882, kyrkoherde i Norrköpings S:t Olai förs. 1884, tilltr. 1885, uppförd på första förslagsrummet till biskopsembetet i Visby 1885, tjenstg. e. o. kongl. hofpredikant 1886, L. N. O. s. å., *biskop öfver Göteborgs stift* d. 18 Juni 1888, ledam. af Vet. o. Vitterh. Samh. i Göteborg 1889, K. N. O. 1891.

Af trycket utgifvit: Num Jeremias threnos scripserit, quæstiones. Lund 1871. — Om Luthers lif och verksamhet, Norrk. 1883. — Luther och Bibeln, Lund 1884. — Om Bibelns spridning och läsning, Link. 1886. — Hvilken providentiel betydelse hafva de socialistiska rörelser, som verka så mäktigt i våra dagar? Link. 1887. — Om olikheten mellan luthersk och reformert uppfattning af Guds ord, Stockh. 1888. — Herdabref till Göteborgs stifts presterskap 1888. — Några ord om de fattiges vård, Göteborg 1890. — Om vår bekännelses betydelse och värde, Göteborg 1891. — Diverse predikningar och tal.

Uno Robert Ferdinand Sundelin, född d. 24 Mars 1847 i Vilhelmina förs. af Vesterbottens län, student i Upsala h.t. 1867, fil. d:r d. 31 Maj 1872, teol. kand. d. 15 Dec. 1876, prestvigd d. 17 Dec. 1878, aflade pastoralexamen d. 20 Dec. 1879, biträdande predikant vid Upsala hospital 1873—77, docent i teologiska prenotioner vid Upsala Universitet d. 22 Dec. 1876, examinator i teo-

logiska prenotioner och moralteologi läsåret 1877—78 och i moralteologi h.t. 1878—21 Mars 1879, t. f. e. o. professor i dogmatik och moralteologi d. 21 Mars 1879 - 15 Dec. 1880, medlem af examenskommissionen för de praktiskt-teologiska öfningarne h.t. 1877 —h.t. 1880 och h.t. 1881, teologiska fakultetens notarie d. 1 Juni 1877—22 Okt. 1878, teologiska fakultetens stipendiat på den teoretiska linien d. 31 Juli 1877—30 Sept. 1881, gjorde i egenskap af Guthermuthisk resestipendiat en resa i vetenskapligt ändamål till Tyskland och Frankrike under första hälften af 1881, adjungerad ledamot af Upsala domkapitel 1881, e. o. professor i dogmatik och moralteologi d. 16 Sept. 1881, kyrkoherde i Hagby och Ramsta prebendepastorat d. 1 Okt. 1881 - 30 Apr. 1888, tillförordnad ord. professor i dogmatik och moralteologi v t. 1881—v.t. 1885, *professor i kyrkohistoria* d. 4 Sept. 1886, kyrkoherde i Danmarks prebendepastorat d. 1 Maj 1888 - 31 Maj 1891. *Förste teologie professor och domprost i Upsala* d. 14 Nov. 1890, *Kyrkoherde i Vaksala* prebendepastorat d. 1 Juni 1891. Ledamot af Humanistiska Vetenskapssamfundet d. 27 Maj 1890. L. N. O. d. 1 Dec. 1891.

Af trycket utgifvit: Om svenska kyrkans och statens förhållande till hvarandra (Ak. afh.). Ups. 1872. — De svenska lappmarksprivilegierna från statsrättslig och statsekonomisk synpunkt. Sthlm 1873. — Svenske palestinafarare och deras betydelse för palestinavetenskapen. Ups. 1878. — Mosaismens teologi och antropologi, företrädesvis från etisk synpunkt (disp. för pastoralex.). Ups. 1879. — Framställning och granskning af Luthers sociala etik. I Familjen (Ak. afh. i Upsala Universitets Årsskrift 1880). — Om Luthers statsekonomiska åsigter. Ups. 1880. — I Teologisk Tidskrift: Det kyrkliga tillståndet i Berlin. 1881. Anmärkningar rörande edens begrepp. 1881. Det bibliska edsbegreppet och det heliga löftet. 1883. Oetinger och Svedenborg 1886. Om martyrkyrkans öfvergång till statskyrka i det romerska riket (inträdesföreläsning) 1887. — Om Bibelordets ställning till den sociala frågan. Ups. 1885. — Svedenborgianismens historia i Sverige under förra århundradet. Ups. 1886. — Lärobok i Teologisk etik, allmänna delen. i kritisk anslutning till Martensens system. Ups. 1888. — Om vår tids sedlighetssträfvanden. Ups. 1888. — Tal vid invigningen af Norrlands Nations nya bygnad. Ups. 1890. — Schweden, Kirchliche Statistik (i Herzog und Plitts Realencyklopädie, Bd XIV). — Om en bättre församlingsvård inom den svenska kyrkan. Motion och föredrag vid ärkestiftets prestmöte 1891. Ups. 1892. — Dessutom flera mindre uppsatser, recensioner och anmälningar i Teologisk Tidskrift, Nordisk Revy och åtskilliga andra tidskrifter och tidningar.

Johan August Ekman, född i Hjälstad af Skaraborgs län d. 26 Nov. 1845, stud. i Upsala 1867, teol. fil. ex. 1869, dim.-ex. 1870, lärare vid Upsala privata elementarläroverk h.t. 1870—v.t. 1872, kateket i Maria Magdalena förs. i Stockholm 1872, d:o i Katarina förs. dersammastädes 1872—1874, t. f. lektor vid semi-

narium för bildande af lärarinnor h.t. 1872—h.t. 1873, pvgd i Skara 1873, teol. kand. 1876, docent i exegetisk teologi vid Upsala univ. 1877, past.-ex. i Upsala 1879, regementspastor vid Uplands regemente 1879—1887, uppehöll e. o. professuren i exegetisk teologi v.t. 1880, professuren i dogmatik och moralteologi v.t. 1881, e. o. professuren i exegetisk teologi h.t. 1881 och v.t. 1882, e. o. professuren i praktisk teologi 1 juli—15 sept. 1882, assistentbefattningen inom teologiska Fakulteten h.t. 1882, professuren i praktisk teologi v.t. 1884—v.t. 1886, e. o. professuren i exegetisk teologi h.t. 1886 och v.t. 1887, teologiska Fakultetens notarie 1882—1887, teologiska Fakultetens stipendiat 1881—1887, uppfördes i första rummet på förslag till e. o. professuren i praktisk teologi vid Upsala universitet den 3 Juni 1882. *Professor i teologiska prenotioner och teologisk encyklopedi vid Upsala universitet 1887.*

Af trycket utgifvit: Vid Birger Trolles graf. Upsala 1876. — Likheter mellan Esaias kap. 40—66 och Jeremias, betraktade med hänsyn till frågan om de förras ursprung. Upsala 1877. — Dryckenskapens djupaste grund och säkraste botemedel. Upsala 1880. — Det kristna prestembetets ursprung. I. Upsala 1882. Kristliga betraktelser. Upsala 1882, 2:dra uppl. Stockh. 1883. — "Tänk på din skapare i din ungdom", konfirmationstal. Upsala 1883. — Under och andeingifvelse. Stockh. 1883. — Det sanna lefnadsmålet, konfirmationstal. Upsala 1885. — Den heliga skrift som gudomlig och mensklig, tal vid Svenska Bibelsällskapets allm. årssammankomst. Stockh. 1887. — Den naturalistiska hedendomen. Upsala 1888. — Den kristna religionsläran enligt den heliga skrift. Stockh. 1888. — Tal vid Wilhelm Erik Svedelius' jordfästning. Köping 1889. — Tal vid professor Einar Löfstedts jordfästning. Stockh. 1889. — I Teologisk Tidskrift: Om tiden för profeten Joels lefnad. 1880. — I Nordisk Familjebok: Jesuitorden. 1884. — I Läsning för hemmet: Lifvets allvar. 1884. — I Bibelforskaren: Utkorelsen. 1885. — I Tidskrift för kristlig tro och bildning: Viljerigtningens betydelse för kristendomens erkännande, 1883. Den gammaltestamentliga historiens betydelse, 1884. Offren hos israeliterne, 1885. Det gamla testamentets profetia om Guds rike, 1886. Jesu försvar för sin lära om sig sjelf, 1887. Menniskans ansvar för sina ord, 1889. Jesu försvar för läran om de dödes uppståndelse, 1890. Kom och se! 1891. Den yttersta domen, 1892. — Recensioner i Teologisk Tidskrift, Tidskrift för kristlig tro och bildning samt Bibelforskaren. — Predikan i Förhandlingar vid Prestkonferensen 1887. — Predikningar i Stockholms Dagblads predikoupplaga.

Johan Erik Berggren, född den 12 September 1843 i Grums församling af Karlstads län, aflade vid Karlstads högre elementarläroverk mogenhetsexamen v.t. 1868, teologisk-filosofisk examen d. 29 Maj 1869 i Upsala, dimissionsexamen d. 31 Januari 1871, uppehöll rektors undervisningsskyldighet vid Kristinehamns elementarläroverk från 1 Maj 1871 till terminens slut, var vikarierande adjunkt vid Karlstads högre elementarläroverk läsåret 1871—72, un-

dervisade i grekiska språket vid Fjellstedtska skolan 1873—75, i bibelkunskap och religionshistoria vid högre elementarläroverket för flickor i Upsala v.t. 1878—82, aflade teologisk kandidatexamen den 31 Maj 1878, bitr. predikant vid Upsala hospital från den 24 Aug. 1878 till den 12 Juni 1880, docent i exegetisk teologi den 22 Dec. 1880, medlem af examenskommissionen för de praktisk-teologiska öfningarna 1881—86, förestod e. o. professuren i dogmatik och moralteologi åren 1881, 1882, v.t. 1885, h.t. 1886 och året 1887, förestod båda professurerna i exegetisk teologi h.t. 1885 och den ordinarie professuren i samma ämne v.t. 1886, den ordinarie professuren i dogmatik och moralteologi h.t. 1889 och året 1890, fakultetens stipendiat 1887, erhöll Oskar Ekmans premium för apologetiskt författarskap 1887, prestvigd 1884, adjungerad ledamot af Upsala domkapitel 1888, företog såsom Guthermuthisk stipendiat en resa till Tyskland, Österrike, Schweiz och Italien April 1884 till Januari 1885, utnämndes till e. o. professor i dogmatik och moralteologi den 6 April 1888, till *professor* i samma ämne den 23 Januari 1891.

Af trycket utgifvit: Om apostlarnes och församlingens i Jerusalem förhållande till Paulus och de hedningkristne enligt Gal. I,11—II,14 och Apg. XV,1—31 (i Upsala Universitets Årsskrift 1881). — Om den kristliga fullkomligheten (Upsala Universitets Årsskrift 1887). — Om Antoine Arnaulds och Blaise Pascals moralteologiska strid med jesuiterna. I h. 1890. — Omkring 50 uppsatser och anmälningar i Teologisk Tidskrift 1876—88. — Om Pauli omvändelse. — Om moralstatistiken och hennes förhållande till den kristliga lifsåskådningen. — Om den nya tron sådan hon framställes af D. Fr. Strauss. (Denna och de två föregående uppsatserna äro införda i Tidskrift för kristlig tro och bildning 1884, 1886 och 1890). — De s. k. nattvardsföreningarna i vårt land, bedömda efter den heliga skrift och den äldsta kyrkans praxis, föredrag vid den 4:e allm. prestkonferensen i Stockholm 1890 (i konferensens förhandlingar). — Recensioner och anmälningar i Väktaren, Tidskrift för kristlig tro och bildning samt Nordisk Revy.

Henry William Tottie, född i Stockholm d. 29 Okt. 1856, stud. i Upsala v.t. 1875, aflade teol. fil. ex. Jan. 1877, teol. kand. ex. Maj 1883, Stockholms nations förste kurator och Upsala studentkårs ordförande läsåret 1883—84, prestvigd i Upsala Juni 1883, kommininstersadjunkt i Klara Juni—Sept. 1883, pastorsadjunkt i Katarina Sept. 1883—Okt. 1884, Svenska kyrkans missionsstyrelses ombud och sekreterare Dec. 1883—Juni 1893, docent i kyrkohistoria vid Upsala Universitet Maj 1885, uppförd i andra rummet på förslag till professuren i kyrkohistoria vid Upsala universitet Juni 1886, förestod e. o. professuren i exegetisk teologi v.t. 1886, h.t. 1887, v.t. 1888 och partielt h.t. 1889, e. o. professuren i prak-

tisk teologi v.t. 1887, e. o. professuren i dogmatik och moralteologi April och Maj 1889, professuren i kyrkohistoria v.t. 1891, ledamot af Svenska bibelsällskapets styrelse och sällskapets sekreterare Jan. 1891—93, biträdt vid de skriftliga homiletiska öfningarne inom teologiska fakulteten 1885—93, teologiska fakultetens stipendiat på den teoretiska linien 1888—93, utnämnd till *professor i pastoralteologi* vid Upsala universitet *och kyrkoherde i Danmarks prebendepastorat* den 9 Juni 1893. Företog på uppdrag af Svenska kyrkans missionsstyrelse en inspektionsresa till de svenska missionsanstalterna i Natal och Zululandet Juni—Dec. 1886, företog sommaren 1883 en studieresa till England, somrarna 1887 och 1892 studieresor till Tyskland (universiteten i Berlin, Leipzig, Halle och Kiel), sommaren 1889 såsom Sederholms inrikes resestipendiat en studieresa till flera domkapitels arkiv för att anställa kyrkohistoriska forskningar. Talare vid svenska missionssällskapets årshögtid 1887, vid svenska sällskapets för antropologi och geografi årshögtid 1887 och svenska bibelsällskapets årshögtid 1890.

Af trycket utgifvit: Jesper Svedbergs lif och verksamhet. Bidrag till svenska kyrkans historia. Förra delen 1885. Senare delen 1886. — Zulukaffrerna och deras historia (Ymer 1888). — Svenska kyrkans missionsverksamhet bland zulukaffrerna (1888). — Den engelska "religionsfrihetsföreningen" och dess angrepp på den engelska statskyrkoinstitutionen I, II (i Teol. Tidskr. 1888). — Svenska kyrkan och hednamissionen (1889). — Den heliga skrift och den apostoliska traditionen (1890). — Haqvin Spegel såsom kateket och homilet (1890). — Den kyrkorättsliga bestämningen af svenska kyrkans lära (i Tidskr. för kristlig tro o. bildning (1890). — Die Entwickelung des Missionslebens in Schweden (i Prof. Luthardts Evang Luth. Kirchen-Zeitung (1890). — Evangelistik (1892). — Äktenskaps ingående och upplösning. Vägledning för prestkandidater vid det kyrkorättsliga studiet (1892). — Biskop Jesper Svedbergs sjelfkarakteristik och lefnadsordning (i Tidskrift för kristlig tro och bildning 1893). — Den presterliga strafflagen (1893). — Svenska kyrkans missionstidning för åren 1884 (okt.—dec.), 1885—92, 1893 (jan.—juni). — Uppsatser i Nordisk Familjebok. — Bokrecensioner i Teol. tidskr. och Tidskr. för kristlig tro och bildning. — Strödda predikningar och tal.

Carl Julius Norrby, född i Visby d. 8 Juli 1831, stud. i Upsala h.t. 1850, aflade h.t. 1852 teologisk embetsexamen och genomgick s. å. de praktiska öfningarne, prestvigdes i Visby d. 22 Juni 1855, pastorsadjunkt och lärare i den Gazeliska (folk-)skolan i Fårö 1855—1860, derefter domkyrkoadjunkt i Visby, förordnades d. 12 Sept. 1864 att vara lektor i kristendom vid högre lärarinneseminariet i Stockholm, företog sommaren 1865 med understöd af statsmedel en utrikes resa för att i Tyskland inhemta kännedom om religionsundervisningen vid de högre läroverken derstädes, med-

lem 1865 af och 1866—72 ordförande i Svenska missionssällskapets direktion, aflade 1869 pastoralexamen, företog på uppdrag af d. v. chefen för ecklesiastikdepartementet sommaren 1871 en resa till norra Tyskland i ändamål att inhemta kännedom om tillståndet förnämligast i religiöst hänseende bland dit utflyttadt svenskt tjenstefolk, hade från hösten 1871 till sommaren 1872 uppdrag att i egenskap af öfverkateket hafva tillsyn öfver sällskapets »Pro fide & christianismo» kateketskolor, utnämndes d. 15 Juli 1872 till kyrkoherde i Närs pastorat på Gotland, var preses vid 1877 års prestmöte i Visby, erhöll d. 14 Dec. 1878 kallelse att från d. 1 Sept. 1879 vara assistent på den praktiska afdelningen inom den teologiska fakulteten i Upsala och erhöll d. 1 Sept. 1882 fullmakt att vara *e. o. professor i praktisk teologi* vid samma universitet och *kyrkoherde i Börje* prebendepastorat.

Af trycket utgifvit: Kyrkohistoria för skolan och hemmet af R. Tönder Nissen, öfversättning och delvis bearbetning, 1 uppl. 1867, 7:e uppl. 1888. — Vittnesbörd ur den heliga skrift. I, Skriftens lära om dopet, Visby 1876; II, Skriftens lära om synden och försoningen, Stockh. 1877. — Om det Onda. Sex föreläsningar jemte ett bibeltal. Stockh. 1881. — Grunddragen till läran om själavården. Förra häftet. Upsala 1882. — Uppsatser i Teol. Tidskrift: Något om den kyrkliga ställningen inom Visby stift, med hufvudsaklig hänsyn till de andliga rörelserna och lekmannaverksamheten (1863). Med anledning af P. Waldenströms skrift: "Herren är from" (1876). P. Waldenström och Anselms satisfaktionslära (1877). Några ord om tillräknandet (1878). Svar till d:r A. Tornberg (1880). Till frågan om kyrkotukten (1880). Det stundande kyrkomötet (1883). Om realismen i den kristliga predikan (1885). Om likbränning (1888). Ur prolegomena till den praktiska teologien. I. Den prakt. teologiens begrepp. II. Den prakt. teologiens indelning (1879). — I Pedagogisk Tidskrift: I katekesfrågan I, II, III (1870). — I Tidskrift för kristlig tro och bildning: En blick på den apologetiska literaturen i vårt land (1883). Om falsk och sann kyrklig idealitet (1884). En tidsbetraktelse (1886). Apologetiska bref (I och II 1887, III, IV 1888, V 1889, VI, 1890). — Om inspirationer (från engelskan) (1891). I Bekännelsefrågan (1892). — Derjemte bokanmälningar och recensioner, strödda predikningar och uppbyggelsetal samt tidningsuppsatser.

Frans August Johansson, född i Elmeboda af Kronobergs län den 10 Juni 1850, stud. i Lund 1875, teol. kand. 1885, prestvigd 1886, hade kortare förordnanden för presterlig tjenstgöring 1886 och 1888, extra lärare vid Vexiö folkskollärareseminarium h.t. 1877, upprätthöll rektors undervisningsskyldighet vid Lunds folkskollärareseminarium 9 Okt. 1889—läsårets slut, har under flere terminer undervisat i flickskolor i Vexiö och Lund, docent i Lund 1886, biträdde såsom docent vid den praktisk-teologiska kursens homi-

letiska och kateketiska öfningar, hade kortare professorsförordnanden samt gaf enskilda lektioner i dogmatik och kyrkohistoria, förestod professuren i österländska språk vid Lunds universitet v.t. 1892, blef s. å. medlem af filologiska sällskapet i Lund, utnämndes 1892 till *e. o. professor i dogmatik och moralteologi* vid *Upsala Universitet* samt *kyrkoherde i Hagby och Ramsta* prebendepastorat.

Af trycket utgifvit: Den heliga skrifts lära om menniskans rättfärdighet inför Gud. Lund 1886. — Under hvilken grundförutsättning kan en gammaltestamentlig skrift anses ega kanoniskt värde? (Lunds Univ:s årsskrift, Tom. XXIV). — Om Inspirationen Lund 1889. — Om Samvetet. Lund 1891. — Predikningar, uppsatser i tidningar och tidskrifter, anmälningar och granskningar, särskildt ett större antal sådana i "Kirkelig Literaturtidende", Kristiania.

Per Gustaf Eklund, född i Lund d. 2 Mars 1846; student den 19 Dec. 1863; medlem af filol. seminariet läsåret 1866—67; filos. kandidat den 15 Febr. 1868; filos. doktor den 29 Maj s. å.; genomgick profårskurs vid Lunds katedralskola läsåret 1871—72; förordnad att för kortare tider vid samma läroverk bestrida lektorstjenst i latin h.t. 1868 samt i teologi och hebreiska v.t. 1871—v.t. 1872; docent i exegetisk teologi den 16 Juli 1872; notarie i teologiska fakulteten h.t. 1873; teol. kand. d. 29 Maj 1874; prestvigd d. 4 Juni s. å.; vik. förste stadskomminister i Lund d. 4 Juni 1874—d. 1 Sept. 1875; v. pastor i Frillestad d. 15 Juni—15 Juli 1876; domkyrkoadjunkt i Lund d. 16 April—1 sept. 1877; förestod professuren i kyrkohistoria och symbolik d. 1 Sept.—20 Okt. 1873 samt d. 1 Sept.—18 Okt. 1878; föreslogs af teologiska fakulteten i Lund d. 20 Okt. 1877 till e. o. professor i den teoretiska teologiens bidiscipliner, om hvilket lärareembetes inrättande framställning då af fakulteten gjordes; erhöll år 1878 sig tilldeladt ett pris å 1,000 kr. för en täflingsskrift om edgåendets berättigande inom ett kristet folk; blef efter kallelse af teol. fakulteten d. 17 Mars 1882 utnämnd till e. o. professor i symbolik och moralteologi samt kyrkoherde i Husie; fungerade som preses vid Lunds stifts prestmöte 1883; förestod professuren i prakt. teologi under kyrkomötet s. å. samt under läsåren 1884—1886, höll högtidstalet vid Lunds universitets luthersfest 1883; uppfördes i andra rummet å förslag till prof. i prakt. teologi 1886; stadsfullmägtig i Lund sedan 1886; censor vid mogenhetsexamen sedan 1888; företog på offentligt uppdrag en resa till Tyskland och Danmark för att taga kännedom om religionsundervisningen på skolans högre stadium; uppfördes i andra rummet å förslaget till återbesättande af lediga biskopsembetet i Visby 1885 och i Strengnäs 1889; kallades h.t. 1885 till arbetande

medlem af filologiska sällskapet i Lund; fungerade 1890 som sakkunnig vid återbesättandet af prof.-embetet i dogm. vid Upsala univ.; blef på kallelse af fakultet och konsistorium utnämnd till *professor i dogmatik och moralteologi vid Lunds univ. samt kyrkoherde i V. Kärrstorp* d. 2 Nov. 1890.

Af trycket utgifvit: De modo latinorum conjunctivo in absoluta interrogatione usurpato. Lundae 1868 (disp. pro gradu philos.). — Stycken ur latinsk syntax. I. Om tempora och modi. Lund 1872. — I Acta Univ. Lund VIII (1871): Σαρξ vocalbulum quid apud Paulum Apostolum significet (disp. pro venia doc.). — Ibm XI (1874): Om teologiens begrepp och indelning. Försök till en kyrklig vetenskapslära. — Ibm XIII (1876): Om κενωσις dogmens utbildning på concordiae formelns grundval. Ett försök i den dogmatiska teologien. — Om eden, särskildt såsom obligatorisk. Dess berättigande inom ett kristet samfund. Prisbelönt täflingsskrift. Stockh. 1880. — Om det lutherska kyrkosamfundet och den allmänkyrkliga kärlekstjensten. Norrk. 1880. (I "Minne från kyrkans vänners tredje årsfest"). — Grunddragen af den kyrkliga trosläran med hänvisningar till den heliga skrift. Lund 1880. Ny Upplaga 1881. — Kyrkans allmänna historia, i öfversigt framställd. Stockh. 1883. — Sammandrag af kyrkans allmänna historia. Till läroverkens tjenst. Stockh. 1883. — Om Mårten Luther, Minnestal, hållet i Lunds universitets aula d. 10 nov. 1883. — Huru förhåller sig den s. k. realismen i literaturen till kristendomen. Föredrag vid prestkonferensen i Stockholm 1884. (Tryckt i konferensens handlingar). — I Tidskrift för kristlig tro och bildning 1885: Hvem har hunnit längst på salighetsvägen? Ibm 1884: Om andens ledning i sanningen. Ibm 1885: Om förhållandet mellan Guds allmagt och menniskans frihet. Ibm 1887—89: I—III: Om den kristna religionens fullkomlighet. Ibm I, II: Om den kyrkliga vetenskapens framåtskridande. — I Teologisk tidskrift. Upsala 1885: Om den lutherska statskyrkoförfattningens allmänkyrkliga värde. Om skriftermålet. — I predikningar utgifna af kyrkans vänner, Norrk. 1883—84: Predikan på 5:e sönd. efter Trettondedagen, 1:sta sönd. efter Tref.-sönd. och Michaelidagen. — I Lutherskt veckoblad, Kalmar 1885: Predikan på 9:de sönd. efter Tref.-sönd. — Om det kyrkliga gudstjenstfirandet. Stockh. 1885. — Om den kyrkliga vetenskapen. Dess förhållande till filosofien och öfriga vetenskaper. Dess egna inre förgreningar. Dess historiska utveckling. Stockh. 1885. — I Nordisk familjebok: Artikeln Kyrkohistoria. — Om en innerligare samverkan mellan samhällets anstalter för allmän folkbildning. Tal vid folkskolelärаremötet i Kristianstad. 1887. — Den svenska kyrkobibeln och 1883 års proföfvers. Malmö 1888. — Tal vid Nordiska Festen 1892. — Tal vid prof. C. Cavallins minnesvård 1892. — I Tidskrift för teologi: Inledning till Kyrkohistorien. — Tron och Trons artiklar. Ur föreläsningar öfver Luthers Större Katekes. Lund 1893. — Till Upsala mötes minne. Lutherska Endrägtsboken, i allmänkyrklig belysning. Lund 1893.

Otto Nathanaël Theophilus Ahnfelt, född d. 13 Sept. 1854 i Dalby; student vid Lunds universitet den 7 Okt. 1872; aflade teologie kandidatexamen d. 9 April 1881; prestvigd d. 3 Juni s. å.; förestod från prestvigningsdagen till d. 1 Maj 1882 komministerstjenst vid Lunds domkyrka, Knästorps och Tottarps pastorat d. 1

Maj—d. 1 Juni 1882 samt S:t Peters Klosters och N. Nöbbelöfs pastorat d. 14 Maj—24 Juni 1883 äfvensom under sex veckor från d. 20 Juni 1890; fr. o. m. h.t. 1875 anställd såsom lärare i kristendom samt fr. o. m. v.t. 1888 jemväl i filosofisk propedevtik vid Lunds privata elementarskola; nämnda skolas föreståndare h.t. 1887—v.t. 1892 med af Kongl. Maj:t meddelad rätt att vid samma skola anställa mogenhetsexamen; docent i systematisk teologi d. 27 Dec. s. å.; biträdde vid ledandet af de kateketiska öfningarne v.t. 1882—v.t. 1887; ledde v.t. 1884—v.t. 1886 författandet af de till de homiletiska öfningarne hörande veckopredikningar; har v.t. 1882 samt fr. o. m. h.t. 1883 examinerat i kateketik, förestod under en del af h.t. 1883 professorsembetet i kyrkohistoria och symbolik, fr. o. m. h.t. 1884 t. o. m. v.t. 1886 e. o. professorsembetet i moralteologi och symbolik, d. 14 April—13 Maj 1887 samt under en månad fr. d. 21 Februari 1888 samt fr. d. 17 Nov. till terminens slut de till professorsembetet i dogmatik och moralteologi hörande föreläsningar, under en del af h.t. 1888, v.t. och h.t. 1889, under Februari månad 1890, fr. o. m. d. 9 April till terminens slut samt h.t. s. å. äfvensom fr. o. m. d. 6 Febr. 1891 t. o. m. v.t. 1892 e. o. professorsembetet i moralteologi och symbolik; uppfördes d. 28 Februari 1886 i tredje förslagsrummet till professorsembetet i praktisk teologi, utnämndes d. 10 Mars 1892 till *e. o. professor i moralteologi och symbolik* samt *kyrkoherde i Husie;* tillträdde d. 1 Juni s. å.; förklarades d. 1 Juli 1893 af utsedde sakkunnige fullt skicklig och kompetent till lediga första teologie professorsembetet i kyrkohistoria och symbolik vid Lunds universitet och föreslogs af dem i 2:dra rummet till nämnda tjenst.

Af trycket utgifvit: Skriftens och bekännelsens lära om nattvarden. Norrköping 1880. — Om nådens ordning i dess inre sammanhang (spec. för docentur). Lunds univ. årsskrift 1881. — Schleiermachers lära om ångern. Lunds univ. årsskrift 1883. — Cultuspredikans begrepp (spec. för professur). Lund 1885. — Den kristliga trons visshet (tal vid Kyrkans Vänners årsmöte). Norrköping 1886. — Tal vid Lunds stifts bibelsällskaps allmänna sammankomst d. 29 Aug. 1887. — Om dogmens värde (i sv. luth. prestkonferensens handlingar för år 1887). — Den kristliga trosläran till skolundervisningens tjänst framställd. Lund 1889. — Den teologiska etikens grunddrag. Förra delen. Lund 1890. — Den teologiska vetenskapens närvarande ställning och uppgifter (i Tidskr. för teol. 1891). — Om Torgauerartiklarne. Lund 1891. — Om den s. k. Ritschlska skolan (i Tidskr. för teol. 1892). — Om tolkningen af 1 Joh. 5: 6 (i Tidskr. för teol. 1892). — Om den s. k. sociala frågan ur synpunkten af kristendomens etiska ideal (i Tidskr. för teol. 1892). — Om den ursprungliga lutherdomens ställning till articuli fidei. Lund 1892. — Om Melanchtons i Maj 1530 fullbordade exordium till Apologien (i Tidskr. för teol. 1892). — Petri Benedicti redaktion af beslut vid 1527 års

riksdag i Vesterås (i Tidskr. för teol. 1892). — Articuli Ordinantiæ. Förut otryckt handskrift (i Tidskr. för teol. 1892). — Utvecklingen af svenska kyrkans ordning under Gustaf den förstes regering. Lund 1893 — Det nyupptäckta fragmentet af det pseudopetrinska evangeliet (i Tidskr. för teol. 1893). — Ytterligare om det s. k. Petrusevangeliet och dermed sammanhängande frågor angående fornkristlig literatur (i Tidskr. för teol. 1893). — I psalmboksfrågan (i Tidskr. för teol. 1893). — Predikningar på Palmsöndagen och Långfredagen i Predikningar, utg. af Kyrkans Vänner, samt på Michaëlis dag i Lutherskt Veckoblad. — Bokanmälningar i åtskilliga tidningar och tidskrifter. — Redigerat Tidskrift för teologi årgg. 1891, 1892 och 1893.

Adolf Ludvig Vilhelm Nyström, född i Almunge af Stockholms län d. 29 Juni 1837, stud. i Upsala v.t 1856, fil. kand. och doktor derst. 1860, v. lärare vid Norrtelge l. elem.-lärov. h.t. s. å., extra d:o derst. året 1861 och v.t. 1862, d:o vid Upsala h. elem.-lärov. läsåret 1862—63, notarie vid prestmötesberedningen 1865, amanuens vid Upsala domkapitel d. 11 Okt. 1867, sekreterare i ärkest:s bibelsällskap 1 Maj 1868, teol. kand. d. 30 Maj s. å., prestvigd d. 10 Juli s. å., förestått notarietjensten vid domkapitlet någon tid 1868—70, past.-ex. d. 7 April 1869, aflade ed såsom första gången adjungerad ledamot af domk. d. 28 Juli s. å., *kyrkoherde i Rasbo och Rasbokil* d. 8 Nov. s. å, *kontraktsprost i Vaksala kontrakt* d. 7 Dec. 1881, fullmäktigssuppleant för ärkest:s delegare i prestersk:s enke- och pupillkassa vid bolagsstämmorna 1885 o. 1886, L. N. O. 1 Dec. 1887, preses vid prestmötet 1891, ordf. i Rasbo kommunalstämma sedan d. 1 Jan. s. å., led. af åtskilliga sällskap.

Af trycket utgifvit: Davids sextioåttonde psalm (gradualdisp.). Upsala 1860. — Judas bref. Exegetiskt försök (pastoraldisp.). Upsala 1869. — Predikningar å 5:e sönd. i Fastan och 12:e sönd. efter Tref. i Lutherskt Veckoblad 1885; å 2:a Böndagen och Yttersta domens dag i samma blad 1887. — Psaltaren i Nya Testamentets ljus. Prestmötesuppsats. Upsala 1891. — Upsala Ärkestifts Herdaminne. Ny följd. Upsala 1893.

Alfred Steinmetz, född i Hudiksvall d. 26 Maj 1831, stud. i Upsala v.t. 1851, prestvigd d. 13 Dec. 1854, tjenstgjorde såsom pastorsadj. i Rogsta och Jerfsö 1855—57, öfverlärare vid Gossskolan i Gefle d. 15 Okt. 1857, kapellpr. och skollärare i Järbo d. 21 Dec. 1859, tilltr. d. 1 Jan. 1860, aflade past.-ex. d. 2 Okt. 1863, rektor vid Seminarium i Stockholm för bildande af folkskolelärarinnor d. 21 Apr. 1865, företog s. å. en pedagogisk resa till Tyskland och Norra Schweitz, ledamot i Kongl. kommittén för upprättande af normalritningar till Seminarii-byggnader m. m. d. 29 Juni 1866, höll tal vid Stockholms prestsällskaps årsfest d. 31 Okt. 1866 och vid Sv. bibelsällskapets årshögtid d. 18 Apr. 1867,

kyrkoherde i Alfta d. 31 Dec. 1867, tjenstgörande e. o. hofpredikant d. 3 Maj 1868, predikade vid riksdagens öppnande 1869; har sedan 1874 varit ledamot i Gefleborgs läns undervisningskommitté, har på vederbörlig kallelse aflagt predikoprof till kyrkoherdebefattningen i St. Nicolai församling i Stockholm 1882, *kyrkoherde i Bollnäs* d. 19 Jan. 1883, *kontraktsprost i Hels. Vestra Nedre kontrakt* d. 23 Apr. 1883, suppleant för Upsala stifts presterliga ombud vid kyrkomötet s. å., förordnades af Kgl. Maj:t d. 28 Mars 1884 att vara v. ordförande i Direktionen för läroanstalten i Bollnäs för öfveråriga döfstumma; förordnades af domkapitlet i Upsala d. 29 Aug. 1883 att vara ordförande i styrelsen för Gefleborgs läns förenings döfstumskola i Bollnäs för minderåriga, L. N. O. d. 1 Dec. 1884, presiderade vid prestmötet i Upsala 1885 med afhandling: »Om det kyrkliga embetet», höll vid prestmötet i Upsala 1891 minnestal öfver några sedan 1885 aflidna embetsbröder, presterligt ombud för Upsala stift vid kyrkomötet 1893.

Af trycket utgifvit: ofvan nämnda tal, afhandling och minnesord samt flera predikningar i olika predikosamlingar. — Bibl. Historia för Småskolan 1869; ny omarbetad uppl. 1888 med rubrik: Bibl. Berättelser för Småskolan. — Bibl. Historia för Folkskolan 1874; Metodiska anvisningar till Bibl. Historien 1876; Bibl. Historia, omarbetad efter läroverkskommitténs förslag 1888, n:o 1 vidlyftigare, n:o 2 mera kortfattad; (af dessa läroböcker, hvilkas upplagor äro stereotyperade, och som antagits i mera än 5,000 skolor, har tillsammans omkr. en million exemplar utgått). — Karta till Bibl. Historien 1869 (åtföljer i sammandrag de läroböcker i Bibl. Historien, som utgifvas å A. L. Normans förlag, såsom ock en del af samma firmas bibelupplagor). — Handbok till Bibl. Historien 1:a uppl. 1881, 2:dra omarbetade uppl. 1889. — Marci Evangelium, delvis kateketiskt behandladt, delvis med korta förklaringar framstäldt till folkskolelärares tjänst 1873. — Kommittébetänkande till Gefleborgs läns landsting 1873 rörande den s. k. abnorma skolan. — Föredrag om Idiotvårdens uppkomst och utveckling intill 1873. (Föjden af detta betänkande och föredrag vardt, genom Landstingets och enskildes förenade bemödanden, upprättandet af en döfstumskola och ett idiothem för länet). — Luthers Katekes jemte utveckling, med förslag till historisk-genetisk behandling af lärostoffet och kursfördelning 1892 (antagen till lärobok i Gefleborgs läns folkskolor). — Pedagogiska uppsatser i läraretidningar och tidskrifter samt öfversättningar, bland annat af Joh. Arndts utläggning öfver Kon. Davids Psaltare, 2 band.

Helge Donatus Janson, född i Gustaf Adolfs kapellförsamling af Vermlands län d. 7 Aug. 1852, student i Upsala v.t. 1872, aflade dimissionsexamen d. 17 Mars 1873, teol. fil. examen d. 12 Dec. 1873 och teol. kand. examen d. 31 Maj 1878, e. o. amanuens vid domkapitlets i Upsala expedition d. 31 derpå följande Augusti, prestvigdes för tjenstgöring inom Upsala stift d. 14 Sept.

1879, v. komminister i Ed-Sollentuna d. 21 April 1880, hvilken sistberörda tjenst bestreds till d. 1 Maj 1881, domkyrkovicepastor i Upsala d. 16 Jan. 1882, docent i dogmatik i teol. fakulteten i Upsala d. 21 Juni 1882, tjenstgjorde på fakultetens praktiska linie h.t. 1884, aflade pastoralexamen d. 23 Juli 1884, förestod e. o. professuren i dogmatik och moralteologi h.t. 1885 och notariibefattningen i teol. fakulteten från d. 1 Maj 1887 till d. 1 April 1888, *kyrkoherde i Bromma* församlings pastorat af Stockholms län den 11 Juni 1887, hvilken sistberörda tjenst tillträddes den 1 Maj 1888, förordnades i nåder att vara ledamot i en komité för ordnande af kyrkoskrifningen i riket den 7 Dec. 1888 och utnämndes till *kontraktsprost i V. Roslags kontrakt* den 1 Mars 1893, erhållit uppdrag att vara preses vid nästkommande prestmöte inom Upsala stift.

Af trycket utgifvit: Om Fausti Socini ställning till försoningsläran, akad. afhandling, Upsala 1882. — Kollegium i Dogmatik (öfvertryck). Upsala 1886. — I. T. Becks lära om rättfärdiggörelsen m. fl. uppsatser i Teol. tidskrift, utgifven i Upsala.

Per Ludvig Lundborg, född i Vadstena d. 27 Sept. 1816, stud. i Upsala 1836, fil. kand. 1842 och fil. d:r 1845, teol. kand. 1850, prestvigd s. å. till pastorsadjunkt i Skeninge, vikar. lärare vid Eksjö allm. läroverk v. och h.t. 1851, pastorsadj. i Höreda och Melby s. å., i Vårdnäs 1852, vice pastor derstädes 1853, pastorsadj. i Rök och Heda 1854, vice past. i Hagebyhöga och Fifvelstad s. å., vice past. i Mogata och Börrum 1855, undergick pastoralexamen 1856, *kyrkoherde i Rogslösa och Väfversunda* 1858, vice past. i Drothem s. å., i Rogslösa och Väfversunda 1859, tillträdde detta pastorat 1860, *kontraktsprost i Dals kontrakt* 1876, L. N. O. 1878, på begäran entledigad från prostembetet 1880.

Af trycket utgifvit: Disputationen Theoria Cypriani de episcopatu, p. I pro cand. theol. 1850, præsid. för p. II, III s. å.

Evald Henning Theodor Stenhammar, född i Häradshammar af Linköpings stift den 18 Mars 1836, stud. i Upsala 1854, fil. kand. 1863; fil. d:r 1866, extra lärare och adj. vid Linköpings h. elementarläroverk 1863—1869, teol. kand. 1874, docent i dogmatik vid Upsala universitet s. å, prestvigd och förordnad till Upsala teologiska fakultets notarie 1875 samt till stipendiat inom samma fakultet 1876, tjenstg. e. o. kongl. hofpredikant 1876—1878, syssloman vid Linköpings domkyrka 1876—1878, *kyrkoherde i Vreta kloster* och *Stjernorp* 1878, adjungerad ledamot i Linköpings

domkapitel under 1878 samt vid fl. senare tillfällen, L. N. O. 1885, *kontraktsprost i Gullbergs och Bobergs kontrakt* 1888.

Af trycket utgifvit: Ett par akademiska afhandlingar, några predikningar och smärre uppsatser i periodiska skrifter samt minnestal vid prestmöten i Linköping 1882 och 1888.

Johan Fredrik Håhl, född den 26 November 1835 i Linköping, stud. i Upsala h.t. 1854, fil. kand. derstädes 1859, doktor 1860, extra lärare vid Linköpings högre elem.-lärov. hösten 1859 och våren 1860, teol. kand. i Upsala 1865, prestvigd och past.-adj. i Kungsholmen 1867, aflade pastoral-examen s. å., kyrkoherde i Stora Malm i Strengnäs stift 1868, tilltr. 1869, kongl. hofpredikant 1868, kallad att aflägga prof för kyrkoherdebeställningen i Norrköpings stads och S:t Johannes landsförsamling 1871, *kyrkoherde i St. Åby och Ödeshög* 1877, tilltr. 1879, ledam. af Linköpings stifts bibelsällskap 1880, ledam. af L. N. O. 1887, *kontraktsprost i Lysings kontrakt* 1890.

Af trycket utgifvit: F. Socini lära om Christi person och verk, 1867. — Om missionsverksamheten bland Lapparne, infördt i Sv. kyrkans Missionstidning 1891. — Foglarne, lustspel af Aristophanes, öfversättning, 1892.

Herman Emanuel Yllander, född i Herrljunga af Elfsborgs län den 13 Febr. 1819, student i Upsala 1839, v. kollega vid Skara sk. h.t. 1841, prestvigd 1842, pastorsdj. och v. pastor i Algustorp, tjenstledig för sjuklighet 1853, fil. kand. i Lund 1860, kurator för Vestgöta nation 1861—1871, fil. d:r 1862, docent i hebr. språket vid Lunds universitet 1863, pastoralex. 1866, notarie i fil. fakulteten 1868—69, *kyrkoherde i Hjälstad* 1870, tilltr. 1871, *v. kontraktsprost i Södra Wadsbo kontrakt* 1874, ordinarie dito 1875, L. N. O. 1882, preses vid prestmötet i Skara 1883, t. f. inspektor öfver allm. läroverket i Sköfde år 1892.

Af trycket utgifvit: Om vokalförändringarna i hebr. språket. Lund 1862. — De formis verbi finiti in lingua hebr. Lund 1863. — Om de yttersta tingen, prestmötes afh. Skara 1883. — Mindre poemer, införda i åtskilliga periodiska skrifter och tidningar.

Fredrik Landahl, född i Götlunda af Skaraborgs län den 20 Mars 1832, stud. i Upsala h.t. 1852, dim.-ex. 1854, prestvigd d. 24 Mars 1855, kommin. i Björke d. 2 Jan. 1860, tilltr. s. å., dito i Slöta d. 4 Maj 1863, tilltr. 1864, past.-ex. 1867, *kyrkoherde i Mariestad* d. 2 Febr. 1874, tilltr. 1875, inspektor vid Mariestads högre skola för qvinlig ungdom sedan 1875; *prost öfver Mariestads kontrakt* 1885, lekmannaombuds suppleant för Skara stifts

första valdistrikt vid kyrkomötet 1878, presterligt ombud för Skara stift vid kyrkomötena 1883, 1888 och 1893, L. N. O. 1887, vid 1889 års prestmöte utsedd till preses vid nästa prestmöte i Skara stift.

Af trycket utgifvit: Kort öfversigt af kyrkohistorien för skolan och hemmet. 2:dra uppl. Mariestad 1886. — D:r Mårten Luthers Lilla Katekes jämte den antagna utvecklingen, försedd med förklarande anmärkningar och tillägg. 2:dra uppl. Mariestad 1886. – Betingelserna för åtnjutande af den hel. Nattvardens välsignelse, föredrag vid Skara stifts prestsällskaps sammanträde 1887. 2:dra uppl. Mariestad 1888. — Den heliga striden, betraktelse öfver Judas bref. Mariestad 1889. — Den heliga historien och de heliga böckerna, i kortaste sammandrag till skolornas tjänst. 2:dra uppl. Mariestad 1891. — Betraktelser öfver Uppenbarelsebokens tre första kapitel. Mariestad 1888. – Dito dito 4—22 kapitel. Mariestad 1891. — Inledning till diskussion i bekännelsefrågan vid Kyrkans Vänners årsmöte i Norrköping d. 2 Aug. 1892. — Några ord om det första idiothemmet i Sverige. Mariestad 1893.

Ernst Jakob Keijser, född d. 25 Jan. 1846 i Stockholm, stud. i Upsala v.t. 1863, fil. kand. 1868, fil. d:r 1869, extra lärare i grekiska och latin vid Stockholms gymnasium läsåret 1870—1871, vice lektor i latin och modersmålet vid samma läroverk v.t. 1872, ordinarie lärare vid Katarina läroverk 1872, tillika lärare i teologi vid Wallinska flickskolan 1871—1874, teol. kand. 1876, erbjuden utan disputationsprof docentur i kyrkohistoria, men mottog ej kallelsen, prestvigd i Upsala d. 1 Juni 1876, aflade pastoralexamen i Upsala d. 17 Jan. 1877, docent i praktisk teologi vid Upsala universitet d. 1 Dec. 1877, tjenstgörande e. o. hofpredikant 21 Jan. 1878, ledde de kateketiska öfningarna i Upsala v.t. 1878 samt läsåret 1878—1879, tillika past.-adj. i Danmarks förs. h.t. 1878, besökte sommaren 1879 tyska universitet samt bevistade den 3:dje allmänna lutherska konferensen i Nürnberg samma år, förestod ordinarie professuren i dogmatik och moralteologi läsåret 1879—1880, utnämndes d. 3 Okt. 1878 till kyrkoherde i Örebro, Ånsta och Längbro, förordnades af Kgl. M:t till ordförande i Tekniska skolans i Örebro styrelse 1882, kontraktsprost 1883, inspektor vid Karolinska läroverket i Örebro 1884, L. N. O. 1885, *domprost i Strengnäs* d. 23 Dec. 1885, presterligt ombud för Strengnäs stift vid kyrkomötet 1888, uppförd i första rummet å biskopsförslag i Strengnäs stift 1889, fullmäktig för stiftet vid bolagsstämma i presterskapets enke- och pupillkassa 1890, predikade vid Strengnäs domkyrkas sexhundraåriga minnesfest 1891, utsedt ombud för stiftet vid kyrkomötet 1893, ordförande sedan 1889 i styrelsen för Södermanlands läns idiotanstalt, ledamot af åtskilliga sällskap.

Af trycket utgifvit: Tragoediæ Sophocleæ, quæ vulgo inscribitur Oedipus Rex, prologus, parodus, primum episodium. suethicis versibus expressa atqve adnotationibus illustrata. Ups. 1869. — Om den praktiska teologiens betydelse. Stockh. 1876. — Tal vid Fosterländska Föreningens i Örebro årshögtid 1881. — Predikningar. — Den Heliga Skrift såsom nådemedel. Strengnäs 1888. — Artiklarne Martin Luther och Lutherska läran i Nordisk Familjebok och Realencyclopedi. — Uppsatser och recensioner i Teol. Tidskrift. — Tal från predikstolen vid Strengnäs Domkyrkas sexhundraåriga minnesfest d. 25 Aug. 1891 m. m.

Johan Albert Ekström, född i Örebro d. 6 Juni 1830, student i Upsala 1849, duplikant vid Karolinska läroverket i Örebro h.t. 1850 och v.t. 1851, fil. kand. och doktor i Upsala 1854, e. o. amanuens vid akad. biblioteket derstädes d. 14 Okt. 1854, teol. kand. d. 13 Dec. 1859, prestvigd i Stockholm d. 15 Jan. 1860, past.-adj. i Hedvig Eleon. församling derstädes strax efter ordinationen, extra lärare vid Nya Elementarskolan i Stockholm h.t. 1862 och hela läsåret 1863, adjunkt derstädes d. 30 Dec. 1863, aflade pastoralexamen i Strengnäs d. 11 Jan. 1865, tjenstgörande e. o. kongl. hofpredikant d. 2 Juni 1865, t. f. pastor vid Kongl. Sappörcorpsen d. 12 Dec. 1865, notarie i preståndet vid ståndsriksdagarne 1862—1863 och 1865—1866, *kyrkoherde i V. Vingåkers* pastorat d. 14 Aug. 1868, concionator vid prestmötet i Strengnäs 1879, honorarie-prost samma år, L. N. O. 1884, preses vid prestmötet i Strengnäs 1885, *kontraktsprost i Oppunda Vestra kontrakt* d. 14 Nov. 1888.

Af trycket utgifvit: De prædestinatione, et qvidem præcipue, quibus argumentis defendatur fides prævisa, commentatio. Holmiæ 1862. — Pastoralteologiska studier öfver församlingsvården, synodalafhandling. Stockholm 1885. — Några predikningar, referat i allmänna svensk-lutherska prestkonferensens förhandlingar 1881 och mindre uppsatser i tidningar.

Karl Fredrik Salomon Henning, född i Wistorp af Skaraborgs län d. 19 Juli 1843, v. adjunkt vid Skara h. allm. läroverk läsåret 1865—66, stud. i Upsala h.t. 1866, fil. kand. v.t. 1872, fil. d:r 1875, teol. kand. v.t. 1878, prestvigd d. 31 Maj 1879, past.-adj. i Jumkil till d. 11 April 1881, docent i kyrkohistoria vid Upsala universitet sistn. år och dag, efter genomgånget profår kalenderåret 1879 och aflagd pastoralex. 1881 utnämnd till *teol. lektor vid Strengnäs h. allm. läroverk samt kyrkoherde i Öfverselö prebendepastorat* d. 19 April 1882, uppehöll lektorstjensten på förordnande från h.t. 1882—1 Maj 1883, då bägge befattningarna tillträddes, hon.-prost s. å., v. kontraktsprost vid flera tillfällen, orator vid prestmötet i Strengnäs 1885, preses vid prestmötet derstädes 1891, medarbetare i Nordisk Familjebok.

Af trycket utgifvit: Försök till förklaring af afvikelserna i Alexandrinska öfversättningen från Masoret. texten, I: Ps. 1—41, Akad. afhandl. 1875. — Johan Conrad Dippels vistelse i Sverige samt Dippelianismen i Stockholm 1727—41, Akad. afhandl. 1881. — Bidrag till kännedomen om de religiösa rörelserna i Sverige och Finland efter 1730, tr. 1891. — Om äktenskapets betydelse och historia, föredr. vid prestm. i Strengnäs 1885. — Det kristna dopets historia under kyrkans första årh., synod. afhandl. 1891. — Strengnäs stift under den liturgiska striden till Upsala möte 1593, tr. 1893. — Dessutom i Teol. tidskrift åtskilliga recensioner samt en uppsats om den kyrkopolitiska striden i Tyskland. — Flere art. i Nordisk Familjebok.

John Ulrik Georg Stenqvist, född den 6 Aug. 1837 i Örebro, stud. i Upsala h.t. 1855, fi. kand v.t. 1863, adjunkt vid Nyköpings h. elem.lärov. 1865, fil. doktor 1866, vik. lektor i grekiska och historia v.t. 1867, aflade dimissons-examen 1869, förestod under läsåren 1869—1872 den teologiska lektionen vid Strengnäs h. elem.lärov., lektor i teologi och filosofi vid Jönköpings h. elem.-lärov. 1871, tillträdde samma befattning h t. 1872, teol. kandidat 1873, prestvigd 1874, aflade pastoral-examen 1874, lektor i kristendom och hebr. spr. vid h. allmänna lärov. i Skara samt kyrkoherde i Winköls preb. pastorat 1879, utan ansökan uppförd på förslag till domprost i Strengnäs 1880, v. kontraktsprost i Winköls kontrakt 1883, och ord. dito 1884, tog afsked från samma befattning vid ny kontraktsindelning 1885, inspektor vid seminarium i Skara 1888, preses vid prestmötet i Skara 1889, L. N. O. 1889, *kyrkoherde i Fellingsbro* 1893.

Af trycket utgifvit: Kants religionsfilosofi enl. "Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft", 1866; Quid in theologia profecerit Schleiermacherus 1871. — Psalmus VIII, Commentatio in exegesi veteris testamenti 1879. — Om kyrkotukt 1889.

Erik Lorents Petersson, född d. 3 Okt. 1849 i Skederi af Östergötlands län, student vid Upsala univ. h.t. 1869, teol.-fil. ex. 1870, studerade vid Tübingens univ. 1873—74, teol. kand.-ex. i Upsala 1876, lärare vid Beskowska skolan i Stockholm v.t. 1877—v.t. 1878, lektor i krist. samt hist. o. geogr. i Hudiksvall 1878, prestvigd 1882, past.-ex. s. å, lektor i teol. och hebr. i Vesterås samt kyrkoh. i Badelunda preb. s. å., tilltr. 1885, orator vid prestmötet i Vesterås 1886, *kyrkoherde i Leksand* 1887, tilltr. 1889, preses vid prestmötet i Vesterås 1892, *kontrakstprost i Leksands kontrakt* 1893.

Af trycket utgifvit: Prosten i Mora Jac. Boëthius jämte latinska teser, Stockholm 1878. — Grundtankarne i apost. Pauli förkunnelse af evangelium efter Ap.G. med belysning af de paulinska brefven jämte teser af hist. innehåll, Ups. 1881. — Föredrag vid minnesfesten öfver Gustaf II Adolfs död, Hudiksvall 1882. —

Berättelser ur sv. kyrkans historia efter reformationen (såsom tillägg till sv. uppl. af M. Melbyes berättelser ur kyrkans hist.), Stockholm 1883. — Om husandakten i Handlingar rör. prestm. i Vesterås 1886. — Betydelsen af uttrycket de heligas samfund i den apost. trosbekännelsen, Vesterås 1892.

Fredrik Arvedson, född i Hedemora landsförsamling af St. Kopparbergs län den 14 December 1850, stud. i Upsala 1869, fil. kand. derstädes 1874, lärare vid Fjellstedtska skolan s. å., studerade 1876 och 1877 under J. T. Beck i Tübingen, teol. kand. i Upsala 1881, genomgick profår i Stockholm 1881—82, extra lärare i Halmstad 1882—85, adjunkt dersammastädes 1885 och lektor 1876—89, *lektor i Vesterås* och *kyrkoherde i Badelunda* 1888, tillträdde 1889, prestvigd 1889, ledamot af Vesterås stifts bibelsällskap, talade på detta sällskaps högtidsdag 1891, vid prestmötet 1892 utnämnd till preses vid nästa prestmöte.

Af trycket utgifvit: Till sjelfpröfning, samtiden anbefaldt af S. Kierkegaard, öfvers. Sthlm 1876. — Förhållandet mellan Guds rike och våra dagars kristenhet i ordets belysning, öfvers. Upsala 1880. — Pauli tvenne bref till Timoteus förklarade, af J. T. Beck, öfvers. Upsala 1881. — Apostlagerningarnas sju första kapitel, öfvers. och anm. (lektorsspecimen). Halmstad 1886.

Per Welander, född i Ljuder af Kronobergs län den 12 November 1812, student i Upsala v.t. 1835, prestvigd i Vexiö 1837, huspredikant hos kammarherren m. m. frih. C. G. Rålamb på Sundby i erkestiftet, pastorsadjunkt i Grenna 1840, fångpredikant i Vexiö 1843, tillika rektor vid folkskolelärareseminarium i Vexiö 1846, aflade pastoralexamen 1853, vik. teol. lektor h.t. 1857, *kyrkoherde i Elmeboda* 1861, tillträdde 1863, t. f. folkskoleinspektör 1867—1868, *kontraktsprost i Konga kontrakt* 1868, L. N. O. 1873, predikade första dagen vid prestmötet i Vexiö 1881. Ledamot af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande och af samfundet för nordiska museets främjande m. fl.

Af trycket utgifvit: Anvisning till Bibelns kännedom med karta öfver Palestina, Vexiö 1850; 10:de omarbetade upplagan. Stockholm 1892. — Bibliska historier med tillämpningar och förklaringar samt bibelspråk och psalmverser, 3:dje upplagan. Stockholm 1879. — Teser för pastoralexamen, Vexiö 1846. — Pastoralkalender för Vexiö stift, Vexiö 1852, andra upplagan. Vexiö 1868. — Tio konfirmationstal, öfversättning. Vexiö 1856. — Matrikel öfver Vexiö stift. Vexiö 1857. — Predikan vid prestmötet i Vexiö 1881. — Berättelse om folkskolorna 1867—1868. — Årsberättelse om religionsvården för fångar.

Nils Johan Olof Herman Lindström, född i Borrby af Kristianstads län den 28 December 1842, stud. i Lund 1861, fil. kand. 1868, fil. doktor s. å., teol. kand. 1874, prestvigd s. å., v. pastor i Westorp, Malmö S:t Petri och Lunds domkyrkoförsamling

1874—1977, pastoralexam. 1876, *kyrkoherde i Glemminge och Tosterup* s. å., tilltr. 1877, folkskoleinspektör sedan 1878, ledamot i komitén för granskning af folkskolans läroböcker 1884, tjenstgörande e. o. kongl. hofpredikant sedan 1886, presterligt ombud för Lunds stift vid kyrkomötena 1888 och 1893, ledamot i komitén för omarbetande af normalplan för undervisningen i folkskolor 1888, *kontraktsprost i Ingelstads kontrakt* 1889, L. N. O. s. å., preses vid Lunds stifts prestmöte 1891, ordförande i komitén för utredning af frågan om statsbidrag åt vikarier för folkskollärare vid sjukdomsfall 1892, ledamot af svenska och Lunds stifts bibelsällskap, samfundet pro fide et christianismo, sällskapet för folkundervisningens befrämjande och för nyttiga kunskapers spridande, m. fl.

Af trycket utgifvit: De legis XII Tabularum Reliquiis, Lundæ 1868. — Om förhållandet mellan den lutherska läran om rättfärdiggörelsen och de åsikter, enligt hvilka meddelelse af en lifsdelaktighet i Christo antingen föregår rättfärdiggörelsen inför Gud eller med denna akt sammanfaller, föredrag vid Lunds stifts prestsällskap 1877. — Om de goda gerningarne inom den lutherska kyrkan, högtidstal vid kyrkans vänners årsfest 1884. — Tal vid Lunds stifts bibelsällskaps årssammankomst 1883. — Hvad är oföränderligt och hvad är föränderligt i kristendomen? föredrag vid Lunds stifts prestsällskap 1890. — Om synden. Dess väsende och ursprung (synod. afh.). Lund 1891. — Predikningar. — Berättelser om folkskolorna 1883 och 1868.

Johan Henrik Hägglund, född i Lund den 18 Januari 1833, student i Lund 1852, teor. teol. ex. 1858, prakt. teol. ex. 1859, prestvigd s. å., dels adjunkt dels vice pastor i S:t Peters Klosters pastorat och i Lunds domkyrkoförsamling 1859—1875, bestridt en hufvudlärareplats vid folkskollärareseminarium i Lund 1864; kyrkoherde i Malmö Caroli församling 1875, kallad af Göteborgs domkyrkoförsamling 1879 till profs afläggande för då lediga domprostbefattningen; L. N. O. 1884; uppförd 1888 på andra förslagsrummet till biskopsembetet i Göteborgs stift; stadsfullmäktig i Lund och i Malmö 1874—1888; *kyrkoherde i Vestra Karup* 1886.

Af trycket utgifvit: Redigerat en bibelupplaga in 8:o 1869 samt 2:ne psalmboksupplagor 1863 och 1876. — Referat vid Lunds stifts prestsällskaps sammanträde i Lund 1878. — Predikningar vid Malmö Caroli kyrkas invigning 1880, vid Lunds stifts presterskaps sammanträde i Lund 1882, på Kyndelsmessodagen 1873, vid Malmö S:t Pauli kyrkas invigning 1882, vid Luthersfesten 1883 och på 27 Sönd. e. Tref. 1883. — Tal vid Lunds stifts bibelsällskaps årshögtid 1884. — En samling högmässopredikningar 1893.

Andreas Bruzelius, född i Ottarp af Malmöhus län den 8 Februari 1824; student i Lund v.t. 1840; filos. kandidat den 12 Juni 1847; filos. doktor (ultimus) den 23 Juni s. å.; e. o. amanuens

vid Lunds universitets-bibliotek den 29 Maj 1849; teolog. kandidat den 28 April 1855; prestvigd i Lund den 24 Juni s. å.; pastoralexamen den 6 Februari 1858; förste amanuens vid universitetsbiblioteket i Lund den 11 December 1861; *kyrkoherde i Östersslöf* den 27 Febr. 1863 på kallelse af afl. hofmarskalken R. H. Stjernsvärd såsom egare af Karlsholms sätesgård; tillträdde 1864; förordnad att under kortare tid förestå prostsysslan i Willands härads kontrakt åren 1876—1880; ordin. *kontraktsprost* i samma kontrakt den 22 December 1881; L. N. O. den 1 December 1882; kallad till ledamot i åtskilliga sällskap och samfund såsom bibelsällskapet i Stockholm, föreningen för Skånes fornminnen och historia, samfundet för nordiska museets främjande, och sällskapet för nyttiga kunskapers spridande m. fl.

Anton Rosell, född den 3 Juli 1828 i Estemarks förs:g af Elfsborgs län, stud. i Upsala 1849, aflagt teoret. och prakt.-teolog. examen 1852, filos. kandidat 1856, filos. doktor 1857, docent i teoret. filosofi vid Upsala universitet 1858, lektor i filosofi och svenska språket vid h. allm. läroverket i Vexiö 1863, prestvigd 1868, aflagt pastoralexamen 1871, rektor och tjenstgörande lektor i teologi och filosofi fr. o. m. h.t. 1869 t. o. m. h.t. 1874 vid nämnda läroverk, kyrkoherde och insp. för allm. läroverket i Landskrona 1874, insp. för Elementarskolan för flickor derstädes 1877, *domprost i Göteborg* 1879, Ledamot af K. Wetenskaps- och Witterhetssamhället i Göteborg 1880, L. N. O. 1881, insp. för h. allmänna realläroverket i Göteborg 1882, censor vid maturitetsexamina 1883, kontraktsprost i domprosteriets Södra kontrakt 1586, insp. för Nya Elementarläroverket i Göteborg för flickor 1892, ombud för Göteborgs stift vid kyrkomötet 1888 samt vald till ombud vid kyrkomötet 1893, ombud för nämnda stift vid bolagsstämmorna för presterskapets enke- och pupillkassa 1886 och 1890, v. ordf. i Göteborgs Bibelsällskap och i Göteborgs stifts Prestsällskap.

Af trycket utgifvit: Lockes och Cartesii sätt att besvara frågan om kunskapens objektivitet, Upsala 1857. — Studentbesöket i Finland 1857, Upsala 1858. — Om det komiska, det humoristiska och satiren, Upsala 1863. — Om filosofiens förhållande till kristendomen, Upsala 1863. — Predikan på 10 Sönd. efter Tref., Vexiö 1869. — Andaktsstunder i Skolsalen, Vexiö 1870. — Redogörelse för h. allm. läroverket i Vexiö fr. o. m. h.t. 1869 t. o. m. v.t. 1874. — Om Bibelns gudomliga ingifvelse, tal i Lunds stifts Bibelsällskap 1878. — Predikan på Juldagen, Göteborg 1881. — Predikan på 4 Sönd. efter Tref., Göteborg 1882. — Tal vid Stadskomminister Mårten Halléns jordfästning, Göteborg 1888. — En samling Högtidstal, Göteborg 1888.

Carl Axel Ekstedt, född i Hille förs. af Gefleborgs län d. 2 Apr. 1833, stud. i Upsala v.t. 1850, fil. kand. 31 Jan. 1857, fil. doktor v.t. s. å, teol. kand. v.t. 1861, prestvigd v.t. s. å., aflade pastoral-ex. s. å., past.-adj. i Gefle s. å., vice pastor derstädes 30 Apr. 1862, t. f. domk. vice pastor i Upsala 22 Apr. 1863, derå erhölls fullmakt 17 Sept. 1864, *kyrkoherde i Skee, Tjernö och Strömstads* förs:s pastorat af Göteborgs stift d. 9 Dec. 1870, inspektor öfver element.-läroverket i Strömstad 1871, suppleant i Göteb. och Boh. läns prestlöneregleringsnämnd 1877, preses vid prestmötet i Göteborg 18—20 Juni 1878, prost öfver egna förs:r 1881, *kontraktsprost i Wikornas Norra kontrakt* d. 3 Juni 1884, ledamot af riksdagens 1:a kammare 1879—81, af Göteborgs och Bohus läns landsting 1879—1882 och 1887—1888, L. N. O. 1887.

Af trycket utgifvit: M. Tullii Ciceronis ad Quirites post reditum Oratio. Suethice reddita annotationibusque illustrata, Ups. 1857. — Theser till Pastoral-disp. 1861. — Några anmärkningar rörande den nuvarande kyrkliga representationen i Sverige. Ups. 1873. — Om Befordringsväsendet inom Svenska Kyrkan och hennes Styrelse. Stockh. 1875. — Den Evang. Lutherska Kyrkans Lära om Herrens Nattvard i anseende till dess exegetiska och historiska grund, Göteborg 1878. — Tal vid invign. af Strömstads nya kyrkogård 1880.

Carl Olof Möller, född i Mariestad d. 2 Apr. 1841, stud. i Upsala h.t. 1859, fil. kand. derstädes v.t. 1863 och fil. dokt. 1866, vik. adj. vid allm. lärov. i Skara d. 13 Jan. 1864, ord. adj. derstädes d. 21 Sept. 1864, lektor i teologi samt grek. och hebreiska språken vid allm. lärov. i Halmstad d. 30 Maj 1866, prestvigd 1873, pastoral-ex. s. å., bibliotekarie vid sist nämnda lärov. s. å, folkskoleinspektör i Fjäre och Viske, Varbergs, Falkenbergs samt Halmstads kontrakt 1875—76, lektor i kristendom och hebr. språket vid allm. lärov. i Linköping samt kyrkoherde i Landeryds prebendepastorat d. 20 Sept. 1876, t. f. bataljonspredikant vid Hallands infanteribataljon 1877, orator vid prestmötena i Göteborg 1872 och i Linköping 1882, inspektor vid Linköpings folkskolelärareseminarium 1879—1884, v. kontraktsprost i domprosteriets kontrakt i Linköpings stift 1880—84, *kyrkoherde i Foss, Håby och Svarteborg* d. 30 Jan. 1884, *prost* 1885, L. N. O. s. å., inspektor vid allm. lärov. i Uddevalla 1889—92, preses vid prestmötet i Göteborg 1890, ledamot af Linköpings stifts bibelsällskap, af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande m. fl.

Af trycket utgifvit: Hermocratis et Euphemi apud Camarinæos orationes, quæ leguntur apud Thucydidem (lib. VI capp. LXXVI—LXXXVII), latine redditæ et annotationibus illustratæ, Ups. 1863. — De fabula Euripidea, quæ Hecuba inscribitur, commentatio, Skara 1864. — Quæstiones, Skara 1865. — De traditione

christiana observationes, Halmstad 1872. — Om Kristi person. Oration vid prestmötet i Göteborg 1872 (tryckt bland prestmöteshandl.), Göteborg 1873. — Berättelse om folkskoleväsendet i Fjäre och Viske, Varbergs, Falkenbergs och Halmstads kontrakt (intagen bland berättelser om folkskolorna i riket för åren 1872—76), Stockholm 1877. — Om arfsyndens tillräknande. Oration vid prestmötet i Linköping 1882 (tryckt bland prestmöteshandl.), Linköping 1882. — Guds ord såsom nådemedel, Göteb. 1890.

David Richard Warholm, född i Böne af Skara stift d. 18 Sept. 1827, stud. i Lund 1846, fil. dokt. 1850, vice lärare vid Skara läroverk s. å., teol. kandidat 1855, prestvigd s. å., pastorsadjunkt i Fogelås s. å., vice lärare vid Skara läroverk 1856, v. pastor i Skara s. å., bestridt kristendomsundervisningen vid folkskolelärare-seminarium i Skara 1856—60, pastoralexamen 1857, regementspastor vid Skaraborgs kongl. regemente 1858, respondens vid prestmötet i Skara 1859, kyrkoherde i Wenersborg s. å, ordförande i stadsfullmäktige i Wenersborg 1872—77, nämnd preses vid prestmöte i Skara 1872, e. o. tjenstgörande kongl. hofpredikant 1874—77, *domprost i Kalmar* 1877, ombud för Kalmar stift vid kyrkomötena 1878—93, stadsfullmäktig i Kalmar 1879—86, L. N. O. 1879, deltagit i delegares i presterskapets allm. enke- och pupillkassa bolagsstämmor 1880 och 1890, inspektor vid folkskolelärarinneseminarium i Kalmar 1880—87, v. ordf. i styrelsen för Fröbergska uppfostringsanstalten i Kalmar sedan 1882, revisor i presterskapets allm. enke- och pupillkassa s. å., uppförd å förslag till pastor primarius och kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm 1884, preses vid prestmöte i Kalmar 1885, censor vid mogenhetsexamina vid allm. läroverken sedan 1885, medlem af flere inländska samfund.

Af trycket utgifvit: Om nådemedlen, prestmötesafhandling, Kalmar 1885.

Gustaf Jakobsson, född i By förs. af Wermlands län d. 15 Maj 1840, inskrefs vid Upsala universitet 1867, fil. kand. och fil. dokt. derstädes 1872, teol. kand. d. 28 April 1876 och docent i pastoralteologi vid Upsala universitet d. 2 Maj s. å., t. f. e. o. professor i pastoralteologi derstädes från och med h.t. 1876 t. o. m. v.t. 1882 med undantag af h.t. 1877 och v.t. 1878, idkade såsom Guthermuthisk stipendiat teologiska studier vid utländska universitet från 1 Juli 1877 till 1 Aug. 1878, prestvigdes i Upsala den 17 Dec. 1878, kyrkoherde i Foss pastorat af Göteborgs stift den 22 April 1881, *domprost i Karlstad* d. 22 Juni 1883, L. N. O. d. 1 Dec. 1884, preses vid Karlstads stifts prestmöte 1893.

Af trycket utgifvit: Om Kants grundläggning till sedernas metafysik, Ups. 1872. — Arkandisciplinen inom den gamla kyrkan, Ups. 1879. — Den materiela behandlingen af det evangeliska ordet i den kyrkliga predikan, Ups 1880. — Den allmänna gudstjenstens betydelse för församlingslifvet och för den enskilde, Karlstad 1893. — Några predikningar och griftetal samt kortare uppsatser och recensioner i Teol. Tidskrift.

Johan Oskar Geijer, född i Fernebo af Vermlands län d. 14 Juli 1812, stud. i Upsala 1828, fil. kand. och dokt. derstädes 1836, v. kollega i Åmål 1837, ordinarie 1840, v. gymn.-adjunkt i Karlstad 1846 och 1847, rektor vid Filipstads elementarläroverk 1847, prest- och pastoralexamen 1850, jemte förestående befattning, vice pastor i Filipstad 1856—58, *kyrkoherde i Frendefors* 1862, *v. kontraktsprost i v. Dals kontrakt* 1865, 1873 och 1874, *ordinarie dito* sedan 1876, landstingsman 1863 och 1864, ledamot af riksdagens första kammare från och med nya representationsförslagets införande t. o. m. 1873, suppleant som presterskapets ombud vid kyrkomötet 1873, deltagit såsom konsistorii ombud vid regleringar af presterskapets löner 1864 och 1865, v. ordförande i Elfsborgs läns u. hushållningssällskaps förvaltningsutskott 1870—86, preses vid prestmötet i Karlstad 1881, L. N. O. 1873, hushållningsutskottets medalj 1887, ledamot af Sv. bibelsällskapet i Stockholm m. fl. sällskap.

Af trycket utgifvit: Om kyrkotukten, prestmötesafhandl. Karlstad 1881.

Jakob Albert Englund, född i Hernösand d. 6 Juli 1823, stud. i Upsala 1843, prestvigd, pastorsadj. i Ragunda 1848, t. f. pastor derstädes 1849—53, åter pastorsadj. i nämnda pastorat 1853, kommin. i Grundsunda 1854, kyrkoherde i Offerdal 1858, ledamot i presteståndet under riksdagen 1865—66, folkskoleinspektör i Jemtland och Herjedalen 1865—67, dito endast i Jemtland 1868—69, *kyrkoherde i Neder-Luleå* sistn. år, inspektor vid Luleå högre allm. lärov. s. å., preses vid prestmötet i Hernösand 1877, L. N. O. 1879, *kontraktsprost* 1883, det presterl. ombudets suppleant vid kyrkomötena 1888 och 1893.

Af trycket utgifvit: Om predikosättet i den svensk-lutherska kyrkan 1864. — Om trons förhållande till det nya lifvet i Gud 1869. — Bidrag till historien om de andliga rörelserna i Norrland 1870. — Ytterligare bidrag till historien om de andliga rörelserna i Norrland 1872. — Om dopförbindelserna och abrenuntiationen s. å. — Ytterligare om dopförbindelserna 1873 — Lars Levi Læstadius, en kyrklig tidsbild 1874—1876. — Den norrbottniska separatismen, en kyrklig tidsbild 1879. — Lars Levi Læstadii dogmatiska åsigter 1881. — Kristendomen och kulturen 1883. — Om den gudomliga kärleken såsom försoningens princip 1885. — Om det presterliga ansvaret i äktenskapsmål 1886. — Ur det norrbott-

niska nyläseriets historia 1887. — Om Andreas Karl Rutström och hans lära 1888. — Om det vesterbottniska nyläseriet 1889 (samtligen införda i Teolog. tidskrift). — Kristendomen och socialismen 1890. — Om deismen 1892 (båda införda i Tidskrift för kristlig tro och bildning). — Sånger om natten (andliga sånger och poemer) 1869. — Om förhållandet emellan vår tids anfall mot den kristna lärans grundsanningar och förflutna tiders 1869. — Framstående kyrkans män, härstammande från Vester- och Norrbotten, 1889. — Hvetekorn ur Guds förrådshus (tills. med O. Nordenstam och Th. H Svartengren) s. å. — Strödda tal och predikningar.

Nils Theodor Feltström, född i Lith af Jemtlands län d. 10 Juni 1830, stud. i Upsala d. 31 Maj 1848, fil. kand. d. 13 Dec. 1856, prom. fil. dokt. d. 5 Juni 1857, prestvigd i Stockholm d. 10 Juni s. å. och förordnad till nådårs- och vakanspredikant i Lith, t. f. pastor ibid. från d. 1 Maj 1858 till d. 1 Maj 1860, kommin. i Grundsunda d. 7 Nov. 1859, tilltr. d. 1 Maj 1860, t. f. pastor ibid. från d. 1 Maj 1863 under 5 veckor, stadspredikant i Östersund d. 2 Nov. 1864, tilltr. d 1 Dec. s. å, från samma tid äfven lasaretts- och kurhuspredikant ibid., d. 16 Jan. 1865 förordnad att vara justitie-statsministerns ombud för tillsyn öfver boktryckeri och bokhandel i Östersund, d. 19 Maj 1869 tillika t. f. pastor i Brunflo pastorat under 6 veckor, disp. för pastoralex. d. 25 Sept. 1869, aflade samma ex. d. 23 och 25 Okt s. å, d. 22 Dec. s. å. förordnad att handhafva pastoralvården inom Östersunds stadsförsamling, förordnad att i egenskap af censor öfvervaka afgångsexamen vid högre elementarläroy. i Östersund d. 9 Dec. 1869 och d. 5 Dec. 1872, t. f. folkskoleinspektör 1870—76, *kyrkoherde i Hammerdals pastorat* d. 3 Juni 1873, tilltr. d. 1 Juli s. å., *v. kontraktsprost inom Jemtlands norra kontrakt* d. 10 Juni 1874, *ordinarie* dito d. 19 Aug. s. å, orator vid Hernösands stifts prestmöte 1877, L. N. O. 1883, preses vid Hernösands stifts prestmöte 1890, ledamot af svenska bibelsällskapet m. fl.

Af trycket utgifvit: Ak. Afhandling "Om profetskolorna". — Några predikningar i tre olika predikosamlingar. — Berättelse om folkskolorna 1870—71 och 1872—76. — Oration vid prestmötet i Hernösand 1877. — Afhandling för diskussion vid prestmötet ibid. 1890.

Thomas Fredrik Budin, född i Lije församling af Gotlands län d. 18 Sept. 1825, stud i Upsala 1851, prestvigd 1853, t. f. nådårspredikant till Sanda 1853, v. pastor i Othem 1854, förordnades att bestrida den presterliga tjenstgöringen vid kronoarbetskåren på Enholmen 1854, missiverades till Endre för att kyrkoherden derstädes i embetet biträda 1854, v. pastor derstädes 1855,

aflade pastoralexamen 1865, kyrkoherde i Kräklingbo, Anga och Ala församlingar 1866, tillträdde 1866, *kyrkoherde i Eskelhem och Tofta* 1876, tillträdde 1879, *kontraktsprost i Medelkontraktet* 1888, L. N. O. 1888, preses vid prestmötet i Visby 1889, ledamot af Visby stifts bibel- och missionssällskap.

Af trycket utgifvit: Prestmötesafhandling och några predikningar.

Carl Axel Emil Landqulst, född d. 16 Febr. 1843 i Dagsberg i Östergötland, stud. i Upsala 1862, fil. kand. 1869 och dokt. 1872, teol. kand. 1875, prestvigd 1876 i Linköping, pastoralexamen 1878, tjenstgjort som lärare vid Norrköpings allm. läroverk 5 terminer och vid Linköpings folkskolelärareseminarium en termin, v. pastor i Östra Skrukeby och Lillkyrke 1876, past.-adj. i Östra Tollstad och Sya 1876—78, v. kommin. och v. pastor i Hof och Appuna 1877, v. pastor och hospitalspredikant i Vadstena 1878—79, *kyrkoherde i Katarina församling* i Stockholm 1879, ledamot i Stockholms stads konsistorium 1880, ledamot i öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor sedan 1881, ledamot i direktionen för presterskapets enke- och pupillkassa, inspektor för folkskolelärarinneseminarium i Stockholm 1883, ordförande i styrelsen för Stockholms stads uppfostringsanstalter och i styrelserna för Katarina arbetsstugor och skollofskolonier, ledamot i samfundets pro fide et christianismo styrelse och skolutskott, i sällskapets för inrättande af småbarnsskolor i Stockholm direktion, i svenska bibelsällskapet, i flere komitéer m. m., L. N. O. 1887.

Af trycket utgifvit: Profeten Obadja, öfversättning med anmärkningar. Akad. afh. — Om Religionen. Afh. för pastoralex. — Teser om Samvetet. — Komitébetänkanden m. m.

Johan (John) **Vilhelm Personne,** född i Stockholm d. 14 Dec. 1849, stud. i Upsala v.t. 1868, fil. kand. h.t. 1872, fil. dokt. 1875, extra lärare vid Stockholms gymnasium 1875—79, företog sommaren 1876 med bidrag af allmänna medel resor i Tyskland och Schweiz för idkande af pedagog. och teol. studier, e. o. lektor vid Stockholms södra latinlärov. 1879—81, teol. kand. v.t. 1880, prestvigd 1881, *lektor i kristend. och svenska språket i Stockholms norra latinläroverk* d. 10 Juni 1881, kallad s. å. att aflägga prof till kyrkoherdebefattningen i Karlskrona, men antog ej kallelsen, utsedd till talare vid Stockholms prestsällskaps högtidssammankomst 1883, föreståndare för Wallinska flickskolan i Stockholm med af Kongl. Maj:t beviljad personlig dimissionsrätt till universitetet 1884—86, ledamot och sekreterare i kongl. bibelkom-

missionen d. 1 Juni 1885, företog s. å. en kortare resa i Tyskland, talare vid svenska bibelsällskapets högtidssammankomst 1886, uppförd i första rummet på förslag till kyrkoherdebefattningen i S:t Klara förs. i Stockholm 1887, företog 1890 en resa till Köpenhamn i pedagogiskt ändamål, ledamot i svenska diakonissällskapets öfverstyrelse (»förvaltningsutskottet»), ledamot och sekreterare i samfundets pro fide et christianismo styrelse och skolutskott samt ledamot af dess skriftutskott, inspektor öfver samma samfunds kateketskolor i Stockholm, ledamot af sv. missionssällskapet, af sv. bibelsällskapet, af sällsk. för folkundervisningens befrämjande m. fl.

Af trycket utgifvit: De mosaiska altaroffren, Stockh. 1874 (grad. afh.). — Några ord om religionsundervisningen på skolans högre stadium (aftr. ur Pedagog. Tidskr. 1879). — V. Rydbergs "Bibelns lära om Kristus", granskad af J. P., Stockh. 1880. — Grunddragen till Gamla testamentets sedelära. Allmänna delen, Stockh. 1881 (afh. f. lekt.). — Huru bör kyrkan förhålla sig till nutidens otro? af prof. Fr. Petersen, öfvers. från norskan, Stockh. 1881. — Årsredogörelsen för Wallinska skolan arbetsåren 1884—85 och 1885—86. — Den rätta ställningen till bibeln med hänsyn till vetenskapens forskningar och rön; tal vid svenska bibelsällskapets allmänna årssammankomst 1886. — Bibelkritikens nyaste hypoteser om Gamla testamentet (aftr. ur Tidskr. för kristlig tro och bildning 1886). — Om bibelns gudomliga auktoritet (aftr. ur Teol. tidskrift 1887). — Verldsvisheten och frälsningsvisheten (aftr. ur Tidskr. för kristlig tro och bildn. 1887). — Strindbergsliteraturen och osedligheten bland skolungdomen, Ups. 1887. — Svar till federationen, Stockh. 1888. — Skolungdomens sedliga uppfostran, Stockh. 1888. — Såsom ledam. i bibelkommissionen deltagit i utarbetandet och utgifvandet af "Psaltaren. Proföfversättning, utg. af Bibelkommissionen", Stockh. 1887 samt af "Psaltaren. Normalupplaga, utg af Bibelkommissionen", Stockh. 1890 äfvensom af under tryckning varande proföfversättning af de fem Moseböckerna. — Mer än ett tiotal strödda predikningar i "Predikningar af Stockholms prester", Stockh. 1885, i "Minnen från skolgudstjensterna", Stockh. 1885, i den af Samfundets pro fide et christianismo skriftutskott utgifna "Söndagsvännen", i "Föredrag vid Samfundets pro fide et christ. sammankomst i Stockholm 1886" och i Stockholms Dagblads predikobilaga. — Uppsatser och recensioner i Teol. tidskrift, Tidskr. för kristlig tro och bildning, Pedagog. tidskrift, Verdandi, Läsning i hemmet äfvensom i allmänna tidningar samt omkr. 250 större och mindre artiklar inom olika teologiska discipliner i Nordisk Familjebok under sign. J. P.

Johan Christopher Bring, född d. 6 April 1829 i Össjö, stud. i Lund v.t. 1847, aflade prestexamen v.t. 1852, prestvigd s. å. den 29 Juni, biträdande såsom pastorsadj. och v. pastor i Tullstorps församling 1852—62, aflade pastoralexamen 1859, förordnad att under sommaren s. å. verka inom vissa förs. i Lunds stift, i hvilka baptismen vunnit insteg, *Diakonissanstaltens i Stockholm föreståndare och själasörjare* 1862, e. o. hofpredikant 1873,

ledamot i Sv. kyrkans missionsstyrelse 1878, L. N. O. 1886, *ordinarie hofpredikant och ledamot i hofkonsistorium* 1891.

Af trycket utgifvit: Olivebladet (Diakonissanstaltens organ) 1863—1893. — Redigerat "Söndagsvännen" 4 år. — Minnen från andaktsstunder vid Diakonissanstalten I: Från Söndagarne 1—2 h. Från Högtiderna 1—5 h. — Några minnesord för konfirmander (5 uppl.). — För våra sjuka 1—2 h. (2 uppl.) — Några drag i kärlekens bild (4 uppl.). — Febe, julkalender 1888—1893. — Om ett rätt umgående med Guds ord (6 uppl.). — "Kom här in, du Herrens välsignade (4 uppl.). Dessutom 20 à 30 ströskrifter, predikningar vid Stockholms prestsällskaps årshögtid och allm. prestkonferensen samt i predikosamlingar.

Olof Holmström, är född den 5 Sept. 1854 i N. Nöbbelöf, stud. i Lund h.t. 1875, ex. stili latini pro gradu philos. den 13 Dec. 1875, filos. kand. d. 29 Maj 1877, vik. adjunkt vid Linköpings folkskolelärare-seminarium från d. 15 Jan. till d. 1 Mars 1879, teol. kand. d. 8 Dec. 1873; prestvigd i Lunds Domkyrka d. 14 Dec. 1883; pastorsadjunkt i Trolle-Ljungby från ordinationsdagen till d. 12 Mars 1884 och därefter i Malmö Caroli förs. till d. 1 Maj s. å., vik. andre stadskomminister vid Lunds Domkyrka till d. 19 Maj s. å.; vice pastor i Bjellerup och St. Råby från d. 5 Nov. 1884 till d. 1 Mars 1885 samt därefter i V. Tomarp och Skegrie till d. 1 Maj s. å.; domkyrkoadjunkt från d. 1 Maj 1885 till d. 1 Juli 1891 samt därjemte under kortare tider (15 Juni —31 Juli 1886 och 21 Juli—7 Aug. 1889) vice pastor i Lunds Domkyrkoförsamling; specimineradc för docentur d. 29 Maj 1886; utnämndes till *docent i kyrkohistoria vid Lunds universitet* d. 23 Juni s. å.; haft förordnande att examinera i kyrkolagfarenhet från och med h.t. 1886; biträdt vid de homiletiska öfningarna från s. t. samt ledt författandet af de till dessa öfningar hörande veckopredikningar från och med h.t. 1890; leder därjemte från och med h.t. 1891 de kyrkorättsliga öfningarna samt de liturgiska öfningarna i och för psalmsättning; föreläste flere terminer enskildt kyrkohistoria; förestod professuren i dogmatik och moralteologi under kyrkomötet 1888 samt professuren i kyrkohistoria och symbolik från d. 16 Jan. till d. 24 Febr. 1890; uppfördes i 3:dje förslagsrummet till e. o. professuren i symbolik och moralteologi vid Lunds universitet d. 28 Jan. 1892; hade Biskopens uppdrag att hålla föredrag vid Lunds stifts allmänna prestmöte 1891; hade Kanslersembetets förordnande att från d. 3 Febr. till d. 12 April 1892 två timmar i veckan föreläsa isagogik samt att från sistnämnda dag till vårterminens slut och tills vidare under ledigheten efter domprosten Olbers förestå professuren i kyrkohistoria och symbo-

lik; profföreläste för sökt professur i pastoralteologi vid Upsala universitet d. 10 och 13 Febr. 1892 samt uppfördes i 2:dra förslagsrummet till samma professur d. 19 Nov. s. å.; aflade teologie licentiatexamen d. 26 Maj 1893; erhöll på grund af Teologiska Fakultetens i Lund underdåniga framställning hos Kongl. Maj:t, rätt att för vinnande af teologie doktorsgrad räkna ett den 29 Maj 1886 för docentur inför Teologiska Fakulteten aflagdt disputationsprof mig till godo såsom vore det aflagdt i den ordning, hvarom § 132 af gällande universitetsstatuter stadgar.

Af trycket utgifvit: Den lutherska kyrkans ställning såsom statskyrka, referat vid Lunds stifts prestsällskaps sammanträde d. 27 Aug. 1885, Lund 1885. Om kyrkostyrelsen inom luth. kyrkan, specimen för docentur, Lund 1886; Apologetiskt föredrag öfver Augsburgiska bekännelsens 1:sta artikel, högtidstal vid Kyrkans Vänners årsfest, Norrköping 1888; Recensioner öfver P. A. Berggrens "Förslag till ändringar i svenska kyrkans högmässoritual" och Olai "Om Introduktionen eller den s. k. kyrkotagningen", tryckta i Kirkelig Literaturtidende, Kristiania 1888, 1890; Predikan på 3:dje Sönd. efter Påsk i Lutherskt Veckoblad, Kalmar 1887; Predikan på 5:te Sönd. efter Trettondedagen, i Kyrkans Vänners predikosamling, Stockholm 1891; Den lutherska ordinationen, tryckt i Lunds universitets årsskrift, Tom. XXV 1889; Vårt lutherska skriftermål, Lund 1891; Den kristlige karakteren med särskild hänsyn till prestens ämbetsgerning, föredrag vid Lunds stifts prestmöte 1891, tryckt i prestmöteshandlingarna; Om kyrklig fattigvård, ett praktiskt teologiskt inlägg i fattigvårdsfrågan för bestämmande af diakonikens begrepp, Lund 1892; Den kyrkliga katekisationens pedagogiska betydelse och Predikans pastorala karakter. två föreläsningar, Lund 1892; Kritisk belysning af Teologiska Fakultetens och Sakkunniges utlåtande i fråga om återbesättandet af professuren i pastoralteologi vid Upsala Universitet. Lund 1892; Underdåniga besvär och slutpåminnelser i anledning af upprättadt förslag till lediga professuren i pastoralteologi vid Upsala Universitet samt Det större akademiska konsistoriets och Docenten H. W. Totties underdåniga förklaring, Lund 1893; Svenska kyrkans reformatorer, en serie uppsatser i Lutherskt Månadsblad, Stockholm 1891 – 9.

JURIDISKA FAKULTETEN.

HEDERSDOKTORER.

Pehr Jakob von Ehrenheim, född på Grönsö i Upsala län d. 4 Aug. 1823, stud. i Upsala 1839, aflade jur. filos. examen 1843 och jur. kand. examen 1846, e. o. kanslist i Civil-Departementets expedition 1844 och i Justitie Revisionen 1846, e. o. notarie i Svea hofrätt sistnämnda år, förordnad att förestå domareembete och att hålla ting tidtals och vid särskilda tillfällen under åren 1848—50, 1853 och 1854, biträde i fiskalsexpeditionen och extra fiskal i Svea Hofrätt under åren 1850—51, vice häradshöfding 1850, emottog förvaltningen af Grönsö 1853, disponent på Malingsbo bruk 1854—61, ledamot af Ridderskapet och Adeln vid riksdagarne 1850—51, 1856—58, 1859—60, 1862—63, 1865—66, vid 1856—58 och 1865—66 årens riksdagar ledamot af allmänna Besvärs- och Ekonomieutskottet, vid 1859—60 årens riksdagar af Bankoutskottet och vid 1862—63 årens riksdag af Konstitutionsutskottet, statsrevisor 1858, ledamot af komitén för ordnande af presterskapets aflöning 1861 och af komitén för utredande af frågan om grundskatternas afskaffande 1865, ordförande i nämnden för ordnande af presterskapets aflöning inom Upsala län 1863—66, ledamot af Upsala läns landsting 1863—66, statsråd 1866—70, ledamot af riksdagens första kammare för Upsala län sedan 1866, ledamot af banko-utskottet 1871, af konstitutions-utskottet 1872—87, af särskilda utskottet för försvarsfrågan 1883 och af stats-utskottet 1888—91, vice talman 1879—91, talman Mars 1891 samt sedermera 1892 och 1893, fullmäktig i riksbanken 1872, ordförandefullmäktig sedan 1890, ordförande i direktionen för Nya Trollhättekanalbolag sedan 1874, *uni-*

versitetskansler sedan 1888, ledamot af Kyrkomötet 1878, 1883 och vald till ledamot 1893, ordförande i kyrkolags-utskottet vid förstnämnda två kyrkomöten, R. N. O. 1864, K. N. O. 1867, K. N. O. med St. K. 1869, Serafimerriddare 1865, Storofficer af Franska hederslegionen 1878, ordförande i åtskilliga komitéer under åren 1871—82, ledamot af landtbruksakademien, dess direktör 1878, af vetenskapsakad. 1887, hedersledamot af fysiografiska sällskapet i Lund 1889, af vetenskapssocieteten i Upsala och af vitt., hist och ant. akademien 1891, ordförande i styrelsen för försäkringsaktiebolaget Skandia och för Stockholms hypotekskassa samt i svenska slöjdföreningen.

Af trycket utgifvit: Några ord i Bankfrågan. Stockholm 1870.

Oscar Josef Alin, född den 22 December 1846 i Falun, aflade derstädes maturitetsexamen i Maj 1865, student i Upsala Sept. s. å., filos. kandidat December 1871, fil. doktor i Maj s. å., docent i Statskunskap vid Upsala Universitet i Maj s. å., e. o. amanuens vid Upsala Universitets Bibliotek Juni 1872—Juni 1873, förestod adjunkturen i historia vid Upsala Universitet h. t. 1877, e. o. professuren i samma ämne v. t. 1878 samt under examensperioden i Maj 1879 och under alla examensperioderna Jan. 1880—Jan. 1881, förestod Skytteanska professuren under examensperioderna i Sept. 1876, Dec. 1879 och Dec. 1881 samt från 17 Jan. 1882 till 31 Mars s. å., utnämndes den 31 Mars 1882 till *Skytteansk professor vid Universitetet i Upsala,* företog sommaren 1874 en resa till Köpenhamn för forskningar i K. Danska Gehejmearkivet, vistades en del af sommaren 1881 med understöd af allmänna medel vid Universitetet i Heidelberg för studier i Statsrätt och Historia, ledamot af K. Samfundet för utgifvande af handlingar rörande Skandinaviens historia 1877, af Humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala, af K. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien och af K. Vetenskaps-societeten i Upsala 1889, förordnad till Censor vid maturitetsexamina 1885—92, stadsfullmäktig i Upsala sedan 1883, ledamot af Upsala läns landsting sedan 1884, vice ordförande derstädes 1890—92, ledamot af riksdagens första kammare sedan September 1888, suppleant i Konstitutions-Utskottet 1889, ledamot af Konstitutions-Utskottet 1890—93. R. Bad. Z. Löw. Orden 1881 och R. N. O. 1890.

Af trycket utgifvit: Öfversättningar: (i förening med M. B. Swederus) W. Assmann, Lärobok i allmänna historien, Sthm 1869—70. — G. Droysen, Gustaf Adolf, I, Sthm 1869; (af egen hand): L. von Ranke, Wallenstein, Upsala 1870. — Öfversigt af de Skandinaviska ländernas historia. Öfversättning och bearbetning

(bihang till ofvannämnda öfversättning af Assmanns lärobok) Sthm 1869—70. — Originalarbeten: Bidrag till Svenska Rådets historia under Medeltiden, I (Akad. afh., äfven i Upsala Universitets årsskrift 1872). — Om Svenska Rådets sammansättning under Medeltiden (Bland festskrifter i Upsala Universitets årsskrift 1877). — Om Kristina Nilsdotter (Gyllenstjerna) Ups. 1878 (i årsredogörelsen för H. Elementarläroverket för flickor i Upsala 1877—78). — Sveriges Historia 1521—1611 (i det på Hj. Linnströms förlag utgifna arbetet "Sveriges Historia från äldsta tid till våra dagar") Sthm 1877, 78. — Öfversigt af Trettioåriga krigets historia (i den af E. Wallis utgifna Illustrerad Verldshistoria) Sthm 1878. — B. von Schinkels "Minnen ur Sveriges nyare historia". T. XII, 1, 2 (omfattande tiden 1828—1844), Ups. 1881, Sthm 1893. — Tal vid Upsala Universitets Minnesfest öfver K. Gustaf II Adolf den 6 November 1882, Ups. 1882. — Strödda bidrag till Svenska Statsskickets historia I—IV (i Historisk tidskrift 1884—87). — 1809 års Grundlagsstiftare och 1866 års Riksdagsordning (i Ny Svensk Tidskrift 1885). — Konungamakten, bondeståndet och regeringsformen 1809 (i Ny Svensk Tidskrift 1885). — Konungamakten, landtmannapartiet och försvarsfrågan 1885 (i Ny Svensk Tidskrift 1886). — Svenske konungens rätt i fråga om nedsättning af tullbevillningsafgifter enligt 1809 års Regeringsform (bland Smaaskrifter tilegn. A. F. Krieger 1887). — Den Svensk-Norska Unionen. 1. 2. 1889, 1891. — Urkundseditioner: Svenska Riksdagsakter 1521—1544 (i förening med Emil Hildebrand) Sthm 1887. — Sveriges Grundlagar och s. k. Konstitutionela stadgar samt Norges Grundlov, Sthm 1892. — Dessutom granskningar och uppsatser i Svensk Tidskrift (1873, 75); Ur folkens häfder (1875); Historiskt Bibliotek (1877, 80); Nordisk Tidskrift (1878, 79); Ny Svensk Tidskrift (1880, 85); Historisk Tidskrift (1882, 89) och Nordisk Familjebok (1875—80, 1882).

Knut Hugo Blomberg, född den 9 Februari 1850 i Hamrånge socken af Gefleborgs län, stud. i Upsala h.t. 1869, fil. kand. h.t. 1873, fil. doktor 1875, juris utriusque kand. den 18 Oktober 1879, docent i svensk statsrätt och rättshistoria vid Upsala universitet d. 28 Sept. 1880, juridiska fakultetens stipendiat 1882—88, juridiska fakultetens notarie 1882—91, upprätthöll de till professuren i statsrätt, folkrätt m. m. hörande föreläsningar h.t. 1880 och 1881 samt v.t. 1882—89, förestod professuren i ekonomi- och finansrätt h.t. 1889 samt professuren i statsrätt, förvaltningsrätt samt folkrätt från v.t. 1890 till d. 17 April 1891, *e. o. professor i statsrätt, förvaltningsrätt och folkrätt vid Upsala universitet* d. 17 April 1891, stadsfullmäktig i Upsala från och med 1885, ordförande i stadens drätselkammare från och med 1888 och landstingsman från och med 1889, vistades 1877 såsom Letterstedtska föreningens stipendiat vid Köpenhamns universitet, besökte såsom Sederholms stipendiat Köpenhamn och Kristiania för studier öfver Danmarks och Norges administrativa förhållanden 1880 och 1881 samt vistades för statsrättsliga studier vid Strassburgs universitet Apr.—Aug. 1884.

Af trycket utgifvit: Studier öfver det nuvarande svenska landstinget. Akad. Afh. Upsala 1875. — Om Sveriges Högsta Domstols statsrättsliga ställning och betydelse. Akad. Afh. Upsala 1880 (i Ups. Univ. Årsskr.). — Den ifrågasatta skattereformen (Ny Svensk Tidskrift 1883). — Den nordiska förvaltningsrätten (Nordisk Retsencyklopædi V), Köpenhamn 1887—1889. — Om svenskt statsborgarskap, Upsala 1891. — Gewerbegesetzgebung in Skandinavien im 19 Jahrhundert (Handwörterbuch der Staatswissenschaften, herausgeg. v. Conrad, Elster, Lexis, Loening, B. III) Jena 1891. — Artiklar i Nordisk Familjebok.

Henrik Gustaf Borenius, född i Borgå d. 11 Febr. 1840, stud. i Helsingfors d. 7 Sept. 1857, kand. i de historisk-filologiska vetenskaperna d. 16 Febr. 1864, fil. magister d. 31 Maj s. å., idkade läraroverksamhet åren 1865—69 och förrättade från slutet af Juli 1869 till början af September 1870 vicenotarietjensten vid Borgå Domkapitel, juris utriusque kand. d. 31 Maj 1873, auskultant i Wiborgs Hofrätt d. 15 Juli s. å., vice häradshöfding d. 31 Maj 1875, e. o. kopist i Kejs. Senatens för Finland Justitiedepartement d. 2 Okt. s. å., ordinarie kopist derstädes d. 7 Okt. 1876, var under åren 1875—77 sekreterare i en komité, hvilken enligt högvederbörligt uppdrag utarbetade förslag till postförfattningar för Finland, vid 1877—78 årens landtdag sekreterare i Finlands Ständers expeditionsutskott samt under senare delen af år 1879 och början af 1880 sekreterare i en komité, som hade att uppgöra särskilda förslag rörande uppsättning af militär enligt den år 1878 faststälda värnepligtslagen för Finland. Förvaltade under senare delen af år 1880 och början af år 1881 domareembetet i Borgå domsaga, blef den 28 Febr. kanslist vi Kejs. Senatens allmänna kansli och d. 22 Sept. s. å. sekreterare i Prokuratorsexpeditionen, var vid 1882 års landtdag den ene af lagutskottets tvänne sekreterare, assessor i Wiborgs Hofrätt d. 18 Mars 1886, men tjenstgjorde enligt särskildt uppdrag från början af år 1885 till Mars månad år 1888 såsom ledamot i den nybildade Lagberedningen i Finland, Prokuratorsadjoint i Kejs. Senaten d. 1 Dec. 1887, erhöll statsråds namn och värdighet d. 25 April. 1891 samt kallades d. 7 Okt. 1892 att vara *senator och ledamot af Kejs. Senatens Justitiedepartement.* R. R. S:t An. O. 3 kl. d. 27 Maj 1883 och R. R. S:t St. O. 2 kl. d. 21 April 1889.

Af trycket utgifvit: Några juridiska uppsatser, publicerade i Tidskrift, utgifven af Juridiska Föreningen i Finland.

David Davidson, född d. 21 Aug. 1854 i Stockholm, aflade mogenhetsexamen derstädes d. 16 Maj 1871, inskrefs såsom stu-

derande vid Upsala universitet h.t. s. å., aflade jur.-fil. examen 6 April 1872 och juris utriusque kand. examen 13 Dec. 1877, e. o. notarie i Svea Hofrätt 10 Jan. 1878, docent i nationalekonomi vid Upsala universitet 10 Febr. 1879, uppehöll från och med h.t. 1880 till början af h.t. 1888 undervisningen och examinationen i nationalekonomi samt förestod h.t. 1888 och år 1889 professuren i nationalekonomi och finansrätt vid Upsala universitet, utnämdes d. 31 Dec. 1889 till e. o. professor och d. 24 April 1890 till *ordinarie professor i nyssnämda ämnen vid Upsala universitet.* Tjänstgjorde såsom sekreterare i sammansatta banko- och lagutskottet vid 1886 års riksdag och såsom lärare i kameralistik vid Ultuna Landtbruksinstitut åren 1878—88, vistades i vetenskapligt syfte vid universitetet i Heidelberg Maj—Dec. 1879 och vid universiteten i Berlin och Leipzig sommaren 1885.

Af trycket utgifvit: Bidrag till läran om de ekonomiska lagarna för kapitalbildningen, Upsala 1878. — Bidrag till jordränteteoriens historia (i Upsala universitets årsskrift f. år 1880). — Europas Centralbanker, Upsala 1886. — Henry George och den sociala frågan (i Nordisk tidskrift för vetenskap, konst etc., 1886). — Kommentar till bevillningsförordningen, Upsala 1889. — Om beskattningsnormen vid inkomstskatten, Upsala 1889. — Om konkurrensens inskränkande och upphäfvande äfven under fullständig näringsfrihet (i Ny svensk tidskrift 1890). — Öfversikt af den i utlandet gällande lagstiftningen angående inkomstskatt, utarbetad enligt uppdrag af Chefen för Kongl. finansdepartementet, Upsala 1893.

Hans Ludvig Forssell, född i Gefle d. 14 Jan. 1843, stud. i Upsala 1859, fil. kand. och doktor derstädes 1866, docent i historia s. å., under åren 1868—75 sekreterare i myntkomitén, i myntkonferensen mellan Sverige, Norge och Danmark, i riksdagens särskilda utskott för frågan om embetsverkens organisation samt i bevillnings-, konstitutions- och banko-utskotten, sekreterare i riksbanken 1874, statsråd och chef för finansdepartementet 1875, *president i kammarkollegium* 1880, ordförande i komitén för reglering af rikets administrativa m. fl. indelningar 1881, ordförande i läroverkskomitén 1883, Sveriges ombud vid myntkonferensen i Paris 1881, i Brüssel 1892, ledamot af riksdagens första kammare för Gefleborgs län sedan 1879, en af de aderton i svenska akad. 1881, ledamot af kongl. vetenskapsakademien 1876, af k. vitt., hist. och ant. akad. 1878, af k. vetenskapssocieteten i Upsala 1889, af k. landtbruksakad. 1884, af videnskabs-selskabet i Christiania 1891, af k. videnskabernes selskab i Köpenhamn 1892, K. m. st. k. N. O. 1883.

Af trycket utgifvit: Sveriges inre Historia med särskildt afseende å förvaltning och ekonomi från Gustaf I. Del I (1869); Del. II (1875). — Studier och Kritiker. Del I (1875); Del II (1888). — Sverige 1571, försök till en administrativ-statistisk beskrifning öfver det egentliga Sverige utan Finland och Estland 1872, 1883. — Anteckningar om Sveriges Jordbruksnäring i sextonde seklet (1884). — Undervisning om Rikets ränta 1530—33 (1879). — Rikshufvudboken 1573 och 1582 (1883). — Minnesteckning öfver Erik Benzelius d. y., författad för Svenska Akademien (1883). — Minnesteckning öfver Grefve Gustaf af Wetterstedt (1890). — Väglagen af den 23 Oktober 1891 med förklaringar ur autentika källor (1892).

Knut Hjalmar Leonard Hammarskjöld, född d. 4 Febr. 1862 i Tuna församling af Kalmar län, stud. i Upsala h.t. 1878, fil. kand. d. 25 Maj 1880, jur. utriusque kand. d. 25 Okt. 1884, e. o. notarie i Svea hofrätt d. 31 samma månad, företog Nov. 1884—Juli 1885 med offentligt understöd en studieresa till tyska universitet, förnämligast Strassburg och Freiburg, sekreterare i komitén för utarbetande af förslag till lagar angående solidariska bolag och aktiebolag samt med dem jemförliga föreningar för ekonomisk verksamhet d. 29 Sept. 1886, docent i allmän och speciel privaträtt vid Upsala universitet d. 6 Okt. 1886, efter domareförordnanden 1887 inom Vestmanlands Norra domsaga och 1888 inom Upsala läns Mellersta domsaga vice häradshöfding d. 1 Okt. 1888, förordnad att förestå e. o. professuren i speciel privaträtt från d. 1 Febr. 1890 till denna befattnings tillsättande, d. 3 April 1890 af k. maj:t förordnad att biträda förutnämnda komité, förordnad att hålla lagtima sommartinget 1890 med Ulleråkers härad, förordnad att examinera i civilprocess och speciel process d. 1 Nov. 1890—29 Jan. 1891, *e. o. professor i speciel privaträtt vid Upsala universitet* d. 13 Nov. 1891, d. 14 April 1893 af k. maj:t förordnad att biträda nya lagberedningen under dess arbete för revision af Handelsbalken.

Af trycket utgifvit: Om fraktaftalet och dess vigtigaste rättsföljder (disp., Upsala 1886). — Hvilken rätt att söka godtgörelse ur bolagsmännens enskilda tillgångar bör tillkomma ett s. k. handelsbolags borgenärer? (Bil. till Sjette Nordiska Juristmötets förhandlingar 1887). — Öfversigt öfver Sveriges juridiska literatur åren 1882—87. (I Tidskrift for Retsvidenskab 1888). — Redogörelse för den utländska bolags- och föreningsrättens utveckling och nuvarande ståndpunkt, den svenska bolagsrättens utveckling samt de svenska föreningarna (för ekonomiskt ändamål). (Bil. till Bolagskomiténs Betänkande 1890). — Om grufregal och grufegendom i allmänhet (Upsala 1891). — Om tankearbetets rätt. (I Nordisk Tidskrift 1892). — Föreslagna ändringar i jordstyckningsrätten. (I Nytt Juridiskt Arkiv, Afd. II, 1892) — Några anmärkningar om köp, leveransaftal och

arbetsbeting. (I Tidskrift for Retsvidenskab 1892). — En tvistefråga i läran om vexelindossament. (Dersammastädes 1893). — Ett mindre antal artiklar i Nordisk Familjebok och bokanmälningar.

Harald Gabriel Hjärne, född d. 2 Maj 1848 på Klastorp i Skaraborgs län, stud. i Upsala 1865, fil. kand. 1871, fil. doktor med första hedersrummet vid 1872 års promotion, docent i historia vid Upsala universitet d. 4 Juni 1872, förestod e. o. professuren i historia Sept. 1882 - Jan. 1885, e. o. professor d. 30 Jan. 1885 och *ordinarie professor i historia* d. 25 April 1889; företagit, dels på egen bekostnad, dels som Sederholmsk, Letterstedtsk, Riksstatens och Filosofiska fakultetens stipendiat, dels med särskildt anslag af statsmedel, vetenskapliga resor till Danmark 1879, Ryssland 1880, Tyskland, Österrike och Italien 1881—82, Ryssland 1883, England 1892.

Af trycket utgifvit: Om den fornsvenska nämnden enligt Götalagarne, akademisk afhandling, Upsala 1872 (äfven utgifven, jemte åtskilliga tillägg, under titeln "Om den fornsvenska nämnden enligt landskaps-, stads- och landslagarne, I" (i Upsala Universitets Årsskrift 1872). — Statsreglering och konungamakt, Stockholm 1874 (i Svensk Tidskrift). — Semiterna, Stockholm 1875 (i Illustrerad Verldshistoria). — Skandinavisk Laghistoria, Stockholm 1876 (i Svensk Tidskrift). — Antinormannismen i den ryska historieskrifningen, Stockholm 1879 (i Historiskt Bibliotek). — Utdrag ur ryska krönikor, hufvudsakligen angående Jakob De la Gardies fälttåg, Stockholm 1879—80 (i Historiskt Bibliotek). — Frågan om byzantinernas historiska betydelse, Upsala 1880 (i Ny Svensk Tidskrift). — Ur de Aschebergska papperen, Stockholm 1880 (i Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia). — De diplomatiska förbindelserna mellan Ryssland och Sverige under de första åren af kejsar Alexander I:s regeringstid, af K. Zlobin; öfversättning från ryskan, Stockholm 1880. — Ur brefvexlingen emellan konung Johan III och tsar Ivan Vasilievitsch, Stockholm 1880 (i Historiskt Bibliotek). — En rysk emigrant i Sverige för tvåhundra år sedan, Stockholm 1881 (i Historisk Tidskrift, öfvers. på ryska, jemte några tillägg, i Kejs. Vetenskapsakademiens i Petersburg Handlingar 1882). — Runinskriften på Forsaringen, Köpenhamn 1881 (i Nordisk Tidskrift for Filologi). — Bidrag till historien om Sigismunds förhållande till Habsburgska huset, Stockholm 1883 (i Historisk Tidskrift). — Ett nytt intyg om biskop Petrus Magni, Upsala 1883 (i Teologisk Tidskrift). — Om förhållandet mellan Landslagens båda redaktioner, Upsala 1884 (i Upsala Universitets Årsskrift). — Till belysning af Polens nordiska politik före och efter kongressen i Stettin 1570, Upsala 1884. — Sigismunds svenska resor, bidrag ur polska och italienska källor, Upsala. 1884 — Öfversigt af Sveriges ställning till främmande makter vid tiden för 1772 års statshvälfning, Upsala 1884. — De äldsta svensk-ryska legationsakterna, utgifna efter polska och italienska källor, Upsala 1884. — Ryska konstitutionsprojekt år 1730 efter svenska förebilder, Stockholm 1884 (i Historisk Tidskrift). — Rättelser och anmärkningar till den svenska öfversättningen af Guizots Europeiska civilisationens historia, Stockholm 1888. — Spanska armadan, Stockholm 1888 (i Ny Svensk Tidskrift).

— Rysslands omdaning (2 häften), Upsala 1888—89. — Storpolitiska villobilder från Frihetstiden, Stockholm 1889 (i Nordisk Tidskrift). — Sveriges Östersjövälde och Europa, Stockholm 1889 (i Ny Svensk Tidskrift). — Öfversigt af Rysslands historia, Stockholm 1890 (i Nordisk Familjebok). — Rysslands Orientpolitik och Sverige, Stockholm 1890 (i Ny Svensk Tidskrift). — Lärdomar från Finland, Upsala 1891 (i Svensk Tidskrift). — Öfversigt af Ungerns historia, Stockholm 1892 (i Nordisk Familjebok). — Ryssland under nordiska krigets återverkan, Stockholm 1892 (i Nordisk Tidskrift). — Unionsfrågan och Sveriges försvar, Upsala 1892. — Frågor till en norsk unionsvän, Upsala 1892 (i Svensk Tidskrift). — Norska högerns realpolitik, Upsala 1892 (i Svensk Tidskrift). — Minnestal på Gustaf Adolfs-dagen, Upsala 1892 (i Svensk Tidskrift). — Rösträtt och värnepligt, Upsala 1892 (i Svenska Spörsmål). — Universitetens folkbildningsarbete i England, Stockholm 1893 (i Svenska Spörsmål). — Reformationsriksdagen i Vesterås, Stockholm 1893 (i Svenska Spörsmål). — Helsingelif under helsingelag, Söderhamn 1893. — Upsala möte, Stockholm 1893 (i Ord och Bild). — Inledning till Skandinaviens historia, grundlinier till föreläsningar, Upsala 1893. — Sveriges statsskick under reformationstiden, grundlinier till föreläsningar, Upsala 1893. — Literära fragmenter af Olaus Magnus, Stockholm 1893 (i Historiska Handlingar). — Dessutom åtskilliga andra uppsatser och anmälningar i Historiskt Bibliotek, Historisk Tidskrift, Jahresberichte der Geschichtswissenschaft, Teologisk Tidskrift, Nordisk Tidskrift, Svensk Tidskrift, Nordisk Revy m. fl. tidningar och tidskrifter. — Utgifvit under åren 1874—76 dels jemte H. L. Forssell, dels ensam, Svensk Tidskrift för literatur, politik och ekonomi, och under åren 1892—93, jemte J. A. Lundell, G. A. Magnusson och L. Bergström, Svenska Spörsmål.

Gustaf Lagerbjelke, född på fideikommissegendomen Elfsjö i Brännkyrka församling af Stockholms län d. 6 Okt. 1817, stud. i Upsala 1834, jur. utriusque kand. 1838, inskrefs i justitierevisionen och k. maj:ts och rikets Svea hofrätt 1839, extra kanslist hos ridderskapet och adeln under 1840—41 årens riksdag, bevistade såsom ledamot af ridderskapet och adeln samtliga riksdagar 1844—66 samt såsom ledamot af riksdagens första kammare alla riksmöten från och med år 1867 till och med år 1893, ordförande i expeditionsutskottet vid 1844—45 årens riksdag, vid riksmötet 1847 först ledamot och sedermera ordförande i konstitutionsutskottet, under de fyra derpå följande riksdagarne ordförande i konstitutions-, stats- eller bevillningsutskottet, ordförande bland fullmäktige i riksgäldskontoret åren 1847—57 samt bland fullmäktige i riksbanken från Mars månad sistnämnda år till våren 1858, landtmarskalk vid riksdagarne 1862—63 och 1865—66, talman i riksdagens första kammare åren 1867—91 med undantag af åren 1877—80 samt senare delen af 1891 års riksdag, ordförande i komitén för städernas beskattning 1855, i komitén för afgifvande af förslag till plan för enskilda jernvägsbyggnader 1870 samt i komitén för afgifvande

af förslag till förändrad organisation af bankanstalterna 1883, *landshöfding i Södermanlands län 1858—88*, R. N. O. 1855, K. N. O. 1860, K. m. st. k. N. O. 1863, R o. K. af K M. O. 1866.

Carl Yngve Sahlin, född d. 4 Mars 1824 i Fröskogs församling, Dalsland, stud. i Upsala 1841, fil. kand. och doktor 1851, docent i teoretisk filosofi vid Upsala universitet d. 13 Aug. 1853, adjunkt i teoretisk och praktisk filosofi vid Lunds universitet d. 16 December 1856, förordnad att förestå professuren i teoretisk filosofi derstädes v.t. 1859—v.t. 1862, professor i teoretisk filosofi derstädes d. 30 Maj 1862, *professor i praktisk filosofi vid Upsala universitet* d. 27 Juli 1864, rektor derstädes d. 1 Juni 1876—31 Maj 1889, utsedd till ledamot i en komité för afgifvande af förslag till ändringar i vissa delar af universitetens statuter d. 31 Mars 1874, förordnad till ordförande i en komité för utredning angående undervisnings-, examens- och studieväsendet inom de filosofiska fakulteterna vid universiteten i Upsala och Lund d. 18 Juni 1888, företog såsom innehafvare af filosofiska fakultetens stipendium en resa i Tyskland under sommaren 1888, lekmannaombud för Karlstads stifts södra distrikt vid allmänna kyrkomötet 1883, hedersledamot af vetenskapssocieteten i Upsala 1886, ledamot af humanistiska vetenskapssamfundet i Upsala från dess stiftelse, R. N. O. 1868, erhöll samma ordens dekoration i briljanter 1877, K. N. O. 1:a kl. 1880, K. N. S:t O. O. 1:a kl. 1882.

Af trycket utgifvit: Akademiska disputationer: Har Hegel öfvervunnit dualismen? 1851—53; Om vilkoren för möjligheten af praktisk filosofi, 1855. — Öfverensstämmer Platos sedelära med Kristendomens? föredrag vid filos. doktorspromotionen i Upsala 1875. — I Nord. Univ. tidskrift: Om grundmotsatsen i verlden, 1856; Om motsatsen mellan subjekt och objekt, 1858. — I Ups. Univ. Årsskr.: Om grundformerna i etiken, 1869. — Akademiska inbjudningsskrifter, tillika införda i Ups. Univ. Årsskr: Om det Stoiska högmodet, 1875; Om ministrarne i den konstitutionela monarkien, 1877; Kants, Schleiermachers och Boströms etiska grundtankar, 1877; Om subjektivt och objektivt betraktelsesätt i filosofien, 1877; Om naturens lif, 1878; Är det sköna rent? 1878; Om bestämningsgrunders valbarhet, 1878; Om det inre och det yttre, 1879; Hvad är det högsta i historien? 1881; Om logikens uppgift, 1882; Om grundformerna i logiken, 1883—84; Om andlig frihet, 1883; Om fosterlandskärleken, 1885; Om positiv och negativ lagbestämdhet, 1887; Om brytningspunkten i vår tids filosofi, 1888; Om verldens relativitet, 1889. — Några tal och uppsatser i periodiska skrifter.

Otto Vilhelm Staël von Holstein, född d. 1 Nov. 1834 i Stockholm, stud. i Upsala d. 7 Juni 1852, fil. kand. 20 Mars 1858, aflade hofrättsexamen 26 Jan. 1860, e. o. kanslist i civildep. 25

Sept. 1858, auskult. i Svea hofrätt 10 Febr. 1860, e. o. notarie derstädes 12 Mars s. å., första domareförordnande 23 Okt. s. å., v. häradshöfding 14 Jan. 1862, e. o. fiskal i Svea hofrätt 18 Maj 1863, sekr. i vattenrättskomitén 10 Okt. s. å., föredragande i finansdep. för skogslagstiftningsärenden 23 Sept. 1864, sekr. i lagutskottet vid riksdagen 1865—66, första gången adjung. ledamot i Svea hofrätt d. 26 Juni 1866, första gången t. f. revisionssekr. 6 Juni 1867, fiskal i Svea hofr. 28 Febr. 1868, t. f. revisionssekr. för föredragning af lagärenden 1 April 1868—31 Dec. 1870, adjung. ledamot i Svea hofrätt 1871—73, assessor derstädes 25 April 1873, ledamot i sjölagskomitén 24 Maj 1877, t. f. revisionssekr. o. byråchef för lagärenden i justitiedep. 13 Juni 1879, *president i Göta hofrätt* 13 Jan. 1883, ledamot af förstärkta lagberedningen 5 Dec. 1884, ordf. i komitén för jordbrukskreditlagstiftningen 15 Febr. 1886, R. N. O. 1 Dec. 1880, K. N. O. 1:a kl. 30 Nov. 1883, K. m. st. k. N. O. 30 Nov. 1889.

Af trycket utgifvit: **Fastighetsböcker eller icke? 1874. — Dessutom åtskilliga uppsatser i Naumanns tidskrift, Nytt Juridiskt Arkiv, Retsvidenskabelig tidskrift och Nordisk tidskrift.**

Carl Frithiof Svedelius, född d. 1 Juni 1828 i Stockholm, stud. i Upsala v.t. 1844, jur. utriusque kand. h t. 1855, e. o. kanslist i justitie-revisionsexpeditionen d. 17 Oktober s. å, e. o. notarie i Svea hofrätt d. 22 Okt. s. å, e. o. fiskal derstädes d. 22 Dec. 1857, v. häradshöfding d. 28 Sept. 1858, adjung. ledamot i hofrätten öfver Skåne och Blekinge d. 30 Aug. 1859, assessor derstädes d. 28 Jan. 1862, t. f. revisionssekreterare d. 26 Juni 1863, revisionssekr. d. 5 Juni 1866, t. f. justitiekansler några månader under hvartdera af åren 1870, 1871 och 1873, förvaltade såsom justitieombudsmannens suppleant justitieombudsmansembetet någon tid under år 1872, *justitieråd* d. 29 Maj 1874, R. N. O. d 29 Juli 1869, K. N. O. d. 6 Dec. 1877, K. m. st. k. N. O. d. 1 Dec. 1885.

Alfred Ossian Winroth, född i Stockholm d. 14 Mars 1852, stud. d. 16 Maj 1871, aflade jur.-filos. examen d. 31 Jan. 1872 och jur. utriusque kand. examen d. 22 Sept. 1877 vid Upsala universitet, d. 3 Jan. 1879 docent i svensk allmän lagfarenhet, rättshistoria och administrativrätt vid nämnda universitet, d. 14 Jan. 1880 e. o. professor i romersk rätt och rättshistoria och d 3 Juni 1892 *ordinarie professor i civilrätt vid Lunds universitet,* har på förordnande upprätthållit såväl 1879 prof. M. Th. Rabenii föreläsningsskyldighet vid Upsala universitet som ock året 1891 och 1892 års

vårtermin professorsembetet i civilrätt vid Lunds universitet, har i någon mått före men hufvudsakligen efter utnämningen till e. o. professor tjenstgjort i den juridiska praxis dels under dels i rikets tre hofrätter, dels ock i nedre justitierevisionen och högsta domstolen, bland annat såsom adjung. ledamot i hofrätt under något mera än två och tre qvarts år och såsom t. f. revisionssekreterare i två månader, oberäknadt expeditionsförordnande, v. häradshöfding Dec. 1880.

Af trycket utgifvit: Om tjenstehjonsförhållandet enligt svensk rätt, I, 1878. — Om arfvingarnes ansvarighet för arflåtarens förbindelser, 1879. — Anteckningar efter professor Winroths rättshistoriska föreläsningar i straffrätt, genomsedda och bearbetade af professor Winroth, 1889. — Ur mina föreläsningar I, Offentlig rätt och familjerätt: Äktenskapshindren, 1890. — Bilagor till "Ur mina föreläsningar I": Förslagen till giftermålsbalk 1686—1734 enligt handlingar i riksarkivet, 1890. — Strödda uppsatser I: Juridiska artiklar, skrifna för Nordisk Familjebok, 1891. — Strödda uppsatser II: 1) Ansvarighet för skada å låntaget gods; 2) Råder någon olikhet mellan romersk och svensk rätt i fråga om traditionens nödvändighet för eganderättens öfvergång vid köp af löst gods, 1891. — Strödda uppsatser III: Anföranden i juridiska ämnen vid juristmöten, 1891. — Ur mina föreläsningar II, Familjerätt: Äktenskaps ingående, 1892. — Äktenskaps ingående enligt gällande svensk rätt, 1892. — Juridisk teori och praxis, 1892. — Artiklar i Nordisk Familjebok, Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, Nordiska Juristmötets Förhandlingar, Naumanns Tidskrift och Nytt Juridiskt Arkiv.

August Östergren, född d. 28 Maj 1832 i Svartorps församling af Jönköpings län, stud. i Lund v.t. 1851, aflade kameralexamen s. å. och hofrättsexamen i Maj 1853, e. o. kanslist i Göta hofrätt den 31 Maj 1853 och tjenstgjorde der såsom kanslist eller notarie till hösten 1855, biträdde derefter landtdomare i deras embetsgöromål till den 14 Juli 1857, då första domareförordnandet erhölls, förvaltade sedan domareembetet dels i Södra Möre domsaga och dels i Marks härad till 1859 års slut och blef d. 28 Maj 1858 utnämnd till vice häradshöfding, tjenstgjorde i hofrätt såsom notarie, fiskal eller adjungerad ledamot från 1860 års början till den 21 Augusti 1863, utnämndes sistsagde dag till assessor i Göta hofrätt, förordnades den 20 Okt. s. å. att förvalta ett revisionssekreterareembete, erhöll d. 2 Jan 1866 konstitutorial och den 9 Okt. s. å. fullmakt att vara revisionssekreterare, var expeditionschef i civildepartementet från den 31 Aug. 1866 till den 18 Aug. 1871, förvaltade derefter revisionssekreterareembetet eller sysslade som komitéledamot till den 4 Dec. 1874, konstituerades sistnämnde dag till byråchef i justitiedepartementet och ledamot af nya lag-

beredningen samt utnämndes den 23 Okt. 1876 till justitieråd och den 12 Juni 1889 till *statsråd och chef för justitiedepartementet,* har bevistat riksdagarne åren 1874, 1875, 1876, 1890, 1891, 1892 och 1893, de tre första såsom ledamot af andra kammaren för Stockholms stad och de öfriga såsom ledamot af första kammaren för Gotland, valdes vid riksdagarne 1874—76 till förste suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret. R. N. O. den 4 Juni 1867, R. S:t O. O. den 16 Juni 1871, K. N. O. 1:a kl. den 15 Maj 1879, K. m. st. k. N. O. den 1 Dec. 1887.

DOKTOR EFTER AFLAGDA PROF.

Bror Herman Dahlberg, född d. 18 Febr. 1860 i Stockholm, aflade mogenhetsexamen derstädes d. 20 Maj 1879, aflade jur. fil. examen d. 27 Maj 1880, jur. utriusque kand. examen d. 26 Maj 1886 och jur. utriusque licentiatexamen d. 30 Maj 1893; bestridde efter särskilda förordnanden kanslisttjenst å ombudsmannaexpeditionen vid riksbankens hufvudkontor under sommaren 1886, förestod magistratssekreterarebefattningen i Upsala under halfannan månad sommaren 1887, under hösten 1887 förordnad att hålla ting, vistades såsom innehafvare af Thunska utrikesresestipendiet April 1888—Nov. 1889 vid universiteten i Berlin, Strassburg, Leipzig och Halle, sekreterare hos riksdagens konstitutionsutskott 1890 och 1891, juridiska fakultetens notarie sedan början af h.t. 1891, lärare vid Ultuna landtbruksinstitut under läsåret 1891—1892 i kameralistik och derefter i nationalekonomi samt i ekonomilagfarenhet och kommunalrätt, tjenstgjort såsom sekreterare hos styrelsen för Ultuna landtbruksinstitut sedan Sept. 1891 och såsom sekreterare hos fattigvårdsstyrelsen i Upsala från början af år 1892.

Af trycket utgifvit: Bidrag till svenska fattiglagstiftningens historia intill midten af adertonde århundradet. Akad.. Afh. Ups. 1893.

———— —

MEDICINSKA FAKULTETEN.

HEDERSDOKTORER.

Fredrik August Oskar Belfrage, född i Bäfve s:n af Bohuslän d. 8 Dec. 1841, stud. i Upsala h.t. 1860, med. fil. kand. v.t. 1862, med. kand. v.t. 1866, med. lic. v.t. 1870, underläk. vid Akademiska sjukhuset i Upsala 1868—70, är sedan 1870 *distriktsläkare* i Göteborg, företog såsom Hvassersk stipendiat en vetenskaplig utrikes resa 1874, led. af K. Vet. och Vitterh. samh. i Göteborg 1882. R. N. O. 1891.

Af trycket utgifvit: I Upsala läkarefören:s förhandl.: Fall af Balantidium Coli. — Två fall af epilepsi. — Gastritis phlegmonosa. — Œsophagitis phlegmonosa diffusa. — Kolosförgiftning behandlad med transfusion. — Fall af Enteritis phlegmonosa. — I Eira 1880: De sednare årens forskningar öfver de olika hjernvindlarnes funktioner. Fall af ruptura uteri spontanea.

Carl Axel Bergh, född i Wieslanda s:n af Kronobergs län d. 11 Jan. 1846, stud. i Lund h.t. 1863, fil. kand. h.t. 1869, fil. d:r d. 3 Juni 1871, erhöll s. d. Zetterstedtska premiet, med. kand. v.t. 1872, med. lic. i Stockholm d. 4 April 1877; var sommaren 1874 dels t. f. las.-läkare i Ljungby dels biträd. läkare vid helsobrunnen Helsan, tjenstgjorde äfven sommaren 1875 vid samma helsobrunn, var 1876—77 andre läkare vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn och samtidigt assistent vid kirurg.-pediatr. kliniken, underkirurg vid Serafimerlasarettet d. 1 Maj 1877, stadsläkare i Kristinehamn d. 12 Sept. 1878, från den 12 Aug. 1880 derjemte läkare vid Vermlands läns sjukhus i samma stad, är sedan d. 4 Febr. 1884 *läkare vid länslasarettet och kurhuset i Gefle,* ledamot af sv. läk.-sällsk. 1877, stadsfullmäktig i Kristinehamn 1880—

83, innehar sv. jägareförbundets guldmedalj, erhöll vid industriutställningen i Köpenhamn 1888 1:sta priset för ritningar till Gefle lasarett, företog sommaren 1870 med understöd af Göteborgs och Bohusläns hushålln.-sällsk. med kanonbåten Ingegerd en naturvetenskaplig expedition å Kattegatt och Skagerack, anträdde 1882 med understöd af ett statens resestipendium en vetenskaplig resa till Tyskland för att studera kirurgi och ögonsjukdomar samt taga kännedom om de förnämsta sjukvårdsanstalterna derstädes, företog 1884 ånyo en utrikes studieresa, studerade under 1890 kirurgi och gynekologi i Hamburg och Berlin, bevistade s. å. Internat. Med. kongressen i Berlin, har dessutom deltagit i Sv. allm. läk.-mötena i Jönköping 1885, Norrköping 1887, Helsingborg 1888, Upsala 1889, Stockholm 1891 samt bevistat Nordiska Kirurgkongressen i Göteborg 1893.

Af trycket utgifvit: Berättelse till Göteborgs och Bohusläns hushållningssällskap öfver besökta fiskbankers lämplighet för segelnots begagnande (intagen i hushålln:s sällsk:s handlingar 1871). — Iakttagelser öfver djurlifvet i Kattegatt och Skagerack, gjorda under kanonbåten Ingegerds expedition sommaren 1870. Akad. afh. för fil. doktorsgrad 37 sid. 4:o (Intagen i Lunds Universitets årsskrift 1871). — I Nordiskt Med. Arkiv: 1888. Hydromeningocele occipitalis. Exstirpation, N:o 11 s. 7. — 1889. Lymphosarcoma colli & axillæ d.; exstirpation; luftemboli(?) + paralysis cordis N:o 26 s. 19. — Hernia ingu. sin. incarcerata, ileus; hernitomi, laparatomi, anläggning af anus præternaturalis. N:o 26 s. 24 — Myofibroma uteri subserosa + graviditas; laparotomia. N:o 26 s. 39. — 1891. Bråckoperation; ileus. N:o 6 s. 27. — I Hygiea: 1878 s. 20—21 samt 54. Om Rehfuss och Saurés bandage för spondylitis; s. 111. — Öfversigt af årsrapporten vid Serafimerlasarettets kirurgiska afdelning (tr. i Sv. Läk. Sällsk. nya handl.) 1882 s. 686. Herniotomia obturatoria. — 1883 s. 575—760 Kirurgisk kasuistik från Christinehamns sjukhus. — 1885 s. 740. Exstirpation af struma. — 1886 s 788—798 Total exstirpation af struma. — Om antiseptiska sårbehandlingen. — 1887 s. 752—757. Om tarmsututer. — Total exstirpation af struma. — Ligatura venæ jugul. internæ. — 1890 s 479—480. Rheumatisk tic convulsif — 1891 s. 405. Ileus. — s. 412—413. Blodig operation för fractura patellæ. — I Eira: 1884 s. 73—88. Anteckningar från Halle an der Saale. — 1885 s. 686. Artrektomi enligt König. — Band IX s. 738 (tillsammans med P. Söderbaum och J. G. Frykman) Protest från lasarettsläkarne mot läkarekomiténs betänkande. — 1891 s. 452—455. Kirurgisk kasuistik från Gefle lasarett. — 1893 s. 355—365. Kirurgisk kasuistik från Gefle lasarett. — I Gefleborgs-Dala Läkare- och Apotekare Förenings Förhandlingar (förutom diverse yttranden) Häft. 15. Operationer å Gefle lasarett år 1885. — Häft. 17. Om Ileus. — Om gallstensoperationer. — Häft. 18. Om dubbelsidig höggradig klumpfot. — Om behandlingen af Diphteria laryngis. — Häft. 20. Pustula maligna. — Laparotomi för tuberkulös peritonit. — Sectio cæsarea. — Supracervical uterus — exstirpation medelst laparotomi. — Häft. 21. Cholelithiasis. Operation. Helsa. — Ileus. Operation. Helsa. — Om iridektomi vid starroperationer. — I första allm. svenska läkaremötets förh. s. 69—71.

Ett under byggnad varande lasarett i Gefle. — I andra allm. sv. läkaremötets förh.: Diskussionsyttrande rörande uppvärmning och ventilering af sjukhus. — I tredje allm. sv. läkaremötets förh.: Yttrande i frågan: Kan det vara rätt och lämpligt att inom hvarje landstingsområde vid länslasarett eller dermed likställd sjukvårdsanstalt inrätta ett hospital? — (Tillsammans med P. Söderbaum och J. G. Frykman) Förslag till sättet för lasarettsläkarnes tillsättning, aflöning och pensionering. — I fjerde allm. sv. läkaremötets förh. s. 83—84. — Diskussionsyttrande rörande nutidens antiseptik. — I femte allm. sv. läkaremötets förh. sid. 143 och 151: Diskussionsyttrande om perytyflitens kirurgi och sid. 157—158: Yttrande beträffande frågan: Är det önskvärdt och möjligt att sammanföra sjukhusläkarnes rapporter och iakttagelser uti en gemensam tidskrift?

Johan Vilhelm von Döbeln, född i Stockholm d. 24 Febr. 1839, stud. i Upsala v.t. 1857, med. fil. kand. v.t. 1858, med. lic. d. 24 Maj 1865, underläk. vid allm. garnisonssjukhuset 1859, stip. i fältläkarekåren 1860, pensionär i samma kår 1862, biträd. läk. på fregatten Vanadis 1862 och på fregatten Eugenie 1863, t. f. amanuens vid allm. barnbördshuset 1865, stip. i Kongl. Flottan s. å. samt uppbördsläk. på fregatten Vanadis under expedition till Vestindien 1865—66, amanuens vid Serafimerlasarettets kirurg. afdeln. 1866—67, underkirurg 1867—68, e. bataljonsläkare vid skärgårdsartilleriet 1868, 1:sta bataljonsläkare vid samma kår d. 12 Okt. 1871, generalmönstringsläkare i norra båtsmansdistriktet 1870, 1880 och 1885, i östra distriktet 1882, i vestra 1884, med matros- och skeppsgossekårerna 1875 och 1884, var 1884 uppbördsläk. å chefsfartyget Drott under Konung Oskar II:s resa till England och Skottland, utnämndes d. 26 Mars 1887 till *regementsläkare* vid Stockholms station af Kongl. Flottan, åtföljde 1888 i egenskap af läkare Konung Oskar II på en resa till Italien, Spanien och Portugal, är sedan 1886 ledamot af Stockholms stads Helsovårds-Nämnd och sedan 1892 dess ordförande, har sedan år 1887 varit förordnad att vid militärläkare-kursen meddela undervisning i ögonsjukdomar, företog 1891 en utrikes resa, hufvudsakligen till Wien, der ögonklinikerna besöktes, ledamot af sv. läk.-sällsk. 1886 och var 1889—90 dess ordf. R. W. O. 1883. Off. Ital. S:t M. L. O., K. Sp. O. Merito Navale 2 kl. Off. Port. S:t Jacobs O., Off. de l'Instruction publique 1888, R. N. O. 1890.

Af trycket utgifvit: I Hygiea: Bd XXX s. 321. Årsrapport från Serafimerlasarettets kirurgiska afdelning för år 1867. — Bd XXXI s. 131. Fall af ovariotomi. — Bd XXXVIII s. 433. Hans Adler: Beobachtungen und Bemerkungen über das Sehen der Taubstummen. (Ref.) — Bd XL s. 430. Martinache: De l'emploi du cautère actuel dans les maladies des yeux et principalement dans les ulcères de la cornea. (Ref.) — Bd LI s. 1. Bidrag till statistiken öfver refraktionsförförhållandena i skolorna. — I Tidskrift för militär helsovård: Bd II 1877. Om

undersökning af synförmågan för duglighet till krigstjenst. — Bd II 1877. Om simulation af ögonsjukdomar och sätten för dess upptäckande. — Bd III 1878. A. F. Eklund: La station navale de Stockholm au point de vue hygiénique. (Ref.) — Militära brunns- och badanstalten i Vichy. Ur bref. — Bd VI 1881. Den nya belgiska förordningen angående kassation af värnepligtige för felaktigheter i synorganet. Bd XII 1887. Statistischer Sanitätsbericht über die Kaiserliche Deutsche Marine für Zeitraum von 1 April 1883 bis 31 März 1885. (Ref.) — Bd XIII 1888. K. Rudberg: Studier öfver sjuklighet och dödlighet på Kongl. Flottans fartyg. (Ref.) — Bd XV 1890. Om undersökningar af pupillens storlek och rörlighet för att upptäcka simulation. — Bd XVI 1891. Kern: Kriegs-chirurgie des Sehorganes. (Ref.) — Bd XVII 1892. Berg: Danmarks naval medical organisation. (Ref.) — I Stockholms Dagblad. Mars 1880: Om de olika sätten att återkalla drunknande till lif. (Ur ett föredrag hållet i sällskapet Å. B.)

Nils August Edling, född på Ryda kungsgård i Nysätra s:n af Upsala län d. 12 April 1828, stud. i Upsala 1847, med. fil. kand. v.t. 1849, med. kand. 1852, med. lic. d. 14 Okt. 1854, kirurgiæ magister i Stockholm d. 26 April 1855, var underläk. vid allm. garnisonssjukhuset 1849—50, stip. i fältläkarekåren 1850, e. bat.-läk. vid Svea Artill.-Reg:tes beväringsmanskaps möte 1850, biträd. koleraläk. i Kristianstads län 1850, pensionär i fältläkarekåren 1852, biträd. stads- och lasarettsläk. i Falun, e. bat.-läk. vid Andra Lifgardet s. , å., biträd. kolareläk. i Malmöhus och Elfsborgs län 1853, distriktsläk. i Boo distrikt i Nerike fr. 1 Juni 1855 till 1 Okt. 1876, under denna tid tillika läkare vid det af honom ordnade sjukhuset i Boo fr. 1 Juni 1866 till 1 Okt. 1876, andra bat.-läk. vid Ner. Reg:te d. 22 Febr. 1859, 1:ste bat.-läk. vid samma Reg:te d. 3 Okt. 1866, regementsläk. vid Upl. Reg:te d. 27 Aug. 1875, regementsläk. vid Svea Artill. Reg:te d. 22 Nov. 1877, hvilken tjenst af honom fortfarande bestrides, sedan d. 24 Mars 1882 tillika *fördelningsläkare* i 4:de militärdistriktet, ledamot af sv. läk.-sällsk. 1864, af sv. militärläk.-fören. 1875, ordf. i sistnämnda fören:s 4:de distr.-afdeln. 1881—82, ordf. vid fören:s årsmöte 1883, ledamot af K. Krigs Vetensk.-Akad. 1890, förordnad att bestrida lärarebefattning i krigskirurgi och kirurg. operationsöfningar samt i ögon- och öron-undersökningar vid militärläk.-kursen i Stockholm 1877—87, då afsked på egen begäran erhölls, 1878 ledamot i militära helsovårdskomitén, kårläkare under fälttj.-öfningarne i Vestergötland 1886 och chef för sjukvården under fälttj.-öfningarne i Upland 1888; företog på egen bekostnad en utrikes resa 1859—60 för att studera kirurgi och ögonsjukdomar, företog ss. militärläk.-stip. en ny utrikes resa 1863—64 för att studera organisation af sjukvårdstrupperna, härunder bevistades ss. biträde åt Medic.-rådet Sköldberg kongressen i Genève i Nov. 1863 samt militärläk.-samman-

komsterna i Bern och Thun, hvarefter studerades sjukvårdens organisation inom Ital. armén och sjukvårdstruppernas organisation inom den Österrikiska, besökte under dansk-tyska kriget 1864 krigsskådeplatsen på Als, fältsjukhuset på Augustenborgs slott samt militärsjukhusen i Köpenhamn, afreste 1876 till Dresden på uppdrag af Kongl. Maj:t för studier i undervisningsmetod i militärkirurgi. R. W. O. 1878, R. N. O. 1881.

Af trycket utgifvit: 1884. Några ord om varicocele och dess inflytande på duglighet till krigstjenst (föredrag hållet ss. ordf. vid militärläk.-fören:s årsmöte 1883). — 1889. Rapport öfver sjukvården under fälttjenstöfningarne i Upsala 1888 (afgifven i egensk. af chef för sjukvården under nämnda fälttjenstöfningar). — Åtskilliga ref. och embetsberätt. (alltsammans tryckt i tidskrift för militär helsovård). — Årsberättelse i militär helso- och sjukvård afgifven 1892 till Kongl. Krigs. Vet.-Akad. och tryckt i dess tidskrift.

August Edvard Goldkuhl, född i Jerbo i Dalsland d. 24 Aug. 1830, stud. i Upsala 1849, med. fil. kand. 1852, med. kand. 1856, med. lic. 1859, kir. mag. 1860, underläk. vid allm. garnisonssjukh. 1853, biträd. läk. vid kolerasjukhuset å Johannisplan i Stockholm 1853, biträd. läk. vid kommenderingen till Gotland 1854, biträd. läk. i den allm. sjukvården i Jönköpings län 1857, underläk. vid kirurg. kliniken i Upsala 1858, uppbördsläk. å korvetten Jarramas 1859, t. f. stadsläk. i Wisby 1860, t. f. sjukhusläk. å Karlsborg 1860—62, prov.-läk. i Håby distrikt 1865—69, lasarettsläk. i Wexiö 1869—80, stadsläk. i Wexiö 1871, *t. f. 1:ste provincialläkare* i Kronobergs län fr. d. 1 Jan. 1891, ledamot af sv. läk.-sällsk. 1880, R. N. O. 1881, ledamot af den af K. Maj:t 1885 tillsatta komitén för afgifvande af utlåtande ang. skolor för qvinlig ungdom.

Af trycket utgifvit: Allmän helso- och sjukvårdslära (fem upplagor, 1868—86, prisbelönt af K. Patriot. sällsk.) — 1869. Om vilkoren för menniskans helsa (täflingsskrift, prisbelönt af K. Vet. och Vitterh. samhället i Göteborg). — 1883. Handledning i skolhygienen. — 1893. Om det sanitära tillståndet inom Sveriges folkskollärarekår jemte några för denna kårs medlemmar nödiga helsoregler.

Jonas Vilhelm Granberg, född i Elfsbacka s:n af Karlstads län d. 7 Febr. 1826, stud. i Upsala v.t. 1844, med. fil. kand. v.t. 1848, med. kand. v.t. 1851, med. lic. v.t. 1853, kir. mag. v.t. 1854, underläk. vid allm. garnisonssjukh. 1849, amanuens vid anatom. inst. i Upsala 1850—51, t. f. koleraläk. i Göteborg och Vermland hösten 1850 och i Stockholm 1853, vik. läk. vid Löwenströmska lasarettet 6 mån. 1852, amanuens och underläk. vid Serafimerlasarettets medic. afdeln. 1854—55, sjukhusläk. vid allm. garnisonssjukh. 1855—58, *läkare vid Nyköpings länslasarett och kurhus*

1858—93 och samtidigt läkare vid Nyköpings hospital, hvilken sistnämnda tjenst ännu innehafves, t f. läkare vid Nyköpings cellfängelse 1862-89, ledamot af sv. läk.-sällsk. 1856, R. W. O. 1872, R. N. O. 1876.

Carl Adolf Lindqvist, född i Stockholm d. 12 Aug. 1830, legitim. veterinär 1851, veterinär vid Leufsta-verken i Upland s. å., länsveterinär i Jönköpings län 1854, lärare i zoologi- och husdjursskötsel vid Ultuna landtbr. inst. 1861, adjunkt 1868 och *professor* 1877 vid veterinärinstitutet, föreståndare för nämnda institut sedan 1887, företagit flera resor utrikes i vetensk. ändamål, var Sveriges ombud vid veterinärkongressen i Bryssel 1883, ledamot af Landtbr. Akad, af sv. läk.-sällsk., hedersledamot af Royal college of veterinary surgeons i London och af Société vétérinaire d'Alsace-Lorraine i Strassburg, ordf. i sv. veterinärläk.-fören., R. N. O, R. W. O.

Af trycket utgifvit: Husdjursskötselns hufvudgrunder, utgörande 2:a delen af Landtbruks-Praktika af J Arrhenius och C. A. Lindqvist, 4:de uppl. Sthlm 1889. — Minnesbok för veterinärer Sthlm 1870. — Hjelpreda vid första behandlingen af husdjurens allmänna sjukdomar, 4:de uppl. Sthlm 1892. — Underrättelse om vattuskräck, Sthlm 1876. — Beskrifning öfver svinpesten, Sthlm 1882. — Tidskrift för veterinär-medicin och husdjursskötsel fr. o. m. 1882. — Åtskilliga artiklar i Upsala Läk. Fören. förhandl., i Hygiea, i Öfversigt af K. Vet. Akad. förhandl., i Landtbr. Akad. tidskrift och i andra landtbrukstidskrifter.

Henning Nordenström, född i Åtvids s:n af Östergötlands län d. 24 Maj 1837, stud. i Upsala v.t. 1854, med. fil. kand. h.t. 1856, med. kand. v.t. 1860, med. lic. d. 15 Jan. 1863, underläk. vid allm. garnisonssjukh. 1857—58, biträd. läk. vid Åtvidaberg under 1858 samt t f. läkare derstädes under 1861 och 1863, prov.-läk. i Alfta distrikt d. 28 Aug. 1863, extra prov.-läk. i Leksands distr. d. 22 April 1864, prov.-läk. i samma distrikt d. 7 Dec. 1866, prov.-läk. i Wernamo distr. d. 20 Juni 1867 och samtidigt läk. vid Östbo och Vestbo Häraders sjukhus i Wernamo, *prov.-läk. i Linköpings distr.* d. 17 Juli 1878, *1:ste provincial-läk.*, R. N. O. 1881, företog 1868 resa till Tyskland och Frankrike för studier af ögonsjukdomar samt vistades för samma ändamål i Köpenhamn i Maj 1870.

Af trycket utgifvit: i Hygiea, Bd 28. Operation af Atresia ani completa congenita. — Bd 33. Operation för Fistula vesico-vaginalis. — Bd 34. Trenne fall af Empyem behandlade med antiseptiska injectioner. — Trenne fall af favus botade under behandling med karbolsyra. — Fall af Glossitis. — Fall af volvulus. I Sv. Läk.-sällsk. förhandl., Bd 29. Nitroglycerinförgiftning. — Bd 30. Ovariotomi. — I Eira. Bd 1. Om Ileus. — Bidrag till den operativa behandlingen af

pleuritiska exsudater. — Bd 2. Om mindre sjukvårdsinrättningar vid provincialläkarestationerna på landet jemte några anteckningar om sjukvården vid Wernamo sjukhus under treårsperioden 1868—77. — Några meddelanden om de inom Wernamo distrikt förherskande infektionssjukdomarne (från decenniet 1868—77. — Bd 4. Karbolsyreförgiftning med dödlig utgång till följd af utvärtes bruk af karbolsyra. — Dessutom i Eira referater ur utländsk medicinsk literatur under åren 1878—93.

Carl Ludvig Hippolyt Nyström, född i Stockholm d. 4 April 1839, stud. i Upsala v.t. 1856, fil. kand. v.t. 1861, *fil. d:r* v.t. 1863, med. kand. h.t. 1866, *med. lic.* d. 30 Maj 1872; underläk. på allm. garnisonsjukhuset 1862, stipendiat i fältläkarekåren 1864, pensionär i s. kår 1867, amanuens vid farmakol. samlingarne i Upsala 1864—66, uppbördsläk. på monitoren Thordön 1867 och på ångfartyget Sofia under expeditionen till Spetsbergen och de högnordiska farvattnen 1868, t. f. läkare på Karlsborg 1869, läkare under artilleribefälets skjutöfningar på Tånga hed s. å, uppbördsläk. på ångfregatten Vanadis 1870 och på ångfartyget Ingegerd under expeditionen till Grönland och Newfoundland 1871, underläk. vid Akad. Sjukhuset i Upsala 1872—73, amanuens och underläk. vid Serafimerlasarettets medic. afdeln. 1873, företog sommaren 1861, för Landtbruks-Akad:s räkning, en resa i Jemtland för att undersöka provinsens fiskerier, åtföljde i egenskap af läkare och naturforskare prof. Nordenskiöld å expeditionen till Spetsbergen 1868, äfvensom expeditionen till Grönland 1871, företog 1874 en resa till Tyskland, Frankrike, Italien och England för studier, hufvudsakl. af lung- och hjertsjukdomar, ledamot af sv. läk.-sällsk. 1873, är sedan 1886 stadsfullmäktig i Stockholm, sedan flere år ledamot af Klara församlings skolråd, sedan 1889 af öfverstyrelsen för Sthlms folkskolor, ledamot af Drätselnämnden, Beredningsutskottet och af Styr. för Sthlms stads och läns kurhus, har varit och är styrelseledamot eller revisor i ett stort antal bolag och föreningar samt ledamot af flere komiteer, ledamot af Riksdagens 2:a kammare för Sthlms stad och statsrevisor 1888—90, vald 1890 af Göteb. och Bohus läns landst. till ledamot af Riksdagens 1:sta kammare, under 1891 års riksdag suppleant i Bankoutskottet samt vid 1892 och 1893 års riksdagar ledamot af Konstitutionsutskottet, Sveriges ombud vid kongresserna för Public Health and Medicine samt för Science and Philosophy i Chicago 1893, R. It. Kr. O. 1870, R. N. O. 1892, hedersledamot i Styrelsen för Nord. museet.

Af trycket utgifvit: Iakttagelser rörande faunan i Jemtlands vattendrag (Akad. afhandl.) — Svenska polarexpeditionen år 1868 med kronoångfartyget Sofia.

Reseskizzer af Th. M. Fries och C. Nyström. — I Ups. läk. fören. förhandl., Bd 2. Om fettliknande tarmkonkrementer. — Bd I o. II. Om nitroglycerin. — Bd IV. . Om den sista svenska Göteborgsexpeditionens utrustning och hygien. — Om jäsnings- och förruttnelseprocesserna på Spetsbergen. — Bd VII. Om aseptin (borsyra). -- Bd VIII. Ett fall af melanæmi. — Dertill några smärre uppsatser i samma tidskrifter. — Dessutom anförande och motioner 1888—93 i riksdagen och sedan 1886 hos Sthlms stadsfullmäktige, komitébetänkanden, Styrelse- och Rivisionsberättelser, samt större och mindre artiklar i olika tidskrifter och tidningar, in- och utländska.

Svante Gustaf Theodor Setterblad, född i Ekeby s:n af Skaraborgs län d. 5 Maj 1838, stud. i Upsala h.t. 1858, med. fil. kand. h.t. 1862, med. kand. v.t. 1866, med. lic. d. 15 Dec. 1869, extra läk. på Karlstens fästning 1867, underkirurg vid Akad. Sjukhuset i Upsala 1870, t. f. provincial- och lasarettsläk. i Linköping 2 mån. 1870, t. f. provincial- och lasarettsläk. i Jönköping sommaren 1871, t. f. lasarettsläk. i Varberg 9 mån. 1872 samt t. f. lasarettsläk. ett år i Borås, t. f. i Nov. 1873 att bestrida läkarebefattningen vid Karlberg, erhöll fullmakt å tjensten 1877, beviljades på begäran afsked 1882, s. å. 2:dra bat.-läk. vid Svea Lifgarde, *1:ste bat.-läk.* vid samma regem:te 1883, vistades ss. Hvassersk stipendiat fr. Okt. 1870—Juni 1871 i Tyskland och Österrike för att studera kirurgi och prakt. medicin, bevistade 1875—76 dels militärläk.-kurserna i Dresden dels klinikerna i öron- och larynxsjukdomar i Wien, har sedan 1882 meddelat undervisning i vissa delar af otiatrien vid den årliga militärläk.-kursen vid garnisonssjukhuset samt vid de särk. för prakt. läk. lämpade kurser, som varit anordnade i Sthlm 1883, 1886 samt 1889 och derigenom tillfälligtvis blifvit den som för ett större antal läkare i vårt land först hållit föredrag om örats sjukdomar, erhöll vid internat. läk.-kongressen i Köpenhamn 1884 kallelse till president d'honneur inom otologiska klassen, ledamot af sv. läk.-sällsk. 1873, var dess ordf. arbetsåret 1887—88, höll ss. dess afgående ordf. ett föredrag »om indikationerna för genomsnitt af trumhinnan och om det berättigade i fordran på obligatorisk kunskap i öronsjukdomarne hos alla läkare», ledamot af sv. militärläk.-fören. 1876 samt var 1890—91 ordf. i denna fören:s 4:de och 5:te distr.-afdelning, R. W. O. 1881, R. N. O. 1891.

Af trycket utgifvit: I Upsala läk. fören. förhandl., Bd V. Om pes planus valgus acquisitus. Referat efter Reismann. — I tidskrift för militär helsovård. Årg. I, 1876. Militärläkarekursen i Dresden. — Årg. VII, 1882. Om methoder för upptäckande af simulerad döfhet. — Årg. XV, 1890. Cheval: Electroacoumètre. (Ref.) — I Hygiea, Bd XLVIII, 1886. Fall af nässvalgpolyp, opererad

med galvanokaustik. — I svenska läkaresällsk. förhandl. 1884. Galvanisk hyperästesi af hörselnerven. — 1888. Bidrag till näsblödningens terapi. — Meddelande om behandlingen af Angina tonsillaris. — Om sättet att utskaffa främmande kroppar ur örat.

Bror Hugo Vilhelm von Unge, född i Stora Tuna af Kopparbergs län d. 5 April 1849, stud. i Vesterås 1868, med. fil. kand. h.t. 1869, med. kand. h.t. 1874, med. lic. i Stockholm d. 4 Maj 1878, amanuens vid fysiol. instit:n i Upsala år 1872, extra läkare i Arboga sommaren 1877, amanuens vid patolog.-anatom. instit:n vid Karolin. Instit. 1877—78, dels amanuens och underläkare dels underkirurg vid Serafimerlasarettet 1878—79, 1879 t. f. läkare vid *Norrköpings sjukhus* och sedan 1881 *ordinarie läkare vid nämnda sjukvårdsinrättning,* ledamot af sv. läk.-sällsk. 1878, företog 1887, 1888 och 1892 studieresor i Tyskland.

Af trycket utgifvit: I Upsala läk. fören. förhandl. Bd VIII. Experimentel pröfning af Schiffs teori för pepsinbildningen. — I svenska läkaresällsk. förhandl. 1878. Fall af aneurism å arteria cerebri sinistra. — I Hygiea och Eira åtskilliga kirurgiska, kasuistiska meddelanden.

Gerhard Westfelt, född i Allhelgona s:n af Nyköpings län d. 22 Dec. 1828, stud. i Upsala v.t. 1848, med. fil. kand. v.t. 1854, efter 4 års frånvaro från universitetet med. kand. v.t. 1858, med. lic. h.t. 1862, biträd. läk. vid Sätra Brunn somrarne 1861 och 1862, amanuens vid pediatriska kliniken i Sthlm 1861—62, t. f. underläk. vid allm. Barnhuset 1866—67, amanuens i k. Sundhets-Kolleg. fr. d. 18 Dec. 1864 till slutet af 1873, anstäld d. 1 Febr. 1867 ss. läkare hos H. M. Enkedrottning Josefina, d. 17 Sept. s. å. utnämnd till H. M:ts *lifmedikus* och tjenstgjorde i sådan egenskap till H. M:ts död 7 Juni 1876, åtföljde H. M. Enkedrottningen på hennes utländska resor: sommaren 1869 till Tagernsee och badorten Kreuth i Baiern, sommaren 1872 till Lisabon, Baiern och Österrike samt våren 1875 till Rom och Milano m. fl. orter, förordnades af H. M. Enkedrottningen på hennes dödsbädd att jemte andra förtroendemän »öfvervaka ordnandet och det lagliga stadfästandet af H. M:ts välgörenhetsstiftelser: Konung Oscar I:s minne och Josefinahemmet, båda i Sthlm, samt hospitalet för bröstlidande 'Hospicio Dona Maria Amelia' å Madeira», samt utarbetade och utfärdade på grund häraf jemte de andra förtroendemännen stiftelsebref och stadgar för nämnda välgörenhetsinrättningar, är sedan d. 1 April 1878 anstäld ss. läkare hos H. M. Drottning Sofia och åtföljde sommaren 1880 H. M:t till Amsterdam samt våren 1885 D.D. M.M. Konungen och Drottningen på deras resa till Rumänien

och Konstantinopel, var våren 1875—79 ledamot af Ofverstyrelsen för Sthlms stads folkskolor samt 1880—89 af k. Direktionen öfver Nya Elem.-skolan, är fr. d. 1 April 1876, då stiftelsen konung Oscar I:s minne öppnades, läkare och styrelseledamot dervid, ledamot sedan 1885 af k. Direkt. vid allm. Inst. för Döfstumma å Manilla och sedan 1889 af Styrelsen för Sabbatsbergs sjukhus, ledamot sedan 1863 af sv. läk.-sällsk. och var 1878—79 dess ordf.; 1884 membre associé étranger de la Société française d'Hygiène i Paris, R. W. O. 1869, R. N. O. 1875 (i briljanter 1887), K. W. O. 1:a kl. 1883, R. Portug. Kristi O. och Sachs. Albr. O. 1872, Off. It. Kr. O. 1875, K. Bad. Z. Löw. O. 2 kl. 1882 samt St. Off. Rumän. Kr. O. samt Turk. Medj. O. 1885.

Af trycket utgifvit: I Sundhets Koll. berättelser 1864—70. Redogörelse för dödsorsakerna i rikets städer. — I Sv. läk. sällsk. Nya handl. (Ser. II del VII 2). Om dryckenskapens tillstånd och fysiska följder i Sverige under åren 1861—77 enligt statistikens vittnesbörd (228 sid. jemte 3 graf. tabeller). — I Hygiea, Berättelse om H. M. Enkedrottning Josefina Maximiliana Eugenias sista sjukdom samt dessutom åtsk. smärre meddelanden. — I förhandl. vid de Skand. naturforskarnes tolfte möte i Sthlm 1880: svar på de båda frågorna: Har alkoholmissbruket i de tre nordiska landen under de senaste åren till- eller aftagit? och: Huru böra de stat. uppgifterna om alkoholsjukdomarna anordnas? — Dessutom, jemte öfriga komiterade, ett par utlåtanden ang. frågan om alkoholsmissbruket, tryckta i de resp. förhandl. vid allm. sv. läk.-mötena i Helsingborg 1888 och i Upsala 1889. — I Nordisk Familjebok. Biografi öfver H. M. Drottning Sofia Wilhelmina Mariana Henrietta.

DOKTORER EFTER AFLAGDA PROF.

Edvard Fabian Emanuel Alin, född vid Norns bruk i Hedemora s:n af Kopparbergs län d. 18/4 1859, stud. i Upsala 1878, med. fil. kand. v.t. 1880, med. kand. v.t. 1886, med. lic. i Upsala v.t. 1890, extra amanuens vid Patolog. Instit:n. i Upsala v.t. 1883 och v.t. 1885, ord. amanuens derstädes från h.t. 1883 t. o m. h.t. 1884, amanuens vid Karolinska Institutets patolog.-anatom. afdeln. Juli månad 1888, amanuens vid allm. Barnbördshuset i Stockholm 15/8—15/9 1888 och 16/12 1890—20/12 1891, amanuens vid Karolinska Institutets gynekologiska klinik 15/7 1889—23/6 1890, amanuens vid den kirurg. polikliniken på kongl. Serafimerlasarettet 1/8—25/9 1890 och vid den medic. kliniken derstädes 9/7—9/9 1890, sedan Maj månad 1892 biträd. läkare vid kongl. Sällskapets Pro Patria Barnbördshus i Stockholm samt tidvis t. f. direktör därstädes. Erhöll 1891 det Hwasserska resestipendiet.

Af trycket utgifvit: I Upsala läk. fören. förhandl. Bd XIX. Adeno-papilloma ventriculi. Bd XX. Aneurysma dissecans aortæ. — I Nord. Med. Ark. Bd XXIII. Några anmärkningar om placentar-svulster samt beskrifning på trenne dylika. — Årg. 1892. Om cervix-skador under förlossningen (Akad. afh.) — I Jordemodern, 6:te årg. Några ord om bukväggens vård under och efter hafvandeskap. — ibid. Ignaz Philipp Semmelweiss.

Ernst Bruno Alfred Bolin, född i Stockholm den 29 Aug. 1863, stud. i Upsala h.t. 1884, med. fil. kand. v.t. 1885, med. kand. v.t. 1889, med. lic. i Upsala d. 30 Jan. 1893, amanuens vid medicinska kliniken i Upsala 15 Sept.—30 Nov. 1892.

Af trycket utgifvit: Om Tyfoidfebern i Sverige. I. Historia, Geografi och Statistik. (Akad. afh.) Stockholm 1893.

Carl Hammarberg, född i Westervik den 12 Nov. 1865, student i Wisby 1884, med. fil. kand. v.t. 1885, med. kand. v.t. 1889, med. lic. d. 22 Okt. 1892, *docent* i praktisk medicin vid Upsala universitet d. 30 Maj 1893, underläkare vid Sätra brunn somrarna 1889, 90, 91, underläkare vid Akad. Sjukhuset sedan d. 1 Sept. 1892, förordnades en månad v.t. 1893 att uppehålla den e. o. professorensi pediatrik och praktisk medicin undervisningsskyldighet, privat praktiker vid Ronneby hälsobrunn sommaren 1893.

Af trycket utgifvit: I Nord. Med. arkiv: Atrophie und Sclerose des Kleinhirns. — Studier öfver Idiotiens Klinik och Patologi jämte undersökning af hjärbarkens normala anatomi. (Akad. afh.) — Rapport från Akademiska Sjukhusets medicinska afdelning för år 1892.

Bror Valter Herman Lindberger, född i Sevalla s:n af Vestmanlands län d. 5 Mars 1859, stud. i Upsala h t. 1878, med. fil. kand. v.t. 1879, med. kand. h.t. 1884, med. lic. 30 Apr. 1887, amanuens vid medic. kem. instit:n i Upsala 1882—83, assistent hos Rättskemisten i Stockholm fr. d. 1 Jan. 1885 till d. 1 Juni 1886, uppehöll på Medicinalstyrelsens förordnande rättskemistbefattningen under Juli, Aug. och Sept. månader 1885, biträd. lärare i medic. och fysiol. kemi i Upsala 1883—84 samt 1886—91, verkställde på uppdrag af Medicinalstyrelsen inspektioner af apoteksinrättningar i mellersta Sverige 1892 samt i södra Sverige 1893, sekreterare i Upsala läkareförening 1887—89.

Af trycket utgifvit: I Upsala läk. fören. förhandl. Bd XVIII. Bidrag till kännedomen om trypsindigestionen vid närvaro af fria syror. — Bd XIX. Om gallans betydelse för förruttnelseprocessen i tunntarmen. — Bd XXII—XXIII. Flere smärre referat och anmälningar. — Bidrag till kännedomen om förgiftningarne i Sverige under åren 1873—92. (Akad. afh.).

John Gottlieb Riessler, född i Östersund $^{21}/_{1}$ 1863, student i Upsala 1891, med. fil. kand. v.t. 1882, med. kand. v.t. 1885, med. lic. i Stockholm v.t. 1890, läsåret 1884—85 amanuens vid medic. kem. laboratoriet i Upsala, h.t. 1885 och en del af v.t. 1886 privat-amanuens hos d. v. laboratorn vid Patol. Institutionen i Upsala d:r Sven Bayer, somrarna 1886—87 biträdande underläkare vid Sätra brunn, läsåret 1887—88 amanuens vid Serafimerlasarettets klinik för nervsjukdomar, läsåret 1888—89 amanuens vid Karolinska Institutets histologiska anstalt, Sept. 1890 till årets slut t. f. prosektor, samt fr. Jan. t. o. m. Aug. 1891 t. f. e. o. professor i anatomi vid Karolinska Institutet, fr. Nov. 1891 till motsv. tid 1892 andra läkare vid kir. afd. af Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn, 1892—93 amanuens vid Serafimerlasarettets kirurg. poliklinik samt är sedan 1 Maj d. å. amananuens vid Serafimerlasarettets kirurg. afdelning.

Af trycket utgifvit: I Nord. Med. Ark. Bd XX. Zur Kenntniss der Veränderungen des Nervensystems bei Poliomyelitis anterior acuta. — Om intrakraniela komplikationer till otitis media purulenta. (Akad. afh.).

FILOSOFISKA FAKULTETEN.

HEDERSDOKTORER.

Louis Gerard De Geer, född i Risinge församling af Östergötlands län den 18 Juli 1818, stud. i Upsala 1836, aflade kansliexamen 1838 och examen till rikets rättegångsverk 1840, e. o. kanslist i Kammarexpeditionen af kongl. maj:ts Kansli 1838, Kopist i justitie statsexpeditionen 1845, assessor i Hofrätten öfver Skåne och Blekinge 1849, president i Göta Hofrätt 1855, justitiestatsminister 1858, juris doktor vid jubelfesten i Lund 1868, president i Svea Hofrätt 1870, åter justiestatsminister 1875, statsminister 1876, afsked från statsministersembetet och presidentembetet i Svea Hofrätt 1880, kansler för universiteten i Upsala och Lund 1881, afsked derifrån 1888, R. N. O. 1856, R. och St. k. af samma orden 1858, serafimerriddare 1860, ordens kansler 1885, storkors af S:t Olafsorden 1864, en af de aderton i Svenska akademien 1862, led. af Vitterhets, hist. och antiqv.-akad. s. å. och af vetenskapsakad. 1863, hedersled. af vetensk. och vitterhetssamh. i Göteborg 1863, af fysiografiska sällsk. i Lund 1882 och af vetensk.-societeten i Upsala 1883, led. af riksdagens första kammare 1866—88.

Af trycket utgifvit: **Valda skrifter, Stockh. 1892. — Minnen, Stockh. 1892. — Anonymt åtskilliga skrifter af politiskt och literärt innehåll.**

Gustaf Robert Dahlander, född i Göteborg d. 7 Juni 1834, aflade ingeniörsexamen vid Mariebergs högre militärläroverk år 1856, lärare vid Chalmerska slöjdskolan i fysik och mekanisk teknologi samma år, lektor derstädes i teoretisk mekanik, maskinlära och mekanisk teknologi 1865, professor i allmän och tillämpad fysik vid d. v. Teknologiska institutet, numera Tekniska högskolan 1870,

ledamot af Kongl. Vetenskapsakademien 1875, sekreterare och ledamot i komitén för tekniska undervisningens ordnande 1873—1877, ledamot af komitén för upprättande af ett konstindustrimuseum 1878, ordförande i styrelsen för Tekniska skolan i Stockholm 1883, t. f. föreståndare för Tekniska högskolan och ledamot af komitén för detta läroverks reorganisation 1890, hedersledamot af svenska slöjdföreningen 1891. Har flera gånger för studier eller i offentliga uppdrag företagit resor till utlandet, deribland 1865—1866 såsom innehafvare af det Letterstedtska stipendiet och 1881 såsom juryman vid den första elektricitetsutställningen och ledamot af elektricitetskongressen i Paris.

Af trycket utgifvit: I Öfversigt af Kongl. Vetenskapsakademiens förhandlingar: Felfördelning efter minsta qvadratmetoden, 1857 och 1861. — Om kubiska determinanter, 1863. — Om den mekaniska effekt, som utöfvas af mättad vattenånga under dess expansion, 1865. — Geometrisk teori för accelerationen vid en plan figurs förflyttning, 1868. — Dynamiska tillämpningar af de geometriska rörelselagarne, 1870. — Försök till bestämmande af utvidgningskoefficienten hos metalltrådar vid olika grad af spänning, 1871. — Försök öfver kroppars afsvalning i vätskor, 1876. — Om den geometriska betydelsen af mekaniska värmeteoriens eqvationer, 1874 och 1882. — Om den elektriska potentialen och laddningskapaciteten hos ett system af flera ledare, 1882, m. fl. — I Annalen der Physik und Chemie: Zur Theorie der Beugungserscheinungen, Bd. 110. — Einfluss der Unebenheiten der Erdoberfläche und des Meeresbodens auf den Niveauänderungen des Meeres, Bd. 117, m. fl. — I Ingeniörsföreningens förhandlingar: Om gasformigt bränsle, 1883. — Om beräkningen af den elektromotoriska kraften hos dynamomaskiner med likriktad ström, 1889, m. fl. — Vidare uppsatser i Philosophical Magazine, Teknisk Tidskrift o. s. v. — En af utgifvarne till Tidskrift för Teknologi, 1859—1867. — Särskildt utgifna äro: Lärobok i Mekanik, 1869. — Inledning till Maskinläran, 2:dra uppl., 1878. — Anteckningar i Tillämpad Värmelära, 2:dra uppl., 1883. — Lärobok i Fysik, 1886. — Elektriciteten, 2:dra uppl., 1893, m. fl.

Erik Wilhelm Dahlgren, född d. 7 Juni 1848 i Stockholm, stud. i Upsala h. t. 1867, aflade kansliexamen v. t. 1870, e. o. amanuens vid kongl. biblioteket d. 13 Juni 1870, biträde vid k. vetensk.-akademiens bibliotek från Juni 1870 till Dec. 1877, notarie i första kammarens kansli under riksdagarne 1871—74, förste notarie dersammastädes 1875—83, amanuens hos svenska akademien Febr. 1872, utnämnd till ordinarie amanuens vid kongl. biblioteket den 18 Okt. 1878, sekreterare i svenska sällskapet för antropologi och geografi från den 1 Okt. 1882, förordnad till bibliotekarie vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet den 28 Okt. 1887, kallad till *k. vetenskaps-akademiens bibliotekarie* den 10 Maj 1893, erhöll afsked från amanuensbefattningen i kongl. biblioteket

den 19 Maj 1893 med tillstånd att såsom lönlös tjensteman qvarstå vid biblioteket, medlem af Stockholms stadsfullmäktige den 1 April 1893. Tjenstgjorde 1880 i Stockholm såsom föreståndare för det 12:e skandinaviska naturforskaremötets byrå och har såsom ombud för svenska antropologisk-geografiska sällskapet bevistat den femte tyska geografdagen i Hamburg 1885 och den fjärde internationella geografiska kongressen i Paris 1889. Off. Fr. d'Acad. 1889, R. V. O. 1892.

Af trycket utgifvit: Af bibliografiskt innehåll: Förteckning öfver Riksdagens bibliotek. Sthlm 1877. — P. A. Norstedt & Söners förlagskatalog, 1880. — Förteckning öfver innehållet i k. svenska Vetenskaps-akademiens skrifter 1826—1883. Sthlm 1884. — P. A. Norstedt & Söners förlagskatalog, 1879—88. Sthlm 1888. — Öfversigt öfver utländska afdelningens uppställning (i kongl. biblioteket). Sthlm 1885. — Register till E. G. Geijers samlade skrifter. Sthlm 1882. — Sveriges offentliga biblioteks accessionskatalog. 1 (1886)—7 (1892). Sthlm 1887—93. — Af geografiskt innehåll: Kongolandets upptäckande och Kongostatens grundläggning (inledning till arbetet »Tre år i Kongo». Sthlm 1887). — Exposé sommaire des voyages faits par des explorateurs Suédois au XIXe siècle (i Compte-rendu du 4e Congrès internat. des sciences géografiques, Paris 1889). — Map of the world by the Spanish cosmographer Alonzo de Santa Cruz, with explanations. Sthlm 1892. — I Ymer, 1885: Om Palanöarna. — 1886: Om svenskarne i Kongo. — 1889: Något om det forna och nuvarande Mexico med anledning af én gammal karta öfver staden och dess omgifningar. — I Nordisk tidskrift, 1891: Stanley och eftertruppen, den Stanleyska expeditionens efterspel. — 1892: Den nyare forskningen angående Columbus och nya världens upptäckt. — I Historisk tidskrift, 1892: Den nyaste litteraturen om Columbus och Amerikas upptäckt. — I Nordisk familjebok: art. Polarexpeditioner m. fl. — Dessutom smärre uppsatser, anmärkningar och referat i Ymer, Nordisk tidskrift, Historisk tidskrift, Compte-rendu des séances de la Société de Géographie de Paris, Ny Illustrerad tidning, Hemvännen, Svea, Ord och bild, Aftonbladet, Stockholms Dagblad m. m. — Redigerat tidskriften Ymer 1881—1893. — Besörjt utgifningen af: Egron Lundgren, En målares anteckningar. Indien 1872; Lediga stunder 1873; Italien och Spanien, 2:a uppl., 1873—74. — E. G. Geijers samlade skrifter, 2:a uppl, 1875—1882. — A. E. Nordenskiöld, Vegas färd kring Asien och Europa, 1880—81. — Dens., Studier och forskningar, 1883.— Catalogue de la bibliothèque Japonaise de Nordenskiöld, 1883. — Le Livre de Marco Polo, publ. par A. E. Nordenskiöld, 1882. — Förhandlingar vid tolfte skandinaviska naturforskaremötet, 1880. — A. E. Nordenskiöld, Den andra Dicksonska expeditionen till Grönland, 1885. — S. Hedin, Genom Persien, 1887. — P. Möller, G. Pagels, E. Gleerup, Tre år i Kongo, 1887—88. — A. E. Nordenskiöld, Facsimile atlas, 1889. — S. Hedin, Genom Khorasan och Turkestan, 1892. — Bidrag till Nordens äldsta kartografi, utg. af Sv. sällskapet f. antropol. och geogr. 1892 m. fl. — Öfversatt: H. M. Stanley, I det mörkaste Afrika, 1890. — M. Jephson, Emin Pascha och de upproriske i Sudan, 1891.

Gerard De Geer, född i Stockholm d. 2 Oktober 1858, stud. i Upsala 1877, fil. kand. 1879; tjenstgjorde under somrarne 1878—1881 såsom extrageolog vid Sveriges Geologiska undersökning; biträdande geolog vid samma verk 1882 samt ordinarie geolog 1885. Resor i vetenskapllgt syfte: till Tyskland 1880 och 1885, Spetsbergen 1882 samt Nordamerikas Förenta Stater och Canada 1891; deltog dervid i de internationela geologkongresserna i Berlin 1885 och i Washington såsom v. president för Sverige 1891; deltog i Skand. naturforskaremötena i Stockholm 1880, i Kristiania såsom svensk sekr. i geol. sekt. 1886 och i Köbenhavn såsom svensk v. ordf. i geol. sekt 1892. Korresp. led. af Sällskapet för Finlands geografi 1892; utl. korresp. led. af Edinburgh Geological Society 1893; associate editor of the Journal of Geology i Chicago 1893.

Af trycket utgifvit· Om lagerföljden inom nordöstra Skånes kritformation, Geol. Fören. Förh. 1881. — Om bergarterna på Åland och flyttblocken derifrån, ib. 1881. — Om den skandinaviska landisens andra utbredning, ib. 1884 samt på tyska i Zeitschr. d. Deutsch. geol. Ges. 1885. — Om ett konglomerat inom urberget vid Vestanå i Skåne, G. F. F. 1886, samt på tyska i Z. d. D. g. G. 1886. — Om kaolin och andra vittringsrester af urberg inom Kristianstadsområdets kritsystem, G. F. F. 1887. — Om Barnakällegrottan, en ny kritlokal i Skåne, ib. 1887. — Om isdelarens läge under Skandinaviens begge nedisningar, ib. 1888. — Om Skandinaviens nivåförändringar, ib. 1888—90. — On the quaternary changes of level in Scandinavia, Bull. Geol. Soc. of America, 1891. — Pleistocene changes of level in eastern North America, af Boston Society of Natural History belönad med 1:sta Walkerpriset samt tryckt i dess Proceedings 1892. — Om isopachyter eller mäktighetskurvor, G. F. F. 1893. — Om strandliniens förskjutning vid våra insjöar, ib. 1893. — Derjemte de geologiska kartbladen Lund 1887, samt Bäckaskog, Vidtsköfle och Skånedelarne af Karlshamn och Sölvesborg 1889; geologisk jordartskarta öfver Hallands län 1893, alla med beskrifningar; hos A. G. Nathorst: Berättelse om en geologisk expedition till Spetsbergen 1882, K. Vet. Ak. bih. 1883 samt hos H. Lundbohm: Om den äldre baltiska isströmmen i östra Skåne, G. F. F. 1888; och för öfrigt flera smärre uppsatser i G. F. F., Hygiea — om Ronneby hälsobrunnar —, m. fl. tidskrifter samt referat af föredrag, hållna i Geol. Fören., Geogr. Sällsk. och vid Naturforskaremötena.

August Gustav Eisen, född i Stockholm den 2 Aug. 1849; stud. vid Upsala universitet 1868. Resor i de skandinaviska länderna, i Tyskland, England och Holland för zoologiska och geologiska studier. Fil. kand. och doc. i zoologi vid Upsala universitet 1873. Afreste samma år i naturvetenskapligt syfte till Nordamerika. Studier i zoologi, botanik och hortikultur, hufvudsakligen i Californien till 1881. Resa i Centralamerika och Mexico i naturhistoriskt

och arkeologiskt syfte till 1883, återvände till Californien 1883. Utgifvare af afdelningen för hortikultur i Fresno Republican 1883 —1887, redaktör för afdelningen hortikultur i Fresno Expositor 1889—90, redaktör för hortikultur-tidskriften California 1891. Resa i Mexico och Förenta staterna för hortikulturstudier 1891, resa i Baja California och Mexico i naturvetenskapligt syfte 1892. Resa i Baja California och Sonora 1893. Curator i California Academy of Science i San Francisco 1892 och 1893.

Af trycket utgifvit: Resa på Gotska sandön (tillsammans med D:r Stuxberg), K. Vet. Akad. 1867. — Gotlands fanerogamer och thallogamer (tillsammans med D:r Stuxberg), Upsala 1869. — Bidrag till Skandinaviens Oligochaetfauna, Öfvers. K. Vet. Akad. Handl. 1870. — Om några arktiska Oligochaeter, ibid. 1872. — Om Aulorhipis och dess förmodade slägtskap med spongierna, ibid. 1873. — Vexillaria speciosa och Appendiculariernas anatomi, K. Vet. Akad. Handl. 1874. — Bidrag till kännedomen om Pennatulidslägtet Renilla, ibid. 1874. — Om skand. Lumbricider, Öfvers. K. Vet. Akad. Handl. 1874. — New-Englands och Canadas Lumbricider, ibid. 1874. — On the Oligochaeta collected during the Swedish arctic Expeditions, K. Vet. Akad. Handl. 1877. — Redogörelse för Oligochaeter i arktiska trakter, Öfvers. K. Vet. Akad. Handl. 1878. — On the Anatomy of Ocnerodrilus, Acta Reg. Soc. Upsal. 1878. — Preliminary Report on genera and species of Tubificidae, Bih. K. Vet. Akad. Handl. 1879. — Oligochaetological Researches, U. S. Commission of Fisheries Report, Washington 1881. — Eclipidrilidæ and their anatomy, Acta Reg. Soc. Upsal. 1881. — En Resa i Guatemala, Ymer 1886. — On some ancient sculptures from the Pacific coast of Guatemala, Memoires of the Calif. Academy of Science 1888. — On the Anatomy of Sutroa rostrata, ibid. 1888. — Anatomical notes on Sutroa alpestris, Zoë 1892. — Anatomical studies of new species of Ocnerodrilus, Calif. Academy of Science. 1893. — On the anatomical structure of two species of Kenia, ibid. 1893. — Formes of Trees as determined by climatic influences, Zoë 1892. — Native habits of Sequoia gigantea, Zoë 1893. — The Californian Earthworms of the family of Eudrilidae. — The Fig of commerce, its history, culture and curing, Los Angelos 1887. — The Raisin industry, a practical treatise on the Raisin grapes, their history, culture and curing, San Francisco, 1891. — Ledande veckoartiklar om Horticultur i Fresno Republican, 1883 till 1887. — Ledande dagliga artiklar om Horticultur i Fresno Expositor, 1889—90. — California, a Journal of Horticultur, månadsskrift, San Fransisco, 1891.

Johan Wilhelm Hagströmer, född i Stockholm d. 4 Dec. 1845, stud. i Upsala 1865, aflade jur. fil.-examen 1866 och juris utriusque kandidat-examen 1870, auskultant och e. o. notarie i K. Svea hofrätt s. å., biträdde vid domaregöromålen i Upsala läns mellersta domsaga 1870—1871 och innehade förordnanden såsom domhafvande inom samma domsaga 1873—1874, docent i svensk allmän lagfarenhet och romersk rätt vid Upsala Universitet 1872, förestod sept.

1872—nov. 1877 adjunkturen i svensk allmän lagfarenhet och romersk rätt, sedan sept. 1876 med skyldighet att bestrida examinationen i kriminalrätt, samt uppehöll derjämte under kortare tider 1873 och 1874, året 1875, v.t. 1876 och en del af v.t. 1877 professuren i kriminal- och processrätt, uppfördes hösten 1875 i tredje förslagsrummet till nämnda professur, juridiska fakultetens notarie jan. 1876—sept. 1877, fakultetens stipendiat 1876—1877, juris utriusque doktor vid universitetets jubelfest 1877, e. o. professor i kriminalrätt s. å, *professor i straffrätt* 1888. Ledamot i lokalkommittén för den internationella fångvårdskongressen i Stockholm 1877—1878, ledamot af Nya Lagberedningen 1886—1887. Företog utrikes resor i vetenskapligt ändamål 1871, 1874, 1879 och 1883. Representant för universitetet vid jubelfesterna i Bologna 1888 och i Montpellier 1890. R. R. S:t Stan. O. 2:a kl. 1884, R. N. O. 1887, Off. Fr. de l'Instr. publ. 1890.

Af trycket utgifvit: Om aktiebolag enligt svensk rätt (disp. för docentur), Upsala 1872. — Om frihetsstraffen (i Upsala Univ. Årsskrift), ib. 1875. — Granskning af förslaget till Strafflag för Storfurstendömet Finland, ib. 1879. — Om rätten till nödvärn (öfverläggn.-ämne vid fjerde nord. juristmötet), Stockh. 1881. — Granskning af underd. förslag till Strafflag för Storfurstendömet Finland, Förordning om verkställighet af straff samt Förordning om Strafflagens införande, utarbetade af den för granskning af 1875 års förslag tillförordnade Kommitté (efter Kejs. Senatens för Finland beslut befordrad till trycket), Upsala 1884. — Bilagor 1—5 till föreläsningar i svensk straffrätt, ib. 1885. — Om förhållandet emellan lagstiftning och vetenskap på den svenska straffrättens område (i Tidsskrift for Retsvidenskab II), Kristiania 1889. — Smärre uppsatser och anmälningar i Comptes-rendus du Congrès pénitentiaire international de Stockholm, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning, Nordisk tidskrift och Nordisk Revy. — Artiklar i rättsvetenskapliga ämnen i Nordisk Familjebok.

Carl Gustaf Hammarskjöld, född den 22 Febr. 1838 i Tuna församling af Kalmar län, stud. i Upsala v.t. 1856, jurid. fil. ex. v.t. 1861, hofr.-ex. v.t. 1863, e. o. notarie i Svea hofr. 14 Jan. 1864, juris utriusque kand. v.t. 1864, docent i nationalekonomi och administrativrätt vid Upsala universitet v.t. 1866, föreläste i Stockholm på grund af uppdrag v.t. 1867 »om skatter och statslån från nationalekonomisk synpunkt», samt h.t. s. år »om banker», Upsala universitets ombudsman 1869, sekreterare i en komité för utarbetande af ny fattigvårdslag s. år, företog i sådan egenskap en utländsk resa för studerande af åtskilliga länders fattigvård 1870, adjunkt i nationalekonomi, folkrätt samt svensk stats- och special-

rätt vid Upsala universitet d. 16 Maj 1870, förordnad att förestå a) professuren i svensk statsrätt, kyrkorätt, krigslagfarenhet samt folkrätt derstädes alla v.t. 1868—1875 och en del af h.t. 1873, b) professuren i nationalekonomi, finans- och polit. rätt derstädes h.t. 1872, h.t. 1876 och v.t. 1877, c) professuren i kriminal- och processrätt derstädes h.t. 1877, förordnad att i H. D. i egenskap af revisionssekreterare föredraga ett förslag till ny kyrkolag d. 24 Nov. 1876, professor i nationalekonomi och finansrätt vid Upsala universitet d. 10 Aug. 1877, statsråd d. 19 April 1880, chef för ecklesiastikdepartementet fr. d. 27 Aug. 1880 t. d. 6 Febr. 1888, *justitieråd* d. 28 Sept. 1888. Lekmannaombud vid kyrkomöten 1873, 1878, 1888 och 1893. Stadsfullmäktiges i Upsala ordförande 1873—1880, ledamot af riksdagens andra kammare 1879—1881, ledamot af lagutskottet 1880, stadsfullmäktig i Stockholm 1889—1893. Ledamot af svenska kyrkans missionsstyrelse 1888, inspektor för högre realläroverket i Stockholm 1889, af Vet. Akad. vald ledamot i direktionen öfver Stockholms stads läroverk 1891. Juris hedersdoktor vid jubelfesten i Upsala 1877, led. af Samf. f. utg. af handskr. rör. Skand. historia 1883, led. af Vet. Akad. 1885, dess præses under arbetsåret 1893 till 1894, led. af Landtbruksakad. 1890. R. W. O. 1877, R. N. O. 1880, K. N. O. 1:sta klass 1882, K. m. St. K. af N. O. 1886.

Af trycket utgifvit: Om lösdrifvare och deras behandling (Upsala Univ. Årsskrift 1866). — Om grundskatters upphäfvande och aflösen, Stockh. 1866. — Några ord om våra grundskatter (i Svensk Tidskr. 1868), — Vägledning för prester i äktenskapsmål af J. E. Fant, 3:dje upplagan omarbetad af C. G. Hammarskjöld, Stockholm 1893. — Om falsk angifvelse och ärekränkning, Upsala 1875. — Några ord med anledning af ett utkommet arbete om fattigdomens vigtigaste orsak och botemedel, Stockholm 1880. — Bidrag till tolkning af K. förordningen den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet och i stad samt om kyrkostämma med ledning af prejudikat, Stockholm 1888. — Tal hållet vid invigning af ny byggnad för Stockholms högre realläroverk af läroverkets inspektor, Stockholm 1890. — Artiklar, recensioner och uppsatser i Sv. litteraturhist. tidskrift, Nordisk tidskr. för polit. m. m. Teologisk tidskr., Nordisk familjebok m. fl.

Olof Hammarsten, född i Norrköping d. 21 Aug. 1841, student derstädes 1861. Med. kand. i Upsala 1866 samt med. lic. och med. doktor derstädes 1869. Har varit amanuens vid laboratoriet för med. kemi i Upsala 1864—1865 samt vid fysiologiska institutionen derstädes 1865—1866. Underläkare vid Sätra helsobrunn under sommaren 1866 och 1867, extra läkare i kolerasjukvård vid Leufsta bruk under September 1866. Docent i fysiologi

vid Upsala Universitet 1869. Förestod professuren i fysiologi under läsåret 1869—1870, utnämdes till adjunkt i med. och fysiol. kemi 1873; förestod professuren i med. och fysiol. kemi 1874—1875 samt upprätthöll de till professuren i fysiologi vid Karolinska Institutet hörande examina och tentamina under läseåret 1875—1876; erhöll 1877 kgl. fullmakt på en personel extra ordinarie professur i medicin vid Upsala Universitet samt utnämndes 1883 till professor i medic. och fysiol. kemi vid samma universitet. Utsågs innevarande år till universitetets prorektor för 2:ne år, är sedan 1886 Ordförande i Upsala Läkareförening, utnämdes till riddare af Kgl. Nordstjerneorden 1887 samt är ledamot af flera in- och utländska lärda samfund. Har ock företagit resor i vetenskapligt ändamål i utlandet.

Af trycket utgifvit: a) *Läroböcker.* Lärobok i fysiologisk kemi och fysiologisk-kemisk analys, 1:sta upplagan 1883, belönad af Svenska Läkaresällskapet med dess halfsekelsmedalj i silfver. 2:dra upplagan, 1889, är öfversatt på tyska, ryska och italienska samt för närvarande under öfversättning på franska och engelska språken. — Kortfattad lärobok i farmaceutisk kemi, med särskild hänsyn till svenska farmakopéns preparat jemte handledning i titreringsanalysen. — b) *Vetenskapliga afhandlingar och uppsatser.* I *Upsala Universitets årsskrift* 1869. Om gallans förhållande till magsaften och ägghvitedigestionen. Afhandling för medic. doktorsgraden. — I *Nova Acta reg. soc. scient. Ups.* Ser. III Bd. X: Untersuchungen über die Faserstoffgerinnung (prisbelönt af Kongl. Vetenskaps-Societeten i Upsala). Bd. XI: Ueber Dehydrocholalsäure, ein neues Oxydationsprodukt der Cholalsäure. Uti Volumen extra ordinem, in memoriam IV seculorum ab Universitate Upsaliensi peractorum, editum: Zur Kenntniss des Caseïns und der Wirkung des Labfermentes. Uti det till jubelfesten detta år utgifna bandet: Zur Kenntniss der Lebergalle des Menschen. — I *Nordiskt Medicinskt Arkiv* Bd. II; Om peptonet och gallan. — Ytterligare om peptonet och gallan. Bd. VIII: Om lactoproteïn. — I *Upsala Läkareförenings Förhandlingar* Bd. II: Om produkterna af magsaftens inverkan på ägghvitekropparne. Bd. V: Om peptonet och gallan. — Om gnagarnes galla. — Fysiologiskt-kemiska undersökningar öfver kloralhydratet. — Några ord om den s. k. Xanthoproteïnsyrereaktionen. — Om theïnets öfvergång i urinen. Bd. VI: Smärre bidrag till kännedomen om spottens verkan på stärkelse. Bd. VII. Om respirationens kemi. Bd. VIII: Om mjölkystningen och de dervid verksamma fermenterna i magslemhinnan. — Om fermenterna och deras verkningar inom djurorganismen — Om de animala fettarternas bildning och fysiologiska betydelse. — Om pepsinets indiffusibilitet. Bd. IX: Om undersvafvelsyrligt natron såsom reagens på fria syror och sura salter i urinen. — Om det kemiska förloppet vid kaseinets koagulation med löpe. Bd. X: Iakttagelser öfver ägghvitedigestionen hos nyfödda samt diande menniskor och djur. — Undersökningar öfver fibrinbildningen. Bd. XI: Om lösligt och olösligt kasein i mjölken. — Undersökningar öfver de s. k. fibringeneratorerna, fibrinet samt fibrinogenets koagulation. Bd. XII: Om pepsin-

elixir jemfördt med några andra pepsinpreparater. Bd. XIII: Ett bidrag till kännedomen om menniskans galla. — Om ägghvitekropparne i blodserum. Bd. XIV: Analyser af hydrocelevätskor. — Om förekomsten af gallfärgämne i blodserum. Bd. XV: Om urinens undersökning på ägghvita. — Prof på indikan i urinen. Bd. XVI: Metalbumin och paralbumin, ett bidrag till ovarialkystomvätskornas kemi. Bd. XVII: Några drag af de kemiska processerna hos växterna och djuren. — Bidrag till synovians kemi. — Om det kemiska förloppet vid fibrinbildningen. Bd. XVIII: Om fettbildning och dieten vid korpulens. — Om tillförlitligheten af den approximativa ägghvitebestämningen i urin. Bd. XIX: Bidrag till kännedomen om mucinet och de mucinliknande ämnena. Bd. XX: Om ptomaïner eller likalkaloider. Bd. XXI: Undersökning af kefir. — Om urinämnebestämning för praktiska behof medelst Esbachs ureometer. Bd. XXII: Om de ätliga svamparnes näringsvärde. Bd. XXIII: Undersökning af mucin från submaxillariskörteln. Bd. XXVI: Om förekomsten af mukoida substanser i ascitesvätskor. — Två fall af hämatoporfyrin i urinen. — Ytterligare två fall af hämatoporfyrin i urin från sinnessjuka. Bd. XXVIII: Till kännedomen om nukleoproteïderna. — Nyare undersökningar rörande fibrinbildningen. — Dessutom åtskilliga mindre öfversigter och referat i olika årgångar. — I *Pflügers Archiv f. die ges. Physiologie* Bd. III: Ueber den Einfluss der Galle auf die Magenverdauung. Bd. XIV: Zur Lehre von der Faserstoffgerinnung. Bd. XVII: Ueber das Paraglobulin I. Bd. XVIII; Ueber das Paraglobulin II. Bd. XIX: Ueber das Fibrinogen I. Bd. XXII: Ueber das Fibrinogen II. Bd. XXX: Ueber den Faserstoff und seine Entstehung aus dem Fibrinogen. Bd. XXXVI: Studien über Mucin und mucinähnliche Substanzen. — I *Arbeiten aus der physiologischen Anstalt zu Leipzig*, Jahrg. VI: Ueber die Gase der Hundelymphe. — I *Beiträge zur Anatomie und Physiologie* als Festgabe C. Ludwig gewidmet 1874. Beobachtungen über die Eiweissverdauung bei neugeborenen wie bei säugenden Thieren und Menschen. — I *Hoppe-Seylers Zeitschrift f. physiol. Chemie*, Bd. VI: Metalbumin und Paralbumin, ein Beitrag zur Chemie der Kystomflüssigkeiten. Bd. VII: Zur Frage ob das Caseïn ein einheitliger Stoff sei. Bd. VIII: Ueber die Anwendbarkeit des Magnesiumsulfates zur Trennung und quantitativen Bestimmung von Serumalbumin und Globulinen. Bd. IX: Ueber den Gehalt des Caseïns an Schwefel und über die Bestimmung des Schwefels in Proteïnsubstanzen. Bd. XII: Ueber das Mucin der Submaxillardrüse. Bd. XV: Ueber das Vorkommen von Mucoïdsubstanzen in Ascitesflüssigkeiten. — I *Jahresbericht über die Fortschritte der Thierchemie*, herausgegeben von R. May: Referat af den skandinaviska, fysiologisk kemiska litteraturen från och med år 1872 — c) *Populära skrifter.* I »*Ur vår tids forskning*»: Om födoämnena, 1873; 2:dra upplagan 1875. — Om matsmältningen hos menniskan och de högre djuren, 1875. — I »*Vetenskap för alla*»: Om blodet. — I *Upsala nykterhetsförenings folkskrifter*: Om några af alkoholens verkningar på menniskokroppen.

Alarik Frithiof Holmgren, f. 22 Okt. 1831 i Vestra Ny socken af Linköpings stift, stud. i Upsala d. 12 Juni 1850, med. fil. ex. 12 Juni 1852, med. kand. 25 Maj 1857, med. lic. 29 Maj 1860. Disp. pro grad. med. d. 30 April 1861, promov. med. dr. 1 Juni 1861. Med understöd af Botan. Sällskapet undersökt Om-

bergs flora somrarne 1850 och 1851, t. f. lärare i naturalhistoria vid Norrköpings Lyceum 1853. Biträdande läkare vid koleraepidemien i Norrköping samt i Söderköping Aug.—Dec. 1853, samt vid en nervfeberepidemi i Askersund 1854, underläkare vid vattenkuranstalten i Söderköping 1855, Upsala Läkareförenings sekreterare 1855—1857, vikarierande läkare i Norbergs grufdistrikt sommaren 1858, förestod akad. sjukhuset i Upsala somrarne 1860 och 1861. Utn. adjunkt i teor. och prakt. medicin vid Upsala univ. d. 20 Juni 1861. Vistades med understöd af allmänna medel för studier å Brücke's och Ludwigs laboratorier i Wien Okt. 1861—Aug. 1862, förordnades att undervisa i fysiologi och inrättade Sverges första fysiologiska laboratorium hösten 1862, studerade med offentligt understöd å Du Bois-Reymonds laboratorium i Berlin och Ludwigs i Wien h.t. 1863—h.t. 1864, Utnämndes till *professor* i fysiologi vid Upsala univ. d. 27 Juli 1864. Såsom riksstatsstipendiat studerat hos Helmholtz i Heidelberg, samt besökt fysiologiska anstalter i Tyskland, Italien och Paris 1869—1870. På egen bekostnad för studier besökt Paris sommaren 1875. Såsom Regnells stip. i med. fak. besökt Tyskland, Schweiz och Österrike 1886, samt Tyskland, Belgien och Frankrike 1891. Med understöd af allmänna medel besökt Belgien och Tyskland 1892. Deltagit i de skandinaviska naturforskaremötena i Kjöbenhavn 1860, Stockholm 1863, Kristiania 1868, Stockholm 1880, Kristiania 1886 och Kjöbenhavn 1892, vid de två sistnämnda såsom förman för den fysiologiska sektionen. Bevistat de tyska naturforskareförsamlingarne i München 1877 och i Heidelberg 1889. Hederspresident vid de internationela med. kongresserna i Amsterdam 1879, London 1881 (frånvarande) och Berlin 1890, samt president för den fysiol. sektionen vid kongressen i Kjöbenhavn 1884. President för de internationela fyrsiologkongresserna i Basel 1889 och i Liège 1892. Deputerad för Upsala universitet vid universitetsjubileerna i Lund 1868, i Tübingen 1877 och i Heidelberg 1886. Deputerad för Upsala med. fakultet och läkareförening vid Ludwigs jubileum i Leipzig 1874 och Du Bois-Reymonds i Berlin 1883. I Upsala universitets namn författat orden till festmusiken vid minnesfesten öfver Linné d. 10 Jan. 1878, vid festen med anledning af kronprinsen Gustafs och kronprinsessan Victorias förmälning d. 4 Nov. 1881, vid festen på 250:de årsdagen af Gustaf II Adolfs död d. 6 Nov. 1882, vid Luthersfesten d. 10 Nov. 1883 samt vid Regnellsfesten d. 6 Mars 1885. Vid flere olika tillfällen på uppdrag hållit högtidstal och författat verser å Upsala studenters och å Upsala läkareförenings vägnar, samt författat verser

å medicinska fakultetens och universitetets vägnar. Hållit serier af populära föreläsningar i Stockholm 1868 och i Göteborg 1869. Deltog som sektionsordförande i det nordiska skolmötet i Stockholm 1880, var en bland stiftarne af Upsala studentkårs skarpskytteförening 1861 och denna förenings ordförande från 1865 till dess upplösning 1882. Stiftare af Upsala studentkårs gymnastiska förening 1874 och dess ständige ordförande. Såsom prisdomare deltagit i de svenska gymnastikfesterna i Stockholm 1877, i Göteborg 1878, i Upsala 1879 och i Stockholm 1882, samt vid den internationela festen i Stockholm 1891, varit mångårig ordförande för studentföreningen Philochoros, gifvit upphof till och utöfvat kontrollen af personalens färgsinne vid svenska statens och en del enskilda jernvägar efter egen metod, som numera är allmänt använd utom i Frankrike. Ledamot af Upsala läkareförening 1852, svenska läkaresällskapet 1869, Kongl. Vet. Societen i Upsala 1873, Antropologiska Sällskapet i Stockkolm 1873, det norske medicinske Selskab 1877, Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg 1878, korresp. led. af Société Royale des Sciences medicales et naturelles de Bruxelles 1878, hedersledamot af Genootschap ter Bevordering der Natuur-, Genees- en Heelkunde te Amsterdam 1879, ledamot af Kongl. Vetenskaps-Akademien i Stockholm 1880, korrespond. led. af Boston Society of Natural History 1882, Schlesische Gesellschaft für Vaterländische Cultur 1889 och K. K. Gesellschaft der Aerzte in Wien 1890, hedersledamot af Société de Biologie i Paris 1889 och Medical Society of London 1889 samt led. af det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab i Kjöbenhavn 1889 och Videnskabsselskabet i Kristiania 1891. Ridd. af Kongl. Nordstjerneorden 1869, Ridd. af Kejserl. Ryska St. Anna Ordens 2:dra klass 1879, Ridd. af Kongl. Norska St. Olafsorden 1882, Kommendör af Kongl. Spanska Ordens Isabel la Catholica 1:sta Grad 1883 och af Kongl. Danska Dannebrogsordens 2:dra grad 1886.

Af trycket utgifvit: A. *Vetenskapliga arbeten*: i Botan. Notiser: Ombergs Phanerogamer och Ormbunkar. Sthlm 1851. — I Upsala Universitets Årsskr: Om den hvita blodcellen. Akad. afhandl. 1864. — Om den elektriska strömfluktuationen hos den arbetande muskeln. 1874. — I Upsala Läkareförenings Förhandl. omkring ett hundratal större och mindre skrifter: originalarbeten, revyer, föredrag och referat, hvaribland följande märkas: Undersökningar rörande iris' rörelsemekanism med tillhjelp af calabar och atropin I o. II afh. Bd. I, III afh. Bd. II. — Metod att objektivera effekten af ljusintryck på retina. Bd. I. — Undersökningar öfver verkan af chloroform på kaniner. — Om den verkliga naturen af den »positiva strömfluktuationen» vid en enkel muskelryckning (öfversatt af Rabl. Rückhard under titel: Ueber die wirkliche

Natur der »positiven Stromschwankung» (Reicherts och Du Bois-Reymonds Archiv 1871) i Bd.; II. — En följd afhandlingar om de fysiologiska verk-, ningarne af köttdiet på dufvor (i flere Bd.). — Om retinaströmmar, Bd. VI och Bd. XV. — Ett större antal afhandlingar rörande färgsinnet och färgblindheten [såsom: Försters perimeter och färgsinnets topografi, Bd. VII. — Metod att diagnosticera de olika arterna af färgblindhet, Bd. IX. — Om färgblindheten i dess förhållande till jernvägstrafiken och sjöväsendet. (Utg. äfven såsom särskild bok med träsnitt och färglagd plansch. Ups. 1877. Öfversatt på franska, tyska, engelska, ryska och italienska samt utförligt refererad på flere andra språk bland andra danska, polska och spanska). Bd. XII. — Om några nyare praktiska metoder att upptäcka färgblindhet, Bd. XIII. — Bidrag till färgblindhetens statistik I o. II, Bd. XIV. — Om de färgade skuggorna och färgblindheten. Bd. XIII. — Om ensidig färgblindhet m. fl.] — Om en spirograf (bronsmedalj vid elektr. utställningen i Paris 1881), Bd. VIII. — Blodcirkulationen i grodlungan, Bd. X. — Om halshuggning, betraktad från fysiol. synpunkt (flera afhandlingar, Bd. XI, XIV m. fl.). — Om synpurpurn och retinaströmmen, Bd. XIII m. fl. — I Nord. Med. Archiv Bd. VI: Om den medfödda färgblindhetens diagnostik och teori. — I Sitzungsberichte d. Akad. d. Wissenschaften in Wien: Ueber den Mechanismus des Gasaustausches bei der Respiration, 1862. I Centralblatt für die med. Wissenschaften (Berlin): Ueber die negative Schwankung des Muskelstromes im nervenfreien Muskelgewebe, März 1864: Ueber die elektrische Stromschwankung am thätigen Muskel, April 1864. — Ueber die subjektive Farbenempfindung der Farbenblinden, 1880. — I Beiträge zur Anatomie und Physiologie als Festgabe C. Ludwig gewidmet 1874: Methode zur Beobachtung des Kreislaufs in der Froschlunge (med en tafla). — I Untersuchungen aus dem physiologischen Institute der Univ. Heidelberg von W. Kühne: Ueber Sehpurpur und Retinaströme, Bd. II. — Ueber die Retinaströme, Bd. III. — I Græfes Arch. für Ophthalmologie 1878: Ueber den Augenabstand der Farbenblinden. — I Centralblatt für prakt. Augenheilkunde 1878: Zur Entdeckung der Farbenblindheit bei Massenuntersuchungen. — Ueber die Farbenblindheit in Schweden. — I Proceedings of the Royal Society 1881: How do the Colourblind see the different Colours. — I Scandinavisches Archiv für Physiologie: Ueber die elementaren Farbenempfindungen, Bd. I o. III o. s. v. — Utgifvare af Scand. Arch. für Physiologie, Leipzig, Veit & Comp. — B. *Populära skrifter i obunden och bunden form:* i Ups. Läkareförenings Förhandl.: Några ord om vigten och betydelsen af kroppsöfningar: högtidstal i Upsala Läkareförening 1873. — Om ärftligheten, d.o 1888. — Om fysiologien, de fysiologiska institutionerna och fysiologerna i våra dagar, samt om det fysiologiska studiet, två föreläsningar 1867. — Om vivisektionen (utlåtande af med. fak. i Upsala) Bd. XVII. — Herman von Helmholtz, hans lif och betydelse, Bd. XXVII. — Ernst von Brücke, hans lif och betydelse, Bd. XXVIII. — I Framtiden: Fysiologien i vår tid. — I Kalendern Svea: Tankar om kroppsöfningar såsom ett af vårt folks angelägnaste behof (särskild broschyr). — Vårt umgänge med naturen. — I Vetenskap för alla: artikeln Färgblindhet. — I Nordisk Familjebok: artiklarne Fysiologi, Färgblindhet och Vivisektion. — En samling tillfällighetsdikter och tal, Sthlm 1882. — Dikter i Litterärt album (med förf:s porträtt), flera årgångar af Svensk Kalender, Svea, Jul, Dagny, Svensk Tidskrift. Palettskrap, Jultomten, Kamraten, Ord och bild m. fl. Föröfrigt åtskilligt i bunden och obunden form tryckt dels särskildt, dels i tidningar, mötesförhandlingar m. m.

Anders Robert von Kræmer, född d. 6 Febr. 1825 i Stockholm, student i Upsala v.t. 1841. kansliexamen vid Upsala universitet v.t. 1843, kansliexamen inför Witterhets- historie- och antiqvitets-Akademien i Stockholm d. 22 Juni 1843, e. o. kanslist i Landtförsvarsdepartementets kansliexpedition d. 17 Juli 1843, officersexamen inför 4:de militärdistriktets examenskommission d. 29 Dec. 1843, underlöjtnant vid 2:dra Lifgardet d. 13 Mars 1844, andre löjtnant d. 21 Juni 1847, förste löjtnant d. 13 Dec. 1853, kapten i regementet d. 15 Juni 1858, erhöll 2:dre kaptens lön d. 25 April 1862, kompanichef d. 7 Aug. 1863, major i armén d. 25 April 1865, s. d. afsked från kongl. 2:dra Lifgardet. — Kommenderad vid reg:tets fältbataljon i Danmark 1848, kommenderad vid reg:tets beväringsmöte å Ladugårdsgärdet 1854 och 1859, adjungerad led. af Art.-kommittéen 1863 och 1864, kommenderad att skottställa reg:tets gevär 1864, led. af Landtförsvarskommittéen 1880—82. R. af N. S:t O. O. 1864, R. S. O. 1865, R. D. D. O. 1867, R. It. S:t M. o. L. O. 1867, Komm. af W. O. 1:sta kl. 1885. — *Hofmarskalk* i Kongl. Maj:ts hof d. 1 Dec. 1892. Led. af Ridd. och adeln riksdagarne 1850—51, 1853—54, 1856—58, 1859—60, 1862—63, 1865—66. Led. af statsrevisionen 1863, 1868, 1876, 1877, ordf. i den särskilda Revisionen af statens jernvägars förvaltning m. m. 1878, vald till led. af Riksdagens 1:sta kammare för Elfsborgs län 1876, omvald af samma län 1885, led. af Tillf. Utsk. 1877, led. af Statsutskottet riksdagarne 1878 t. o. m. 1887, samt på nytt 1892, 1893, derunder ordf. för utskottets 1:sta utgiftsafdelning 1885, 1886 och båda riksdagarne 1887, samt ånyo 1892, 1893; led af urtima riksdagens särskilda utsk. 1892. — Har fem gånger berest särskilda europeiska länder samt åren 1860—61 Egypten, Nubien, Palestina m. m.

Af trycket utgifvit: Poemer: Nordens Natur (prisbelönt af Sv. Ak.) 1851, Sydfrukter 1853, Diamanter i Stenkol 1857, Dikter 1867. — Resebeskrifningar: Två resor i Spanien 1860, En Vinter i Orienten 1866. — Minnen: Stenhammarsboken (tryckt som manuskript i 50 ex.) 1886. — Språkstudier: Om språkfrågan 1858, Svensk metrik 1:sta häft. 1874, Om enstafviga ords rytmiska värde i Svenskan 1882.

Nils Gustaf Lagerheim, född den 18 Okt. 1860 i Stockholm, stud. i Upsala h t. 1880, studerande vid universiteten i Upsala (1880, 1882—1885), Stockholm (1881), Berlin (1886), Freiburg i. B. (1887—1889 v.t.) och Montpellier (Juni 1889); konservator vid Museu Nacional i Lissabon 1 Juli 1889; professor i kryptogami vid universitetet i Quito och direktör för dess botaniska trädgård

och mikrobiologiska laboratorium 17 Sept. 1889; examinator i allmän botanik vid samma universitet 1891; prisdomare vid den allmänna utställningen af equatorianska produkter i Quito 1892; konservator vid Museum i Tromsö 23 Nov. 1892. Hedersledamot af Telegrafiska sällskapet i Quito; korresponderande ledamot af Naturvetenskapliga Studentsällskapet i Upsala, af Botanisk Forening i Köpenhamn, af Pharmaceutical Society of Great Britain i London; ledamot af Botaniska Sällskapet i Stockholm, af Badischer Botanischer Verein i Freiburg i. B., af Deutsche Botanische Gesellschaft i Berlin, af Ateneo de Quito, af Internationale Phytopathologische Kommission, af Académie internationale de Géographie Botanique. Utfört vetenskapliga resor i Sverige, Tyskland, Schweiz, Frankrike, Portugal, Vestindien och Ecuador.

Af trycket utgifvit: I Bihang till K. Sv. Vet. Akad. Handlingar: Ueber Phæothamnion, eine neue Gattung unter den Süsswasseralgen. — Ueber Desmidiaceen aus Bengalen nebst Bemerkungen über die geographische Verbreitung der Desmidiaceen in Asien. — I Öfversigt af K Vet. Akad. Förhandlingar: Bidrag till kännedomen om Stockholmstraktens Pediastréer, Protococcacéer och Palmellacéer. — Bidrag till Sveriges Algflora. — Algologiska och mykologiska anteckningar från en botanisk resa i Luleå Lappmark. — Kritische Bemerkungen zu einigen in den letzten Jahren beschriebenen Arten und Varietäten von Desmidiaceen. — Codiolum polyrhizum n. sp. — Bidrag till Amerikas Desmidié-flora. — Om Chlorochytrium Cohnii Wright och dess förhållande till närstående arter. — I Botaniska Notiser: Nya växtställen. — Växtgeografiska bidrag. — Bidrag till Gotlands flora. — Om några intressanta Nostocaceer. — Bidrag till kännedomen om snöfloran i Luleå Lappmark. — Phæocystis nov. gen., grundadt på Tetraspora Poucheti Har. — Contributions algologiques à la flore de la Suède. — Parasitsvampar från mellersta Bohusläns skärgård. — Parasitsvampar från Skandinaviens fjelltrakter. — Ueber einige Algen aus Cuba, Jamaica und Puerto-Rico. — Om förekomsten af europeiska Uredineer på Quito's högslätt. — Nya acarodomatier. — Ueber eine neue Peronospora-Art aus Swedisch-Lappland. — Ueber Aecidium Astragali Eriksson. — Ueber einige auf Rubus arcticus L. vorkommende parasitische Pilze. — Ueber Puccinia Ranunculi Blytt. — Ueber eine neue, auf Juncus-Arten wachsende Species der Gattung Urocystis. — I Botanisches Centralblatt: Eine Präparirmethode für trockene mikroskopische Pflanzen. — Beiträge zur Algenflora der Wasserfälle von Luleå Elf. — Referater. — I Centralblatt für Bakteriologie und Parasitenkunde: Zur Kenntniss des Moschuspilzes, Fusarium aquæductuum Lagerh. — Macaroni als fester Nährboden. — Referater. — I Flora: Ueber eine durch die Einwirkung von Pilzhyphen entstandene Varietät von Stichococcus bacillaris Näg. — Studien über die Gattungen Conferva und Microspora. — I Berichte der Deutschen botanischen Gesellschaft: Zur Entwicklungsgeschichte einiger Confervaceen. — Ueber die Süsswasser-Arten der Gattung Chætomorpha Kütz. — Die Schneeflora des Pichincha — Pucciniosira, Chrysopsora, Alveolaria und Trichopsora, vier neue Uredineen-Gattungen mit tremelloider Entwicklung. — Einige neue Acarocecidien und

Acarodomatien. — Zur Kenntniss der Tovariaceen. — Ueber die Fortpflanzung von Prasiola (Ag.) Men. — Notiz über phycochromhaltige Spirochæten. — Zur Entwicklungsgeschichte des Hydrurus. — Trichophilus Neniæ Lagerh. n. sp, eine neue epizoische Alge. — Zur Biologie der Iochroma macrocalyx. — Ueber eine neue grasbewohnende Puccinia. — Ein neues Beispiel des Vorkommens von Chromatophoren bei den Phycochromaceen. — I Gartenflora: Eine neue, goldgelbe Brugmansia (B. aurea Lagerh.). — Die »Siempreviva» von Quito (Cotyledon quitense Baker). — I Hedwigia: Ueber die Anwendung von Milchsäure bei der Untersuchung von trockenen Algen. — Puccinia singularis Magnus und P. Bäumleri Lagerheim. — Harpochytrium und Achlyella, zwei neue Chytridiaceen-Gattungen. — Mastigochytrium, eine neue Gattung der Chytridiaceen. — Eine neue Entorhiza. — Ueber einige neue oder bemerkenswerthe Uredineen. — Referater. — I Botanische Zeitung: Rhodochytrium nov. gen., eine Uebergangsform von den Protococcaceen zu den Chytridiaceen. — I Pringsheims Jahrbücher für wissenschaftliche Botanik: Dipodascus albidus, eine neue geschlechtliche Hemiascee. — I Mitteilungen des Badischen botanischen Vereins: Revision der im Exsiccat »Kryptogamen Badens etc.» enthaltenen Chytridiaceen, Peronosporeen, Ustilagineen und Uredineen. — Mykologisches aus dem Schwarzwald. — Neue Beiträge zur Pilzflora von Freiburg und Umgebung. — Dritter Beitrag zur Pilzflora von Freiburg. — I Zeitschrift für Pflanzenkrankheiten: Pflanzenpathologische Mitteilungen aus Ecuador. — Referater. — I Zeitschrift für wissenschaftliche Mikroskopie: Ueber das Sammeln von Süsswasseralgen in den Tropen. — I Oesterreichische botanische Zeitschrift: Puccinia Bäumleri n sp. — I Bulletin de la Société roy. de Botanique de Belgique: Note sur quelques Urédinées de l'herbier de Westendorp. — I Comptes rendus des séances de l'Académie des Sciences: Sur un nouveau parasite dangereux de la Vigne, Uredo Vialæ. — I Bulletin de la Société mycologique de France: Champignons de l'Equateur I—III. — I Journal de Botanique: Sirobasidium, nouveau genre d'Hyménomycètes hétérobasidiés. — Sur un nouveau genre d'Urédinées. — Sur un genre nouveau de Chytridiacées parasite des urédospores de certaines Urédinées. — Note sur une Cyperacée entomophile, Dichromena ciliata Vahl. — I Revue mycologique: L'acide lactique, excellent agent pour l'étude des champignons secs. — Les Urédinées comestibles. — I Revue générale de Botanique: Note sur un nouveau parasite dangereux de la Vigne. — I Nuova Notarisia: Notiz über das Vorkommen von Dichranochæte reniformis Hieron. bei Berlin. — Uebersicht der neu erscheinenden Desmidiaceen-Litteratur I—III. — Bertholdia nov. nom. und Dictyocystis nov. gen. — Chlorophyceen aus Abessinien und Kordofan. — Gloeochæte Lagerheim und Schrammia Dangeard. — Ueber einige neue Arten der Gattung Phyllosiphon Kühn. — Holopedium Lagerheim und Microcrocis Richter. — I Notarisia: La »Yuyucha». — Note sur le Chætomorpha Blancheana Mont. — Sopra una nuova specie del genere Pleurocapsa Thur. la quale cresce nell'acqua dolce. — Sopra alcune Alghe d'acqua dolce nuove o rimarchevoli. — Note sur le Mastigocoleus, nouveau genre des algues marines de l'ordre des Phycochromacées. — Referater. — I Malpighia: Note sur l'Uronema, nouveau genre des algues d'eau douce de l'ordre des Chlorozoosporacées. — I Boletim da Sociedade Broteriana: Contributions à la flore mycologique de Portugal. — Revision des Ustilaginées et des Urédinées contenues dans l'herbier de Welwitsch. — Ueber einem phosphorescirenden Polyporus etc.

— I Journal of Mycology: The relationship of Puccinia and Phragmidium. – Observations on new Fungi from North and South America. – Observations on a Potatoescab. – I Anales de la Universidad central del Ecuador: Las bacterias violadas. — Contribuciones à la flora algológica del Ecuador I, II. — Descripcion de un aparato sencillo etc. — Sobre la multiplicacion agámica del protallo etc. — I Revista Ecuatoriana: La enfermedad de los pepinos, su causa y su curacion. — I Wittrock et Nordstedt Algæ aquæ dulcis exsiccatæ: Diagnoses algarum novarum.

Carl Harald Eugène Lewenhaupt, född d. 7 Juni 1849 å Eka i Lillkyrka socken Upsala län, stud. i Upsala d. 23 Maj 1868, fil. kand. d. 27 Jan. 1876, e. o. amanuens vid Upsala universitetsbibliotek d. 12 Febr. 1876, Lidénsk eller Tredje amanuens d. 28 Juni 1882, Andre amanuens d. 21 Febr. 1884, Förste amanuens d. 30 Juni 1884. Sekreterare i Svenska Literatursällskapet och utgifvare af sällskapets tidskrift sedan d. 29 April 1883. Har Maj—Dec. 1869, Okt. 1878—Juni 1879, Nov. 1889—Juni 1890 besökt flera af Europas länder och Norra Afrika, delvis för språk- och biblioteksstudier.

Af trycket utgifvit: Anteckningar om Uplands nation i Upsala före 1830. Sthlm 1877. — Johan Gabriel Werwing. (Särtryck ur Samlaren, Tidskrift utgifven af Svenska Literatursällskapet I: 1. Upsala 1880). — En literär strid i Sverige år 1788, några bilder ur den svenska literära kritikens äldsta historia (Särtryck ur Samlaren II: 1. Ups. 1881). — Några anteckningar om den Westinska handskriftssamlingen i Upsala universitets bibliotek (Särtryck ur Samlaren III Ups. 1882). — Bref från Leopold till J. Axelsson Lindblom (Särtryck ur Samlaren VI, VII, VIII, IX, X. Ups. 1886—89). — Johan Heysig-Ridderstjerna (Särtryck ur Samlaren X och XIV. Ups. 1889, 1893). — Bref rörande Teatern under Gustaf III. 1788—92. I, II. Ups. 1891—92. — Teatern under Gustaf III, i Svenska Parnassen. Sthlm 1891. — Samt jämte L. Bygdén: G. Benzelstjernas Censorsjournal 1737—46. Ups. 1884—85. — Har äfven författat smärre uppsatser af kultur-, literatur- och konsthistoriskt innehåll samt biografier och anmälningar i följande tidskrifter och tidningar: Ny Illustrerad Tidning, Hemvännen, Nu, Nordisk Tidskrift, Ny Svensk Tidskrift, Samlaren och Fyris.

Johan August Lundell, f. i Kläckeberga socken af Kalmar län den 25 Juli 1851; aflade mogenhetsexamen i Kalmar 1871 och inskrefs s. å. som student vid Upsala universitet; fil. kand. Dec. 1876; e. o. amanuens vid universitetsbiblioteket 1880—85; utnämnd till docent i fonetik vid samma univ. Jan. 1882; förordnad att uppehålla undervisningen i slaviska språk Mars 1885—v.t. 1891; föreläste på uppdrag af styrelsen för Undervisningsfonden i Göteborg Jan. och Febr. 1887 öfver »Rättstafningsfrågor»; utnämnd till e. o. prof. i slaviska språk vid Upsala universitet d. 10 Juli 1891;

har i vetenskapligt syfte företagit resor till Telemarken i Norge för studium af norska folkmål sommaren 1881; till Finland för studium af finska och ryska språken sommaren 1882; till Ryssland sommaren 1883 för studium af ryska språket; vistades med understöd af riksstatens större resestipendium Maj 1884—Jan. 1885 i Ryssland och Österrike för studier i slaviska språk, och innehar f. n. riksstatens större utrikes resestipendium för att på Balkanhalfön studera de bulgariska och serbokroatiska folkens språk och litteratur. Har (på grundvalen af Sundevalls »Phonet. bokstäfver») uppgjort det svenska »landsmålsalfabetet». Innehade 1869—73 det Tranérska stipendiet för latinsk verskonst; åtnjöt 1882 på Svenska Akademiens förord 750 kr., under hvartdera af åren 1883—85 likaledes 1,000 kr. af det till Kongl. Maj:ts disposition ställda anslaget för understöd åt författare; fick vid 3:dje internat. geografiska kongressen i Venedig 1881 2:a kl. medalj; är sedan 1888 medlem af Kejserliga naturhistoriskt-antropologiskt-etnografiska sällsk. i Moskva, sedan 1890 medlem af Humanistiska vetenskapssamfundet i Upsala; sedan 1891 ledamot af styrelsen för Upsala Enskilda läroverk.

Af trycket utgifvit: Förteckning över Kalmar nations i Upsala bibl. 1875. — Det svenska landsmålsalfabetet, tillika en öfversikt af språkljudens förekomst inom svenska mål, i Sv. landsm. 1879. — Öfversikt af de senaste årtiondenas värksamhet för kännedom om folkmål ock folklif i Sverige ock andra länder, i Sv. landsm. 1880. — Om de svenska folkmålens frändskaper ock etnologiska betydelse, i Antropolog. Sekt. tidskr. 1880. — Om dialektstudier, med särskild hänsyn till de nordiska språken, i Sv. landsm. 1881 (i fransk öfversättning 1884, i rysk öfvers. 1887). — Norskt språk, i Nord. tidskr. 1882. — En lustigh Comoedia om kon. Gustaf then första af A. Prytz, med ett tillägg om de folkliga beståndsdelarne i det svenska skoldramat, 1883. — Landsmålsföreningarne ock deras tidskrift, 1883. — Om rättstafningsfrågan. Tre föreläsningar, 1886. — Några anmärkningar i rättstafningsfrågan (tills. med L. F. Leffler och E. Schwartz), 1886. — Olika ståndpunkter, i Nord. tidskr. 1887. — Die Phonetik als Universitätsfach, i Phonet. Studien, Marburg 1887. — Om uttalsundervisningen i främmande levande språk, i »Verdandi» 1888. — Några ord om latinsk stil och klassisk bildning, i Nord. tidskr. 1888. — Våra lärovärk från tysk ock klassisk ståndpunkt, i Nord. tidskr. 1889. — Skandinavische Mundarten och Skandinavische Volkspoesie, i Pauls Grundriss d. germ. Philologie, Strassburg 1890, 1893. — Études sur la prononciation russe I: 1, i Ups. univ. årsskrift, 1890. — Stå kristendom ock kultur i strid med varandra, 1891. — Universitetsbildning ock folkbildning, 1893. — Svensk ordlista med reformstavning ock uttalsbeteckning, 1893. — Omkring 250 artiklar i Nord. Familjebok, deribland af större omfång: kasus, konsonant, landsmål, landsmålsalfabet, lillryska språket och litteraturen, Norges språk, ordbok, osseter och ossetiska, panslavism, polska språket och litteraturen, provinsialism, purism, Puškin, riksspråk, ryska språket och litteraturen, rättstafning, L. Tolstoi, Turgenev samt bokstäfverna och ljuden *j* t. o. m. *r* och *t* t. o. m. *v*. — Mindre

artiklar, recensioner m. m. i Svenska landsmålen, Tidskrift för döfstumskolan, Revue des patois gallo-romans, Phonetische Studien, Englische Studien, Literaturblatt für germ. u. rom. Philologie, Ny svensk tidskrift, Nordisk revy, Quousque tandem Revy, Svensk läraretidning, Tidskrift för hemmet, Verdandi och åtskilliga tidningar.. - Redigerar sedan 1878 tidskriften »Svenska landsmålen», sedan 1892 (i förening med lektor Bergström, prof. Hjärne och d:r Magnuson) »Svenska spörsmål» och är sedan 1892 medarbetare i Trübners »Minerva» (för Sveriges och Rysslands lärda institutioner).

Leopold Henrik Stanislaus Mechelin, född i Fredrikshamn d. 24 Nov. 1839, stud i Helsingfors v.t. 1856, historico-filologiae kand. v.t. 1860, prom. magister s. å., sekreterare-biträde vid Finska Vetenskaps-Societeten 1860—61, juris utriusque kand. d. 23 Febr. 1864, auskultant i Wiborgs hofrätt och e. o. kopist i Senatens ekonomiedepartement s. å., kopist i Senatens finansexpedition 1865. Vistades för arkivforskning i Stockholm hösten 1864, för studier i Paris Nov. 1865 - April 1866. Erhöll på begäran afsked från kopisttjensten Maj 1867. Sekreterare i stats- och bevillningsutskottet vid 1867 års landtdag, direktör i Föreningsbanken i Finland Dec. 1867—Juni 1872, ledamot i direktionen för Nylands och Tavastehus läns landtbrukssällskap 1870—1875, en af Helsingfors stads representanter i borgareståndet vid landtdagen 1872, derunder medlem af stats- och bankutskotten. Juris utriusque licentiat d. 5 Mars 1873, jur. utr. doktor d. 17 Maj s. å., studerade i Berlin och Wien Mars—Maj 1873, *Professor* i kameral- och politilagfarenhet samt statsrätt d. 14 Febr. 1874, af regeringen kallad till ledamot i särskilda komitéer för utarbetande af lagförslag angående artistisk och literär eganderätt, näringsfrihet, utvidgad religionsfrihet 1873—1875, vid den nya kommunalförvaltningens införande vald till stadsfullmäktig i Helsingfors för åren 1875—78, stadsfullmäktiges ordförande 1875, 76, 78. Af Kejsaren-Storfursten upphöjd i adligt stånd Juli 1876. Medlem af den 1876 nedsatta komité, som uppgjorde förslag till guldmyntfotens införande. Deltog i landtdagen 1877—78 såsom medlem af Ridderskapet och adeln; derunder ledamot af stats- och värnepligtsutskotten, af borgarståndet vald till banktullmäktig för perioden 1877—82. Förestod 1877—81, jemte egen professur, lärostolen i ekonomisk rätt och nationalekonomi, ordförande i en komité för utarbetande af förslag till särskilda skattelagar 1879—81. Vid landtdagen 1882 ordf. i statsutskottet och värnepligtsutskottet, d 11 Maj 1882 utnämnd till *Senator* och biträdande chef för finansexpeditionen. Deltog såsom senatens ombud i andra allmänna kyrkomötet 1886, af H. Kejs. Maj. befullmäktigad att jemte Ryska ministern i Madrid underhandla om ny handelstraktat mellan ryska riket och Spanien med

särskildt tillgodoseende af Finlands handelsintressen, vistades för detta ändamål i Madrid Mars—Juni 1887, deltog i landtdagarne 1885 och 1888, chef för den nybildade handels- och industriexpeditionen i Senaten 1888 På ansökan entledigad från senatorsembetet d. 20 Juni 1890. Deltog i landtdagen 1891, då ordf. i bankutskottet. Stadsfullmäktig i Helsingfors från 1891, stadsf. ordf. från 1892. Ordf. i Finlands exportförening 1891—93. Lekmannaombud vid tredje allm. kyrkomötet 1893 och ordf. i mötets kyrkolagsutskott. Direktör i Föreningsbanken i Finland sedan Juni 1893, R. af Stanislai O. 2 kl. 1879, Anne O. 2 kl. 1883, Wladimirs O. 3 kl. 1884, K. af N. O. 1 kl. 1886, Stanislai O. 1 kl. 1887, Storkors af Sp. Isabella cattolica O. 1887, Off. de l'instr. publ. 1890. Led. af Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg 1890, Société des économistes och Société générale des prisons i Paris 1891.

Af trycket utgifvit: Öfversigt af Svenska riksrådets statsrättsliga ställning från Gustaf I till 1636. Akad. afhandl. 1873. — Om statsförbund och statsunioner, 1 häft. Akad. afhandl. 1873. — I Bulletin de la Société de législation comparée, en uppsats: Notice sur l'organisation constitutionelle du Grand duché de Finlande. — Storfurstendömet Finlands grundlagar, jemte bihang, (under medverkan af prosten F. Hjelt), 1877; d:o på finska. — Précis du droit public du Grand-duché de Finlande, 1886, två uppl. (Arbetet har i öfvers. utkommit äfven på ryska och engelska). — Staatsrecht des Grossfürstenthums Finland (i Handbuch des öffentlichen Rechts af Marquardsen) 1889. — Står Finlands rätt i strid med Rysslands fördel? Ett inlägg i tidens frågor, 1890 (på förf:s föranstaltande utg. äfven på finska och ryska). — Storf. Finlands grundlagar (med inledning och kommentarier) 1891, d:o på finska. — La question finlandaise, Jan. 1893. — Politiska, ekonomiska och literära uppsatser i tidn. Barometern 1861, i Helsingfors Dagblad 1862—1882, i Litterär tidskrift 1864, i Finsk tidskrift 1876—78 och 1890—91 samt i särskilda årgångar af Juridiska föreningens tidskrift. — Spridda bidrag till Nordisk familjebok och ett par franska tidskrifter. — Leder utgifvandet af verket: »Finland i 19 seklet, framstäldt i ord och bild af finska skriftställare och konstnärer», hvaraf sedan April 1893 fem häften utkommit.

Alfred Bernhard Nobel, född i Stockholm d. 21 Okt. 1833, har ernått sina kunskaper genom privat undervisning utan att genomgå något högre läroverk, har varit verksam i synnerhet inom kemiens applicerade område genom utarbetande af sprängämnen, kända under namnen dynamit och spränggummi, samt rökfritt skjutkrut kändt under benämning af Ballistit och C. 89. Är ledamot af Kongl. Svenska Vetenskaps-Akademien sedan 1884, af Royal Institution i London samt af Société des Ingénieurs Civils i Paris, är sedan 1880 R. af N. O., har Hederslegionens officersgrad.

Af trycket utgifvit: Endast ett föredrag på engelska språket, som belöntes med en silfvermedalj.

Ernst Viktor Nordling, född den 25 April 1832 i Stockholm, student i Upsala Juni 1849, juris utriusque kandidat Jan. 1856, tjenstgjorde under åren 1856 och 1857 i Kongl. justitierevisionsexpeditionen, Svea Hofrätt och Stockholms rådstufvurätt samt under riksdagen 1856—1858 dels såsom kanslist och dels såsom notarie i preteståndet, docent i svensk civilrätt och romersk vid Upsala universitet d. 14 Juni 1859, vice häradshöfding d. 3 Okt. s. å., adjunkt i romersk rätt och svensk allmän lagfarenhet d. 27 Dec. 1859, adjungerad ledamot i Svea hofrätt en del af höstsessionen 1862, efter ombildningen af de civila embetsexamina förordnad att i hofrätts- och kansli-examina examinera i juridisk encyklopedi, Upsala universitets ombudsman Sept. 1860—Sept. 1863, af K. Maj:t från Okt. 1866 till Dec. 1871 förordnad att vara ordförandesuppleant i nämnden för reglering af presterskapets aflöning i Upsala län, professor i romersk rätt, juridisk encyklopedi och rättshistoria d. 20 Juni 1867, erhöll våren 1868 nådigt tillstånd att utan ansökning öfvertaga professuren i svensk civilrätt i ledigheten efter justitierådet Olivecrona, juris utriusque doktor d. 28 Maj 1868 vid Lunds universitets 200-årsfest, R N. O. 15 Dec. 1876, af juridiska fakulteten i Upsala utsedd promotor vid universitetets 400-års fest 1877, ledamot i byggnadskomitén för uppförande af universitetets aula, ledamot och tjenstgörande vice ordförande i byggnadskomitén för restaueringen af Upsala domkyrka, mångårig ledamot af stadsfullmäktige i Upsala och af Upsala läns landsting.

Af trycket utgifvit: Om servituter enligt svensk lag. Upsala 1859. 2:dra uppl. Upsala 1868. — Om Remedia juris enligt svensk lag (Upsala universitets årsskrift 1863). — Om Lösöreköpsförordningen d. 20 Nov. 1846. Upsala 1866. 2:dra uppl. Upsala 1877. — Om Res fungibiles och därmed sammanhängande ämnen. Upsala 1866. 2:dra uppl. Upsala 1877. — Om lagfarts- och inteckningsväsendets ordnande. Upsala 1869. — Föreläsningar öfver ärfdabalken. Upsala 1872. 2:dra uppl. Upsala 1878 3:dje uppl. Upsala 1885. — Föreläsningar om boskilnad och behandlingen af död mans bo. Upsala 1875. 2:dra uppl. Upsala 1883. 3:dje uppl. Upsala 1892. — De nya lagfarts- och inteckningslagarne med tillhörande författningar utlagda. Upsala 1877 (Jubelfestskrift). 2:dra uppl. Upsala 1888. — Om präskription enligt allmän svensk lagfarenhet Upsala 1877 (Promotionsprogram). — Föreläsningar i svensk civilrätt, allmänna delen. Upsala 1882. 2:dra uppl. Upsala 1891. — Om tyfoidfebern i Upsala 1883 - 1884 samt dess juridiska och administrativa följder. Upsala 1884. — Förhandlingar om rätt i förmögenhetsrättsliga saker och bevisbördans fördelning mellan stridande parter. Upsala 1886. — Dessutom tidskriftsuppsatser: I Naumanns tidskrift för lagstiftning och lagskipning: Om latitudinära straff; Om romerska rät-

tens, juridiska encyklopediens och rättshistoriens betydelse för rättsstudiet (introduktionsföreläsning vid inträdet i professuren i nämnda ämnen). — Om konkursbos rätt vid köp eller leveransaftal, uppgjordt af gäldenären. — I Föreningens för gift kvinnas eganderätt tidskrift: Om gift kvinnas rätt i förmögenhetsrättsligt hänseende, (föredrag vid föreningens årssammanträde 1879). — I andra nordiska juristmötets i Stockholm förhandlingar: Om makars egendomsrätt. — I Holms juridiska arkiv: Om förslaget till civil lagbok för tyska riket; Om sättet för åstadkommande af beslut i en representativ församling. — I Tidskrift för nordisk Retsvidenskab: Några punkter inom läran om kvittering, kritiskt belysta hufvudsakligen med afseende på svensk rätt. — Om löftesmans (kautionists) fortfarande ansvar för en af hufvudgäldenären en gång infriad förbindelse.

Olof Olsson, född i Karlskoga af Örebro län d. 31 Mars 1841, studerade i privatskola i Leipzig 1859—60, stud. i Upsala 1861, prestvigd derstädes 1863, inträdde i presterlig tjenstgöring i Karlstads stift, grufpredikant vid Persberg 1864—67, komminister i Sunnemo 1867—69, reste på Augustanasynodens kallelse till Förenta Staterna 1869, pastor i Lindsborg, Kansas, 1869—76, medlem af Kansas legislatur 1871—72, professor vid Augustana College & Th. Sem. 1876—88, reste i England och Tyskland 1879, vistades i Tyskland, Schweiz och Italien 1889—90, pastor i Woodhull, Ill., 1890—91, valdes af Augustanasynoden till president för Augustana College & Th. Sem. och professor i praktisk teologi vid teol. sem. 1891, utnämnd af direktionen för Aug. Coll. till teol. doktor 1892.

Af trycket utgifvit: Vid korset, Rock Island 1878, 4:de tillökta uppl. 1887. — Reformationen och Socinianismen, tal vid reformationsfesten 1878. — Helsningar från fjerran, minnen från en resa genom England och Tyskland. Rock Island 1880 (öfversatt på norska språket och utgifvet i Kristiania 1882). — Reformationen i 18:de århundradet, tal 1886. — Det kristna hoppet. Chicago 1887. — Till Rom och hem igen. Chicago 1890. — Åtskilliga småskrifter samt artiklar och afhandlingar i kristliga och kyrkliga ämnen såsom redaktör och medredaktör af kyrkliga tidningar inom Augustanasynoden.

Magnus Gustaf Retzius, född den 17 Okt. 1842 i Stockholm. Student 1860. Med. licentiat 1869. Med. doktor 1871. Blef 1888 promoverad till hedersdoktor i Bologna på förslag af dervarande med. fakultet. Förordnades 1871 till docent i anatomi vid Karolinska institutet. Erhöll 1877 en personlig professur i histologi vid samma institut och utnämdes 1889 till ordinarie professor i anatomi derstädes. Erhöll 1890 på egen begäran afsked från profes-

sorsbefattningen. Har företagit flere resor för vetenskapligt ändamål till utlandet. Blef 1878 ledamot af Fysiografiska sällskapet i Lund, 1879 af Vet.-Akademien, 1882 af Vet.-Societeten i Upsala och samma år af Vet.- och Vitt.-sällskapet i Göteborg. Är äfven ledamot af flere utländska lärda sällskap.

Af trycket utgifvit: Das Gehörorgan der Knochenfische 1872; Finska kranier 1878; Das Gehörorgan der Wirbelthiere 1881—84; Biologische Untersuchungen, neue Folge I 1890, II och III 1892, IV och V 1893 samt i förening med professor A. Key: Studien in der Anatomi des Nervensystems und des Bindegewebes 1875—76, för hvilket arbete författarne erhöllo det Monthyonska priset af L'Institut de France samt af Vet.-Akademien 1876 det Flormanska priset och 1877 det Letterstedtska prisets guldmedalj. Har dessutom offentliggjort ett stort antal smärre vetenskapliga uppsatser, hvaraf en del i den af honom utgifna tidskriften: Biologische Untersuchungen Bd. I 1881 och Bd. II 1882. Började 1872 tillsammans med prof. A. Key utgifvandet af en serie populära skildringar under titeln: Ur vår tids forskning, hvars ledning han 1880 ensam öfvertog. Skref för denna serie uppsatsen: Om de äldsta spåren af menniskans tillvaro på vår jord 1873. Utgaf 1871 en samling sonetter under titeln Söderifrån samt 1891 Bilder från Nilens land och 1892 Bilder från Sicilien. Redigerade tidningen Aftonbladet från December 1884 till samma månad 1887.

Anm. Uppgifterna rörande professor Retzius äro icke lemnade af honom sjelf.

Herman Råbergh, född i Åbo 4 Sept. 1838. Student i Helsingfors den 11 Sept. 1858. Kandidat i de historiskt-filologiska vetenskaperna 12 Febr. 1863. Promoverad filosofie magister 31 Maj 1864. Teologie kandidat 16 Maj 1867. Prestvigd 3 Juni 1867. Teologie licentiat 24 Januari 1872. Docent i kyrkohistoria 23 Mars 1870. Förestått professuren i kyrkohistoria 1870—slutet af vårterminen 1872. Utnämnd till professor i kyrkohistoria 22 Juli 1872. Under läsåren 1876—82 omhänderhaft en del af den till professuren i praktisk teologi hörande examinationsskyldighet och hållit föreläsningar i sagda vetenskap. Förestått professuren i dogmatik och moral från h.t. 1885—1892 samt hållit föreläsningar i dit hörande vetenskaper, dekanus för teologiska fakulteten från h.t. 1877—1892, ledamot af universitetets consistorium ordinarium 1875—1892 samt af dess ekonomiedivision 1883—1887, prorektor vid universitetet 1887—1892, utnämnd till *biskop i Borgå stift* 23 Augusti 1892. *Kejserliga ordnar:* ledamot af St. Annae ordens 3:dje klass 2 Maj 1880, af Stanislaiordens 2:dra klass 18 Maj 1884 samt af St. Annaeordens 2:dra klass 21 April 1889. Uppförd *å förslag:* till rektorsembetet i Helsingfors universitet 1 Maj 1884, 1 Maj 1887 samt 1 Maj 1890, till erkebiskopsembetet i Finland 14 Maj 1884, till

biskopsembetet i Kuopio 1 Oktober 1884, till biskopsembetet i Borgå 17 Februari 1885 samt 5 Juli 1892. *Särskilda uppdrag af regeringen och andra myndigheter:* ledamot af »Komitén för afgifvande af förslag till prestbildningens höjande» 1877—85, ledamot af presteståndet vid 1888 års landtdag såsom ombud för Borgå stift samt medlem af landtdagens lagutskott, ledamot af presteståndet vid 1891 års landtdag samt medlem af dess bevillningsutskott, ledamot af 1886 och 1893 års kyrkomöten samt vid det förra medlem af dissenterlagutskottet vid det senare af katekesutskottet, af kyrkomötet 1886 vald till ledamot af kyrkolagskomitén samt deltagit i dess förhandlingar och beslut 1887—89. *Presterlig verksamhet:* ministeriiadjunkt i Helsingfors under åren 1867—68, t. f. pastor vid Lifgardets finska Skarpskyttebataljons församling sommaren 1870, religionslärare vid Junkerskolan i Helsingfors 1870—73, själasörjare vid Helsingfors Diakonissanstalt 1870—84 samt dess föreståndare 1875—84, predikant vid magisterpromotionerna 1882 och 1886 samt vid landtdagens öppnande 1888 och dess afslutande 1891. *Öfriga uppdrag:* Ledamot af Finska missionssällskapet bestyrelse 1870—90 samt dess ordförande 1886—99, ledamot af Fängelseföreningens centralutskott 1872—86 samt dess ordförande 1881—86, ordförande i bestyrelsen för Helsingfors stadsmission 1883—93 samt i bestyrelsen för Helsingfors Diakonissanstalt 1884—93 m. fl. *Utländska resor:* 1868—69 med understöd af Alexandersstipendiet i vetenskapligt ändamål besökt Sverige, Danmark, Tyskland, Italien, Schweitz samt idkat studier vid universiteten i Leipzig, Erlangen och Tübingen, 1878 i Maj—Juli besökt Sverige, Norge, Danmark och Tyskland för att studera den teologiska undervisningen vid Skandinaviens och Tysklands högskolor samt prestbildningen inom dessa länders kyrkor, 1890 Maj—Juli besökt Danmark, Tyskland, Schweitz och Tyrolen samt särskildt universiteten i Rostock, Halle, Tübingen, Basel, Bern och Erlangen, 1882 såsom ombud för det finska universitetets consistorium närvarit vid invigningen af nya universitetsbyggnaderna i Lund och i Upsala 1887.

Utgifna skrifter: Om det litterära lifvet i Nådendals kloster, tryckt i Lönnetär. III. 1864. — »Reformatoriska tendenser inom den finska medeltidskyrkan, tryckt i Litterär tidskrift 1864. — Nikolaus af Basel i förhållande till kyrkan och mystikerna i det 14:de århundradet, I, II. Helsingfors 1870—72. — Den alexandrinska judendomens betydelse i Guds rikes utveckling. Helsingfors 1871. — Biblisk historia för den första religionsundervisningen i skolan. Helsingfors 1872. — De reformatoriska ideernas utveckling i Finland intill framträdandet af Agrikolas öfversättning af nya testamentet. Helsingfors 1880. — Den evangeliska predikareverksamhetens grundläggning och utveck-

ling i Finland intill år 1840. Helsingfors 1883. — Tidskrift för Teologi och Kyrka. Helsingfors 1877—82. — Folkkyrkan och den separatistiska rörelsen. Helsingfors 1892. — Herdabref till Borgå Stifts Presterskap. Borgå 1892. — Teologiens historia vid Åbo universitet. I. Helsingfors 1893. — Minnesblad i anledning af Upsala mötes sekularminne. Borgå 1893. — Sedan 1886 deltagit i redaktionen för Tidskrift för Kristlig tro och Bildning, utgifven af Biskop K. H. Gez. von Schéele i Visby. — Dessutom offentliggjort flere särskilda predikningar och föredrag samt en mängd uppsatser af religiöst och teologiskt innehåll i flere i Finland utkommande tidningar och tidskrifter samt några korrespondenser till Upsala Teologiska Tidskrift.

Carl Gudmund Uno Silfverstolpe, född den 31 Mars 1840 i Stockholm, stud. i Upsala h.t. 1859, underlöjtnant vid Kongl. Lifregementets Dragoncorps 1861, aflade kansliexamen vid Upsala universitet v.t. 1863, andre adjutant vid ofvannämnda corps s. å., e. o. kanslist i K. finansdepartementet och e. o. amanuens i riksarkivet 1867; erhöll afsked ur krigstjensten 1870, kammarherre s. å, andre amanuens i riksarkivet 1875, amanuens derstädes 1877, kammarherre hos H. K. H. Enkehertiginnan af Dalarne 1890, registrator vid K. Maj:ts Orden och riddare af K. N. O. s. å., kommendör af hert. sachsiska Ernestiner Orden 2 kl. 1892, ledamot af K. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia 1873. Erhöll 1874 uppdrag att i utländska arkiv anställa forskningar för utgifvandet af Svenskt Diplomatarium.

Af trycket utgifvit: Af historiskt innehåll: Svenskt Diplomatarium från och med år 1401 (på uppdrag af riksarkivet), del 1—3. Sthlm 1875—1892. — Historiskt Bibliotek, del. 1—7. Sthlm 1875—1881, (deri författat: del. 1: Klostret i Vadstena; del. 2: Förhandlingarna rörande Katarina Ulfsdotters kanonisation; åtskilliga recensioner samt historisk Bibliografi 1875—1880, forts. t. o. m. 1883 i Historisk Tidskrift). — Kongl. Kansliets Diarium öfver ingångna skrifvelser 1566. Sthlm 1878 (på uppdrag af K. Samf. för utg. af Handskrifter rörande Skandinaviens historia). — Erik XIV:s Nämnds Dombok. Sthlm 1884 (på uppdrag af samma K. Samfund). — Om Jöran Persson och konungens nämnd. Sthlm 1881 (i Hist. Tidskrift). — Sveriges Ridderskaps och Adels Riksdags-protokoll från och med år 1719, del. 8—13, samt bilagorna till del. 3—7. Sthlm 1886—1892 (på uppdrag af Riddarhus-Direktionen). — En blick i Vadstena klosters bibliotek och arkiv. Upsala 1891. — Riksrådet grefve Anders Johan von Höpkens Skrifter, del. 1, 2. Sthlm 1890, 1893, (på bekostnad af Svenska Akademien och K. Vetenskaps-Akademien). — Af litteraturhistoriskt och vittert innehåll: Svenska Teaterns äldsta öden. Sthlm 1882. — Några anteckningar om slägten Silfverstolpe. Sthlm 1884. — Några Dikter af Astolf Sthlm 1883. — Comedia om Ester af Göran Josuæ Törnqvist 1693. Sthlm 1871. — Valete-Teatern. Epilog af Isaac A. Börk 1688. Sthlm 1874. — Öfversättningar: Utdrag ur sekreteraren hos kejsarinnan Katarina II, sedermera verkliga geheimerådet A. V. Chrapovitskijs Dagbok 1787—1792. Öfvers. från ryskan. Sthlm 1880. — Rysslands historia från äldsta tider till år 1877 af Alfred Rom-

band. Del. 1, 2. Öfvers. från franskan. Sthlm 1881, 1882. – Rysslands historia i biografier öfver dess förnämsta personer. Af N. Kostomarov. 1. Furst Alexander Jaroslavitj Nevskij, 2. Storfursten Ivan (den store) Vasiljevitj. Öfvers. från ryskan. Sthlm 1882. — Mazepa och Karl XII. Af M. Kostomarov. Öfvers. i sammandrag från ryskan; i Historisk Tidskrift 1883. — Dessutom varit medarbetare i tidskriften Framtiden 1871 – 1877, utg. af C. von Bergen, Historisk Tidskrift 1881 - 1893, Nordisk Familjebok 1876 – 1893, samt för Sverige i Revue Historique dirigée par G. Monod et G. Fagniez 1877—1879.

Sten Anders Hjalmar Sjögren, född d. 13 Juni 1856 i Fernebo socken, Vermlands län, student i Örebro 1875, afgångsexamen från Kongl. Tekniska Högskolan 1878, examen till bergsstaten vid Lunds univers. 1880, docent i Upsala 1882, förordnad att uppehålla professuren i mineralogi och geologi dersammastädes 1882—84, geolog hos ryska bolaget Bröderna Nobel 1885—89. *Professor i mineralogi och geologi i Upsala 1889.*

Af trycket utgifvit: Afhandlingar och uppsatser i mineralogi, geologi och geografi i Öfversigten af K. W. A. Förhandlingar åren 1881, 82, 84 och 88, i geologiska Föreningens i Stockholm Förhandlingar Bd. 4—14, i Lunds Universitets Årsskrift, tom. XVII, i Zeitschrift für Krystallographie und Mineralogie, Bd. 7, 8, 10, i Jahrb. d. k. k. geologischen Reichsanstalt in Wien, Bd. 36, 37, 39, i Verhandlungen d. k. k. geologischen Reichsanstalt in Wien, Jahrg. 1887, i Verhandlungen d. k. k. geographischen Gesellschaft in Wien, Jahrg. 1890, i Mittheilungen d. kaiserl. russ. mineralog. Gesellschaft zu Petersburg, Jahrg. 1887, i Mineralogical Magazine 1885, i Geological Magazine 1891 m. fl. tidskrifter.

Carl Snoilsky, född d. 8 Sept. 1841 i Stockholm, stud. i Upsala 1860. Aflade kansliexamen 1864, e. o. kanslist i Finansdep. s. å., attaché vid beskickningen Paris 1865, andre sekret. i utrikes-dep. 1866., förste sekret. derstädes 1874, t. f. Chargé d'Affaires i Köpenhamn 1875, expeditionssekr. och chef för politiska afdelningen i utrikesdep. 1876, arkivarie vid K. M. O. s. å., R. N. O. s. å., en af de XVIII i Svenska akademien s. å, kansliråd 1878, afsked från utrikesdep. 1879, K. N. O. 1:sta kl. 1886, *öfverbibliotekarie* och chef för k. biblioteket 1890.

Af trycket utgifvit: Skrifter i bunden form: Dikter, 1869 (4 uppl.). — Sonetter, 1871 (2 uppl.). — Goethes ballader. Öfvers. 1876. — Nya dikter 1881 (2 uppl.). — Dikter. Tredje saml. 1883 (2 uppl.) — Dikter. Fjerde saml. 1887 (2 uppl.). — Dessutom ett par pseudonymt utgifna diktsamlingar, jemte andra smärre, särskildt tryckta dikter. — Skrifter i obunden form: Paul Genberg. Minnesteckning. (Inträdestal i Sv. Akad. 1876). — Königsmarck och Thynne. En svensk-engelsk kriminalhistoria från 17:e seklet. 1891. — Elias Sehlstedt. Hans lif och dikter. (Inledning till hans skrifter) 1893.

Carl Aaron Swensson, född d. 25 Juni 1857 i Sugar Grove, Pa.; föräldrar: pastor Jonas Swensson och hans hustru Maria Blixt. Aflade maturitetsexamen vid Augustana-College and Theological Seminary i Rock Island, Ill., 1877, aflade prestexamen vid samma läroverk 1879, prestvigdes d. 22 Juni s. å. i Chicago, Ill., pastor i sv. luth. församlingen i Lindsborg, Kans., sedan dess. Grundade Bethany College i Lindsborg, Kans., 1881, ordförande i styrelsen för samma läroverk till 1893, läroverkets tillfällige president tre år, valdes våren 1892 enhälligt till permanent innehafvare af samma syssla. Erhöll 1889 A. M. af Augustana College and Theological Seminary. Engelsk sekreterare för the General Council of the Evangelical Lutheran Church of N. America. Kansaskonferensens sekreterare 1880—82, dess representant i synodalrådet och synodalrådets sekreterare 1886—88, medlem af synodens sångbokskomité, då den utgaf »Hemlandssångerna», medlem af synodens psalmbokskomité. »Alternate at-large» för staten Kansas till the National Republican Convention 1888. Medlem af statens legislatur terminen 1889—90, president för Central Kansas Teachers Association 1889—90, medlem af Kansas State Historical Society, Austin Historical Society, American Academy of Political and Social Science samt World's Fair Auxiliary m. fl. Redaktör för Söndagsskolboken, redaktör för Ungdoms-Vännen 1880—87, biträdande redaktör för Fosterlandet sedan dess början 1884, ordinarie korrespondent för Hemlandet, Svithiod och Rockfords-Posten.

Af trycket utgifvit: The Swedes in America, 1889. — Vid Hemmets Härd, 1890. — I Sverige, Bilder och minnen från mina fäders land, 1891. — Förgät-mig-ej, 1892. — Jubel-Album, 1893. — Hemåt, 1889. — Dertill en mindre sångbok. — Korsbaneret, årskalender, tillsammans med andra, 1880 - 87.

Anders Richard Åkerman, född d. 10 April 1837 i Stockholm, stud. i Upsala 1855, aflade derstädes 1860 den s. k. bergsexamen och blef samma år auskultant i kongl. kammarkollegii bergsafdelning, genomgick Falu Bergsskola 1861—62, blef 1863 stipendiat på Jernkontorets metallurgiska stat, 1868 redaktör för Jernkontorets Annaler, 1869 adjunkt i metallurgi och hyttkonst vid Kongl. Teknologiska Institutet, 1883 professor i samma ämnen, 1891 *generaldirektör* och chef för kongl. kammarkollegium, ledamot af riksdagens första kammare 1892, af komitéerna för Sveriges deltagande i utställningarna i Köpenhamn 1872, i Wien 1873, i Philadelphia 1876 och i Paris 1878, samt juryman för de metallurgiska afdelningarne vid alla dessa utställningar. Ordförande

i komitén för Sveriges deltagande i Chikago-utställningen 1893. Företog för jernhandteringens studerande utländska resor 1866—67 i Storbritannien, Nordamerikas Förenta Stater, Frankrike och Österrike, 1868 i Tyskland, 1873 i Österrike, 1876 i Förenta Staterna och England, 1878 i Frankrike, 1880 i Tyskland och 1888 i Storbritannien. Ledamot af Vetensk.-akademien 1875, af Landtbruksakademien 1878 och af Vidensk. Selsk. i Christiania 1892, hedersledamot af Storbritanniens Iron and Steel Institute 1875, af American Institute of Mining Engineers 1876 och af United States Association of Charcoal Iron Workers 1880, ledamot af Newyork Academy of Sciences 1876 och af American Philosophical Society samma år, erhöll 1885 af Iron and Steel Institute dess Bessemer-medalj i guld.

Af trycket utgifvit en mängd afhandlingar i åtskilliga tidskrifter, hvaribland må nämnas 1:o) i Jernkontorets Annaler: Iakttagelser under en resa åren 1866—67 i Norra Amerikas Förenta Stater, England och Tyskland (1868). — Om svenskt jerns användning och afsättlighet i Förenta Staterna (1869). — Studier rörande värmeförhållandena i masugnsprocessen (1871). — Om kisels, svafvels, fosfors och mangans inflytande på jerns egenskaper och så väl upptagande som aflägsnande från jern (1873). — Om jernhandteringens utveckling och senaste framsteg, hufvudsakligen bedömda på grund af verldsutställningen i Wien (1873). — Om jernhandteringen i Nordamerikas Förenta Stater (1877). — Statistiska uppgifter rörande olika länders jernhandtering, samt några betraktelser till följe dels af verldsutställningen i Paris 1878 och dels af de sista framstegen i fosfors aflägsnande från jern (1879). — Om den basiska Bessemerprocessen för fosfors aflägsnande (1880). — Om jernmalmers rostning (1880). — Om syrsatt jerns reduktion med koloxid (1882) — Om de för olika masugnsslaggers smältning nödiga värmebehofven (1886). — Om exkhalter och fosforprocenter i trä och deraf beredda kol (1888) — Betingelser för ändamålsenlig framställning af tackjernsgjutgods samt nya användningar af kiseljern (1889). — Bidrag till utredning af frågan om generering utaf bränslegas (1891). — 2:o) i Ingeniörsföreningens Förhandlingar: Förslag till slutet masugnsuppsättningsmål (1868). — Om värmealstringen under Bessemerprocessen (1871). — Om jerns förrostning (1882).

DOKTORER EFTER AFLAGDA PROF.

Af Stockholms Nation.

Gustaf Emil Fehr, född d. 31 Juli 1867, stud. h.t. 1886, fil. kand. h.t. 1887, vik. lektor vid Strängnäs h. allm. läroverk förra delen af v.t. 1889, fil. lic. h.t. 1890, vik. lektor vid Norra latinlärov. i Stockholm senare delen af v.t. 1891, disp. v.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Studia in oracula Sibyllina, (grad. afh.).

Sven Johan Hjalmar Jansson, född d. 6 Febr. 1863, stud. h.t. 1882, fil. kand. h.t. 1885, vik. lektor vid h. allm. lärov. i Örebro h.t. 1887—v.t. 1889, vik. lektor vid Upsala h. allm. lärov läsåret 1889—1890, vik. Lektor vid Kgl. Sjökrigsskolan läsåret 1890—1891, fil. lic. v.t. 1893, disp. v.t. s. å.

Af trycket utgifvit: »Sveriges accession till Hannoverska alliansen» (grad. afh.).

Axel Krister Edv. Leonard Jägerskiöld, född d. 12 Nov. 1867, stud. v.t. 1887, fil. kand. h.t. 1889, fil. lic. v.t. 1892, disp. h.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Notes sur le développement du corps pituitaire chez la couleuvre (Biol. fören:s förhandl. 1890); Einiges über die Schmarotzer der nordatlantischen Balaenopteriden (Biol. fören:s förh. 1890); Ueber das Vorkommen eines Darmdivertikels bei den Vögeln (e. p.) (Biol. fören:s förh. 1891); Ueber den Bau des Ogmogaster plicatus (Creplin) (Kgl. Vet. Akad. Handl. Band. 24 1891); Zwei der Euchlanis Lynceus Ehrenberg verwandte neue Rotatorien (Zoologischer Anzeiger 1892); Noch einiges über Gastroschiza (Zool. Anz. 1893); Bidrag till kännedomen om nematoderna (grad. afh.).

Karl Johan Wilhelm Lundström, född d. 7 Maj 1869, stud. h.t. 1886, fil. kand. h.t. 1888, fil. lic. v.t. 1893, disp. h t. 1893.

Af trycket utgifvit: Statiana (i Jahrb. f. Philologie, Leipzig 1893); Qvaestiones Papinianae (grad. afh.) samt dessutom en mängd artiklar, recensioner o. d. i Nordisk Tidskrift, Finsk Tidskrift, Nya Dagl. Alleh. m. fl.

Olof Emanuel Molin, född d. 21 Okt. 1867, stud. h.t. 1885, fil. kand. h t 1888, fil. lic. v.t. 1893, disp. h.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Om prepositionen מִן i bibelhebreiskan. (grad. afh.).

Af Östgöta Nation:

Gustaf Axel Ahlström, född d. 31 Aug. 1860, stud. h.t. 1879, fil. kand. v.t. 1883, fil. lic. h.t. 1892, disp. h.t. 1892.

Af trycket utgifvit: Studier i den fornfranska lais-litteraturen (grad. afh.) samt dessutom tidnings- och tidskriftsuppsatser.

August Wilhelm Falk, född d. 26 Dec. 1861, stud. h.t. 1881, fil. kand. v.t. 1885, fil. lic. h.t. 1892, disp. h.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Mesures des nuages faites dans les montagnes de Jemtland, tills. med Doc. K. L. Hagström (Öfversigt af Kgl. Vet. Akad. förh. 1891): Om strålande värmes diffusion vid dess gång genom dunkla medier (grad. afh.).

Axel Anders Theodor Hägerström, född d. 6 Sept. 1868, stud. h.t. 1886, fil. kand. h.t. 1888, fil. lic. h.t. 1892, disp. h.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Aristoteles etiska grundtankar och deras teoretiska förutsättningar (grad. afh.).

Karl Gustaf Lundqvist, född d. 25 Aug. 1861, stud. h.t. 1880, fil. kand. v.t. 1884, fil. lic. v.t. 1891, disp. h t. 1893.

Af trycket utgifvit: Sveriges krig med staden Bremen och politik i samband därmed (grad. afh.) samt en del artiklar i Nordisk Familjebok.

Harald Gerhard Schött, född d. 6 Okt. 1861, stud. h.t. 1881, fil. kand. v.t. 1886. fil. lic. v.t. 1891, disp. h.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Beiträge zur Kentniss Californischer Collembola (Bih. t. Kgl. Vet. Akad. Handl. 1892); Beiträge zur Kentniss der Insektenfauna von Kamerun, I Collembola (drst. 1893); Zwei neue Collembola aus der Indischen Archipel (Ent. Tidskr. 1893); Zur Systematik und Verbreitung palæaretischer Collembola (Kgl. Vet. Akad. Handl. 1893; grad. afh.).

Af Vestgöta Nation:

Hjalmar Gabriel Wallgren, född d. 31 Jan. 1862, stud. v.t. 1879, fil. kand. h.t. 1884, fil. lic. v.t. 1891, disp. h.t. 1892, E. o. biblioteksamanuens vid Upsala Univ. sedan v.t. 1887; Redaktör af tidn. Fyris sedan d. 10 Mars 1893.

Af trycket utgifvit: Den internationela rättsordningens problem I. Den internationela rättsordningens problem i dess förhållande till den allmänna rätts- och samhällsläran (grad. afh.) samt en mängd uppsatser och artiklar af statsvetenskapligt, politiskt och ekonomiskt o. s. v. innehåll i tidningar och tidskrifter, bland hvilka märkas artikelserierna »Unionens rättsliga grundvalar» (Fyris för 1892 N:is 9, 10, 12, 16, 20) och »Efter riksaktens upphäfvande» (Fyris för 1892 N:is 25, 26, 27, 28, 29).

Af Södermanlands—Nerikes Nation:

Per Efraim Liljeqvist, född d. 24 Sept. 1865, stud. vid Upsala Univ. v.t. 1884, vid Univ. i Leipzig Okt. s. å., fil. kand. h.t. 1888, fil. lic. v.t. 1892, disp. h.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Svensk filosofi — Af och om Wikner. (Ny Sv. Tidskr. 1889); Om Francis Bacons filosofi med särskild hänsyn till det etiska problemet (grad. afh.).

Gustaf Leonard Rydberg, född d. 18 Okt. 1861, stud. v.t. 1881, fil. kand. v.t 1883, fil. lic. h.t. 1890, disp. v.t. 1893, derpå utnämnd till docent i romanska språk vid Upsala Universitet.

Af trycket utgifvit: Le développement de *facere* dans les langues romanes (grad. afh.) samt artiklar öfver Tyska språket i Nordisk Familjebok.

Af Vestmanlands-Dala Nation:

Per Gustaf Berg, född d. 20 Jan. 1851, stud. h.t. 1880, fil. kand v.t. 1884, fil. lic. v.t. 1892, disp. v.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Bidrag till den inre statsförvaltningens historia under Gustaf den Første, hufvudsakligen i afseende på Småland (grad. afh.).

Carl Richard Nordin, född d. 8 Juli 1867, stud. h.t. 1888, fil. kand. v.t. 1890, vik. lektor vid Vesterås h. allm. lärov. 1 Maj —6 Juni 1891 och 1 Nov.—22 Dec. 1892, fil. lic. v.t. 1893, disp. v.t. s. å.

Af trycket utgifvit: Studien in der Themistoklesfrage (grad. afh.).

Carl Ludvig August Axel Reuterskiöld, född d. 18 Jan. 1870, stud. h. t. 1888, fil. kand. h.t. 1889, fil. lic. v.t. 1893, disp. v.t. 1893, derpå utnämnd till docent i statskunskap vid Upsala Universitet.

Af trycket utgifvit: Om de ministeriella ärendena och formerna för deras behandling i Sverige—Norge, utg. under signaturen R. C. A." Upsala 1891; Till belysning af den svensk-norska unionsförfattningen och dess tidigare utvecklingshistoria (grad. afh.).

Karl K:son Siljestrand, född d. 22 Maj 1850, stud. h.t. 1872, fil. kand. v.t. 1882, fil. lic. h.t. 1886, disp. v.t. 1890.

Af trycket utgifvit: Ordböjningen i Västmannalagen, I. Substantivets böjning (grad. afh.).

Af Göteborgs Nation:

Adolf Magnus Johansson, född d. 13 Okt. 1862, stud. h.t. 1884, fil. kand. v.t 1886, anställd som amanuens vid Stockholms Högskola under åren 1889 och 1890, fil. lic. h.t. 1891, disp. v.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Undersökningar öfver vissa algebraiska likheter, som leda till elleptiska integraler. (Öfversigt af Kgl. Vet. Akad. förhandl. 1887); Vilkoren för att en algebraisk likhet $y^n = (x - a_1)^{m_1} \ldots (x - a_r)^{m_r}$ skall leda till elliptiska integraler (drst.); Integralernas form vid lineära differentialeqvationer. (Öfversigt af Kgl. Vet. Akad. förhandl. 1889); Integralernas form vid lineära differentialeqvationer. (Öfversigt af Kgl. Vet. Akad. förh. 1890); Vattnets specifika värme mellan 0^0 och $+ 40^0$. (Öfversigt af Kgl. Vet. Akad. förhandl. 1891); Om serieutvecklingar i potentialteorin. (Upsala Universitets Årsskrift 1893; grad. afh.).

Hans Abraham J:son Tiselius, född d. 15 Aug. 1869, stud. h.t. 1888, fil. kand. h.t. 1889, fil. lic. v.t. 1892, vik. lektor vid Göteborgs Realläroverk i början af v.t. 1892, anstäld f. o. m. d. 1

Jan. 1893 som biträdande matematiker vid Lifförsäkringsaktiebolaget Nordstjernan i Stockholm.

Af trycket utgifvit: Om dödlighets-, premie- och vinstberäkningar inom lifförsäkringsteorien (grad. afh.).

Af Vermlands Nation:

Gustaf Fridolf Zetterberg, född d. 3 April 1862, stud. h.t. 1881, fil. kand. v.t. 1886, fil. lic v.t. 1892, disp. v.t. 1893.

Af trycket utgifvit: Bjärköarättens ljud- och böjningslära (grad. afh.).

Af Norrlands Nation:

Gustaf Herman Engelbert Nordenstam, född d. 30 Apr. 1865, stud. h t. 1883, fil. kand. h.t. 1886, fil. lic. v.t. 1890, disp. v.t. 1893

Af. trycket utgifvit: Studia Syntactica. I. Syntaxis Infinitivi Plotiniana (grad. afh.).

Väl höfves det efterkommande slägten att i trofast minne bevara förfädrens till fäderneslandets ära och gagn utförda bedrifter, och framför allt gäller detta om sådana bedrifter, som varit af djupt ingripande betydelse för vårt folks andliga, politiska eller materiella utveckling. Gammal och god är derför den plägseden att med längre eller kortare mellantider fira minnesfester, vid hvilka ej blott skyldig tacksamhet för det fäderneärfda goda lägges i dagen, utan ock väckelsens och maningens ord uttalas till yngre slägten, att de måtte försöka att i kraft och handling likna dådstora fäder och att troget vårda arfvet från forna dagar.

Ett sådant stordåd, som sträckt sina verkningar äfven vida utöfver vårt fäderneslands gränser, utfördes för 300 år sedan af de män, som under det i Upsala hållna mötet fattade beslut, genom hvilka de öppna och hemliga angreppen mot reformationen blefvo segerrikt tillbakaslagna och derigenom protestantismens bestånd tryggadt. Minnet af denna epokgörande händelse har redan, enligt af Öfverheten utfärdadt påbud, blifvit öfverallt i riket högtidlighållet.

Ingenstädes finnes större anledning att särskildt fira detta trehundraårs-minne, än här i Upsala, der de för vårt

land och kyrka så vigtiga rådslagen höllos och besluten fattades. Hit böra derför från rikets skilda delar män och kvinnor samlas, hvilka gemensamt hembära den Högste tack och lof för Hans kärlek, genom hvilken nåd och kraft i rikt mått nedströmmade öfver mötes-deltagarne och gjorde svaga menniskor till mäktiga redskap för de evangeliska sanningarnes befästande och utbredande.

Det är emellertid ej blott härför, som våra sinnen böra fyllas af glädje och tacksamhet. Äfven på andra områden, än det rent kyrkliga, bar Upsala möte rika frukter, och en af dessa — och för visso ej den minst vigtiga — var återuppväckandet af härvarande universitet. Detta universitet, den svenska kyrkans dotter, bör derför ej saknas bland dem, som högtidlighålla minnet af Upsala möte.

I förening med hvarandra vilja derför den svenska kyrkan och Upsala universitet under de instundande dagarne, den 5—7 September, fira minnet af denna, för dem båda så betydelsefulla händelse. På jubelfestens första dag komma högtidliga gudstjenster att hållas i domkyrkan såväl på förmiddagen, som på aftonen; på den andra firas i universitetets aula en akademisk fest, hvarmed äro förenade doktorspromotioner inom alla fyra fakulteterna, och på den tredje är, likaledes i universitetets aula, af Upsala Studentkår anordnad en fest, vid hvilken betydelsen af Upsala möte kommer att i ett föredrag framhållas. Närmare underrättelser om dessa och andra i samband dermed stående högtidligheter komma att genom särskilda program meddelas.

På flerfaldigt sätt har HANS MAJESTÄT KONUNGEN täckts lägga i dagen sitt varma intresse för ett värdigt firande af Upsala mötes minne; ett nytt bevis derpå utgör Hans

allernådigast gifna löfte att närvara vid de stundande högtidligheterna härstädes. I djupaste underdånighet frambäras till Honom uttryck af undersåtlig tacksamhet såväl härför, som för den kraftiga hjelp och stora frikostighet, hvarmed Han främjat och understödt Upsala domkyrkas försättande i ett vårt land värdigt skick, samt för Hans aldrig förminskade bevågenhet mot detta universitet, hvilket är fästadt vid Honom genom de starkaste band af uppriktig tacksamhet för den huldrika omvårdnad, som Han städse egnat detsamma.

De löften, som DERAS KONGLIGA HÖGHETER KRONPRINSEN och KRONPRINSESSAN nådigast behagat gifva, att De skola deltaga i de med anledning af minnesfesten anordnade högtidligheterna, hafva likaledes mottagits med uppriktigaste glädje och varmaste tacksamhet. Dessa känslor ökas än ytterligare derigenom, att tvenne af de unga Arffurstarne, HERTIGARNE AF SKÅNE och SÖDERMANLAND, komma att hit åtfölja Sina Höga Föräldrar, hvilka därigenom på ett otvetydigt sätt lägga i dagen Sin önskan att hos Sina söner inplanta den stora välvilja mot detta universitet, hvarpå detta äfven förut fått mottaga så många, dyrbara bevis.

Äfven DERAS KONGLIGA HÖGHETER HERTIGARNE AF WESTERGÖTLAND och NERIKE hafva ynnestfullt behagat antaga de inbjudningar till den stundande festen, som till Dem blifvit framstälda. De lemna härigenom förnyade bevis på det varma intresse, hvarmed De omfatta allt, som står i samband med det universitet, som eger den äran att räkna Dem bland sina forna lärjungar.

Stor och betydelsefull är den heder, som beredes hela vårt land derigenom, att Höga Gäster från främmande land täckas med sin närvaro hedra Upsala mötes minnesfest.

DERAS KONGLIGA HÖGHETER STORHERTIGEN AF SACHSEN-WEIMAR-EISENACH, KRONPRINSEN AF DANMARK och PRINS FRIEDRICH LEOPOLD AF PREUSSEN hafva nemligen nådigast tillkännagifvit Sin afsigt att deri deltaga. För den stora ära, som härigenom kommer vår fest till del, frambäras i största ödmjukhet Kyrkans och Universitetets varmaste, vördnadsfullaste tacksägelser.

Flera andra, högt aktade gäster väntas ock till denna minnesfest. På grund af inbjudning, som H. M. KONUNGEN i nåder behagat utfärda, komma här att infinna sig det snart sammanträdande Kyrkomötets Herrar Ledamöter samt representanter för Riksdagens begge Kamrar. Löften om närvaro vid högtidligheterna hafva ock benäget gifvits af H. Exc. Statsministern, Statsrådet och Chefen för Kgl. Ecklesiastik-Departementet samt öfriga medlemmar af Konungens Svenska Statsråd; den Kongl. Norske Statsraads-Afdeling i Stockholm; Universitetets vördade Kansler; de härvarande civila och militära myndigheternas chefer; representanter för universiteten i Helsingfors och Lund, svenska och finska lärda och vittra samfund, högskolorna i Stockholm och Göteborg, de allmänna läroverken inom Riket samt de i Nordamerikas Förenta Stater upprättade svenska Colleges; de af Kgl. Maj:t utnämnda Teologie Doktorerna; de af Juridiska, Medicinska och Filosofiska Fakulteterna utsedda Hedersdoktorerna samt flera andra, för hvilka, liksom för de nu nämnda, Kyrkan och Universitetet velat särskildt lägga i dagen sina känslor af skyldig vördnad och tacksamhet. Förhoppning finnes ock, att den studerande ungdomen vid Lunds universitet, Stockholms och Göteborgs högskolor samt Augustana College skall genom deputerade, härvarande Studentkårs kära gäster, låta sig representeras.

Till alla dessa frambäras härmed vördnadsfulla och varma välkomsthelsningar.

En del af festen kommer att försiggå i det vördnadsvärda, minnesrika tempel, hvilket nu först framstår fullfärdigt i föryngradt, förskönadt skick, sedan de vidtomfattande restaurationsarbetena hunnit afslutas. Allom välbekant är, att detta stora företag, äfven fastän det haft att glädja sig åt en frikostig offervillighet från H. M. KONUNGENS, Riksdagens, Upsala Domkyrkoförsamlings och enskildas sida, aldrig skulle på ett så lyckligt sätt kunnat fullbordas, om ej dugande män deråt egnat vidtomfattande insigter, konstnärlig skicklighet, praktisk erfarenhet och oförtröttad vaksamhet. Det är derför endast en ringa gärd af högaktning och tacksamhet, som egnas dessa män, då de härmed inbjudas att närvara vid de blifvande festerna.

Till deltagande i dessa inbjudas dessutom Upsala Universitets och Högre Elementarläroverks Lärare och Embetsmän, den Studerande Ungdomen, härvarande och hitkommande Medlemmar af Rikets Presterskap, Länsstyrelsens ledamöter, Borgmästare och Råd, Herrar Stadsfullmäktige samt öfriga Kyrkans och Universitetets gynnare och vänner af alla åldrar och stånd.

Redogörelse för de särskilda högtidligheterna samt de tider och ställen, på hvilka dessa komma att hållas och på hvilka deltagarne böra samlas, lemnas i särskildt utgifven skrift.

Upsala den 4 September 1893.

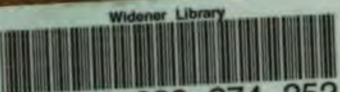
A. N. Sundberg,
Svea Rikes Ärkebiskop.

Th. M. Fries,
Upsala Universitets Rektor.

Widener Library
3 2044 089 274 252